

אספקלריא

אספקלריא לפרשת במדבר תשע"ח

אספקלריא לחג השבועות תשע"ח

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

אספקלריא לחג השבועות תשע"ח – יריעה מיוחדת

פולמוס

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת במדבר תשע"ח.....ט

ט.....ט אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
מדוע נאמר "אשרי האיש אשר לא הלך וגו'" ולא "ארור האיש אשר הלך וגו'".
ט.....ט

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'.....יא
ענין הדגלים – כל אחד מכיר את מקומו
יא.....יא

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי.....יד
נתינת פדיון הבן לכהנת
יד.....יד

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין.....טז
הדגלים - הגדרת התפקיד הייחודי
טז.....טז

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס.....יח
אהרן הכהן נשיא שבט לוי היה
יח.....יח

ומשחרי ימצאונני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד.....כ
השכינה מתחברת עם עשרה הראשונים ומסירים חרון אף ה'
מעלתם כשבא לביהכ"נ מעוטר בטלית ותפילין, והרגיל בזה צריך שתהיה
בו יראת שמים ויהיה איש אמת
כא.....כא

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה).....כב
בגדר מצוות האב בפדיון הבן
כב.....כב

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים פרשת מטות.....כד
"אבל היה אלעזר חזק ואמיץ כיעקב אבינו, וכן משה רבינו ואהרן אחיו"
כד.....כד

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס 'יקרה מפנינים' עה"ת.....כז
מי נשא את הכיור?
כז.....כז

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים.....ל
"מבן חודש ומעלה תפקדם".....ל

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי
חיים'.....לב
'תולדות משה' - לפי שלמדן תורה.....לב

מהלכות השבת / הרב אליהו הורביץ, מח"ס 'הרחב דעת' י"ג חלקים.....לד
גדר הוצאה כלאחר יד.....לד

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים.....לו
בענין האומר דבר בשם אומרו.....לו

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים.....מ
בענין כל המלמד בן חבירו תורה כו'.....מ

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד.....מג
בכל שנה יש מעמד קבלת התורה מחדש.....מג

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס
יוסף החדש' ג"כ, ועוד.....מו
פדיון הבן על ידי שליח.....מו

משפטי צדקך / הרב יהודה טננהויז, מח"ס משפטי צדקך על חו"מ.....מח
סדר הגורלות בפדיון הבכורים בבני לוי.....מח

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.....נ
מח ולב – תלמוד ומעשה – נעשה ונשמע.....נ

נרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל.....נב
לכל אחד תפקיד משלו! "בשם אלקינו נדגול"!!.....נב

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה'.....נד
שירדה שנאה.....נד

אספקלריא לחג השבועות תשע"ח.....נו

אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר .....נו

[יחזיק בעץ התורה ויחיה.....נו](#)

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'.....נט

[בענין "הוסיף משה יום אחד מדעתו".....נט](#)

באר צבי / הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי .....סג

[גירות רות וערפה.....סג](#)

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין.....סו

[קבלת התורה - התנאי לחיים.....סו](#)

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה.....סח

[ליקוט דינים ופסקי הלכות באופן הכנת הנרות משבת ליו"ט \(נוגע לשנה זו שחל שבועות במוצ"ש\).....סח](#)

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות בת ישראל'.....עב

[זמן מתן תורתנו, חג השבועות תשע"ח.....עב](#)

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק.....פה

[הלכות יו"ט ודינים לשבועות שחל במוצ"ש במשנתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.....פה](#)

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת אור התורה - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס.....צ

["תוספת יום טוב" בשבועות.....צ](#)
[מתי לובשים את הפראק? - מאמר לקראת חג מתן תורה שחל במוצ"ש..צב](#)

ומשחרי ימצאונני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה

באלעד.....צו

[מעלת המשכים לביהכ"נ בבוקר חג השבועות, ובפרט מעשרה הראשונים, וכל הקודם משובח!.....צו](#)

אם מעלת עשרה הראשונים בתפילת שחרית, שייכת לאלו שהשכימו
ללימוד בתחילת הלילה.....צו.....

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב
'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה) .....צט
כפה עליהם הר כגיגית.....צט

לב המועדים / הרב יהודה לב, מח"ס לב המועדים.....קא
מגילת רות.....קא
אכילת מאכלי חלב בחג השבועות.....קג

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים.....קו
קבלת התורה - בסיני, ובימי יהושע, ובימי מרדכי ואסתר.....קו

לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר).....קח
בירור השיטות בענין תורה לשמה.....קח

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית.....קיז
עיונים בחג השבועות.....קיז

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים.....קלה
בענין סתירת הפסוקים במשך זמן ימי הספירה, ותמימות דערכ חג
השבועות.....קלה

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים.....קמ
רב יוסף וסיני.....קמ

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד.....קמב
בכל שנה יש מעמד קבלת התורה מחדש.....קמב
לעסוק בתורה ע"י כלי העזר הנקרא 'מחשב'.....קמה

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס
יוסף החדש' ג"כ, ועוד.....קנו
טעם שאוכלים חלב בשבועות.....קנו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.....קנט
מאלפי זהב וכסף.....קנט

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל ..... קסא

[מזמור לתודה.....קסא](#)

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה' ..... קסג

[עיניך בשדה.....קסג](#)

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל צ בעל ילקוט יוסף קסה

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין הרבני הגדול ובעל ילקוט יוסף ..... קסה

[עמידה בקריאת עשרת הדברות.....קסה](#)

חינוך ..... קסח

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קסח.....

[אהבה רבה אהבתנו.....קסח](#)

חידות ..... קע

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ ..... קע

[שאלות בפרשת במדבר.....קע](#)

[חדוותא דאפטרטא במדבר \(הושע ב\).....קע](#)

[חדוותא דאפטרטא חג השבועות \(יחזקאל א\).....קע](#)

[חדוותא דאקדמתא על פיוט האקדמות.....קע](#)

[תשובות ל'חדוותא' בחוקותי.....קעא](#)

[תשובות חדוותא דאפטרטא בחוקותי \(ירמיה טז-יז\).....קעג](#)

מאל"ף ועד תי"ו – חידות על הפרשה עם פירוש רש"י / הרב מתתיהו הלברשט

קעה.....

[חידות באותיות לפרשת השבוע.....קעה](#)

אספקלריא לחג השבועות תשע"ח – יריעה מיוחדת.. קפ

יריעות מחכימות בעניני מעמד הר סיני / הרב שלמה יחיאל מאיר בלום ז"ל, מח"ס שואל כענין..... קפ

[יום מ"ת היה ארוך ל"ו שעות כנגד אור הגנוז..... קפ](#)

[דגים לא היו במעמד ה"ס..... קפ](#)

[שמעו מהקב"ה רק אות א' דאנכי..... קפ](#)

[ישראל השיבו בדיבור אחד הן על הן ולא על לאו..... קפ](#)

[מה ענו בני אחרי הדיבור דאנכי ולא יהיה לך..... קפ](#)

[הבשמים מלא תחמוד נשאר בעולם..... קפא](#)

[במעמד ה"ס חיו בני"ב בנס לפי דהאש גירשה את האויר ועי"ז ראו את](#)

[הקולות..... קפא](#)

[האם ראו הקולות בעינים או באזנים..... קפא](#)

[ראו הקולות בכדי שלא יטעו בכוונת הדברות..... קפא](#)

[השראת השכינה בהר סיני היה בדרגה העליונה..... קפב](#)

יומא דעצרתא / הרב יוסף חיים אוהב ציון, מח"ס "יומא דעצרתא", "עתה באתי",

ושא"ס, ירושלים..... קפג

[ל"ב טעמים למנהג ישראל לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות..... קפג](#)

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגטשוב..... קצז

[בענין אמירת האקדמות..... קצז](#)

אספקלריא / ישראל אברהם קלאר..... רג

[העושה תורתו עתים מיפר ברית..... רג](#)

פולמוס..... ריא

פולמוס / הרב יהושע בורודיאנסקי, מח"ס 'כוס ישועות' ומעורכי ספרי 'מנחת

שלמה' על הש"ס, בני ברק, ורבני ולומדי אספקלריא..... ריא

[בבירור חלקן של הנשים בחג השבועות..... ריא](#)

פולמוס / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ,

ורבני ולומדי אספקלריא..... רב

[מהו מקור ניגון 'כד יתבין'?..... רב](#)

פולמוס / הרב משה בצלאל וינברג, ורבני ולומדי אספקלריא ..... רכג

[האמנם אין חטאת בעצרת? .....](#) רכג

פולמוס / העורך ה' ישראל אברהם קלאר, ורבני ולומדי אספקלריא ..... רל

[מהו ביאור המשפט באקדמות "פרישותיה שבחיה יחוון בשעותא"? .....](#) רל

פולמוס / הרב ישראל גוטמן, מח"ס 'תחדי נפשא' על הפרשיות, ורבני ולומדי

אספקלריא ..... רלו

[המעלה בהקדמת נעשה ונשמע .....](#) רלו

סיפור ..... רמב

מאורי אור / הרב זאב קופלוביץ ..... רמב

['משתגעין ומתלהטין אחריה' \(ר"מ מידנר\) .....](#) רמב

סיפור השגחה מכלי ראשון / הרב יהודה הלוי וינגרטן, ראש מכון יסוד החסידות

..... רמז

[בלם פיו – ונרפא .....](#) רמז

סיפור מיוחד לחג השבועות / הסופר הרב יאיר וינשטוק ..... רמט

[יד ה' נגעה בו .....](#) רמט

אספקלריא לפרשת במדבר תשע"ח

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

מדוע נאמר "אשרי האיש אשר לא הלך וגו'" ולא "ארור האיש אשר הלך וגו'?"

נתעכב הפעם על השאלה מדוע נאמר "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" ולא
נאמר "ארור האיש אשר הלך בעצת רשעים".

נציגה אפוא שלש תשובות, אחת מדברי חז"ל, השניה פירוש קדום, והשלישי פירוש בן
ימינו.

תשובה א'. כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו

במדרש שוחר טוב מבואר שזאת 'כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו'.

במדרש נדרש זאת מפסוק 'בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש' (משלי ח, ח), שאין
בהם עקמנות.

ובספר 'ליקוטים מפרדס' (ר"י שרים, ערך 'אדם הראשון', אות כח) הוסיף בזה ביאור
כדלהלן:

אות אל"ף היתה בתחילה כצורת י-ו-י, כצורת העיניים והחוטם ביניהם, ובחטא אדם
הראשון נתעקמה (עפ"י זוה"ק פרשת בראשית כו; זהר חדש תקונא קדמאה; הקדמה
לתקוני זהר טו; מגלה עמוקות פרשת ואתחנן, אופן קסב; ועוד).

זוה 'בצדק', שנבראו בצ'ביונם ובד'מותם ובק'ומתם (עפ"י ראש השנה יא, א), ולא
עקומים, ורק מחמת החטא נתעקמו. עד כאן דבריו. ומעתה מבואר, ש'בצדק' מורה על
שאין בהם 'עקמנות'.

והנה בדברי המדרש שם "מצאנו שעיקם הכתוב שתיים ושלוש אותיות ולא הוציא דבר
מגונה מפיו", לכאורה אינו מבואר כל כך מה שפתח ב'אין בהם עקמנות' ומסיים ב'מצאנו
שעיקם', אותה מטבע לשון של 'עיקום', ובמשמעות הפוכה.

ומעתה מבוארת הכוונה כך, שאף שאמרי פיו של ה' אין בהם עקמנות, עד שברא גם
את האל"ף ישרה, ולולא החטא היתה קומת האדם ישרה, כנ"ל, אף על פי כן עיקם
הכתוב אותיות כדי שלא להוציא דבר מגונה, ודו"ק.

*

תשובה ב'. כי מדבר בשבחו של איש מסוים

בפירוש 'יפה תואר' על מדרש רבה (ר"ש יפה-אשכנזי, בר"ר [חיי שרה] פרשה סא,א) פירש [בנוגע למה שדרשו חז"ל את המזמור אודות אברהם אבינו] כי לפי הפירוש שהמזמור מדבר בשבחו של איש מסוים שהיה בזמן של כתות רעות וניצל מהן, סרה הקושיא.

*

תשובה ג'. כדי להוכיח בדרכי נועם

בספר 'אמרי פי' מציע פירוש נוסף לשאלה זו, כי כאשר מוכיחים את הבריות בדרכי נועם מתאפשר יותר לקרב אותם לעבודת השם.

*

השוואה נפלאה לכך נמצא כאשר נשווה תחילת המזמור עם סופו...

בסוף המזמור נאמר "כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד", ובמדרש רבה דרשו חכמינו על כך^א: "מתחילת ברייתו של עולם, צפה הקדוש ברוך הוא במעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים, הדא הוא דכתיב "כי יודע ה' דרך וגו'", ... אבל איני יודע באיזה מהם חפץ ... כיון דכתיב "וירא אלקים את האור כי טוב", הוי במעשיהן של צדיקים חפץ, ואינו חפץ במעשיהן של רשעים".

והדבר טעון ביאור, שהרי פשוט שבמעשיהם של צדיקים חפץ ולא במעשיהם של רשעים?

ומבאר סניגורן של ישראל ה"קדושת לוי"^ג:

אפשר לעבוד את ה' גם ב"מעשיהם של רשעים", כעס שנאה וכדומה, לשנוא ולכעוס על עוברי רצונו יתברך... אבל במעשיהם של צדיקים חפץ, ה' מעדיף שיעבדוהו בדרך החסד... לקרב את ישראל בתוכחת מוסר, אמרי נועם המתקבלין על הלב".

והטעם לכך הוא "וירא אלקים את האור כי טוב", כלומר כי ה' טוב, כלומר שדרכו ומדתו היא "טוב", ורוצה שכולם יתקרבו אליו על ידי טוב.

---

^א בראשית רבה [פרשת בראשית] פרשה ב, ה.

^ב בראשית א,ד.

^ג בראשית א,א ברש"י, ובלקוטים המתחיל בפרקי אבות פ"ה מ"ט.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'

ענין הדגלים – כל אחד מכיר את מקומו

וַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְצַבָּאתָם: אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאַתֶּת לְבֵית
אַבְתָּם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (א, נב-ב,ב)

ומפרש רש"י: "כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו".

[א] חז"ל (במד"ר ב, ג) אומרים: בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני, ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים שנאמר "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן", והיו כולם עשויים דגלים דגלים שנאמר "דגול מרבבה". כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאווים לדגלים, אמרו הלואי כך אנו נעשים דגלים כמותן, לכך נאמר "הביאני אל בית היין" - זה סיני שנתנה בו התורה שנמשלה ביין כו'. "ודגלו עלי אהבה" - אמרו אילולי הוא מגדיל עלי אהבה. וכן הוא אומר "נרננה בישועתך וגו'" - אמר להם הקב"ה מה נתאוויתם לעשות דגלים? חייכם שאני ממלא משאלותיכם "ימלא ה' כל משאלותיך", מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו.

עלינו להבין, מהו הענין של ה"דגלים" לכל שבט, אדרבה תמיד מחנכים אותנו לנסות לאחד בין המגזרים השונים, ואילו כאן יש ענין שכל שבט ושבט יעמוד בפני עצמו.

כמו כן צריך להבין, מה כונת המדרש שהמלאכים היו עשויים דגלים דגלים.

יתירה מכך מצינו במדרש (תנחומא במדבר סי' יד) שאמרו: אמר להם הקב"ה, בעולם הזה נתאוויתם לדגלים ומלאתי משאלותיכם, ולעתיד לבא בזכות הדגלים אני גואל אתכם ומדלג על הקץ בזכות אבות שנקראו הרים שנאמר "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות".

ועלינו להבין מה המיוחד ב"דגלים" שמכח זה זוכים לגאולה.

גדולה וגדר לישראל

[ב] פתח הדבר מצינו בדברי חז"ל, שגם בלעם הכיר בכח המיוחד של ה"דגלים", ושם מבואר מהו המעלה שבזה.

שכך אומרים חז"ל (במד"ר ב, ד): אף בלעם הביט בהם ויצאה עינו כנגדן, שלא היה יכול ליגע בהם, שנאמר "וישא בלעם את עינו" אלו הם הדגלים. התחיל אומר מי יכול ליגע בבני אדם אלו, מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם שנאמר "שוכן לשבטיו". מיכן למדנו שהיו הדגלים גדולה וגדר לישראל, לכך נאמר "איש על דגלו".

ומבואר שמעלת ה"דגלים" הוא "גדולה וגדר לישראל" – בזה שמכירים את אבותיהם ואת משפחותיהם.

ועלינו לבאר את הדברים.

"ודגלו עלי אהבה"

ג] נקדים בדברי "אשד הנחלים" שמבאר את מהות הדגלים: שעיקר הדגלים היה, שיהיו בסדר ישר הי"ב שבטים וכל אחד ואחד במקומו הראוי המכוון למול העליונים, כל שבט כפי כוחו ופעולותיו בעליונים. ולהיות כי תכלית הדגלים אינו מן המכוון שיהיה בסדר ישר כדמות מערכי המלחמה, לכן אמר "ודגלו" דגלו המיוחד לו "עלי אהבה", לא דגלי העכו"ם שאין בהם כונה מאומה רק לסדר מצב ומשחית במלחמה.

הרי מבואר לנו, שמעלת הדגלים אינו סמל בלא תוכן כמו הדגלים של מדינות הגויים, אלא זה מסמל את התפקיד של כל שבט ושבט, וכפי שמאריך הרבינו בחיי (שמות כח, טו) שהצבעים של אבני החושן שהיו על החושן, היו מרמזים על כל שבט ושבט לפי מהותו. וכך גם הדגלים שהיו באותו הצבע היו מרמזים כל שבט ושבט את מעלתו ועבודתו הרוחנית.

ובנקודה הזו יש מכנה משותף לדגלים של המלאכים, שזה ביטוי שכל מלאך ומלאך יש לו מעלה ושליחות אחרת, וכל אחד מכיר בעבודתו ולא נוגע בשליחות של השני. וכפי שכותב הרמב"ם (פ"ב מהל' יסודה"ת ה"ה), וכפי שאומרים בברכות ק"ש "ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרם".

וזה היה התאווה והשאיפה של השבטים – שיעמוד כל אחד עם דגלו שמרמז על עבודתו בעולם ומהותו, וכל אחד מכיר את עבודתו ואת עבודת חבריו בעולם – "מכירין את אבותיהם ואת משפחותיהם", ונותנים רשות זה לזה - שכל אחד מכיר את עבודתו ועבודת חבריו בעולם ולא מתנגשים זה בזה. ובכך מעמידים את העולם על מתכונתו, ומביאים אותו לתכלית המכוון, ושיהיה העולם מתקון ומוכשר לגאולה.

ד] וזוהי הצורה של עם ישראל שעומד על ידי ג' האבות – י"ב השבטים – ושבעים נפש. וכידוע מה שכותב הטור (או"ח סי' תיז) שהמועדים נתקנו כנגד ג' האבות, וי"ב חדשי השנה כנגד י"ב השבטים (ראה ביערות דבש (ח"א דרוש ב) שמאריך לפרט את סדר השבטים כנגד חדשי השנה).

וכפי שאומרים חז"ל (מכילתא בשלח): כיון שברא הקב"ה את עולמו, ברא שם י"ב מבויעין כנגד שבטי יעקב, ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים. ועוד מובא בגמ' בחגיגה (יב, ב) שהארץ עומדת על י"ב עמודים שנאמר "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל".

והעולם לא יכול להתקיים בלי הי"ב שבטים, וכפי שאומרים חז"ל (מדרש אגדה פקודי): מה תקנתו של עולם? שנים עשר חדשים, ושנים עשר מזלות, וכנגדן שנים עשר שבטים. ועוד אמרו (שמו"ר טו, ו): אתה מוצא י"ב מזלות יש ברקיע. כשם שאין השמים יכולין לעמוד חוץ מי"ב מזלות, כך אין העולם יכול לעמוד חוץ מי"ב שבטים.

ולכן כשחשב יעקב אבינו שיוסף מת "וימאן להתנחם", ואומרים חז"ל (תנחומא וישב אות ח): אמר יעקב אבינו הרי נפרצה ברית השבטים, כמה יגעתי להעמיד י"ב שבטים ורואה אני מאחר שיוסף הלך הרי פסקה אותו הברית. כל מעשיו של הקב"ה כנגד י"ב שבטים, י"ב מזלות, י"ב חדשים, י"ב שעות ביום, י"ב שעות בלילה, י"ב אבנים שהיה אהרן לובש. ועכשיו הלך לו יוסף הרי נפרצה ברית השבטים ע"כ.

ה] נמצא שסדר קיום העולם עומד דוקא על ידי הי"ב שבטים – כל שבט יש לו תפקיד בפני עצמו. עד לכדי שכותב המגן אברהם (סי' סח) דבר נורא: שהמנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו – כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים, וכל שבט יש לו שער ומנהג, לבד מה שנוצר בגמרא שזה לכל.

ולכן כל שבט היה לו דגל מיוחד שהיה מרמז על העבודה שלו בעולם.

נמצא שהדרך לאחדות אינה לבטל את האופי והתפקיד של השני, רק אדרבה לכבד את האופי של השני ולהכיר במעלה והתפקיד של השני בעולם, ורק כך ניתן להגיע לעבודה המושלמת בבריאה.

לתגובות: 5322906@okmail.co.il

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

נתינת פדיון הבן לכהנת

וּלְקַחַת חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת וּגּו', וְנָתַתָּה הַפֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֶדְפִים
בָּהֶם (ג, מז-מח)

איתא בקידושין (ח.) רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן. והקשו התוס' (בד"ה רב כהנא),
דבפסחים (מט.) משמע דרב כהנא לא היה כהן. ותירצו ב' תירוצים. א', שהיו שני רב
כהנא. ב', שבאמת לא היה כהן אך היה מקבל בעבור דאשתו היתה כהנת. ולפי תירוץ
זה מבואר דאפשר לקיים את מצות פדיון הבן אף בנתינה לכהנת. וכ"ה בתוס' בפסחים
(מט: ד"ה אמר).

אכן יעויין ברא"ש שבסוף הל' פדיון הבן בבכורות (סי' ד') שכתב שאין ליתן ה' סלעים
של פדיון הבן לכהנת, והביא ראיה מחולין (קלא:): עולא יהיב מתנתא לכהנתא אלמא
קסבר עולא כהן ואפילו כהנת, איתיביה רבא לעולא מנחת כהנת נאכלת מנחת כהן אינה
נאכלת ואי אמרת כהן ואפילו כהנת והכתיב כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, א"ל
ומטונך אהרן ובניו כתובין בפרשה. אלמא דפשיטא דכל היכא דכתיב אהרן ובניו אמרינן
כהן ולא כהנת. ובפרשת במדבר סיני כתיב (ג' נ"א) ויתן משה את כסף הפדויים לאהרן
ולבניו ואיתקש להדדי וכו' עיי"ש. ומעתה לפי"ז לכאורה יקשה לדעת התוס' הנ"ל שניתן
לתת פדיון הבן לכהנת, דהרי כתיב הכא "לאהרן ולבניו", וכל היכא דכתיב "לבניו" אתא
לאפוקי בנות.

והנראה בזה ע"פ מה ששמעתי לבאר את דברי האבן עזרא כאן (ג' מ"ה), שכתב חז"ל:
יש מכחישין אמרו מזה נלמוד כי פדיון כל בכור חמשה שקלים, ואינה ראיה, כי זאת
מצוה בפני עצמה, והאמת דברי קבלה. עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהים, דמה זה שכתב
דפדיון כל בכור בחמשה שקלים הוא מדברי קבלה, והלא מקרא מלא דיבר הכתוב בפ'
קרח (י"ח ט"ז) ופדויו מבן חודש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים. ומבארים בזה, דמאחר
ושם בפסוק כתוב "בערכך", ממילא הוה אמינא דשיעור הנתינה צריכה להיות לפי פרשת
ערכין המבוארת בפ' בחוקותי (ויקרא כ"ז ה'), שרק מבן חודש ועד חמש שנים ערך
הפדיון הוא חמשה שקלים, אולם מבן חמש שנים ועד עשרים שנה הערך הוא עשרים
שקלים, וכן הלאה שהערך עולה כפי גילו של הבכור, וא"כ בכור שמאיזו סיבה שהיא לא
נפדה עד שנשתנה ערכו, הו"א שמצות פדיונו יהיה כפי ערכו, ע"ז בא כאן האבן עזרא
לאפוקי מזה, דכאן אינו ענין כלל לפדיון הבן הרגיל, [וכמו שיתבאר הטעם להלן בסמוך],
והאמת דמה שבכל גיל הפדה"ב הוא חמש סלעים, הוא מדברי קבלה.

אלא שעדיין צ"ב מה היה הסלקא דעתך כאן שינתן כפי הערך שלו בזמן הנתינה, והלא גם גבי ערכין גופא כשאמר ערכו עליו כשהיה בבן חודש ולא נתן עד שהיה בן חמש א"צ ליתן אלא כשעת החיוב, וממילא ה"נ כשלא פדאו אביו ביום ל', והוא מתחייב כשהגדיל זה אותו חיוב שהיה כבר קודם, ושפיר אזלינן לפי שעת החיוב ולא לפי מה שערכו עתה. [ובאמת שהספורנו בפ' בא (י"ג ב') שכתב דערך פדיון הבן הוא כפי הערך המפורש לבן חודש בפרשת ערכין, 'בהיות אז זמן פדיונו'. אולם גם הוא לא כתב שצריך ליתן כפי ערכו בזמן הפדיון. והטעם ברור כי נתחייב בזמן שהוא בן ל' יום]. וא"כ מה היה ההו"א שמצות פדיונו יהיה כפי ערכו כעת.

ויתכן לבאר, דאף אמנם דגבי ערכין החיוב הוא לעולם כפי השעה שנתחייב, אולם גבי מצות פדיון הבן היה מקום לומר דבכל שעה ושעה מתחדש החיוב פדיון מחדש, ולא שחייב בפדיון רק מחמת שבעבר הוא היה בן ל' יום, אלא משום שגם כעת הוא עדיין 'בכור שאינו פדוי', וע"כ הו"א דיתחייב לפי ערכו שבשעת הפדיון והנתינה. [וע"ע בנימוק"י בב"ק (יא:)] גבי בכור שנטרף וכו' דביאר, דמהריבוי ד'פדה תפדה' מרבינן גוסס ויוצא ליהרג, דלא נילף מערכין דתנן (ערכין ו:)] הגוסס והיוצא ליהרג אינו נערך וכו'. וממילא הו"א דגוסס דאין לו ערך פטור מפדיון. ושוב חזינן דלולי קרא היינו קובעים את חיובו כפי שהוא כעת, ויהיה פטור מפדיון אע"פ שכבר נתחייב קודם כשהיה בן ל' יום, וה"נ אם כעת הוא בערך של יותר מה' סלעים הו"א שיתחייב כפי מה שהוא בשעת הפדיון, וע"ז יש ראיה מהגמ' בקידושין (כט.) הוא לפדות ובנו לפדות, דכל היכא דליכא אלא חמש סלעים הוא קודם לבנו, שלעולם אין חיובו יותר מה' סלעים].

ומעתה לפי"ז א"ש שיטת התוס' בקידושין הנ"ל דס"ל שאפשר ליתן גם לכהנת, דאם הפסוק בפרשה הכא לא קאי על פדיון הבן הרגיל, דזה כתיב בפ' קרח, אלא דפדיון הבכורות במדבר הוי מצוה בפנ"ע, א"כ מש"כ כאן הפסוק "לאהרן ולבניו" אינו ענין לכל פדיון הבן, ואין ללמוד מכאן דדוקא כהן ולא כהנת.

אמנם הרא"ש הנ"ל ס"ל דמה שנאמר כאן אינו מצוה בפנ"ע, וממילא מאחר וכתיב כאן לאהרן ולבניו הרי שיש ליתן דוקא לכהן ולא לכהנת. וכ"כ הרמב"ם (בפ"א מהל' בכורים ה"ו), והטור (יו"ד ר"ס ש"ה), והחינוך (מצוה שצ"ב). ומאחר וגם בתוס' הלא יש שתי תירוצים, כתב בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ש"א) שלהלכה אין ליתן לכהנת לכתחילה, עיי"ש.

לתגובות: zvi6@neto.bezeqint.net

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין

הדגלים - הגדרת התפקיד הייחודי

אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאֶתֶת לְבֵית אֲבֹתָם יִחְנֹנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאַהֵל מוֹעֵד יִחְנֹנוּ (ב, ב)

בפרשת השבוע רואים אנו כמה גדול ודגול הוא עד מאד עניין הדגלים, וכפי שמאריך רבות המדרש תנחומא בפרשה זו בדברים נשגבים ומרוממים לאין שיעור בדבר הדגלים. ודאי כי נשגבו הדברים מדעת הדיוטות, אולם לכל הפחות עלינו לנסות להתקרב אל ההר ולגעת באפס קצהו.

בין הנשגבות והנוראות אשר בהן מאריך התנחומא במעלת הדגלים, נאמר: 'כיון שנגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני, ירדו עמו עשרים ושנים אלף מרכבות מלאכים, שנאמר 'רכב אלקים רבתיים אלפי שנאן' (תהלים סח, יח), והיו עשויין דגלים דגלים. לכך נאמר 'דגול מרבבה' (שה"ש ה, י). כיון שראו אותן ישראל שהיו עשויין דגלים התחילו מתאווים לדגלים. אמרו, ולואי שאנו נעשין דגלים כמותן וכו' אמר להם הקב"ה, התאוויתם בדגלים, חייכם, הריני עושה משאלותיכם, 'ימלא ה' כל משאלותיך' (תהילים כ, ו). מיד הקב"ה הראה אהבתו לישראל, ואמר למשה, לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו, איש על דגלו באותות'. המבואר מתוך דברי המדרש שאת רעיון הדגלים נטלו ישראל מהמלאכים. יתכן, ויש מקום לעיין בדבר זה, מה נשתנתה מעלה זו מכל המעלות שדווקא אותה למדו ישראל מן המלאכים, הלא מעלות רבות ישנן אשר ניתן ללומדן מהמלאכים, כמידת הזריזות אשר עליה כותב המס"י בפ"ו שנשתבחו בה המלאכים, אך עם זאת לא מצינו שקבלו ישראל מעלה כלשהי מתוך שלמדו כן מהמלאכים, כי אם את עניין הדגלים, והדבר אומר דרשני.

הדגל מציג את תפקידו הייחודי של כל שבט

ובפשוטו, וכפי שהקדמנו שוודאי כי עניין מרומם זה נשגב הוא מפשרי עם, אולם מכל מקום נראה כי עניין הדגלים מהותו או לכל הפחות חלק ממהותו, הוא הגדרת והצגת התפקיד הייחודי בו נושא כל שבט ושבט בפני עצמו. הדגל - על סמלו וצבעו הייחודי, בפרט כאשר התנוסס מעל מקום החנייה בו חנה השבט לבדו באותה הרוח אשר מרוחה שורשו, היה בו אמירה ברורה באופן חד וויזואלי, מהו תפקידו של שבט זה בפסיפס תכלית וקיום הבריאה, אותו ממלאים בני ישראל. ודאי, כי משמעותם הספציפית של כל צבע, סמל, ורוח, אינה אלא ליודעי ח"ן, דברים אשר היו לחם חוקם של דור דעה, דור מקבלי התורה, אולם לא ניתן להתעלם מכך שהמילים 'מחנות' ו'צבאות' שבות ומופיעות בכל עת העיסוק בנושא הדגלים והמלאכים. ואין הדבר במקרה כלל, שכן 'מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא' (זוה"ק פ' קורח ד' קעו ע"ב), וכפי שבמלכותא דארעא מטרת הדגלים והסמלים היא לסדר ולמייין את הצבא לצבאות ומחנות, כאשר לכל צבא ולכל מחנה תחום ההתמחות הייחודי לו והתפקיד הבלעדי בו הוא נושא, כן

ודאי במלכותא דרקייעא שמלכותא דארעא רק דמיון היא לה - שאלו מטרתם של הצבאות והמחנות.

ובאמת נראה, שעניין הדגלים שייך במלאכים הרבה יותר מאשר שייך הוא בבני האדם. משום שמשמעות המילה 'מלאך' היא כידוע 'שליח', מפני שכל מציאותו ומהותו של המלאך איננה אלא קיום שליחותו, ולכך אמרו חז"ל 'אין מלאך אחד עושה ב' שליחות'. ובזאת שונה הוא מהאדם, שאף שכל חייו הם עבור שליחותו מכל מקום יכול הוא לעשות ב' שליחויות כאחת, מפני שאין כל מציאותו קיום השליחות. נמצא א"כ שבמלאכים שתפקידם הוא עצם מציאותם שייך יותר עניין הדגלים, שמהותו היא הגדרת התפקיד הייחודי, ומפני כן בקשו בני ישראל ללמוד זאת מהם.

ומה שנענה ד' לבקשתם של בני ישראל ונתן אף להם את הדגלים, הוא מחמת שאף שאדם עליו למלא תפקידים רבים, ולעיתים אף בעת ובעונה אחת, עם כל זאת לכל שבט ולכל אדם ישנה הייחודיות שלו, התפקיד אשר אותו עליו למלא, ואין מי בלתו אשר יעשה זאת. לכך זכו ישראל לדגלים, המבטאים את מהותו ומהות תפקידו של כל שבט, ואת מקומו בפסיפס תכלית העם והעולם.

עלינו לוודא שאנו ממלאים את כל שלל תפקידינו

בימים אלו של הכנה למתן תורה אשר בהם אנו קוראים פרשה זו, עלינו 'להרים דגל' ולבדוק ולפשפש במעשינו לא רק האם טובים הם או רעים, כי אם האם ממלאים אנו את תפקידנו כראוי. לא שיודעים אנחנו מהו תפקידו של כל אנוש עלי ארץ, רחוקים אנו ממדרגה זו כגבוה שמים מארץ, אולם עלינו ליתן את דעתנו, האם חרף העובדה שאנו ממלאים את כל סדר יומנו בעבודת ד', איננו יכולים להתפתח בכיוונים נוספים בעבודת ד', כגון הגברת ידיעת התורה על כל חלקיה, או תחומים אחרים בעבודת ד' בהם אפשר וכמעט ואין לנו חלק, כגון חסד וזיכוי הרבים, עד נהיה בביטחון מלא כי לא חיסרנו דבר מכל אשר יכולנו.

יזכנו הבורא שנזכה להגיע ליום מתן תורתנו הקרב ובא שלמים בכל מיני שלמות, איש על מחנהו ואיש על דגלו, אמן!

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

אהרן הכהן נשיא שבט לוי היה

וְהַלְוִיִּם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְפַּקְדּוּ בְּתוֹכָם (א, מז)

הרמב"ן פירש, שמתחילה לא מנה משה את הלוויים, כי נאמר לו "ואתכם יהיו איש איש למטה", כי לכל מטות הנמנים היו נשיאיהם, ובעבור שלא מנה מבני לוי נשיא לא מנה אותם וכו', ואמר "פקד את בני לוי", שיפקידם הוא לבדו בלא הנשיאים, והוא קרא אהרן שהיה עמו, כי הוא נשיא השבט ההוא, וכאשר היו נשיאי ישראל בשבטיהם כן יהיה נשיא הלוויים בם, ע"כ.

מבואר, שהיה אהרן נשיא שבט לוי. והכי משמע נמי לכאורה בדברי המדרש (הובא ברש"י להלן ח, ב): לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, ע"כ. והיינו שאהרן נשיא שבט לוי היה, ולכן חלשה דעתו שלא השתתף בקרבנות חנוכת המזבח, כשאר נשיאים.

אמנם יש לעיין, דהרמב"ן גופא (להלן יז, יח) כתב: "ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי כי מטה אחד לראש בית אבותם", והנכון שם הנשיאים, ועשה אהרן נשיא לשבט לוי וכו', עיי"ש. חזינן דרק בזמן ההוא של מחלוקת קורח ועדתו, נעשה אהרן נשיא שבט לוי, ולא קודם לכן, ונסתר לכאורה מדבריו כאן.

ת. יש להקדים, כי "נשיא" במשמעות ממונה על הלוויים, היה אלעזר בן אהרן, וכמו שמעיד הפס' כי אלעזר היה "נשיא נשיאי הלווי", ופי' שם המפרשים שהיה הממונה על הממונים בעבודת כלי המקדש. נמצא כי מינוי אהרן לנשיא ע"י משה, לא היה אלא תואר כבוד להיות לא "נשיא" ממונה, אלא "ראש השבט" לשבט לוי, וכלשון האברבנאל (פר' במדבר) שמנה שם באריכות סדר הנשיאים ותפקידיהם: "והנשיא השמיני יותר נכבד ממנו הוא אלעזר בן אהרן שהיה נשיא נשיאי הלווי. והנשיא התשיעי יותר נכבד ממנו היה אהרן הכהן הגדול שהיה על כלם נגיד ומצוה עניניהם" עכ"ל. וכ"כ המלבי"ם (פר' בהעלותך): "אולם באשר שבט לוי לא הקריב לחנוכת המזבח ונצטער ע"ז אהרן שהיה נשיא שבטם" עכ"ל.

אלא שלמרות מינוי משה לאהרן על שבט לוי, הוסיף להזכיר מינוי בפרשת קורח, לפי ששם היתה טענה על הראויים להיות המשמשים במקדש, ולפיכך היה ראוי לחלק את הכהנים לבד ואת הלוויים לבד, ובכ"ז מינה את אהרן על שניהם, אחד כנגד כהונתו והטענה כלפיה, ואחד כנגד הלויה והלוויים, וכדביאר הרא"ם שם וז"ל:

"ואם תאמר מאי זה צד הורה מופת המטה על כהונתו של אהרן, והלא מטה אהרן לא בעבורו היה, אלא בעבור שבטו, כמו שכתוב (פסוק יח): "ואת שם אהרן תכתוב על מטה

לוי", וכתיב (פסוק כג): "והנה פרח מטה אהרן לבית לוי", וכמו שהיו מטות כל הנשיאים, בעבור שבטיהם, לא בעבורם, כן מטה אהרן בעבור שבטו, ולא בעבורו. יש לומר: אף על פי שמטות שאר כל הנשיאים לא היו אלא בעבור שבטיהם, מטה אהרן לא היה אלא בעבורו ובעבור שבטו יחד. בעבורו, בשביל עבודת הכהונה, ובעבור שבטו, בשביל עבודת לוייה. שאלו היה בעבור שבטו לבד, לא היה אהרן נותן המטה של שבט לוי, אלא אלעזר בן אהרן, הממונה על כל נשיאי שבט לוי, כמו בכל שבט ושבט, שנשיאו היה נותן המטה. ואם כן פריחת מטה אהרן מכל שאר המטות, הוא מופת על כהונתו של אהרן ועל עבודת לוייה לשבט לוי, שאילו לא היה אהרן הראוי לכהונה, או שבט לוי הראוי לעבודת לוייה, לא היה מטהו פורח, מכיון שניתן לשני עניינים: בעבור כהונתו של אהרן ובעבור עבודת לוייה לשבט לוי. והסיבה שלא לקחו משבט לוי שני מטות, אחד מאהרן בעבור כהונתו, ואחד מאלעזר בנו בעבור שבט לוי, הוא מפני שהכהנים והלויים שבט אחד הם. וזהו שאמר הכתוב (פסוק יח): "כי מטה אחד לראש בית אבותם", שפירושו: אף על פי שחלקתים לשתי משפחות: משפחת כהונה לבד, ומשפחת לוייה לבד, והיה ראוי לקחת שני מטות, אחד מאהרן בעבור משפחת כהונה, ואחד מנשיא שבט לוי בעבור משפחת לוייה, מכל מקום שבט אחד הוא ודי באחד" עכ"ל.

לפי דברים אלו, יבואו דברי הרמב"ן על נכון, דמה שהוסיף לכתוב "ועשה אהרן נשיא לשבט לוי", אחר שביאר מינויו בפרשת נשא, היינו לומר שמינהו גם כנגד משפחות כהונה וגם כנגד משפחות הלוייה, להיות נשיא על שניהם, וכדברי הרא"ם הנ"ל, ומבואר.

ומשחרי ימצאוני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד

השכינה מתחברת עם עשרה הראשונים ומסירים חרון אף ה'

וַיְחַנו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ לְצַבָּאתָם. וְהַלּוּיִם יַחְנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלּוּיִם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדֻת (א, נב-נג)

הגה"ק רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל בספרו 'פתוחי חותם', כתב לבאר זאת בזה"ל: אפשר דבא לרמוז דצריך אדם להיות זהיר בהשכמת בית הכנסת, כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום (משלי ח, לד) "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום". וצריך אדם לקבוע מקום לתפילתו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ו, ב), "כל הקובע מקום לתפילתו, אלקי אברהם בעזרו, שנאמר (בראשית י, כז) "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם".

והנה אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) דכשהקדוש ברוך הוא בא לבית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה מיד כועס, לפיכך צריך האדם להיות זהיר שיהיה מעשרה ראשונים, כי עיקר התפילה הם עשרה ראשונים. וזהו שכתוב "וחנו בני ישראל איש על מחנהו" היא בית התפילה, שהיא מחנה שכינה. והנה "מחנה" במלוי כזה מ"ם חית"ת נו"ן ה"י המלוי גימטריא 'תפלה' עם הכולל, וכאילו אמר מחנה תפילה, ודהיינו שיעשו בני ישראל עיקר החניה והשריה שלהם בבית הכנסת, שלא יהיה להם שום נחת רוח והטבת רצון זולת בישיבת בית הכנסת, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (הובא בספר חרדים פרק ס"ו דברי כבושין) בית הכנסת פרדס לצדיקים. "ואיש על דגלו" לרמוז שיהיה קובע מקום לתפלתו, והמקום שישב בו היום בו ישב למחר כל ימיו ולא ישנה מקומו. לפיכך אמר "ואיש על דגלו", דהיינו מקומו, שיהיה מקומו מדוגל, היינו מסומן שלא ישנהו.

"והלויים יחנו סביב למשכן העדות". "הלויים" הם עשרה ראשונים שהשכינה מתחברת עמם, "יחנו סביב למשכן העדות" דהיינו יהיו זהירים שיהיו מקובצים בעשרה בבית הכנסת שהיא "משכן העדות", ובו "ולא יהיה קצף על בני ישראל", משום דכשהקדוש ברוך הוא בא לבית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה כועס. ולפיכך "ושמרו הלויים את

^י מזה שצירף רבינו כאן גם מעלת קביעות מקום לתפלה, נראה שיש קשר בין ב' מעלות אלו, ועיין במש"כ בספרי 'ומשחרי ימצאוני' כרך א' שער ב' (פרק א' בירור סעי' ג' אות ג').

ומשחרי ימצאוני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' ב"כ כל-בו
במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד

**מעלתם כשבא לביהכ"נ מעוטר בטלית ותפילין, והרגיל בזה צריך שתהיה בו יראת
שמים ויהיה איש אמת**

משמרת משכן העדות" דהיינו שיהיו עשרה מזומנים בבית הכנסת, "את משמרת" ראשי
תבות א'ופן ת'פילה מ'שכים ש'יהיו מ'עשרה ר'אשונים ת'חילה, עכ"ל.

*

מעלתם כשבא לביהכ"נ מעוטר בטלית ותפילין, והרגיל בזה צריך שתהיה בו יראת שמים ויהיה איש אמת

איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל, מנגד סביב לאהל מועד יחנו (ב, ב)

הגה"ק רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל, הוסיף לבאר לפי"ד הנ"ל, את הפסוק זה, וז"ל: הנה זה
הפסוק סמוך לפסוקים שכתבנו, ואפשר שגם זה בא לרמז על סיום הענין שכתבנו על בית
הכנסת, (והנה) שיזהר בעניית אמן וגם יזהר להיות מעשרה ראשונים, וג"כ צריך לבוא
לביהכ"נ מעוטף בציצית ומעוטר בתפילין, דאם אינו מעוטף ומעוטר בהם כל מה שיעשה
בטל ומבוטל. וגם כשיתעטף ויתעטר בהם, צריך להתנהג בעודם עליו בקדושה ויראה.
וגם כשיהיו בו כל המדות הללו בבית הכנסת, צריך שתהיה בו יראת שמים בשוק בין בני
אדם – שיהיה משאו ומתנו באמונה, ולא יעשה עוולה, ולא ידבר כזב לא מרמה. שאם
יהיה דובר שקרים או רמאי וכיוצא, וכשבא לבית הכנסת עושה כל החומרות של ביהכ"נ
– אין זה אלא מרמה אלהים ואדם ותפילתו תועבה, ועליו נאמר (תהילים נ, טז-יז)
"ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך ואתה שנאת מוסר ותשלך
דברי אחרים", ונאמר ג"כ (ישעיה א, יב) "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי".

וזהו שכתוב: "איש על דגלו באותות" – כבר כתבנו ד"דגלו" רומז על מקומו של ביהכ"נ,
ובא לומר כאן: מה שאמרתי לך שיהיה קובע מקום לתפילתו וכל המדות הנזכרות, צריך
שיהיה "באותות" – דהיינו התפילין והציצית, בהם "יחנו בני ישראל" בבית הכנסת. ועוד
"באותות" הם הסימנים שמסומנים בהם בני ישראל וניכרים בהם שהם בני ישראל
אמיתיים, והוא מה שאמר הנביא (צפניה ג, יג) "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא
ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית". לפיכך אמר: "באותות לבית אבותם" דהיינו,
הסימנים שהניחו לנו אבותינו הקדושים, כשיהיו בו הסימנים הללו – תפילתו מקובלת
ורצויה, אבל אם בביהכ"נ [הוא] חסיד ובשוק רשע – לריק יגע ותפילתו תועבה, עכ"ל.

^ה בספרנו 'ומשחרי ימצאוני' כך א' שער ב' פרק ה' (בירור סעי' ב' סוף אות ו', בהערה) הערנו, דמדבריו כאן נראה
דלכא מ'עוטר בטלית ותפילין לביהכ"נ עדיף יותר מכל המעלות האחרות שהזכיר, ובהן מעלת עשרה הראשונים,
עיי"ש. [אמנם יתכן שכל דבריו נאמרו רק לאחר זמן טו"ת, אך קודם זמן טו"ת מודה דעדיף להשכים לביהכ"נ כדי
להיות מ' הראשונים]

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

בגדר מצוות האב בפדיון הבן

אי' בבכורות נ"א: תנו רבנן נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא, בזה אחר זה יצא והיינו שלא נתן את ה' השקלים בבת אחת. והק' במהרי"ט אלגאזי בהל' חלה [פ"א] כתב וז"ל וראיתי להר"ם בפ"א מהל' שקלים דין א' שכתב וז"ל, ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחד בפעם אחת עכ"ל. וצריך להבין מ"ש מפדיון הבן דאפילו בזה אחר זה יצא ובמחצית השקל צריך בבת אחת, דפשט דברי הר"מ לענין מחצית השקל נראה דאפילו בנתן מקצת ודעתו להשלים לא מהני בזה אחר זה ומ"ש מפדיון, וצ"ל דלכתחלה דוקא קאמר שיתן בב"א למצוה מן המובחר אבל בדיעבד אפשר שיצא בנתינתו לחצאין, א"כ נ"מ לענין דינא דבפדיון נמי היינו דוקא בדיעבד כלשון הברייתא אבל לכתחלה צריך ליתן בב"א עכ"ל.

והנה כ' הרמב"ם בפ"א בהל' בכורים שכשפודה בנו מברך על פדיון הבן ואילו כשפודה את עצמו מברך לפדות והק' המפרשים שבמצות מילה כ' הרמב"ם איפכא שבמל בנו אומר על מצות מילה ואילו במל את עצמו מברך למול.

וכ' בריב"ש סי' קל"א כ' שבפדיון הבן עיקר המצוה על הבן והאב עושה זאת בשבילו וז"ל לפי שבאב, אפשר להיעשות מצוה זו על יד הבן כשיגדל, וכשיגדל, אז אי אפשר לעשותה אלא על ידי עצמו. וגם, שאם היה לו לפדות עצמו ובנו, קיי"ל [קדושין כט]. דהוא קודם לבנו, דאלמא, עיקר המצוה בעצמו, אלא שבקטנותו אי אפשר. עכ"ל. ולכן מברכים על פדיון הבן והיינו שעושה זאת בשביל בנו. משא"כ מילת הבן היא מצוה של האב ממש.

*

ובצפנת פענח [תנינא נ"ו] ביאר על פי זה שבחיוב האב בפדיון הבן היא ביסודה מצוה נמשכת, מכיון ששייך אחר האב קיום על ידי הבן, והיא בעצם עיקר המצוה. לכן נחשב כאילו מצות האב נמשכת ואינה נגמרת עד שיגדל הבן. שהרי לפני כן אין הבן בר חיובא. ונמצא שחלות מצוות פדה"ב נגמרת עם הגיעו לכלל מצוות. ומשא"כ במילה שהמצוה היא על האב גרידא אם כן נפסקת הוא מיד עם עשייתה. וז"ל פדה"ב דבר הנמשך לפטור את הבן עצמו כשהגדיל.

וחידש הצ"פ [על פי דיוק בתוספתא פ"ו דבכורות] שבפדיון האב שייך שישלם ה' סלעים שלא בבת אחת, מכיון שהיא מצוה נמשכת. משא"כ אם פודה את עצמו ס"ל להצ"פ שישלם מיד את כל ה' השקלים.

ועוד חידש בזה נ"מ אם נתן ה' סלעים בפדיון הבן לחלל, שיש שיטה בירושלמי שאומרים ופועל ידיו תרצה גם בזה, אכן אם עשה זאת האב הרי עדיין לא נחשבת המצוה כמושלמת ואז לא יצא כשפדה ע"י חלל.

*

ולפ"ז שפיר שייך לחלק בין פדיון הבן דאב דבהכי מיירי בבכורות נ"א: שבזה אחר זה יצא מפני שהיא מצוה נמשכת, משא"כ במחצית השקל ששוקל לעצמו צריך לשלם הכל ביחד. ומיושבת לפי זה קו' מהרי"ט אלגאזי.

ומבואר ג"כ מקרא בפרשתן במדבר, דבפדיון הבכורות במדבר היה צריך ליתן חמשת חמשת כלומר כל הסכום בב"א, משום דהתם היה בעיקר פדיון ע"י עצמו. וודאי היו שם בכורות שבגיעו לכלל גדלות.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים פרשת מטות

"אבל היה אלעזר" חזק ואמיץ כיעקב אבינו, וכן משה רבינו ואהרן אחיו

וּפָקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאֹר וְקִטְרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
(ד, טז)

כמה היתה כמות המשא שנשא אלעזר הכהן הגדול. וכתב הרמב"ן על פסוק זה וז"ל: ועל דעת הירושלמי (שבת פ"י ה"ג) הכתוב בפירושי רש"י (שבת צב. ד"ה שכן) שהוא נושא אותם, יהיה משא גדול, כי הקטורת שס"ה מנה, שהוא במשקל של ימינו לערך 180 ק"ג, ומשה רבינו לא פטמה לחצאין, ושמן המאור לשנה שלימה רב מאד קפ"ג לוגין, שהוא לערך משקיל של שישים ליטר. ומנחת התמיד לא ידענו לכמה ימים ישא ממנה. וסיים הרמב"ן **"אבל היה אלעזר" חזק ואמיץ כיעקב אבינו, וכן משה רבינו ואהרן אחיו, וקוי ה' יחליפו כח**. ומה שכתב הרמב"ן שהיה יעקב חזק כוונתו, שבשעה שבאה רחל עם הצאן הוריד את האבן המכסה את פי הבאר, ושם נאמר במדרש בראשית רבה ע', י"ב) **"כאדם שמעביר הפקק מעל פי הצלוחית להודיעך שכוחו גדול"**. וראה עוד ברמב"ן שם שכתב **"יאריך הכתוב בספור הזה להודיענו כי קווי ה' יחליפו כח, ויראתו תתן עוז, כי הנה יעקב אבינו בא מן הדרך והוא עיף, ויגל לבדו האבן אשר היו צריכים אליה כל הרועים, ושלשה עדרי צאן אשר להם רועים רבים ושומרים כלם רובצים עליה אינם יכולים להניעה כלל: וכונת הרמב"ן "וכן גבורתו של משה רבינו", לדברי הגמרא (נדרים לח ע"א) "אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו. ובדרשות הר"ן (דרוש חמישי) הוכיח ש"גבור" הכונה היא לגבורת הגוף, והוכיח מדברי גמרא זו. ושם הוכיחו שהיה משה גבור שהשליך את הלוחות "ותניא הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועבין שלשה. ובתוספות שם כתבו וז"ל **עביין ג' - והוצרך לחבטן בקרקע בכח גדול**". ומה שכתב הרמב"ן **"ואהרן אחיו"**, כוונתו על שהניף את אהרן את הלויים עשרים ושלוש אלף ליום ביום אחד. ובמדרש אמרו (ויקרא רבה פרשה כו) שבכהן הגדול צריכים להיות בו חמש מעלות **"בחכמה בכח בנוי בעושר ובשנים"**. וביאר שם המדרש **"בכח"**, **"שהוא גבור בא וראה אהרן כשהניף את הלויים כ"ב אלף הניף ביום אחד כיצד היה מניפם מוליך ומביא****

¹ מלבד כוחו של יעקב מצינו אף כן באברהם אבינו, וראה רמב"ן בראשית כו כט כט: ושם כתב על גבורתו של אברהם אבינו וכתב שם "ויתכן שהיה אברהם גדול מאד ורב כח, שהיו בביתו שלש מאות איש שולף חרב ולו בעלי ברית רבים, והוא גם בן חיל אשר לבו כלב האריה ורדף ארבעה מלכים גבורים מאד ונצחם. וגבורה זו חזק וגבורת הגוף.

² ודבריו שם הוא לאפוקי משיטת הרמב"ם יסוה"ת פ"ז ה"א ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו. וביאר את ענין ה"גבור" כגבורה רוחנית

מעלה ומוריד הוי שהיה גדול בכח. ומעתה מה שכתב הרמב"ן על אלעזר בנו של אהרן הכהן על כח הגוף של אלעזר נעוץ הוא בשורשו מחמת היותו כהן גדול וממילא היה גבור

יעקב הוריש לבניו את כח הגבורה שבו

הכח הרב שהיה ליעקב לא רק הוא זכה בו אלא הוריש כוח זה לבניו. וכך נאמר במדרש (שכל טוב בראשית פרשת ויגש - ויחי פרק מז) שבשעה שכעס יהודה על יוסף על שלקח את בנימין לעבד, החל יהודה לשאוג ונאמר במדרש "כיון שראה יוסף כך, בעט באבן של שיש, שהיה יושב עליה, ועשאה לגל של צרורות, מיד תמה יהודה ואמר זה גבור כמותי, שמא מקירצא של בית אבא". ואחר כך אמרו שם במדרש "מיד רמז יוסף למנשה ובעט בקרקע ונזדעזע כל הפלטין, אמר יהודה בעיטה זו משל בית אבא היא, מיד התחיל לדבר רכות". ומבואר מן המדרש שכוחו הרב של יהודה ומנשה נחשבת "כבעיטה של בית אבא".

וצריך ביאור גבורה זו מהיכן זכה בה יעקב. וראה בפרקי דרבי אליעזר (פרק לא):
"וכשיצא יעקב מאת פני יצחק אביו מעוטר כחתן וככלה בקשוריה וירד עליו תחתיו טל מן השמים ונדשנו עצמותיו ונעשה גם הוא גבור כח, לכך נאמר מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל. וראה ברד"ק שכתב בשעה שגלל יעקב את האבן וכתב בראשית כט "והיה לו זה מברכת האל שנתן לו כח יתירה":

ומבואר שמכח הברכות של יצחק אבינו שנתן ליעקב ברכות "גשמיות" בכלל אותם ברכות נעשה יעקב גבור כח בגופו וזכה הוא לגבורת מאת ה'. אכן, מפרק"ד נראה שאותה גבורת הגוף שורשה היה **"טל מן השמים ונדשנו עצמותיו"**. והיינו שורשה היה מן הרוחניות. וכן הוא נראה מדברי הרמב"ן כאן כתב שכוחות אלו הוא מדין "וקוי ה' יחליפו כח ויראתו תתן עוז".

אכן עצם הדבר שמצינו תואר "גיבור" בנביא וכן בכהן גדול וביעקב אבינו ועוד, צריך ביאור מה משמעותה של ברכת "גבורת הגוף". ונראה שגבורת הגוף היא מבחינת שלימות הכוחות שצריך להיות באדם גדול, וכפי שמצינו לעיל בכהן גדול שצריך הוא להיות "גבור", וכן אצל משה רבינו שחלק מן המעלות לנבואה היא היות האיש "גבור". והביאור בזה שאדם שהוא חזק בגופו גם נפשו מקבלת חיזוק מכח גבורה זו, ונפשם של נביא ושל כהן גדול צריכה להיות בהחשבת הכח שיש בהם וממילא כח הגבורה שיש בו אף הוא מעצים את "האדם שבו" וממילא הוא כלי לנבואה וכלי לכהונה.

ומתבאר, שאין ערך בגבורה ערך בפני עצמה. וכן נראה מיצחק אבינו שהרי בתחילה לא רצה יצחק לברך את יעקב בברכות גשמיות, וביארו שסבר יצחק שיעקב איש תם יושב אהלים ברכתו היא ברכת הרוח ולא ברכות גשמיות. לבסוף לאחר שברך את יעקב וברך אף לעשיו אמר לעשיו, "והיה כאשר תריד", וביאר שם באונקלוס **"ויהי כד יעברון בנוהי על פתגמי אוריתא"**. ומבואר, שאף אחר שנתנו הברכות הגשמיות ליעקב הם היו כרוכות

עם קיום חיי התורה. ומעתה כמתבאר מעלת "הגבורה" שנתברך בה יעקב כחלק מן הברכות שקיבל מיצחק אביו, לא רק שאינה ערך בפני עצמו, אלא ניתנה להשלים כוחותיו הנפשיים, ולתת חוזק למעלותיו הרוחניות שהיו בו. ומעתה אף שניתנה לו גבורה גשמית היא ניתנה במקום שחי האדם את חיי תורה במלא משמעותם, ובאופן זה הוא מתברך בגבורת הגוף.

ונראה שיש כאן גלגל חוזר, שכח הגוף בשעה שיש מאחוריו את כח הרוחני את כח התורה, שוב הוא מעצים ומגדיל את הכח הגוף, וחוזר כח הגוף ומשפיע על כח הנפש ומעצימו ומגדלו וכדלעיל.

יעקב הוא "איש מלחמות" ולכך ניתן בידו חוזק וגבורה

ויש להוסיף בזה, שמדברי המדרש מתבאר שניתן כח הגבורה ביעקב בשעת הברכות. ונראה שיש כאן עוד עומק יעקב אבינו מבין שלשת האבות רוב חייו הם חיי מלחמות, נלחם על הבכורה, נלחם עם עשיו, נלחם עם בני שכם, נלחם עם המלאך. מעתה כחלק מן הברכות קיבל את כח הגבורה שכמתבאר הוא מעצים את כח הנפש ובוה ניתן לו עוד כח כדי שיוכל להלחם כראוי. ועוד יש להוסיף בזה שאף בניו שהם שורש עם ישראל, לכך כפי שנתבאר אף הם זכו בכח הגבורה להעצים את כוחם הנפשי בכדי שיעמוד להם לנצח בחיי עם ישראל.

ולמתבאר עד עתה עולה שאכן זכה יעקב ועוד, לכח של "גבור" וכפי שנתבאר. אכן, ידוע יסודו של מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שביאר שכוחו הגופני של יעקב שורשו היה מהכח הרוחני שהיה בו וכפי שנאמר פיוט של תפילת גשם "יחד לב וגל אבן מפי באר מים בעבורו אל תמנע מים".

ויסודו הגדול של מרן הגר"ח לאדם יש בו כוחות גדולים ועצומים ובמצבים רגילים כוחותיו מתפזרים והוא אינו לרכוז. אמנם במצבים קשים יש בו כוחות לאחד את כוחותיו לעשות דברים שבאופן רגיל אין יכול לעשותם, כי רק במצב קשה ביותר אזי ברורה לו המטרה. אמנם צדיקים "לבם ברשותם" וברורה להם הדרך כיצד יש לעשות, וממילא יש להם כח לרכז את כוחותיהם "יחד לב", ויכולים לעשות בדרך הטבע לעשות דברים שאחרים אינם יכולים לעשות.

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס 'יקרה מפנינים' עה"ת

מי נשא את הכיור?

וְנָתַנוּ עָלָיו אֶת כָּל כְּלָיו אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת הַמִּחְתָּת אֶת הַמִּזְלָגָה וְאֶת הַיָּעִים וְאֶת
הַמִּזְרָקֶת כָּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפְרָשׁוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ בְּדָיו. וְכָלֵה אֶהְרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת
אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנֹסֶעַ הַמִּחְנָה וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ בְנֵי קֹהֵת לְשֹׂאת (ד, יד-טו)

בפסוקים אלו סיימה התורה את סדר הכנת וכסוי הכלים למסע המחנה, ואולם הכיור
וכנו לא הוזכרו כאן. ויש לנו לברר האם גם הכיור היה במשא בני קהת ככל שאר הכלים.

בני קהת נשאו את הכיור

והנה הרמב"ן בפרשת פקודי (לו, כא) על הפסוק אלה פקודי המשכן וגו' עבודת הלויים
'ביד איתמר בן אהרן הכהן' – כתב ולא הזכיר בכאן כיור וכנו וכו', ויתכן שלא היה
בפקודת איתמר, ויכנס בכלל מה שאמר הכתוב ומשמרתם הארון והשולחן והמנורה
והמזבחות וכלי הקודש אשר ישרתו בהם (במדבר ג, לא) – כי בכיור וכנו ישרתו למזבח "
עכ"ד. הרי דסבירא ליה כי הכיור וכנו נשאו בני קהת.

הכיור נישא על גבי העגלות

אמנם בחזקוני (שמות ל, כא) כתב, כיור נחושת וכנו נחושת לא היו להם בדים, והיו
נשואים על העגלות. שוב הראו לי שדבריו המה דברי האבן עזרא על הפסוק את הכיור
ואת כנו (שמות לה, טז) – הנה אין לכיור ולכנו בדים, אולי על העגלות היו נשואים,
עכ"ד.

עם כל זה עדיין אין אנו יודעים על איזה עגלות נשאוהו, אי על עגלות בני גרשון שניתן
להם שתי עגלות או על עגלות בני מררי שניתן להם ארבע עגלות כמפורש כל זה בפרשת
נשא (ז, ז-ח).

ומה שצריך לי עיון בזה הוא במה שכתבו שלא היו להם בדים והיו נשואים על העגלות,
ולא זכיתי להבין ומה בכך שאין להם בדים, הרי גם למנורה לא היה לה בדים ומהאי
טעמא כתיב בה ונתנו אותה ואת כל כליה אל מכסה עור תחש ונתנו על המוט' (במדבר

" ובהשקפה ראשונה לא זכיתי להבין למה נחשב הכיור וכנו לכלי שרת של המזבח, דהלא רחצו אהרן ובניו ממנו
בבואם 'אל אהל מועד' או 'בגשתם אל המזבח' לשרת להקטיר, ואם כן היה כלי של אהל מועד ולא דוקא של
המזבח.

שוב חשבתי שאפשר לומר בדוחק, דכיון שאל אהל מועד נכנסו בכל יום רק ד' כהנים, אחד לדשן המזבח הפנימי
ואחד לדשן המזבח ואחד להקטיר קטורת של שחרית ואחד להקטיר קטורת של בין הערביים כי מעולם לא שנה בה
אדם (יומא דף כו ע"א), ומה שאין כן אל המזבח נגשו בכל יום כהנים רבים להרמת הדשן ולשחיטת התמיד
ולהעלאת האברים וכל זה מלבד קרבנות נדבה שבכל יום, ולפי זה שימש הכיור למזבח יותר ואולי על כן החשיבו
בכלל כלי שרת של המזבח. ועדיין יש לעיין בזה.

ד, י), וכן כתב האבן עזרא (שם) ונתנו על המוט – כי אין לה בדים. ואף על פי כן נשאו אותה בני קהת, וגם כל כלי השרת של מזבח הפנימי ניתנו על המוט (שם יב) ונשאו בני קהת על המוט. ואם כן מנא לן שהכיור וכנו שמו על העגלות, והרי אפשר שפיר לומר שעל אף שלא היו להם בדים שמו אותם על המוט ונשאוהו בני קהת וצ"ע.

והנה הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א בביאורו לברייתא דמלאכת המשכן (פרק יג דעת ד"ה וכלי הקודש) כתב על מה דתניא שם בני קהת היו ממונים על הארון שנאמר ומשמרתם הארון וגו' והמזבחות וכלי הקודש אשר ישרתו בהם וז"ל, ונראה דהכיור היה בכלל כלי המזבח ט, ומכל מקום לא מסתבר שהיו נותנים אותו על גבי המזבח שהרי גדול היה, וצ"ע.

ולכאורה נראה דאישתמיטתיה דברי הראשונים הנ"ל שפליגי מי נשא את הכיור. שוב ראיתי בהוספות ותיקונים (הוצאה שלישית) שכתב ומצאתי בחזקוני וכו' והיו נשואים על גבי העגלות, ובספר חסידים החדש י (סימן תתתל"ז) כתב, ולא אמר מי נשאו, אלא בני קהת נשאוהו ובכלל המזבח הוא. אמנם את דברי הרמב"ן לא הזכיר.

למה לא מוזכר בתורה מי ואיך נשאו את הכיור

והראני ידידי הגה"ח רבי אברהם מרדכי יוסף מרקסון שליט"א (דומ"צ באשדוד בעמח"ס סימני המצוות ועוד) את דבריו הנפלאים והמחודשים של הג"ר זלמן סורוצקין ז"ל בספרו אזנים לתורה (שמות לה, טז) שכתב, למה לא נזכר בסוף פרשת במדבר מי ואיך נשאו את הכיור ואת כנו בנסוע המחנות, ולא מצאתי שום דבר מזה במפרשי התורה, עד שמצאתי שאלה גדולה זו שלא במקומה באבן עזרא כאן, אבל קשה דבפרשת נשא נמנו הדברים אפילו הקטנים ביותר כמו ויתדותם ומיתריהם (ד, כו, ושם לב) של משא בני גרשון ובני מררי, ואין שם זכר לכיור וכנו ומי נשא אותם. ואיך נשאו אותם מכיון שגם בדים לא עשו להם.

הכיור נישא על ידי הבאר

וכתב, והנה לקמן (לח, ח) הבאנו דברי התוספתא סוכה (פרק ג הלכה ג) ודברי המדרש (במדבר רבה א, ב) ותנחומא שם ב) שבארה של מרים היתה עולה עם מחנה ישראל להרים ויורדת גבעות, מכיון שהיו ישראל שורין ומעמידין את המשכן, היתה הבאר עומדת בחצר אהל מועד יא, והנה בבית המקדש היתה באר ובה היו משקעין את הכיור בתחילת הלילה, כדי שלא יפסלו מי הכיור בלינה, מכיון שהכיור וכנו היו כלי שרת שנמשחו בשמן המשחה וכדכתיב ומשחת את הכיור ואת כנו וקדשת אותו (שמות מ, יא), וכל דבר שנתקדש בכלי שרת נפסל בלינה כדאיתא במסכת יומא (דף לו ע"א), ואם כן בודאי היו משקעין את הכיור ואת כנו גם במדבר לפנות ערב בבארה של מרים, וכן בשעת סילוק המסעות היה צורך להשקיעו בבארה של מרים כדי שלא יפסלו המים

^ט כוון בזה לדברי הרמב"ן דלעיל.

^י והוא על פי נוסח כתב יד אשר בפארמא.

^{יא} כן הוא במדרשים, ובתוספתא שם הלשון 'כנגד פתחו של אהל מועד'. (אזנים לתורה שם)

ביוצא, 'וממילא היה נישא עם המים שבבאר', שהיו מתגלגלים עם בני ישראל מתחנה לתחנה.

ומכיון שאין תירוץ אחר מתקבל, והרב אבן עזרא בעצמו כתב על תירוצו 'ואולי', הרי יש לנו רמז ואסמכתא בתורה לדרשת חז"ל שבארה של מרים היתה מתגלגלת עמהם ככברה (משוכה כנחל) ממסע למסע בכל משך נדודם במדבר, עכ"ד הנפלאים והדברים עתיקים.

טעם נוסף למה לא נזכר מי ואיך נשאו את הכיור

ואני כשלעצמי הייתי אומר לענ"ד שלדברי הרמב"ן שכתב בפרשת כי תשא (ל, יט) על הפסוק ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם – והרחיצה היא המצוה, אבל 'הכיור צוה בו להזמנה ואינו מעכב ולא מצוה' כי ביום הכפורים כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב שהיו עושין לכבודו כדאיתא במסכת יומא (דף מג ע"ב), אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי, עכ"ד. ועיין עוד בחזקוני (ל, כא) שכתב, כי הכיור אינו אלא להכשר מצוה, ומהאי טעמא לא מנאוהו בעשייתו עם שאר הכלים יב עכ"ד. ושוב על פי דבריהם אפשר לומר דמאחר והכיור אינו מן כלי המקדש שבחובה אלא להכשר מצוה ואינו מעכב, מהאי טעמא לא חשיב לה בין הכלים של חובה הנישאים ודו"ק.

---

^{יב} וכן כתב רבינו יוסף בכור שור (שם).

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים

"מבן חודש ומעלה תפקדם"

פֶּקֶד אֶת בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפָּחָתָם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה תִּפְקְדֵם (ג, טו)

כתב רש"י משיצא מכלל נפלים הוא נמנה להיקרא שומר משמרת הקודש, ובספר "יוסף ברכה" מקשה מדוע בהמשך פרק ג' מ' כלפי בכורי ישראל כתב רש"י שמבן חודש "יצא מכלל ספק נפלים"?

ונראה לבאר, שאכן בכור ישראל יש לו ספק אחד האם הוא נפל או לא עד גיל 30 יום, אבל שבט לוי הם קרובים לוודאי בגדר נפלים, שהרי במדבר רק שבט לוי מלו את בניהם למרות הסכנה כפי שפירש רש"י והראשונים את הפסוק בברכת משה את שבט לוי "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו" ששבט לוי מלו עצמן וילדיהם, למרות שעם ישראל לא מלו כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר מחמת סכנה, כי לא נשבה להם רוח צפונית שמרפאת את המילה - יבמות עב', ואכן לדעת הספורנו מתו משבט לוי עם רב ועל כן מתאים לכתוב אצל שבט לוי "יצא מכלל נפלים".

והנה הרמב"ן כאן בפרשה מתפלא איך לא היה מנין שבט הלויים כשאר השבטים, שהרי כל הלויים מבן חודש ומעלה לא היו רק עשרים ושנים אלף (להלן פסוק לט), ואילו מספר הלויים מבן שלשים שנה היו רק שמנת אלפים (להלן ד מח), וממילא מספר הלויים מבן עשרים שנה ומעלה לא מתקרב אפילו לחצי שבט הכי קטן במניין?

וממשיך הרמב"ן ואם תאמר שהלויים היו מועטים במספרם כי הארון היה מכלה בהם וכפי שכתב רש"י בראשית כט' לד' שכל מי שנאמר בו "על כן" מרובה הוא באוכלוסין, חוץ מלוי שלמרות שכתוב בו על כן בכל זאת הם היו מועטים כי ארון ה' היה מכלה בהם וממעטם, זה נכון על ההמשך השנים, אבל כאן בתחילת 40 שנה שעדיין לא נסעו ועדיין לא נשאו את הארון לא שייך לתרץ שהיו מועטים כי הקדושה הייתה מכלה בהם?

לכן מתרץ הרמב"ן ששבט לוי לא התברך כשאר השבטים שפרו ורבו במצרים כי שבט לוי לא היו בגזירות פרעה במצרים, אומנם למרות שעדיין לא היה הארון מכלה בהם בכל זאת מדייק המדרש רבה על הפסוק "מבן חודש ומעלה שומרים משמרת הקדש" והרי עד גיל שלשים לא היו הלויים כשרים לעבודה? אלא היות והארון מכלה בבני קהת והיה ממעטן שהיה מקצר ימיהם ואעפ"כ בגלל חיבת הקדש היו רצים בני קהת אחריו, לפיכך נתן להם "שכר" כאלו מבן חודש נכנסו לשמש בקדש.

ולפי זה נוסיף שהרי כאן בפרשת במדבר עדיין לא היו בני קהת נושאים את הארון, אלא בגלל העתיד שמסרו נפשם לכן התורה הקדימה גם להחשיבם כבר מגיל חודש כשומרי

משמרת הקודש, וגם התורה על שם העתיד החשיבה כאילו כבר נסעו את הארון וכאילו כבר מתו מהם וכאילו כבר רצו אחרי הארון מחיבת הקודש.

אומנם לפי הספורנו אכן בשנה זו שנה שניה של יציאת מצרים שאז נצטוו על המחנות ככתוב בפרשה זו היה זה כבר לאחר שלא נשבה רוח צפונית וכבר מתו משבט לוי, אבל במשך זמן קצר כ"כ בוודאי לא מתו להם כל כך שזה הסיבה שנתמעטו מכל השבטים, אבל זה כן סיבה לשבחם שמגיל חודש הם נמנים בשונה לעם ישראל – לגיונו של מלך, ועל כן כתב רש"י שהם נחשבים כוודאי נפל עד גיל חודש ומתוך זה שבחם שהם אכן לגיונו של מלך כפי ששבחם משה בברכתו.

ואומנם השבח של שומרי משמרת הקדש קיבלו רק בני קהת, ולא כל שבט לוי, למרות שכל שבט לוי נימולו במסירות נפש, וגם בעתיד הם עצמם ימולו את בניהם במסירות נפש, ובכל זאת רק בני קהת קבלו את התואר שומרי משמרת הקדש על שם העתיד שימסרו נפש בבגרותם – 30 שנה וגם על שם העתיד שעתידים לשאת את הארון במסעות.

ולא מוכרח שמעלת נשיאת הארון במסירות נפש גדולה היא מהמסירות נפש של ברית מילה כשאין רוח צפונית, אלא שלבני קהת היה את שני המעלות גם מסירות נפש של ברית מילה ובנוסף גם המסירות נפש לרוץ לנשוא את הארון למרות הסכנה, שני ענייני המסירות נפש יחד גרמו שבני קהת קיבלו את התואר "שומרי משמרת הקודש".

ללמדנו שעל כל מסירות נפש ומסירות נפש עולים בדרגה, וה' ברוב טובו נותן שכר גם על העתיד רק חזק ואמץ.

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', 'אפיקי חיים'

'תולדות משה' - לפי שלמדן תורה

וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (ג, א)

"ואלה תולדות אהרן ומשה. ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו 'תולדות משה' לפי שלמדן תורה. מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו: ביום דבר ה' את משה. נעשו אלו התולדות שלו, שלמדן מה שלמד מפי הגבורה" (רש"י)

תולדות משה

הקשה בשפתי חכמים: "ואם תאמר, והא לכל ישראל למד משה תורה, ולמה לא נקראו תולדותיו?" ותירץ: "ויש לומר, דמה שלמד לכל ישראל תורה היה במצות השם יתברך, כמו דכתיב 'ויאמר ה' אל משה עלה אלי וגו' אשר כתבתי להורותם', משמע דעיקר מה שלמד השם יתברך תורה עם משה היה הכל בשביל כלל ישראל, לכן אין שייך לומר 'כל המלמד'. אבל גבי בני אהרן, שלא היה משה מחוייב ללמוד עמהם, דהא האב חייב ללמד את בנו תורה, משום הכי נקראו הם תולדותיו של משה, וכן נראה דדייק לישנא דכל המלמד את בן חבירו תורה וכו'".

והנה קשה מאוד להבין את תירוץ השפתי חכמים: א. מה שכתב: "דמה שלמד לכל ישראל תורה היה במצות השם יתברך... לכן אין שייך לומר 'כל המלמד'", וכי שבט לוי אינו בכלל ישראל? ב. מה שכתב: "אבל גבי בני אהרן, שלא היה משה מחוייב ללמוד עמהם, דהא האב חייב ללמד את בנו תורה", וכי בישראל אין האב חייב ללמד את בנו תורה?

סדר משנה

ואולי אפשר לבאר את כוונת השפתי חכמים על פי המבואר בעירובין (נ"ד ע"ב): "כיצד סדר משנה? משה למד מפי הגבורה. נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן... נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן... נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקן... נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקן" וכו'. אשר לפי זה אחרי שמשנה לימד את אהרן, הרי שאהרן היה מחוייב ללמד את בניו, דהא האב חייב ללמד את בנו תורה (ומסתבר שלמרות שמשנה רבינו נתחייב "להורותם", אבל אחרי שאהרן למד ונתחייב ללמד את בניו, שוב משה נפטר מללמד את בני אהרן באופן ישיר), אך עדיין היה חייב ללמד את ישראל, ועל כן דוקא בני אהרן נקראו "תולדותיו" של משה, שטרח ללמדם בעצמו (וכנ"ל: "נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן") למרות שכבר נפטר במה שכבר לימד את אהרן אביהם.

אשר לפי זה תלמידו של אדם הם כבניו רק אם מלמדם כאשר איננו מחוייב בדבר.

והנה כתוב (דברים ו', ז) "ושננתם לבניך", וכתב רש"י שם: "לבניך. אלו התלמידים. מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלקיכם", וכו', והעיר מו"ר הגרא"ש וסרמן זצ"ל (וכך כתבו גם אחרים) דמוכח מכאן שעם ישראל קרוים בנים למקום מחמת שהקב"ה הוא מלבד תורה לעמו ישראל (ולא משום שהוא בוראם ויוצרים).

"בני בכורי ישראל" - על שם העתיד

והוסיף מו"ר הגרמ"מ חדש זצ"ל שלכאורה יש סתירה לזה, שהרי עוד לפני מתן תורה כתוב (שמות ד', כ"ב): "בני בכורי ישראל", אלא שרש"י (שבת פ"ט ע"ב) כתב: "קראת להן 'בני בכורי ישראל'. שהיה גלוי לפניך שהן עתידין לומר לפניך בסיני 'נעשה ונשמע', לקבל עולך מאהבה כבנים", כלומר שנקראו בנים למקום עוד קודם למתן תורה, על שם שעתידים לקבל את התורה.

ומדוע קרא להם כן כבר על שם העתיד?

אולי אפשר לומר - והריני כמציע בעלמא בדרך אפשר - דאחרי שהקב"ה שאל את ישראל "מקבלים אתם את התורה?", והשיבו "נעשה ונשמע", הוי כאילו נתחייב הקב"ה כביכול ללמד אותם תורה, וממילא אינם כבנים מחמת כן, אבל לפני שכביכול נתחייב, ורק "היה גלוי לפניו שעתידין..." , נמצא שכביכול הקב"ה הביא לידי חיוב שלא היה חייב בה, ואם כן דוקא על שם העתיד נקראו בנים.

לתגובות: goldm@enativ.com

מהלכות השבת / הרב אליהו הורביץ, מח"ס 'הרחב דעת' י"ג חלקים

גדר הוצאה כלאחר יד

**וּפְקִדַת אֱלֻעֶזֶר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְחֵן שֶׁמֶן הַמָּאֹר וקִטְרֶת הַסָּמִים וּמִנַּחַת הַתְּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
פְּקִדַת כָּל הַמִּשְׁכָּן וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ בְּקֶדֶשׁ וּבִבְלִיּוֹ (ד, טז)**

במשנה בשבת דף צב. מבואר, שהמוציא לרשות הרבים חפץ בימינו או בשמאלו או בחיקו או בכתפו חייב, שכן משא בני קהת, וכוונת המשנה שבכל האופנים הללו אינו נחשב כמוציא כלאחר יד שפטור, אלא נחשב כמוציא כדרכו.

ובירושלמי בשבת פרק י' הלכה ג' איתא, רבי יוסה בעי, מעתה הוציא כגרוגרת על כתיפו חייב והן משא בני קהת – ובקרבן העדה מבאר, שכוונתו להקשות, שבשלימא הוצאה בכתפו מצאנו בבני קהת, אך בימינו ובשמאלו לא מצאנו בבני קהת, הפני משה מבאר, שכוונתו להקשות, שמצאנו בבני קהת שהוציאו חפץ גדול בכתפיהם, אך מנין שאם מוציא חפץ קטן בכתפו חייב.

ובירושלמי מתרצת, כתיב, ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה, שמן המאור בימינו, וקטרת הסמים בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו, שמן המשחה איכן היה נתון, רבי אבון בשם רבי אלעזר כמין צלוחית קטנה היה לו באפונדתו, ע"כ הירושלמי, ומבואר שאלעזר בן אהרן נשא את כל מה שכתוב בפסוק בבת אחת בכמה אברים.

ובזה מיושב קושיית ר' יוסה, שמבואר בפסוק שהוציאו חפצים בעוד אברים מלבד הכתף, וכן מבואר שהוציאו חפצים קטנים בכתף, שמנחת התמיד הייתה תלויה בזרועו, והכוונה שהייתה תלויה על הכתף.

ב' פירושים ברש"י בהוצאה בשאר אברים

והנה בעצם דין הוצאה ע"י שאר האיברים מלבד הכתף, באמת הרש"י על המשנה בשבת הנ"ל, הביא ב' פירושים בזה, שבתחילה כתב שהנשיאה בכתף נלמד ממה שבני קהת הוציאו בכתף, אך לימין ולשמאל ולחיק אין צריך פסוק, שזה הוצאה כאורחיה ואין צד לומר שזה נחשב כלאחר יד, אח"כ הביא פירוש נוסף בשם ר' יצחק בר יהודה בשם ר' האי גאון, שהביא את הירושלמי הנ"ל שנלמד מהפסוק לחייב על הוצאה גם בימין ושמאל וחיק וזרוע.

מבואר שנחלקו הפירושים באם צריך פסוק להוצאה בשמאל ובחיק, שלפירוש הראשון צריך פסוק רק לכתף, אך לשאר האברים פשיטא שזה נחשב כהוצאה כדרכו, אך לפירוש הב' צריך פסוק לחייב גם בשאר האברים, ויש לבאר במה נחלקו הפירושים.

ובאמת שעצם הנידון צריך ביאור, שלכאורה גדר הוצאה שלא כדרך הוא דבר התלוי במציאות, ואם הרגילות היא שלא להוציא כלל בכתף, מאי נפק"מ במה שבני קהת הוציאו, הרי סו"ס הוא עושה הוצאה משונה, ואם הדרך להוציא כך, מדוע צריך פסוק ללמדנו שבני קהת הוציאו כן,

ביאור הנידון, והנפק"מ בין הפירושים

ובהכרח צריך לומר, שמזה שהיו צריכים ללמוד את צורת ההוצאה מהפסוק, מוכח שבאו ללמדנו, שאפילו במקרה שבאמת הדרך שלא להוציא כך כלל, בכל אופן נלמד מהפסוק שכל ההוצאות הללו מוגדרות בעצם כהוצאה כדרכה, שעד כמה שהתורה אמרה להוציא בצורה הזו, מוכח שבגזירת הכתוב התורה החשיבה הוצאה כזו כהוצאה כדרכה.

ובזה נחלקו הפירושים ברש"י, שלפירוש הראשון למדו מהפסוק רק את הוצאה בכתף, אך לשאר האברים אין פסוק, ולפ"ז הוצאה בכתף תמיד נחשבת כהוצאה כדרכה גם באופן שאין הרגילות להוציא כן, אך שאר האברים תלוי באם באמת הדרך שמוציאים כן.

אך אח"כ הביא הרש"י מהירושלמי שלמדו מהפסוק את ההוצאה גם בימין ושמאל וחק וזרוע, ולפ"ז בכל האברים הללו חייב אפילו כשמוציא דבר שאין הדרך להוציאו כן כלל, שמהוצאת אלעזר בן אהרן מוכח שבכל ההוצאות הללו נחשב תמיד שמוציא כדרכו, וזו גזירת הכתוב להחשיבו כמוציא כדרכו.

ולפ"ז יש נפק"מ לדינא בין הפירושים, במקרה שהוציא חפץ בחיק וכדו' בצורה שאין הדרך כלל להוציא כן, שלפירוש הא' אין בזה חיוב דאורייתא, שרק לגבי כתף יש פסוק המחייב בכל אופן, ולא לגבי שמאל וחק, אך לפירוש הב' שיש פסוק גם לשמאל וחק.

אמנם למעשה בכל אופן יש איסור דרבנן גם על הוצאה שלא כדרכה, אך יש בזה נפק"מ לצורך חולה ע"י עכו"ם או בהצטרף שבות נוספת, ולמעשה צ"ע.

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים

בענין האומר דבר בשם אומרו

אַל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲנִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם (ד, יח)

מקור הדין

איתא במדרש תנחומא עה"פ (במדבר ד' י"ח) "אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי מתוך הלויים" – וז"ל: "זה שאמר הכתוב "אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער". אמר רבי חזקיה אמר רבי ירמיה בר אבא בשם רבי יוחנן כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא, וצריך אדם כשהוא שומע דבר לומר אותו בשם אומרו אפילו משלישי הלכה ששנו רבותינו, אמר רבי תנחום הלבלר מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני כל מי שאינו אומר דבר משל תורה בשם אומרו שעליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא, וכל האומר דבר בשם אומרו זוכה שיגאלו ישראל על ידו, ממי את למד מאסתר ששמעה הדבר ממרדכי ע"י כן זכתה שנגאלו ישראל על ידה, הוי אם שמעת דבר הוי אומר בשם אומרו".

ומבואר מדברי המדרש דהאומר דבר ולא מזכיר את אומרו נחשב כגזילת עני, ומנגד מי שאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. וע"ע במג"א (או"ח קנ"ו) שכתב דמי שלא אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו.

ומצינו ענין זה גם באבות (פ"ו משנה ו') דהאומר דבר בשם אומרו הוא הקנין האחרון ממ"ח קנייני תורה, ומסיימת המשנה "הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם".

ועוד מצינו כן במגילה (טו.) דאמר ר' אלעזר בשם ר' חנינא להאי מימרא דאומר דבר בשם אומרו, ולכאורה צ"ב מדוע לא אמר כן ר' אלעזר בשם המשנה באבות.

ובמהרש"א שם כתב דהפרק האחרון דאבות אינו מהמשניות אלא ברייתא, ואפשר שר' אלעזר שאמר כן בשם ר' חנינא לא ידע הך ברייתא.

אמנם בתבואות שור הקשה מדוע רבינא ורב אשי שסדרו את הש"ס הכניסו מימרא זו של ר' חנינא ולא הביאו כן בשם המשנה באבות, וביאר דהם רצו להסמיך מימרא זו למימרא הבאה של ר' חנינא במגילה שם - דצדיק שאבד לדורו אבד - משל לאדם שאבדה לו מרגלית דכל מקום שהיא מרגלית שמה ולא אבדה אלא לבעלה, ולכאורה קשה הרי הצדיק עצמו מפסיד בכך שאינו יכול יותר להתעלות בתורה ומעשים טובים ולא דמי למרגלית שנשארה במצבה הקודם, אלא הביאור הוא דכאשר עוסקים התלמידים בשמועות רבים בעוה"ז ואומרים דברים משמו גורמים לו התעלות ונחשב

שהוא עצמו עוסק בתורה, וממילא אין לו הפסד כלל, ולכן הסמיכו המימרות להדדי לומר שע"י אמירת דברי החכם בשמו ממילא אינו אבד במיתתו.

מדוע האומר דבר בשם אומרו נחשב מקנייני התורה

אכן עצם המימרא דאבות צ"ב, דמצד אחד ילפינן שמי שלא אומר בשם אומרו הרי הוא כגזילה וכן נראה מדברי המג"א הנ"ל שעובר בלאו, ומצד שני האומר דבר בשם אומרו הוא אחד מקנייני התורה ומעלה גדולה, ומדוע נחשב העושה כן למעלה הגורמת קנין תורה בזה שאינו גוזל מחבירו. ובפרקי משה (אבות שם) ביאר דכוונת המשנה שיאמר אדם דבר בשם אומרו אפילו אם הוא אינו רבו ואפילו אם בעל השמועה קטן ממנו, ולא יתבייש מלומר השמועה בשם מי שאמרה יהיה מי שיהיה, וכאשר יראו התלמידים וכל בני אדם שעם כל שלמותו אומר שמועה מפי אחר שהוא קטן ממנו ממילא ישתדלו כולם ללמוד וללמד כדי שיזכו גם הם שיאמרו אחרים דברים בשמם, ויגרום הדבר לגאולת הנפש שתרכבה תורה בישראל.

ולפי דבריו א"ש סמיכות קנין זה לקנין "המחכים את רבו", דאיירי בתלמיד שמלמד את רבו ואח"כ רבו אומר דבר בשמו.

וכן ביאר רבי מתתיה היצהרי על אבות שם, והביא מה דאיתא במדרש תנחומא (פרשת וישלח י"א) וז"ל: "אמר ר' הושעיא, אמר לי זקן אחד אומר לך טיבו של מדרש, וכשתהא דורשו אמור אותו משמי, עתיד עשיו להחזיר ליעקב כל מה שנטל מיעקב שנאמר מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו, מנחה יביאו אין כתיב כאן אלא מנחה ישיבו, אמרתי לו הוא זה הדבר הטוב ומשמך אני דורשו, א"ל ומה אם שנתן לו מדעתו ודחק עליו שלא היה מבקש ליטול הוא מחזיר, דברים שנטלו מישראל באונס על אחת כמה וכמה, באותה שעה הודיתי לו. ומבואר שאמר ר' הושעיא דבר זה בשם אותו זקן אף שהיה פחות ממנו.

ומצאתי סמך לדבר דיש לומר השמועה בשם אומרה אף ממי שהוא קטן ממנו - מהא דאיתא בב"ק (כ:) דרב כהנא אמר מימרא בשם ר' יוחנן, ועל אף שרב כהנא היה גדול ממנו ור' יוחנן התייחס אליו כרבו כמבואר בב"ק (ק"ז:) בכל זאת אמר דבר בשמו.

כשחידש דבר בעצמו וגם אחר אומר כן, האם צריך להזכיר שם אומרו

ובאמרי אמת מגור (מכתבי תורה י"ט) כתב לבאר ענין זה של האומר דבר בשם אומרו, דהנה מבואר בסנהדרין (פ"ט:) דדבר שנגלה לנביא ברוח"ק נודע גם לנביאים אחרים, ואף אצל מרדכי נודע לו מזימתם של בגתן ותרש ברוח הקודש כמבואר במגילה (ז.) דזהו המקור לר"מ שמגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה, וכיון שאסתר היא אחת משבע נביאות נודע גם לה דבר זה, ומרדכי הגיד לה כי עדיין עוד לא ידע שהיא נביאה, ונמצא שאף שהיתה אסתר יכולה לומר דבר זה למלך בשם עצמה שידעה כן לבד ברוח"ק בכל זאת אמרה בשם מרדכי, וטובת עין זו שנהגה במרדכי הביאה גאולה לעולם.

ולפי"ז ביאר דזהו כוונת המשנה באבות שדבר זה הוא אחד מקנייני תורה, דאדם הנוהג טובת עין בחבירו ואומר בשמו דבר גם אם הוא ידע זאת מעצמו הרי זה מקנייני תורה, וכמו שנאמר בנדרים (לח.) על משה רבינו שנהג טובת עין ומסר את התורה לישראל.^{יג}

אמנם מעיקר הדין נראה דאין צריך לומר הדבר בשם חבירו היכא שהוא חידש בעצמו, וכן הוכיח המשנה הלכות (ח"י ש"ה) מהא דאיתא בב"ב (יב.) דמיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים, ומוכיחה הגמ' דבר זה דגברא רבה אמר מילתא ומתאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה, ומוכח מהגמ' דחידוש שהאדם חידש בעצמו הרי זה כנבואה, ולכן יכול לאומרה בשם עצמו אף שנתחדשה כבר בשם אחרים.

ומ"מ כתב שם דמשום מראית עין מן הראוי לכתוב שכבר מצא כן בפוסקים וכד', דשמא יחשדוהו שהוא עם הארץ ולא ידע שדנו בדבר זה לפניו, ועוד שמא יחשדוהו שלקח ממקום אחר ומתעטף בטלית שאינה שלו.

ובדרך דרוש י"ל דזה ביאור ענין הדרשה הנ"ל של ר' אושעיא בתנחומא בשם זקן אחד, דכמו שנאלץ עשיו להחזיר אף מה שיעקב נתן לו מדעתו כן נלמד גם לענין אמירת דבר בשם אומרו, דלא מיבעיא בדבר שאינו שלך שצריך לאומרו בשם אומרו, אלא אף בדבר שגם אתה כיוונת לכך ראוי לומר בשם אומרו וכדברי השפת אמת הנ"ל.

ביאור "מביא גאולה לעולם"

ובעצם ענין זה של "מביא גאולה לעולם" הקשה החוזה מלובלין הרי בגמרא מצינו בכל דף שאומר התנא דבר בשם חבירו או רבו, ומדוע עוד לא נושענו מהגלות, ותירץ ד"גאולה" הכוונה גאולה פרטית לאיש ישראל ממצוקותיו, ולזה זוכה האומר דבר בשם אומרו.

אכן בספר דברי סופרים (ח"ג במילואים) מובא בשם ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל שביאר דבמדרש תנחומא הנ"ל דרשו דין זה של האומר דבר בשם אומרו מקרא ד"אל תגזול דל", ומלך המשיח נקרא "עני ורוכב על חמור" וכמו שדרשו חז"ל בסנהדרין (צ"ח.), ולפי"ז ביאר דזהו סיפא דקרא "ואל תדכא עני בשער", דמי שגזול דל ולא אומר דבר בשם אומרו גורם לאותו עני היושב בשער רומי שהוא המשיח מלעכב את הגאולה. ולפי"ז דגאולה האמורה היינו גאולת מלך המשיח הדרא קושיא לדוכתיה מדוע עוד לא נגאלנו.

ואולי י"ל דהדבר תלוי בדרגות הנ"ל של אומר דבר בשם אומרו, דמי שאומר דבר של חבירו בשמו זה אינו גורם גאולה ממש אלא גאולה פרטית, אבל אדם שאומר בשם חבירו גם דבר שחידש בעצמו נמצא שנוהג טובת עין בחבירו, ולכן גורם גאולה ממש לעולם כיון דזהו אהבת חינום והיפך משנאת חינום שבגללה נחרב בית המקדש, ולכן גורם במעשיו גאולה לעולם.

^{יג} ובזה ביאר האמרי אמת מדוע פרח נשמתה של שרה כשנודע לה על העקידה, דאמרה שרה לעצמה אם היה נבואה לאברהם מהקב"ה לשחוט את יצחק הרי שהיתה צריכה גם היא לדעת מכך, דכל הנביאים יודעים דבר זה והיא היתה בנביאות גדולה מאברהם, ואם אינה יודעת כנראה שהוא ע"י הסטרא אחרא ולא כנבואה. אמנם לא ידעה שלא היתה נבואה כלל לשחוט את יצחק אלא רק להעלותו על המזבח.

ומצינו עוד חידוש גדול בחיד"א בספרו "חומת אנך" (אסתר ו' כ"ג), דהביא את שאלת היערות דבש מדוע אחשורוש לא שילם למרדכי מיד את שכרו ואז לא היו צריכים לכתוב בספר דברי הימים, ותירץ שמרדכי ציוה לאסתר שלא תאמר לאחשורוש בשמו, אבל אסתר ידעה שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם ולכן עשתה שלא כרצון מרדכי ואמרה למלך בשמו, אבל ביקשה מאחשורוש שלא יגלה למרדכי שהוא יודע שזה בשם מרדכי, ולכן המלך לא יכול היה לשלם למרדכי מיד והוצרכו לכתוב זאת בספר כדי שבעתיד ישלמו למרדכי. וחזינן מעלת האומר דבר בשם אומרו שיאמר כן אף היכא שחבירו לא רוצה. אמנם בחשוקי חמד (יומא ד:;) הביא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א דאין ללמוד מכאן למקומות אחרים, דשאני אסתר שידעה ברוח הקודש שיהא גאולה לעולם.

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים

בענין כל המלמד בן חבירו תורה כו'

ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני (ג, א)

ופירש"י ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה, לפי שלמדן תורה, מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, ומקורו בסנהדרין (יט:). יע"ש.

והק' המפרשים^{טו} הא לכל ישראל לימד תורה ולא רק לבני אהרן, ולמה גם הם לא נקראו תולדותיו.

ובכלי יקר הק' עוד למה חזר ואמר בסמוך^{טז} ואלה שמות בני אהרן הבכר נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר ולא הזכיר את משה.

ובגור אריה תי' דשאני ישראל שהרי הקב"ה ציוה לו שילמד להם תורה ובזה לא שייך לומר שישראל הם בניו, אבל מה שלימד לבני אהרן יותר ממה שלימד לישראל זה היה ממש לבד ולא נצטווה מפי הגבורה ללמוד להם יותר, ובזה הוי כאילו ילדם.

ובהעמק דבר תי' דכאן מיירי בחכמת התלמוד, ואילו לכלל ישראל לא לימדם תלמוד עד בואם לעבר הירדן דשם באר התורה לכולם, ורק לבני אהרן לימד חכמת התלמוד במדבר.

וק"ל בתירוצם מסוגיא דעירובין (נד:) תנו רבנן כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לשמאל משה. נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן, נסתלקו בניו כו', נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקן, נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקן כו', נסתלק משה ושנה להן אהרן פירקו וכו' ע"כ. ומשמע קצת דאין לחלק בין בני אהרן לשאר כלל ישראל, אלא מה שלימד לבני אהרן לימד לכלל ישראל ולא פחות ולא יותר, ולימדם באותו כנופיה, ובאותו חיוב של שאר כלל ישראל, רק דלימד לבני אהרן קודם ואח"כ לכלל ישראל.

והנה בעיון יעקב בסנהדרין שם^{יז} כתב חז"ל דקדק לומר בן חבירו כלומר שאביו הוא ג"כ חבירו בחכמה שלומד ג"כ עם בנו כמו שלמד אביו ג"כ עם בניו כו' אפ"ה כיון שלמד משה ג"כ עמהם מעלה עליו כאילו ילדו בכ"ף הדמיון כי אביו חכם קודם, לכן כתיב אלה תולדות אהרן ומשה, חשיב אהרן קודם, משא"כ שאם אביו אינו חכם, א"כ רבו קודם, כדאיתא במתני' דב"מ (לג.) [אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו

^{יז} וברמב"ן השמיט מלת "בן", ונפק"מ למה שיבואר לקמן. ובסנה' (צט:) איתא אמר ריש לקיש כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. והתם אין הדרש במיוחד על בן חבירו. וע"ע בפרד"י כאן ואהבת איתן סנה' שם ב' דרשות למה לי.

^{טו} יע"ש בכל"י וגו"א ושפת"ח ועוד.

^{טז} וכן איכא בכמה קראי שרק מזכיר בני אהרן ולא בני משה ואהרן.

^{יז} וחלק מזה כ' החיד"א בפני דוד, וכן חלק מזה במשכיל לדוד כאן.

לעוה"ז ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העוה"ב ואם אביו חכם של אביו קודמת], לא שייך לומר כאילו ילדו, דהא עדיף מאביו. ובזה מתורץ הא דלא קאמר שגם אהרן הוא תולדות דמשה שהרי משה למד עמו ועם כל ישראל אלא ודאי כמ"ש עכ"ל.

וכוונתו לומר, דאהרן נקרא "אביו חכם" לבניו, ולימד אותם, וכדאיתא בעירובין שם שנה להן אהרן פירקו, ולכן בניו הם בגדר בן חבירו משא"כ שאר כלל ישראל. ובכה"ג דיש להם "אביו", וכגון שאביהם לימדם, אז הרב נטפל להאב והוי כאילו ילדו והוי כאב שני, משא"כ היכא דאין להם "אב", כיון דאביו לא לימדם, ליכא בכה"ג מה לדמות הרב לאביהם לומר בזה כאילו ילדו, דהא אין להם אב, ולכן גם הרב אינו אביהם, אלא נקרא עיקר רב שלהם, ולכן לשאר כלל ישראל נקרא "משה רבינו" ולא "משה אבינו".

ואינו נוח לי, חדא, דאהרן רק חזר על מה שמשה לימדם כדאיתא בסדר המשנה בעירובין שם דמשה לימדם קודם, וא"כ מסתברא דליכא קדימה לאביו חכם בכה"ג. ועוד, הא אחר שמשה לימד לכל כלל ישראל, גם הם הוו בגדר "חכם", ומסתמא לימדו לבניהם, וא"כ הדרא קושית האחרונים לדוכתא, אמאי לא אמרינן כאילו ילדו לכל כלל ישראל, דכמו דאהרן קיבל שם "אביו חכם" במה שלימד לבניו אחר שמשה כבר לימדם ה"נ י"ל כן לכל כלל ישראל.

לכן נ"ל לבאר באופן קצת, דשם "אביו חכם" אינו תלוי במה שלימד לבניו, אלא רק אם הוא עצמו חכם, ובזה אבידתו קודמת לאבידת רבו. ונהי דמגירסא דידן במתני' משמע דקדימה באבידה תלויה במה שאביו לימדם, מ"מ יע' בהג' הגר"א שם בשם הראשונים דגרסו "אם אביו שקול נגד רבו", ומשמע דתלוי בחכמה שלו. וכיון דאביו חכם, אז זה עצמו מחייבו באבידה קודם אפי' אם לא לימדם, וזה מהווה השם אב אצלו, ולכן בכה"ג נטפל הרב לאביהם, והוי כאב שני וכאילו ילדו.

ועפ"ז נראה ליישב ק' האחרונים הנ"ל אמאי דוקא בני אהרן נקראו תולדותיו ולא כל כלל ישראל. וכן מה שהקשינו מגמ' דעירובין דמשמע דליכא לחלק בין בני אהרן ושאר כלל ישראל בחובת לימודם, ואילו מדרשה דידן משמע דדוקא אצל בני אהרן הוי כאילו ילדו, די"ל דאיתא התם נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו, ובהאי שעתא כבר היה אהרן חבירו בחכמה, וא"כ שפיר אמרינן על מרע"ה כל המלמד בן "חבירו" כאילו ילדו, ואח"כ משה לימד לבני אהרן וכאילו ילדו, ולא אביו ממש.

משא"כ בשאר כלל ישראל, משמע בגמ' שם דכולם באו ביחד, וליכא א' דהוי "חבירו" בחכמה טפי מהשני, וא"כ אינם בכלל הפרשה של מלמד בן חבירו. הרי דדוקא אצל בני אהרן שייך שם תולדות של משה. [ונגבי הזקנים, דלימד משה להם תחילה ואח"כ לבניהם ביחד עם שאר כלל ישראל, לכאורה אה"נ הריהו בגדר אצלם "כאילו ילדם", ורק דליכא קרא בתורה בתולדות הזקנים ולכן לא כתיב בשום מקום דהם תולדות משה.]

¹¹ ויש להביא קצת ראיה לזה מלישנא דגמ' דסנה' "אהרן ילד ומשה לימד, לפיכך נקראו על שמו", ואמאי לא הדגיש דגם אהרן לימדם, אלא דמשמע מזה דלא חשבינן מה שלמדם כעיקר כיון דרק חזר על מה שמשה לימדם ובכה"ג ליכא להמעלה של רבו שלמדו חכמה מביאו לחיי עוה"ב.

וממילא מיושב נמי הא דמשמע בעירובין דלימד מרע"ה אותם דברים לכולם בשוה, ובאותו זמן ובאותו חיובא, ואעפ"כ רק שייך תולדות משה גבי בני אהרן, כיון דלימד משה לאהרן קודם לכולם, ואצלם הוי בגדר "בן חבירו".

ובזה נראה ליישב הערת הכל"י אמאי כתיב תולדות אהרן ומשה ואילו מיד אח"כ כתיב ואלה שמות בני אהרן כו' בלי להזכיר משה, וע"פ הנ"ל אולי י"ל דרק בגדר "תולדות" נחשב בני אהרן תולדות משה, ומשום ד"כאילו ילדו", אבל אהרן נחשב קודם שהוא אביו כמש"נ, ואילו גבי שמות "בני" אהרן לא הזכיר משה דהאי לישנא משמע בנים ממש, ובני אהרן אינם בני משה ממש, דהא אהרן אביהם היה חכם כמותו, ורק הוא נקרא אביהם, הכל כמש"נ.

והנה בחכמת שלמה אבה"ע (סי' א') חקר במי שגידל יתום ויתומה בתוך ביתו אם נחשב זה קיום פרו ורבו, כיון דאחז"ל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו כאלו ילדו, א"כ יש לומר דהוי נמי כאלו קיים פו"ר או עכ"פ אינו דומה לולד ממש ולא קיים בזה פו"ר^ט.

וק' טובא, דלפי"ז ה"נ כל המלמד את בן חבירו תורה נחשב כקיום פו"ר. ויש לפלפל בזה, דאם מיירי בתלמוד כמש"כ הנצי"ב, א"כ ליכא להך מעלה אלא בבנים ולא בבנות, והיאך יתקיים פו"ר, וכן לישנא דבן חבירו משמע דבחדא סגי, וא"כ אין כאן פו"ר.

אולם שו"ר באהבת ציון (דרוש ט') שביאר הבן של הנוד"ב תשובת בן עזאי (יבמות סג:) בהא דלא מקיים פו"ר, "מה אעשה שנפשי חשקה בתורה", דר"ל דמקיים פו"ר ע"י התורה שמלמד, ודומה כאילו הוליד בנים משום כל המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו.

ובודאי אין דבריו אלא דרך דרוש וכמש"נ לעיל, וכן הא דאיתא בסוטה (יב.) כל הנושא אשה לש"ש כאילו ילדה, ודאי אין בזה קיום של פו"ר אחר שנולד לו בן א'. ורק בגידול בנים ובנות שהוא קרוב טפי לענין לידה מסתמא יש להסתפק אם כאילו קיים פו"ר או לא. וגם בדברי החכמ"ש עצמו נראה דרק הסתפק אם "כאילו" קיים או לא, דנקט בלשונו "דהוי כאלו קיים פו"ר", ר"ל אבל לא ממש.

---

^טיע"ש דתלה זאת במח' בין הדרישה והט"ז (יו"ד רמ"ב) אם בכל מקום דנאמר כאלו אין המוקש שוה אל מי שמקיש לו, והוא דעת הדרישה, והט"ז חולק דהוא שוה ממש. ולכאורה צ"ע דהתם מיירי בהיקש, בהא דהוקש כבוד או"א לכבוד המקום, ודלמא שאנ"ה דיש צד לומר דהוא שוה ממש כיון דהיקשן הכתוב משא"כ ב"כאילו" שהוא רק דרך הפלגה בעלמא גם הט"ז מודה בזה. אולם באמת אין בזה קושיא, דיע"ש בסי' ר"מ דכתב הפרישה דאי"ז היקש ממש אלא מדאפקי' רחמנא כיבוד בלשון דמפיק כיבוד המקום, בלשון "כבוד". וא"כ שפיר תלה החמד"ש ענין של "כאילו" במחלוקתם, דכן בכמה מקומות ילפ' "כאילו" גם בכה"ג, וכגון בב"ב (י.) כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבו"כ, כתיב הכא השמר כו' בליעל, וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל, וכנהנה רבות. ^זומה שפתח בלשונו "אם נחשב זה קיום פו"ר" צ"ל דכוונתו אם נחשב כאלו קיים פו"ר, כדי שלא יהא סתירה בדבריו מיניה וביה.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

בכל שנה יש מעמד קבלת התורה מחדש

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר (א, א)

א [חז"ל שואלים, מהו הלשון "במדבר סיני", ומדוע לא מספיק לומר "וידבר ה' אל משה באוהל מועד"?

ב] עוד יש שואלים, מדוע מעמד הר סיני ומתן תורה היו במדבר, מפני מה לא ניתנה תורה בארץ ישראל הרי מבואר (ב"ב קנח, ב) "שמע מינה אוירא דארץ ישראל מחכים". וקדושתה תשפיע על המקבלים שלימות התורה והרבה ממצוותיה אינם אלא בארץ, ומדוע הקדים הקב"ה ונתן לנו את תורתו עוד קודם שהגענו לארץ ישראל?

נקדים, שישנם טועים לחשוב, שהיה מעמד הר סיני וקבלת התורה, והוא רק היסטוריה שאנו חוגגים זכר לאותו יום גדול ונורא, אולם מתורתנו נלמד שבכל שנה ושנה יש מעין מעמד הר סיני וקבלת התורה מחדש בפועל ולא סתם זיכרון לדבר, עד אשר אשר יש לזה השלכות והשפעה על המציאות בימינו, ואף הדבר בא לידי ביטוי בהלכה כאשר נבאר לקמן.

התורה ניתנה בשלשה דברים אש מים ומדבר

חז"ל (במדב"ר א, ז) דורשים, למה במדבר סיני? מכאן שנו חכמים בג' דברים ניתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר, באש מנין "והר סיני עשן כולו וגו'", ובמים מנין שנאמר "גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים", ובמדבר מנין "וידבר ה' אל משה במדבר סיני", ולמה ניתנה בג' דברים הללו? אלא מה אלו חנם לכל באי העולם כך דברי תורה חנם הם שנאמר (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים, ד"א וידבר ה' אל משה במדבר סיני אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה לכך נאמר במדבר סיני.

ומבאר הגה"צ רבי שמשון פינקוס בספרו, שהטעם מדוע מתן תורה במדבר דוקא, עפ"ד חז"ל (סוף תענית) עה"פ "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" שחתונתו זהו מתן תורה, הקשר והחיבור של כלל ישראל עם הקב"ה הוא ע"י התורה. כדי שהשייכות תהיה מושלמת וללא הפרעות של היסח הדעת לדברים אחרים צריך שהתורה תהיה הדבר היחיד ביניהם, אילו נכנסו לארץ ישראל קודם מתן תורה עלול היה לקרות שילכו איש לגפנו ולתאנתו ותורה מה תהא עליה? ארבעים שנה במדבר ללא התעסקות בשדה וכרם

הם כחדר יחוד בין הבעל והאשה בהם מתחזקת השייכות ביניהם, מעולם לא שמענו שחופה תהיה בתוך הבית כי אם היא תיערך בבית הכלה תצטרך להתעסק בצרכי המטבח וזה לא הזמן המתאים לכך. במדבר ללא המצוות התלויות בארץ כל ההתעסקות היתה בתורה בלבד ואז נקבע לדורות עולם הקשר והדביקות של כלל ישראל אל הקב"ה ע"י התורה הקדושה זו היתה החתונה החופה והיחוד בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים.

ערב שבועות נקרא יום טבוח

והנה חג מתן תורה אינו חד פעמי, אלא מתחדש בכל שנה כאשר מבואר ברמ"א (תסח, י) ע"פ דברי הגמ' (שבת קכט, ב) שנהגו שלא להקזיז דם בשום עי"ט, ואין לשנות. ומבאר הפוסקים, כי בערב שבועות יצא שד דשמו טבוח, ואילו לא קיבלו ישראל את התורה הוי טבח להי לבשרייהו ולדמיהו וגזרו רבנן על כל עיו"ט משום ערב שבועות.

ומבאר המהר"ל, כי התורה שקבלו ישראל אינו מעולם הזה רק כי התורה היא מן השמים, וכבר בארנו דבר זה, ומכל מקום העולם הזה צריך הוא אל התורה, ולפיכך כאשר היה ערב שבועות שהוא זמן שראוי לתורה נמצא חסרון העולם מה שראוי העולם אל התורה, ואין התורה בעולם, כי כבר אמרנו כי התורה היא מן השמים, ומאחר שהתורה היא מן השמים יש בעולם הזה חסרון כל זמן שלא יושלם העולם הזה בתורה מן השמים, ומצד החסרון יש כאן רוח ששמו טבוח, כי אחר חסרון נמשך חסרון והפסד, ונקרא יום טבוח שלשון טבוח משמע הפסד לגמרי כמו שהוא טובח, ודבר זה לגודל החיוב שאי אפשר לעולם בלא תורה, ואם לא קבלו ישראל היה כאן טביחה גמורה שכל טביחה היא בכח וביד חזקה, ואם לא קבלו ישראל את התורה [היה חסרון בדבר] שהוא מחוייב ומוכרח להיות מצד עולם הזה, והמתנגד לדבר מחוייב ומוכרח כמו שהיא התורה שאי אפשר לעולם הזה להיות זולת זה הוא נטבע בכח, וזה שאמר הוי טבח לבשרייהו ולדמיהו. [כי כבר] אמרנו כי דבר זה מצד כי מתחייב שתהיה התורה בעולם, ואם היה התורה מעולם הזה לא היה נחשב העולם חסר כלל בשביל שאין כאן תורה, כי קרוב הוא לקבלת התורה, אבל אין התורה רק מן העולם העליון, וכיון שכן הוא יש כאן חסרון בעולם היא התורה שמוכרח להשלים אותו דהיינו לקבל התורה, [ואם] לא יקבל התורה היה מתחייב בהכרח הפסד והוא הרוח שנקרא טבוח המחייב טביחה לבשרייהו ולדמיהו ופירש ברור הוא זה כאשר תבין דברים אלו מאוד עכ"ל.

ויותר מכך נראה כי חז"ל מלמדים אותנו בזה, כי מעמד קבלת התורה אינו הסטוריה שהיית אלא בכל שנה ושנה מחדש יש מעמד קבלת התורה אצל כל אחד ואחד מחדש, כמו שכתב מהרח"ו בשם האריז"ל כי אותו שפע שהיה בזמן של כל חג וחג גם בזמן הזה יש אותו שפע ואותה התעוררות מחדש. וכן כתב המחצה"ש בסימן תסח להסביר את הדבר מפני, דנודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו עניין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר ועניין ההוא.

בכל שנה יש מעמד קבלת התורה מחדש

ולכן בכל ערב חג שבועות מתעוררת אותה סכנה ואותו איום מחדש על כל אחד ואחד
אם לא יקבל את התורה נמצא בסכנה.

נמצא מבואר, כי בכל שנה מחדש מחוייב כל אחד להתכונן לקבלת התורה כמעמד הר
סיני ולקבל על עצמו ביתר שאת ועוז משנה שעברה בכדי להיות הולך ומוסיף ולא
ההיפך חלילה, כיון שהתורה היא חיינו והיא קיום העולם שהכל תלוי בקבלת התורה.

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ג"כ, ועוד

פרדס הבן על ידי שליח

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדִיּוֹת מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם. מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח
אֶת הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְפָּה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדִיִּים
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל פִּי ה' פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (ג, מט-נא)

הנה הרמ"א (יו"ד סימן ש"ה סעיף י') פסק בשם הריב"ש: "ואין האב יכול לפדות הבן על ידי שליח".

*

ובספר מרפסין איגרי בפרשתנו, הקשו וז"ל: הלא מקרא מלא אומר: "ויקח משה את כסף הפדיון... מאת בכור בני ישראל... ויתן משה את כסף הפדיון לאהרן ולבניו". הרי מפורש שמשה לקח את כסף הפדיון מאת בכורי ישראל ונתנו לאהרן ולבניו, ?

*

קושיה נוספת: הלא במסכת בכורות (נ' ע"א) מספרת הגמרא: "רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן". הרי מפורש כי ניתן לפדות את הבן על ידי שליח?

*

תירוצים:

(א) ותירץ הפנים יפות, וכן בחידושי רעק"א על השו"ע שם, וגליון מהרש"א שם, שכוונת הריב"ש היא, שאת מעשה הפדיון אין עושים על ידי שליח, אלא האב עצמו בלבד, אולם לאחר שכבר נעשה מעשה הפדיון, והמעות מונחות עבור הכהן, יכול לקיים את מצות הנתנה בין על ידי עצמו, ובין על ידי שליח.

וגם רב אשי פדה את בנו בעצמו, לא על ידי שליח, אך את מעות הפדיון נתן לכהן על ידי שליח, כיון שמצות הנתנה יכולה להיעשות גם על ידי שליח.

(ב) הש"ך (שם ס"ק י"א) כתב בשם ה"צדה לדרך", שכוונת הריב"ש היא, שבמקרה והאב לא פדה את בנו, או מחמת שאינו רוצה, או משום שמת, אין חיוב מהתורה לשום אדם ואפילו לבית דין להיכנס ולהיות שלוחים תחת האב לפדות את בנו. אולם אם האב מעוניין לפדות את בנו על ידי שליח, בזה אין חולק שמותר לכתחילה.

ג) ה"ערוך השולחן" (סימן ש"ה, סעיף ח') ביאר, שכוונת הרמ"א בשם הריב"ש לאסור פדיון הבן על ידי שליח, דוקא כשהשליח פודה במעות של עצמו, אבל אם נתן לו האב מעות עבור פדיון בנו ומינהו שליח, למרות שמעשה הפדיון נעשה על ידי שליח, בזה אין חולק שמועיל לכתחילה.

ועל הקושיה השניה: ביאר ה"ערוך השולחן" (שם) שרב אשי זיכה מתחילה את המעות לכהן על ידי אחר שקנה אותם עבורו, נמצא שהפדיון היה על ידי רב אשי עצמו. כמו כן נתינת המעות הייתה על ידו. תפקיד השליח היה להעביר את המעות, שכבר היו של הכהן, אל בעליו.

משפטי צדק / הרב יהודה טנהויז, מח"ס משפטי צדק על חו"מ

סדר הגורלות בפדיון הבכורים בבני לוי

מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ (ג)
(נ)

רש"י מתאר את הקושי ואת התלבטות בדבר, **אמר כיצד אעשה**, בכור שאומר לו תן חמשת שקלים, יאמר לי אני מפדויי הלויים. מה עשה, הביא שנים ועשרים אלף פתקין וכתב עליהן בן לוי, ומאתים ושבעים ושלשה פתקין כתב עליהן חמשה שקלים, בללן ונתנן בקלפי, אמר להם בואו וטלו פתקיכם לפי הגורל.

ובפירוש הריב"א עה"ת כתב את אשר יקשה לך המקשה, תתרץ לו על פי התוס' אשר בפ"ק דסנהדרין' לגבי נטל ע"ב פתקין על ע' כתב זקן ושנים חלק. והנה בתוספות אשר בידינו לא נמצא קושיא ותירוץ, ובכדי להבין את דבריו הסתומים נביא את מקור הדברים בגמ' (סנהדרין יז.) תנו רבנן **וישארו שני אנשים במחנה** יש אומרים בקלפי נשתיירו. שבשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה כיצד אעשה? אברור ששה מכל שבט ושבט - נמצאו שנים יתירים, אברור חמשה מכל שבט ושבט - נמצאו עשרה חסרים, אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה - הריני מטיל קנאה בין השבטים, מה עשה? בירר ששה ששה, והביא שבעים ושנים פיתקין, על שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק, בללן ונתנן בקלפי, אמר להם: בואו וטלו פיתקיכם! כל מי שעלה בידו זקן אמר: כבר קידשך שמים, מי שעלה בידו חלק - אמר המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך? כיוצא בדבר אתה אומר: ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת, אמר משה: כיצד אעשה להן לישראל? אם אומר לו תן לי פדיוןך וצא - יאמר לי: כבר פדאני בן לוי. מה עשה? הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין, וכתב עליהן בן לוי, ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן חמשה שקלים, בללן ונתנן בקלפי. אמר להן: טלו פיתקיכם. מי שעלה בידו בן לוי - אמר לו: כבר פדאך בן לוי. מי שעלה בידו חמשת שקלים, אמר לו: תן פדיוןך וצא.

שבעים ושתים או שבעים וארבע פתקים

המאירי מביא על כך שבירושלמי תמהו על גירסא זו שהיו ע"ב פתקים אילו כתבתני זקן סליקית, כלומר הגע עצמך שאירע פתק של זקן לכל השבעים, הרי אין השנים רוצים ליטול ויאמר כל אחד אילו כתבת זקן בפתק זה היה עולה בידי זקן גם כן, אלא מציע פתרון כזה כך עשה נטל **שבעים וארבעה פתקין**, על שבעים ושנים כתב זקן ועל שנים חלק, בללם ונתנם בקלפי, ותמהו עוד שם הגע עצמך שעלו כולם זקן, ותירצו מעשה נסים היה ומסורגים עלו, ובתלמוד המערב פירשו שעל עשרים ושנים אלף ורע"ג כתב בן לוי ועל רע"ג כתב חמשת שקלים על הדרך שבארנו למעלה.

וא"כ הטענה של שנים האחרונים היא שהגורל לגביהם לא צודק ומדוע הם נגשים לגורל אחרונים, והירושלמי נותן פתרון להוסיף עוד 273 פתקים, אך כעת יתכן ולכל ה22273 יצא פתק בן לוי וע"ז עונה הירושלמי מעשה נסים נעשה כאן.

המהרש"א מביא שמהלך הירושלמי מפורש במדרש רבה שהוא דעת רבי נחמיה וע"ז אמר ר' שמעון וכי לרבי יהודה אינו מעשה נסים שאם לא היה מעשה נסים הרי יתכן וישארו רע"ג ה' סלעים באחרונה ובדאי שיאמרו רע"ג האחרונים שעל כרחנו אנו מעלים ה' סלעים כיון שאין שם בן לוי ומתרחש שבאמת גם לרבי יהודה זה היה מעשה נסים ומסורגין עלו היינו שעלו כל ה' סלעים קודם שעלו כולן של בן לוי.

האם לרע"ג שיצא בתחילה פתק ה' סלעים יש טענה

מקשה המהרש"א שא"כ קשה מה שאל רבי נחמיה לרבי יהודה כיון שגם ר' יהודה מודה שהיה מעשה נסים וביפה מראה תירץ בזה שר' נחמיה משיב שעדיין יש להם טענה כיון שבהכרח שיעלו פתקי ה' סלעים לרע"ג מה שעלה להם אין ראיה שהם חייבים מזולתם וכו' עכ"ל ע"ש וכן תפרש לה גבי זקנים

טענת האחרונים הלוח אחר הרוב

כתב עוד המהרש"א ראיתי מי שהקשה עוד בזה שהאחרונים יאמרו אלו היינו נוטלים בתחלה היה עולה לנו כמותם בן לוי או זקן שהם היו רובם וכל דפריש מרובא קפריש ואין מקום לקושיא זו דכמו שהיו אז הפתקין רובן בן לוי וזקן גם עתה נאמר שעתה נשארו מרובין דהיו בן לוי וזקן שהרי מסורגין עלו כמ"ש.

נראה שכוונתו לקושיית הרא"ם ואף על זה יש לדון שמ"מ האחרונים יאמרו אילו היינו נוטלים בתחילה כשהיו רבים של פתקי לוי כ"ב אלף ורע"ג ופתקי ה' שקלים רק רע"ג, מי יאמר שלא עלה בידי של לוי כי כל מאי דפריש מרובא קא פריש.

ובדברי דוד להט"ז תירץ עפ"י הגמ' בכתובות (טו.) שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אפילו לקולא כגון שזרק אבן לתוך עשרה בני אדם והיו שם ט' ישראלים ואחד עכו"ם והרג ישראל אחד דפטור הזורק, דאותו עכו"ם אחד שביניהם נחשב כאילו הוא מחצה על מחצה, ודבר זה היה מגולה לכל ישראל לכל מילי, וע"כ לא היה כאן שום תרעומת אפילו אם היו מועטים בן לוי מ"מ כיון שהיה קבוע שם נחשב כמו הרבים.

גורל על גורל

ויש מתרצים שעשו שני גורלות גורל אחד לפי איזה סדר יוציאו את פתקי הגורל ואח"כ לפי סדר המספרים עשו את הגורל השני מי יוציא בן לוי ומי יוציא ה' סלעים, וז"ל לבוש האורה ונ"ל שבכדי ליישב זאת הקושיא סיים רש"י דבריו ואמר צאו וטלו פתקיכם לפי הגורל ור"ל שבתחלה היו מטילין גורל ביניהם מי יטול תחלה פתקו מן הקלפי.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת

יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי

זצ"ל

מח ולב – תלמוד ומעשה – נעשה ונשמע

שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר
לְגִלְגָּלָתָם (א, ב)

כתב רבנו בחיי: שאו את ראש כל עדת בני ישראל. אין עילויין של ישראל אלא בקיום התורה, ועל כן אחז הכתוב לשון שאו שהוא לשון כולל שני ענינים דבר והפכו, האחד נשיאות ראש, והשני הסרת הראש. וכן אמרו במדרש (במדבר רבה א, ט) שאו את ראש אמר הקב"ה לא חבבתי אומה יותר מכם... לקיים מה שנאמר (תהלים קמח, יד) וירם קרן לעמו, הסרת הראש, מלשון ישא פרעה את ראשך מעליך (בראשית מ, יט), כמי שאמר לקוסטינר ארים רישיה דפלן, ולכן אמר שאו ולא אמר גדל או רומם, כלומר אם זכו הרי לשון עילוי אם לאו יסתלק עילויין. עד כאן דבריו הקדושים.

ונראה לבאר הדברים כך. ידוע לכל, שהאדם יש לו שני אברים ראשיים שהנשמה תלויה בהם, והם המוח והלב, וכל חיות האדם היא על ידי התפקוד של שני האברים הללו כאחד. וכמו כן בעבודת השם ישנם שני ענינים, מח ולב, המוח הוא מסמל את השכל והמחשבה, והלב את הרצון והרגש, והוא שורש תלמוד המביא לידי מעשה, כי על ידי שהאדם לומד הוא מכריע מה עליו לעשות, וההוצאה לפועל של פסק השכל והמוח היא על ידי הלב מלך האברים. וזהו באמת ענין נעשה ונשמע, כי נעשה הוא בלב מלך האברים, ונשמע הוא במח. (והנה כלל ישראל הקדימו נעשה לנשמע, כי לא רצו להכריע בשכלם את מצוות הבורא, אלא שכביכול יקבלו את המצוות מפני הגבורה, בלא שום החלטה של השכל, והשכל ישמש רק כאמצעי להבין מה השם שואל מעמנו. והבן היטב).

והנה כאשר האדם זוכה לקיים המצוות הוא על ידי החיבור שבין המוח והלב, ולכן ככל שהמוח מגביה וגדל, גם ליבו מגביה בדרכי השם, על דרך ויגבה לבו בדרכי השם. ועל כן גם ראשו הנישא מרומם את כל האדם, וזהו שאו את ראש מלשון התרוממות, אולם אם חס ושלום ישנו נתק בין המוח והלב, דהיינו בין הלימוד והמעשה, אזי כנגד זה הרמת הראש הופכת להסרת ראש... והקב"ה יעזרינו להיות מאותם שפיהם ולבם שוין, ויטהר לבינו לעבדו באמת.

זיכוי הרבים מביא זכות הרבים

במספר שמות. לכאורה מספר שמות הם דבר והיפוכו. שהשם מבטא את המציאות והמהות המיוחדת של נושא השם, ואילו המספר הוא מטבעו כולל את כולם בלא שום הבדל ביניהם, וקטן וגדול שם הוא.

אמנם כן הוא, כל יהודי ויהודי הוא מציאות בפני עצמה, ויש לו תפקיד שמיוחד רק לו, אולם מאידך הוא משפיע על הכלל, וכמו כן גם מושפע מהכלל שמורכב מהיחידים. וכל פרט ופרט מהמרכיבים את עם ישראל חשוב הוא בפני עצמו במערכת הכללית של עם ישראל. כי על כן כל איש ישראל החיובים שלו שונים מחבירו, לפי התנאים והיחס והכוחות שיש לו, ואף לפי שורש הנשמה. אולם יש לו השפעת גומלין על כל הכלל, ולכן המספר שלו חשוב מאד אף הוא. וגם בדורינו השפל, כל יחיד ויחיד, יהיה מי שיהיה, מוסיף להתגלות כבוד השם בבריאה בכל מצב שבו הוא מוצא את עצמו בכל מקום וזמן.

ולא זו בלבד אלא שכלל ישראל לא זכו לקבלת התורה עד שהיו כולם כאיש אחד ובלב אחד. כלומר, כל ששים ריבוא היחידים המהווים בכללותם את עם ישראל, היו תנאי לקבלת התורה, ועל ידי היותם כאיש אחד בלב אחד זכו למתן תורה ולהיות עם סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש.

ושוב: **ממלכת כהנים** המה היחידים, **וגוי קדוש** הוא הכלל. וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. כי הוא המשפיע על הכלל, ולכן זוכה לקבל השפעות טובות מהכלל.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל

לכל אחד תפקיד משלו! "בשם אלקינו נדגול!"

אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאַתֶּת לְבֵית אֲבֹתָם יִחְנֶנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ב, ב)

כתב רש"י: כל דגל יהיה לו אות מפה צבועה תלויה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה. צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחושן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו.

יש להתבונן מה הענין הגדול בדגל, שבמושכל ראשון אינו אלא לציין מיקום לכל שבט. מדוע אם כן הדגלים תופסים מקום כה נכבד בפרשתנו?

במה נתקנאו ישראל בשעת מתן תורה

במדרש רבה בתחילת פרשתנו, מובא: הִבְיָאֲנִי אֶל בֵּית הַיֵּינָן (שיר השירים ב, ד), בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְלָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הָרִי סִינַי יִרְדּוּ עִמּוֹ כ"ב רַבּוֹת שֶׁל מַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, יח) "רָכַב אֱלֹהִים רִבְתִּים אֲלֵפֵי שָׁנָאן", וְהָיוּ כָלָם עֹשִׂים דְּגָלִים דְּגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ה, י) "דְּגוֹל מִרְבֶּכָה", כִּיּוֹן שָׂרְאוּ אוֹתָן יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עֹשִׂים דְּגָלִים דְּגָלִים, הִתְחִילוּ מִתְאַוִּים לְדְּגָלִים, אָמְרוּ הֲלֹאֵי כֵן אָנוּ נַעֲשִׂים דְּגָלִים כְּמוֹתָן וכו', אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵהַ נִתְאַוִּיתֶם לַעֲשׂוֹת דְּגָלִים, חֲיִיכֶם שָׁאֲנִי מִמֶּלֶא מְשַׁאֲלוֹתֵיכֶם, שְׁנֵאמַר (תהלים כ, ו) "יִמְלֵא ה' כָּל מְשַׁאֲלוֹתֶיךָ", מִיָּד הוֹדִיעַ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וכו' וְאָמַר לְךָ עֲשֵׂה אוֹתָם דְּגָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְאַוּ.

נמצא שבשעת המעמד הגדול והנורא של מתן תורה, בתוך מראה האש המופלא לא עלה בליבם של ישראל, אלא רק קנאה בדגלי המלאכים! שומה עלינו אם כן, לברר בירור יסודי את ענין הדגלים.

צבעו של זה לא כצבעו של זה

מבאר האדמו"ר מטולנא שליט"א, כל אדם נשלח לעולם הזה למלא תפקיד מסוים, שאין בעולם מי שיוכל למלאותו. רק הוא בלבד עם כישוריו וכוחותיו, עם נסיונותיו ויצריו, יוכל למלא את חלקו ולצבוע את הצבע המיוחד רק לו, בכתרו של מלך מלכי המלכים. אם יתרשל בעבודתו ויתעצל במילוי תפקידו, כתרו של המלך יימצא חסר את עבודתו ויגיעתו. עליו לחזק את עצמו שכל העולם וכל היקום ממתינים ומצפים אימתי יעשה את עבודתו וימלא את יעודו!

עם מחשבה זו, יתגבר על כל הקשיים והמכשולים העומדים בדרכו, ויעמוד בגאון ובעוז מול הנסיונות שמציב היצר לפתחו בכל עת.

זו המשמעות הפנימית בדברי חז"ל צבעו של זה לא כצבעו של זה! לכל שבט יש צבע אחר, ללמד שלכל שבט יש תפקיד משלו, ועליו למלא את יעודו.

לוחות ראשונות נתנו בפרסום

במדרש תנחומא (פרשת כי תשא) כתוב: הַלּוּחוֹת רָאשׁוֹנוֹת עַל שְׁנֵתָנוּ בְּפִמְבִּי, לְפִיכָךְ שְׁלָטָה בָּהֶם עֵין הָרַע וְנִשְׁתַּבְּרוּ.

יש להבין מדוע באמת נתנם ה' בפומבי? האם לא ידע שזה יגרום ללוחות להשבר? מבאר האדמו"ר מטולנא שליט"א, שבזה רצה ה' יתברך ללמדנו להניף את דגל התורה בפרסום ובכח, בלי להתחבא ובלי להתבייש! כך גם אנו לומדים מפרשתנו, שכל אחד צריך להניף את דגלו בעוז ובתעצומות!

זו כוונת חז"ל כאשר מנו את מ"ח קנייני התורה (אבות ו, ו), אחד מהם הוא "המכיר את מקומו". כוונתם שידע את מקומו ואת תפקידו המסויים, הוא ייטיב למלאו כהוגן, וכמו שאמרו חכמינו (אבות ד, ג) "שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום".

יהי רצון שנשכיל להכיר את כוחותינו ותכונותינו, ולנצלם בצורה הנכונה, ולהגיע בהכנה הראויה ליום הגדול של קבלת תורתנו הקדושה!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: הרב ישראל חיים בלומנטל blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה'

שירדה שנאה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר (א, א)

אמרו חז"ל (שבת פט:): "מדבר סיני, שירדה שנאה לעכו"ם עליו, ומה שמו חורב שמו.
ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו הר סיני שמו, ולמה נקרא הר חורב, שירדה חורבה
לעכו"ם עליו".

והראשונים, רבינו בחיי (ויקרא כ, כו) וחר"ן (הדרוש השביעי) נקטו שמשם ירדה שנאת
הגוים אל ישראל, אבל בלשון המדרשים (במדב"ר א, ח. תנחומא במדבר ז) נקטו "הר סיני
- שבו נשנאו אומות העולם להקב"ה".

ויל"ע מה טעם ומה תועלת בשנאה זו.

וז"ל רבינו בחיי "חכמת התורה חייבה לנו להיותנו מובדלין במאכלנו ובמשתנו
ובמלבושנו, ומתוך שאנו מסוגלין במצוות התורה הם מקנאים בנו, ומתוך קנאתם ישנאו
אותנו, וכענין שדרשו חז"ל (שבת פט:). הר חורב שמו ולמה נקרא שמו סיני שמשם יצאה
שנאה לעובדי גלולים". כיו"ב כתב הר"ן "שכל הקטטות שבינינו והאומות הם מסבת
חלוקה האמונה, כמו שאמרו בשבת אמר ליה ההוא מרבנן לרב כהנא מי שמיע לך מאי הר
סיני וכו', מאי הר סיני שירדה שנאה לאומות העולם עליו, וכמו שאמרו אם תמצאו את
דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני, הגידו לו שכל חלאים שהאומות העולם מביאים
עלי אינם אלא בשביל שאני אוהבת אותו. והטעם בזה, מפני שהבדילנו הש"י מכל
האומות שלא נתחתן בהם ושלא לאכול המאכלות האסורות, והריחוק וההבדל מביא על
כל פנים לידי זה".

משמע בדבריהם, שהוא לתועלת ישראל. אלא שיל"ע בדבר, הלא מניעה זו צריכים
בשעת גלות, אולם בשעה שישבו לבטח על אדמתם, לא היו צריכים לכך, ומאידך גם היו
שלא מנע מהם להתחתן בהם. הלא מה שגזרו על יינם ופתם היה רק לאחר שגלו.

ועם העיון נראה, שאין מציאות בעולם שאדם אינו שונא, אלא שבזאת יבחן, כשנבדוק
מה הוא שונא ומה אוהב, כי האדם אינו נמלט ממציאות שהוא אוהב דבר מסוים ושונא
את הפכו.

ענין זה יבואר גם ממצוות התורה, מידת אהבה נצטוינו בה כלפי ישראל, ואהבת לרעך
כמוך, ונאמר 'לא תשנא את אחיך בלבבך', ומאידך את עמלק נצטוינו לשנוא ולצפות על
מחיתם מן העולם, וסתם אויב ושונא האמור במגילת אסתר היינו עמלק. אולם באם
אינו עושה מעשה עמך אז מותר לשנאתו. הרי לך ש'אוהבי ה' שנאו רע' (תהלים צז, י),

ומאידך 'הלא משנאך ה' אשנא, ובתקוממך אתקוטט, תכלית שנה שנתים, לאויבים היו לי' (שם קלט, כא-כב). הצדיק שונא את הרשעים שהם שנואי ה' ואוהב את הצדיקים אוהבי ואוהבי ה'.

מעתה נבין שבעצם מה שהתורה נתנה לישראל, בזה נעשו הם סמל הטוב בעולם, במה שהם מעמידים דת המחייבת את כל העולם, שהרי גם הגוים מצווים על מצוות בני נח, בזה ירדה גם שנת הגוים לישראל, שהרי ישראל מונעים מהם לחיות חיי הפקר הפך חיי המוסר והדת, ועבדא בהפקירא נחא ליה בפריצותא נחא ליה. נמצא שהשנה שירדה אינה סגולית אלא טבעית, ואין היא שנה הכרחית אלא שנה הנובעת ממה שאינם רוצים לקבל עליהם עול מלכות שמים, אלא שכל זמן שלא ניתנה תורה ולא היה עם שלם המייחדים שמו, היה חובת קיום מצוותם על עצמם, אבל מעתה נהיו כפופים לישראל ודתם, וזה אין ברצונם לקבל. על כן לא יפלא שיש גוים שהם חסידי אומות העולם וחכמיהם, שבמה שמאמינים בה' ובתורתו וכופפים עצמם לישראל הרי הם בני עולם הבא, ויש מהם שהצילו חיי ישראלים בשנות הגלות, כי איננה שנה מוכרחת אלא שנת הטוב ואהבת הרע, ויש שבוחרים בטוב ואוהבים את הטוב ושונאים את הרע. לאידך גיסא גם המתחננים בגוים לא מנעו שנת הגוים לישראל, כי אין היא שנה לחלק המבדיל שבהם אלא במה שהמבדיל מוכיח שישראל מעולים מן הגוים וניתן להם תורת אמת מאת הבורא יתברך שמו. [בשולי הדברים: שמעתי שהנאצי יש"ו אמר שהוא שונא את ישראל "משום שהמציאו את המצפון", ולכאורה הם הדברים].

נמצא, ששנת הטוב ואהבת הרע בהכרח היא שנת ישראל, ואילו שנת הרע ואהבת הטוב היא אהבת ישראל ושנת עמלק ודומיו שנצטוונו שלא לחיות מהם נשמה. [במידה מה, מלחמת עמלק היא מבחן על אהבת ה' במה ששונאים את הרע עד הכריתם, וזהו נס פורים שקיבלוה מאהבה ולכן נלחמו בעמלק, והדברים ידועים].

אבל אפשר עוד, שהנה בשעה שסירבו האומות לקבל את התורה, ממילא נעשו רחוקים מהטוב, ורצונם לשנוא מה ששנאו בעיני ה', כרציחה וגניבה וכדומה. ממילא בהכרח שישנאו את ישראל, וממילא בהכרח שיכללו בכלל 'משנאי ה'', ובזה תצמח טובה לישראל מצד עצמם. שגם בעת שישראל אינם ראויים ואינם ממלאים את מצוות ה' במלואם. עדיין, ביחס למשנאי ה' הרי הם בניו אהוביו. באופן שנעשו שונאים לה', ומה שהם שונאים את ישראל. שניהם הם צדדים של אותה מטבע. שהם שונאים את ישראל, ומאחר שהם שונאים את בניו אהוביו של מקום, והם שונאים את הטוב ואוהבים את הרע. נמצא לדוגמא, שאם ילחמו בישראל, גם בעת שיש חטא ועוון, מכל מקום סו"ס יש כאן מלחמה בין השונאים לאהובים, והמקום יסייע ביד בניו. כעיי"ז בספר שופטים ששעבדום לאחר שחטאו, אולם בזעקם הושיעם. גם בנס פורים, למרות שנגזרה כליה ונחתמה, מכל מקום מאחר שהיתה המלחמה בין השונאים והשונאים, לבסוף דידן נצח.

נמצא ששנה זו היא מתנה טובה, לקיים במ קומה ה' וינוסו משנאיך מפניך.

אספקלריא לחג השבועות תשע"ח

אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר

יחזיק בעץ התורה ויחיה

בארבעה פרקים העולם נידון וכו'. בעצרת על פירות האילן (מתני' ר"ה טז). ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת? מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן (ברייטא שם)

מהו הקשר בין עצרת לבין אילנות? עצרת הוא זמן מתן תורתנו, והתורה נמשלה לעץ! עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר (משלי ג, יח). נקודת הדמיון בין התורה לאילן, מצאנוה בכמה פנים, ומבואר במדרש, שאם עבר אדם עבירה, אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף לקרוא דברי תורה אין יכול – "יחזיק" בעץ התורה ויחיה (תנחומא וישלח ט"א). מהי המשמעות "להחזיק" בעץ התורה כשאינו מסוגל ללמוד ואפילו לקרוא דברי תורה? יבואר שהכוונה היא שיקשור את עצמו בקשר אמיץ עם התורה, לא יותר עליה! בשביל קשר זה נברא העולם^{כא}, וזהו מקור החיות של יהודי, בכל המצבים והעתים.

בקבלת התורה היו אפוא שני חלקים, החלק הראשון הוא ההחזקה בעץ התורה, הקשר עם התורה, והחלק השני הוא קבלת התורה בפועל, נידונים בו גם על התורה עצמה, כמה קשר יהיה לאדם עם התורה, וכן על קבלת התורה בפועל, אם יהיו לו חידושי תורה טובים. ומשכך נקרא חג השבועות "ראש השנה ברוחניות"^{כב}, כיון שבו נידונים על עצם הקשר עם הבורא ית"ש, שמהו קשר עם התורה? הלוא הוא קשר עם עצמות אלוקות! לעברך בברית ה' אלקיך, חג השבועות הוא יום 'אהבת כלולותיך', תואר כלה מאוד נתעלה בקבלת יום זה.

אילו קרבנו לפני הר סיני

וזה מה שאומרים בהגדה של פסח 'אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו' – אילו קרבנו ה' אליו ברגעי הציפייה לקבלת התורה לפני הר סיני, שנהיה קשורים ותלויים בו, ולא נתן לנו את התורה בפועל – כבר היתה זו עבורנו טובה עצומה בלי גבול, דיינו אם היינו זוכים בברית עם התורה, בקשר הנצחי עם הקב"ה והגעגועים לתורתו! על אחת כמה וכמה שאף זכינו להתגשמות החלום, ניתנה לנו התורה הקדושה!

כתב המגן אברהם (סו"ס תצג): "נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים, ונראה לי הטעם, שיזכירו שבעצרת נידונים על פירות האילן ויתפללו עליהם". ויש להקשות, מדוע

^{כא} ובדומה בויקרא רבה, ריש פרשה כה. וזהו"ק ויקרא נגב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק. וזה לשון ה"חרדים" (פרק סו): העולם – ים סוער, הגוף – תל עפר בתוכו, הנשמה – איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן ישטפהו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'. וראה בזוה"ק (ויחי רכו): 'בעצרת על פירות האילן. פירות האילן? פירות האילנות מבעי ליה? מאן פירות האילן? אלא, דא הוא אילנא רבבא ותקיף לעילא'.

^{כב} ראה באריכות מאמרי 'העושה תורתו עתים מיפר ברית המצורף כאן בהמשך'.

^{כג} עי' שער הכוונות, דרוש א' לשבועות.

המנהג הוא להעמיד אילנות ולא להעמיד מפירות האילן? כי ואולי, כיון שהתורה נמשלה לעץ, על כן ביום קבלת התורה נידונים האילנות. וכיון שכאמור החלק של הקשר הבסיסי עם התורה, ששייך בכל מצב שהוא, נמשל לאחיזה באילן עצמו, והחלק של קבלת התורה בפועל נמשל לפירות האילן, שמא גם הדין שהאילנות נידונים בעצרת הוא כפול, על האילנות ועל פירותיהם, על כן נוהגים להעמיד אילנות, שגם הם נידונים נוראה הערה^כ].

הצלחתו של יהודי – הקשר עם התורה

הרוקח (מבעלי התוס', פר' פנחס כו, כב) השווה את דברי חז"ל שפירות האילן נידונים בעצרת, למזמור א' בתהלים, שאף שם מצאנו קשר בין לימוד התורה להצלחת העץ ונתינת פרי: 'אשרי האיש וגו' כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה – והיה כעץ שתול וכו' אשר פריו יתן בעתו וגו'.

ולפי האמור שבחג השבועות מלבד עצם מתן התורה קיבלנו גם את ה"עץ" עצמו להחזיק בו, את הקשר הנצחי עם התורה, יש לפרש שאף במזמור זה כך היא הכוונה, ש'אשרי' הרי הוא כמו ותומכיה 'מאושר', אישורו והצלחתו של יהודי הינם בעצם הקשר עם התורה, שבאמת אי אפשר במציאות ללמוד 'כל היום וכל הלילה' כפשוטו (עי' מדרש שוח"ט), אלא יבואר שהכוונה שהקשר שלו עם התורה הוא קשר ברית תמידי, גם כשמוכרח לעסוק בפרנסתו וכדו' אך בתורה חפצו ותשוקתו, ובה יהגה – עליה הוא חולם ולה הוא מתאוה – יומם ולילה, היא פיסגת חלומותיו!^כ

את קשר זה דימה כעץ, שמחזיק בו בכל עוז, ובזכות זאת יזכה שגם פריו יתן בעתו, לחדש חידושין דאורייתא.

*

ביאור הקשר בין שתי הלחם לפירות האילן, שהחיטה גם היא 'מין אילן', כדברי חז"ל (ברכות מ.) 'חיטה מין אילן'. ובאמת גם במזמור הנ"ל נאמר בהמשך 'לא כן הרשעים כי אם כמוץ', משמע ש'והיה כעץ' האמור הכוונה לחיטה! ומעתה יש לשאול, וכי אפשר "להחזיק" בחיטה שנאמר שזהו המשל לתורה? התשובה לכך: אדרבה! אם נתבונן מדוע באמת נקראת החיטה מין אילן, הלוא זאת מפני שהעץ שאכל ממנו אדם הראשון חיטה היה [דעת רבי יהודה לשיטתו. סנהדרין ע: ורש"י שם], ומבארים חז"ל שבאמת קודם חטאו של אדם הראשון מיתמרות היו החיטים כארזי לבנון (עי' בר"ר פר' טו, ז), וכתבו הקדמונים שאף בשעת מעמד הר סיני היו ישראל במדרגת אדם הראשון לפני החטא,

^כ עי' קושיא אחרת קרובה, בספר חבר בן חבר, חלק ב, הגהות על או"ח.

^{כב} ואכן למבואר בהערה להלן שהאילן שאליו נמשלה כאן התורה היינו חיטה, שהיא מין אילן, מבואר עוד יותר, שהעץ הוא הוא הפרי. וראה בהערה להלן דברי ר"ש קלוגר שהיתה כוונת הבורא שאת עץ הדעת ישיגו על ידי יגיעת התורה, ולדבריו יבואר שזה עומק הענין שעץ הדעת טעם עצו וטעם פריו שוה, שיהיה נחשב אצל האדם עצם הקשר והגעגועים לתורה, לא פחות משמחתו בתורה שזכה להשיג!

^{כג} עי' נתי"ש, תורה, מאמר ה אות ג.

הזמן שבו חיטה עץ היא! ולכן גם הקרבת שתי הלחם היא מחיטים דווקא, שחוזרים החיטים למעלתם ביום זה.

ובמדרש שוח"ט מבואר שאף מזמור א' הנ"ל מדבר על אדם הראשון, שאמר שהיה אשריו אם לא היה אוכל מעץ הדעת, ומבאר ר' שלמה קלוגר ב'תהלות ישראל' שהיה רצון ה' שגם מעץ הדעת יאכל בצדק, על ידי עסק התורה בששת המצוות שניתנו לו, כי התורה קרויה גם כן 'דעת', ואז היה מקבל דעת דוגמת עץ הדעת שבגן עדן (עי"ש באריכות). ולכן החשיב גם שם את החיטה כעץ. דוד המלך, שכתב זאת בראש ספרו, נפטר וכנראה אף נולד בחג השבועות, שהוא השלים שנותיו של אדם הראשון וזהו היום שחזרו למדרגת אדם הראשון לפני החטא, ואולי יתקשר לפי זה מה שציוה אחיתופל בבא בתרא (קמז). שלא למרוד במלכות בית דוד, עם מה שציוה (שם) 'יום עצרת ברור – זרעו חיטים'.

עוד מצאנו קשר בין חג השבועות לחיטים, ככתוב "וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים" (שמות לד, כב), ובבבא בתרא (קמז). 'יום עצרת ברור – זרעו חיטים', ומבאר המהרש"א שתלה הדעת ב'חיטים' כי החיטים מביאים 'דעת' לעולם (מסנהדרין ע.; סוכה מב.; ברכות מ.), וכן בתנא דבי אליהו (זוטא פרק ב) דימה נתינת התורה למלך שהיו לו שני עבדים והיה אוהבן אהבה גדולה, ונתן לזה קב חיטין ולזה קב חיטין וכו'.

ועוד מצאנו הקשרים בין הר סיני ומתן תורה לבין חיטים: בברכות (סד.) על רב יוסף 'סיני עדיף, שהכל צריכין למר חיטיא', וכן עירובין (ל.). 'סיני אמר שתים', ומדובר ברב יוסף, ושם רב יוסף קרי אנפשיה 'ורב תבואות בכח שור', על שיש בידו חבילות של משנה. ולכן רב יוסף שמח במיוחד בעצרת, שאמר 'אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא' (פסחים סח:).

חג שמח!

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'

בענין "הוסיף משה יום אחד מדעתו"

א] בגמ' בשבת (פז, א) מובא, תניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות. הוסיף יום אחד מדעתו, מאי דריש? "היום ומחר" היום כמחר, מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידנא נפקא ליה, ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא. ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו? דלא שריא שכינא עד צפרא דשבתא.

וכתבו התוס' שם, שאין זו דרשה גמורה, אלא משמע דהיום ממש, דאי לאו הכי אין זה מדעתו.

ומכיון שעיקר הדבר נעשה מדעתו של משה – לדחות של קבלת התורה ביום אחד, א"כ הדבר פלא רב, שמשא רבנו דוחה את קבלת התורה, אחרי שמבואר בדבריהם של חז"ל (ע"ז ג, א) שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם ישראל מקבלין את תורתי מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, ואיתא בגמ' בפסחים (ק"ח, א) שכ"ו דורות מבריות העולם עד קבלת התורה הקב"ה זן בחסדו. וא"כ אחרי שיום זה ו' סיון היה מיועד לתכלית הברית, היאך דחאו משה.

ועל כרחק, שההכנה למתן תורה הוא דבר מעכב בעצם, והוא מהות הימים קדם מתן תורה. ומשה רבנו ראה שהיה איזה חיסרון בהכנה, לכן החליט מדעתו שמוכרחים להוסיף יום אחד.

וספרתם "לכם"

ב] וביאור הענין, כי הנה חג השבועות שונה משאר כל המועדים, שלא נקבע לו תאריך בתורה כמו שנקבע לשאר המועדים תאריך בחודש, ואילו חג שבועות אינו תלוי ולא נקבע לפי יום בחודש, אלא לפי יום החמישים לספירה. ולכן מבואר בגמ' בר"ה (ו, ב) שחג העצרת יכול לחול פעמים בה' פעמים בו' ופעמים בז'. וחג השבועות כשמו כן הוא "חג השבועות", היינו חג לסיום הספירה.

ומהו הספירה?

הנה האור החיים (שמות יט, א) מקשה, מדוע נתעכב ה' לתת את התורה לעם ישראל עד חודש השלישי?

וראה בר"ן (פסחים כח, א בדה"ר) שכותב, שבשעה שאמר להם משה "תעבדון את האלהים על ההר הזה", אמרו לו ישראל משה רבינו, אימתי עבודה זו? אמר להם, לסוף חמשים יום. והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו. ומכאן קבעו חכמים לספירת העומר,

כלומר בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן ע"ש.

ומבואר שהיה איזה עיכוב מ"ט ימים בין היציאה ממצרים למתן תורה בפועל.

ומבאר האוה"ח, שהעיכוב לא היה מחמת הקב"ה אלא מצד הכשרת החתן. כי לא היו ישראל ראויים לצד שהיו בארץ הטמאה, ודן בהם הקב"ה כמשפט נדה שדינה לספור ז' נקיים (כדאיתא בזוהר), וצוה שיספרו ז' שבועות ואז יהיו מוכשרים להכניסתם כלה לחופה. והגם כי שם ז' ימים וכאן ז' שבועות, לצד הפלגת הטומאה וגם היותם בכללות ישראל שיער התמים דעים כי כן משפטם.

ומבאר שזהו מה שנאמר שם בפסוק בחודש השלישי "לצאת בני ישראל מארץ מצרים" – פירוש לסיבת יציאתם מארץ מצרים הוא הסובב את עיכוב הדבר עד עתה. וזה גם כונת הכתוב שאמר "וספרתם לכם" – דהיינו שסיבת הספירה הזו היא לסיבתכם לטהרתכם, שזולת זה היה ה' נותן להם התורה מיד.

הכנה מצידם של ישראל

ג] ויש לצרף בזה מש"כ המשך חכמה (דברים ה, יד), שכאשר נתבונן על המועדים נראה כי הוראת חג הפסח הוא על הופעת והשפעת האלקים יתברך על עמו ישראל מצדו שהוציאים ממצרים ונגלה בכבודו ובעמוד ענן. אבל ישראל מצד עצמם מבואר בחז"ל שהללו עובדי עבודה זרה היו והללו עובדי עבודה זרה היו, והפסח והמילה על ידי ציווי השם. ואם כן מצדם לא היה הכנה רבה והתקרבות לאלקות והכל היה מצדו יתברך – איתערותא דלעילא.

אמנם בחג העצרת היה שקול משניהם. מחד גיסא ההתקרבות של ישראל לאביהם שבשמים בפרישה שלושה ימים, "ויחן ישראל כנגד ההר" באחדות האמיתי כאיש, ובקבלת מצוותיו שאמרו "נעשה ונשמע". ומצדו יתברך הופעה אור אלקי וגילוי כבודו ומתן תורתו. שעל זה נאמר (דברים כו, יז-יח) "וה' האמירך כו' את ה' האמרת" - חטיבה מול חטיבה. [ובחג הסוכות ביאר שהכל היה התקרבות מצד ישראל ע"ש].

ומוסיף, דמפני שביארנו שבפסח היה השפע יורד מהשי"ת בלבד בלי הכנה מעם ישראל כלל והכל היה איתערותא דלעילא. מ"מ כדי להגיע למתן תורה לא היה שייך הדבר בלא איזה התקרבות מצדם של ישראל. ולכן נצטוו ישראל "וספרתם לכם" שהובא בזוהר שזה כמו ספירת הזבה לבעלה, וכן ספרו בני ישראל שבעה שבועות עד שהגיעו למעלת האחדות ולהבנת סוד "נעשה ונשמע" וקבלת התורה.¹⁰

¹⁰ בשו"ת הרדב"ז (ד, רנו) מבאר שהטעם שלא מברכים 'שהחיינו' על ספיה"ע וז"ל, שכל מצוה שהיא הכנה למצוה אחרת, תיקנו שיברך שהחיינו על המצוה העיקרית ופטר את שתיקה, הילכך ספירת העומר היא הכנה לעצרת, דכתיב "שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה וגו' ועשית חג שבועות לה' אלהיך", וכיון שהיא מצוה תלויה באחרת, מברך בחג השבועות ועולה לכאן ולכאן. ודכוותה אמרינן לגבי עשיית סוכה, שהיה צריך לברך שהחיינו בשעת העשייה, ואפ"ה לא מברכין לה אלא בשעת המצוה, שהוא זמן החג ועולה לכאן ולכאן עכ"ד.

נמצא, שמתן תורה לא היה שייך בלא הכנה מצדם של ישראל. ורק מתוך ההכנה של ישראל היה שייך חטיבה מול חטיבה שהקב"ה יתן את התורה לעם ישראל.

איהו לא יהיב דעתיה

דן ואת היסוד הזה יש ללמוד ממה שמצינו אצל יעקב אבינו שאמרו בגמ' בחולין (צא, ב) על מה שנאמר "ויפגע במקום", כי מטא לחרן אמר (יעקב) אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי, כד יהיב דעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא, מיד "ויפגע במקום". כד צלי בעי למיהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה מיד "בא השמש".

והרי נסים גדולים נעשו בזה ליעקב אבינו. וכבר כתב רש"י עה"ת (בראשית כח, יז) ואם תאמר, וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם? איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו?!

ומבואר שהקב"ה לא עושה נסים אם האדם עצמו לכל הפחות "לא יהיב לביה" לענין זה. אמנם אחרי שהאדם יהיב לביה, אז נפתחים בפניו כל אוצרותיו של הקב"ה.

ומצינו את היסוד זה גם בחינוך (מצוה שעח) לגבי מצות ברכת כהנים. וז"ל "ואל תתמה לאמור ולו חפץ ה' בברכתם יצו אתם את הברכה ואין צורך בברכת הכהנים?! כי כבר הקדמתי לך פעמים רבות כי בכח הכשר מעשינו תחול הברכה עלינו, כי ידו ברוך הוא פתוחה לכל שואל בהיותו מוכשר ומוכן לקבלת הטוב. ועל כן כי בחר בנו מכל העמים ורצה שנזכה בטובו הזהירנו וצונו להכין מעשינו ולהכשיר גופנו במצוותיו להיותנו ראויים אל הטוב. גם צונו בטובו הגדול לבקש ממנו הברכה ושנשאל אותה ע"י המשרתים הטהורים כי כל זה יהיה זכות לנפשותינו ומתוך כך נזכה בטובו".

הן וכן הדבר גם לגבי חג השבועות. שהספירה הוא דבר מעכב לקבלת התורה ולכן נאמר וספרתם "לכם". וגם שלשת ימי ההגבלה שהכינו את עצמם למעמד הר סיני היה תנאי מעכב לקבלת התורה, ובלא ההכנה הראויה לא היה שייך קבלת התורה. ולכן משה רבנו שראה איזה חיסרון בהכנה, דחה את קבלת התורה מדעתו. והסכים הקב"ה לדעתו.

ויש לצרף מש"כ המשנ"ב (תצד, ח) לבאר מדוע לא אומרים תחנון בב' בסיון, "דמיד בשני בסיון א"ל משה לקדשם לתורה כדכתיב "אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו'" ואח"כ מתחיל ג' ימי הגבלה".

ומקובלנו מגדולי בעלי המוסר, ששלושת ימי הגבלה המה ימי הכנה לזכות לכל השנה כולה. מרן המשגיח רבי שלמה. וולבה זצ"ל היה תולה מודעה בישיבה בכל שנה, והיה

רושם בה: "קבלה, שכל הביטול תורה שנגרם לנו במשך כל השנה כולה זה בגלל הרפיון
שיש לנו בעסק התורה בשלשת ימי הגבלה".^{כח}

לתגובות: 5322906@okmail.co.il

---

^{כח} השל"ה (מס' שבועות נר מצוה אות יט) הביא בשם התולעת יעקב דכמו שבר"ה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני האדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחידוש העולם כו'. כן רצה ביום מתן תורה לדון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה בלא השלימם בתורה ובמצות כראוי. והוא אמרם (ר"ה טז, א) בד' פרקים העולם נידון ובעצרת על פירות האילן, כי הפירות ההם הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה עכ"ד. ומבואר שיש מחזור של שנה מחג השבועות לחג השבועות, ועל כן כמו שבר"ה עיקר דינו של האדם הוא דין ובדיקה על האדם לקבוע איזה כלים ליתן לו לשנה החדשה, כן י"ל גם כלפי הדין של האדם על התורה בחג השבועות. ולפיכך ההכנה ליום זה גורמת סייעתא דשמיא למחזור חדש.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

גירות רות וערפה

במגילת רות כתוב (א' ד') 'וישאו להם נשים מואביות'. ויש לעיין האם רות וערפה נתגיירו לפני שנישאו למחלון וכליון, או שנישאו להם בגיותן, דלכאורה מכל המשך הפסוקים משמע דעדיין לא נתגיירו, דכתיב 'ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכנה שובנה אשה לבית אמה' וגו', 'ותאמרנה לה כי אתך נשוב לעמך', 'הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלוהיה' וגו', מכל זה מבואר לכאורה שעדיין לא נתגיירו, דאם נאמר שכבר נתגיירו והיה להן כבר דין ישראל, איך יתכן שנעמי תפציר בהן לחזור לגילולי בית אביהן.

וכן מבואר ביבמות (מז:): דמדברי נעמי ורות ילפינן להלכות גירות, ממה שאמרה לה רות 'באשר תליני אלין' וכו', ומבואר שרק כאן נעמי גיירה את רות, ולא קודם לכן. וכ"כ רש"י להדיא בפסוק י"ב ד"ה כי זקנתי וכו' וז"ל: לפי שלא היו למחלון וכליון קידושין בהן שנכריות היו ולא נתגיירו וכו'. וכן מצאתי בתרגום כאן שכתב להדיא שנתחייבו מיתה על שעברו על האיסור והתחתנו עם עם נכרי. ומבואר שלא נתגיירו. וכן הוא ברות רבה (ב' ט') תני בשם רבי מאיר לא גיירום ולא הטבילו אותם. וכ"כ התוס' בכתובות (ז: ד"ה והא).

אלא דלפי"ז יש להקשות מהמשך הכתובים, דכתיב (ג' ט-יב) ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על אמתך כי גואל אתה וגו', ועתה כי אמנם כי אם גואל אנכי וגו'. וקשה, דאם מה שנשאת רות למחלון היה קודם שנתגיירה, א"כ הרי לא תפסו בה כלל קידושין, ומה שייך להקים שם הא לו הווי נישואין כלל, ומה טענתה 'כי גואל אתה'.

ועוד יש להקשות בפסוק (ד' ה') ויאמר בועז ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קנית להקים שם המת. וקשה, כיצד קרא בועז לרות 'אשת המת', הלא כשנישאה למחלון היתה גויה. ולכאורה מוכח מזה שנשואם רק לאחר שגיירום, ומה שנתחייבו מיתה, כבר מבואר בב"ב (צא.) שנענשו משום שיצאו מא"י לחו"ל, וא"כ גם מהגמ' בב"ב שם יש להוכיח שכבר נתגיירו, דאל"כ מה הראיה שנענשו משום שיצאו לחו"ל, דלמא נענשו משום שנשאו נכריות, דאיסורו חמיר טפי. ואולם י"ל דבאמת איכא למ"ד דפליג שם כמו שהביאה הגמ' שם (צא:) גבי יואש ושרף דאלו מחלון וכליון ולמה נקרא שמן יואש ושרף וכו' שנתחייבו שריפה למקום אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות, וא"כ מבואר דס"ל להאי מ"ד שנתחייבו מיתה משום שנשאו בגיותן.

וע"ע במהרש"א ביבמות (עז.) דכתב חידוש עצום, ע"פ דברי הרמב"ן (בפ' וישב) דמצות יבום שייכא בכל הקרובים, דזה לא רק לפני מ"ת, אלא דגם לאחר מ"ת הוי המצוה על כל

הקרובים, אלא ששאר עריות מלבד אשת אח התורה לא רצתה להתיר, אבל קורבה שאינה אסור מצד ערוה, שפיר נשאר המצוה דיבום. וממילא ה"נ מה שבועז נשא את רות היה בזה מ"ע של יבום גמור מה"ת, ואפילו אי היתה אסורה לבא בקהל מצד מואביה, יבא עשה וידחה ל"ת, עיי"ש. וא"כ חזינן דס"ל להמהרש"א דנשואם לאחר שנתגיירו.

וע"ע באבן עזרא (א' ב') שכתב בסו"ד וז"ל: ולא יתכן שיקחו מחלון וכליון אלו הנשים עד שנתגיירו, והעד אל עמה ואל אלוהיה. עכ"ל. ובפשטות כוונתו לומר, דמאחר ולא יתכן שלקחום קודם שנתגיירו א"כ בודאי נתגיירו, אך ז"א, דא"כ מהו שממשיך וכתב 'והעד אל עמה ואל אלוהיה', הלא אם נתגיירו תו אין היא חוזרת 'אל עמה ואלוהיה', אמנם י"ל דכוונתו לדייק את הלשון 'שבה', דאם לא נתגיירה כלל, אין שייך לומר לשון 'שיבה', וע"כ שנתגיירו וערפה שבה חזרה אל עמה שהיה לה מקודם לכן, [וע"ע לקמן]. אך יתכן גם לפרש דכוונתו שבאמת לקחום קודם שנתגיירו, אלא שזהו איסור חמור שלא יתכן שיעשו כזאת. וצ"ע בכ"ז.

והנראה לבאר, דבאמת זה ודאי שמחליון וכליון גיירום מתחילה לפני שנשואם, אלא שאח"כ ערפה ורות הוכיחו סופם על תחילתם שלא עשו גירות מעליא, והוברר שלא נתגיירו אלא לשם אישות בעלמא, (יבמות כד:), ועיין מש"כ להלן לפי"מ דקיי"ל להלכה (דגרים הם), דהא לאחר שמתו מחלון וכליון חזרו לגילולי בית אביהן, וממילא לאו גרים הם, וע"כ סברה נעמי שיכולין הן לחזור לבית אביהן, דהוברר הדבר דמעיקרא לא היה כאן גירות כלל, וכמו"כ משו"ה הוצרכה רות לגירות חדשה. [ומאחר שהוברר שהגירות לא גירות, דע"כ הם נענשו, מובנים שפיר דברי המדרש ורש"י הנ"ל שכתבו שנשואם נכריות].

ומצאתי כעיי"ז בזוהר חדש, שכתב דרות וערפה נתגיירו עוד קודם שנשואם מחלון וכליון, וז"ל (אות שכ"א): אמר ר' נחום אמר ר' יהודה, מדקאמר שבה, מלמד שגירות היתה בתחילה, וכתוב ואל אלוהיה, דהא אלוך אחד היה לה עם נעמי, ועכשיו חזרה לסרחונה הראשון, וטעתה אחר ע"ז שלה וכו'. ובתר הכי (באות שכ"ב) כתב וז"ל: שאל רבי פדת לבריה דרבי יוסי איש סוכו, רות כיון שנתגיירה מפני מה לא קראוה בשם אחר, א"ל כך שמעתי דשם אחר היה לה וכשנשאת למחלון קראו שמה רות, ומשם עלתה בשם זה, דהא כשנשאת למחלון נתגיירה ולא לאחר זמן, א"ל והכתיב אח"כ באשר תליני אליון ואלקיון ואלקיון וגו', הרבה התראות עשתה נעמי כדתנינן וכולן קבלה עליה, ואם נתגיירה קודם, למה לה השתא כולי האי, אמר לו ח"ו שנשאה מחלון והיא גויה, אלא כשנשאה נתגיירה, ובחזקת אימת בעלה עמדה היא וערפה בענין זה, כיון שמתו בעליהן ערפה חזרה לסרחונה ורות עמדה בטעמה וכו', עכ"ל. הרי מבואר להדיא דכבר נתגיירו בתחילה.

אלא שלפי פשטות דברי הזוהר, עדיין קשה איך הותר לנעמי לשדלתן לחזור לבית אביהן, וכמו"כ מה הוצרכה נעמי לומר לה כל הלכות יהדות אם כבר נתגיירה מזה כמה

שנים, וע"כ צ"ל כדכתבתי, שלאחר נישואיהן [או מיתת בעליהן], הוברר שהגירות לאו כלום היא.

אלא דלפי"ז אכתי צ"ע מה ששאלנו מהמשך הכתובים, דכתיב (ג' ט-יב) ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על אמתך כי גואל אתה וגו'. וקשה, דאם נתברר דלא היתה כאן גירות כלל, הרי ע"פ דין שוב אינה קרובה של בועז, ומה טענתה 'כי גואל אתה'. וכן קשה בקרא (ד' ה') ויאמר בועז ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קנית להקים שם המת. וקשה, כיצד קרא בועז לרות 'אשת המת', הלא נתברר שכשנישאה למחלון היתה גויה.

והנראה בזה, דיש להוסיף ולבאר, דזה גופא היה המבחן של נעמי לבודקן עד כמה הגירות שנתגיירו היתה רק לפנים ולא אמיתית אלא לשם אישות בעלמא, דמאחר וכמש"נ דע"פ מעשיהם היה מקום לדונם כך שכל גירותן אינה גירות, ועדיין נכריות הן, ע"כ נעמי הפצירה בהן לחזור לעמן, וערפה שחזרה אכן הוכיחה שלא גירות היתה, ואולם לגבי רות דכתיב ש'דבקה בה', סברה נעמי, שמאחר והגירות הראשון התבטל, צריכה לעשות עתה גירות מחדש, וע"כ החלה לומר לה כל הלכות היהדות, ואולם מ"מ עדיין יש לפרש דמה שרות 'דבקה בה' הפירוש הוא שמצד רות היא עדיין המשיכה לדבוק במעשה גירות הראשון שעשתה קודם נישואיה עם מחלון, וע"כ היא גם ענתה לנעמי 'עמך עמי', בלשון הווה, דהיינו שהוא כבר עמי מאז. וממילא מובן לפי"ז כיצד קרא בועז לרות 'אשת המת' (ד' ה'), כי לפמש"נ הרי שנישואי רות עם מחלון שפיר הוו קידושין, והויא קרובתו, והוא הגואל. והכל א"ש.

ומעתה י"ל דבתחילה אכן נתגיירו ע"י מחלון וכליון, אולם נעמי היתה חפיצה לבודקן האם גם בלבם התכוונו לקבל גירות באמת, וע"כ אמרה להם שהגירות הקודמת התבטלה, ולראות איך הם יגיבו, דאם רוצים עדיין לעבוד ע"ז, ישמחו לחזור למואב, וכמו שעשתה ערפה, והוכיח סופה על תחילתה שלא עשתה גירות אמיתית, אולם רות דבקה בה, הוכיחה שגם בתחילה היתה גירות אמיתית, והיבום יוכיח, דהרי כל החשש היה שלא נתגיירו אלא לשם אישות, והיינו כדי להנשא למחלון, אולם אם בסוף היא מעוניינת לעשות יבום לאשת המת, ע"כ דלא איכפת לה גם אם תינשא לאחר, וממילא י"ל דהוכיח סופה על תחילתה דקיבלה כבר אז גירות אמיתית.

לתגובות: zvi6@neto.bezeqint.net

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין

קבלת התורה - התנאי לחיים

בעמדנו לפני יום מתן תורתנו, שמא ומוטב ונהרהר יחדיו מהו המאורע הניצב לפתחנו. הנה מודעת זאת, שיום נשגב הוא עד מאד יום מתן תורתנו, היום בו אנו מקבלים את החביבה מכל מתנה, את היקרה מכל אוצר אשר לא תסולא בזהב ובפז - את תורתנו הקדושה. אולם נראה כי אם די לנו בכך, ואם חג השבועות הקרב ובא הוא עבורנו יום בו מקבלים את התורה היקרה עם עוד אי אלו פינוקים חלביים על הדרך - יתכן ואף את המבט הפשוט והבסיסי ביותר על מתן תורתנו פספסנו.

כל קיום העולם תלוי היה בקבלת התורה

הנה ידועים דברי הגמ' בשבת (פח.) 'ויתיצבו בתחתית ההר, א"ר אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם'. מבואר בדברי הגמ', שלולא קיבלו ישראל את התורה היו מתים מיד. וודאי שאין זה עונש גרידא, אלא שכל תכלית יצירתם והווייתם, ותכלית יצירת והוויית העולם כולו הוא בשביל התורה, וכמו שמביא רש"י בריש ספר בראשית את דברי המדרש רבה שם 'בראשית ברא: אין המקרא הזה אומר אלא דורשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) בשביל התורה שנקראת 'ראשית דרכו' (משלי ח, כב), ובשביל ישרים שנקראו 'ראשית תבואתו' (ירמיה ב, ג)', וממילא אם אין מקבלים את התורה בטלה כל תכלית הבריאה ואין לה קיום עוד כלל.

וכן מפורש בהמשך דברי הגמ' שם 'אמר חזקיה, מאי דכתיב (תהילים עו, ט) 'משמים השמעת דין, ארץ יראה ושקטה', אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה. אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה. ולמה יראה, כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית א, לא) 'ויהי ערב ויהי בקר יום הששי', ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו'. מפורש א"כ הדבר שכל תכלית הבריאה היא בשביל נתינת התורה, ואם אין מקבלים את התורה בטלה כל תכלית הבריאה, ושב העולם כולו לתוהו ובוהו!

וכך כותב זאת רבינו הגר"ח מוואלוז'ין זיע"א בנפה"ח (שער ד', יא), וז"ל: ולכן מעת הבריאה, שהיתה התורה גנוזה עדיין במקור שרשה הנעלם מכל העולמות עליונים, ומרחוק לבד האירה לכל העולמות להחיותם ולקיימם, ולא נשתלשלה עצמותה ממש למטה לזה העולם שיעסקו בה קבוצי מטה, עדיין היו העולמות רופפים ורותתים, ולא היו על מכונם האמתי. וקראום רז"ל שני אלפים תהו, והיו תלויים ועומדים עד עת מ"ת כידוע מאמרם ז"ל (שבת פ"ח.) שהתנה הקב"ה עם מע"ב אם מקבלין ישראל וכו' ואם לאו וכו'. וכ"ה בשמות רבה פמ"ז ודברים רבה ספ"ח ובריש התנחומא. וברבה שה"ש,

דמיתך רעיתי, רבנן אמרי רעיתי דעולמי שקבלו תורתי, שאלו לא קבלו הייתי מחזיר את עולמי לתו"ב, דאר"ח בשם ר"א כתיב נמוגים ארץ כו' אנכי תכנתי עמודים סלה, אלולי ישראל שעמדו על הר סיני כו' ומי בסס העולם אנכי כו' בזכות אנכי ה' אלקיך תכנתי עמודיה סלה, עכ"ל קדשו.

בכל שנה ושנה עלינו לקבל את התורה בכדי לזכות לחיים

ובפשוטו אין הדברים אמורים רק במתן התורה דאז, אלא אף במתן תורה של כל שנה ושנה. את ההוכחה לכך רואים אנו בהלכה שפסק הרמ"א באו"ח סי' תס"ז ס"י 'ונהגו שלא להקיז בשום עי"ט, ואין לשנות'. וכתב המג"א שם (ס"ק טו) 'דאיתא ספי"ח דשבת (קכט:) דבערב שבועות נפק זיקא דשמיה טבוח, ואי לאו דקבילו ישראל אורייתא הוי טבח להו לבשרייהו ולדמייהו, וגזרו רבנן על כל עי"ט משום ערב שבועות'. ברור הוא א"כ הדבר שסכנת הכיליון ח"ו אם אין מקבלים את התורה לא הייתה רק בשעת מעמד הר סיני, כי אם בכל שנה ושנה קיימת סכנה זו שאם אין מקבלים את התורה, אזי ח"ו קיים העולם בסכנת כיליון, ועכ"פ עם ישראל בסכנת 'הוי טבח להו לבשרייהו ולדמייהו', יצילנו ד'.

מכל האמור רואים אנחנו שאין עניין קבלת התורה בחג השבועות עניין של זכיה ומתנה גרידא, אלא המבט הנכון הוא שעלינו להבין היטב שכל מציאות חיינו, הרוחניים ואף הגשמיים, תלויה ועומדת היא. עלינו א"כ לחוש שיום מתן תורתנו אינו רק יום של מתנה כה נפלאה המוגשת עם זרי פרחים על מרבד ירוק רענן לצד ארוחה חלבית מהנה, כי אם יום שבו עלינו להצדיק את עצם קיומנו ומציאותנו, יום שאם חלילה איננו מקבלים בו את התורה עלולים אנחנו ח"ו למצוא את עצמנו בלא כל מציאות חיינו.

נאמנה עלי מה ששמעתי ממו"ר הגרד"מ שניידר שליט"א את ששמע ממרן הרב מפוניבז' זצוק"ל שקיבל מרבינו הח"ח זיע"א, שאמר שערב שבועות צריך להיות לבן תורה כערב יו"כ ולכה"פ כער"ה! חובה היא עלינו איפוא להיחלץ חושים מתרדמת יצרנו, ולהתאמץ לזכות לקבלת התורה באהבה.

ויה"ר שנזכה לקבלת התורה עם כל קנייניה, באהבה ובשמחה מתוך שפע ס"ד, אמן!

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

ליקוט דינים ופסקי הלכות באופן הכנת הנרות משבת ליו"ט (נוגע לשנה זו שחל שבועות במוצ"ש)

הוצאת דיסקיות של נרונים

א. להוציא דיסקיות של נרונים מכוסית זכוכית כדי לתת בה נר חדש, הורו פוסקי זמננו שמותר, משום שאין לה חשיבות, ונחשב כטלטול לצורך אוכל נפש. ויש מי שמחמיר בזה¹.

להוציא שעה מהזכוכית

ב. להוציא שעה שנשארה בפמוט הורו פוסקי זמננו שמותר, משום שאין הוצאתה נחשבת כטלטול מוקצה, וכיון שאין לשעה מועטת זו חשיבות, ונחשבת היא כלכלוך שבסיר, שמותר להסירו כדי לנקותו משום שהוא בטל וטפל לסיר, ויש² מחמירים בזה.

להוציא פתילה ישנה מהנר

ג. להוציא פתילה ישנה מהנר כדי להכניס בו פתילה חדשה מותר⁴. ויש מסתפקים בזה⁵, ויש שמחמיר בזה⁶. ולכן, הטוב ביותר הוא להוציאו ע"י מזלג דלמבואר במ"ב הרי זה כטלטול מן הצד לצורך דבר המותר⁶.

¹ כ"ד הגרש"ז אויערבאך, הגר"ש אלישיב (אורחות שבת ח"ב פי"ט הע' רפו), והגר"נ קרליץ (חוט שני יו"ט ס"א סק"ב), וכ"כ בפס"ת (סי' תקא הע' 5) ע"פ הרעק"א עיי"ש.

² הג"ר דוד בהר"ן (אורח דוד הע' 279 סעי' רכב, הובא גם בס' מאורי אש השלם פ"א ענף ו' אות ה) אוסר להוציא את הפתילות הישנות מאתמול משום מוקצה.

³ חיי"א (כלל צב ס"ב), וכן אמר מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל בשם אביו מרן הגרש"ז זצ"ל (אורחות שבת שם וכ"ה בשש"כ פי"ג סמ"ג). וכ"ד הגר"ש אלישיב (אורחות שבת שם ובהל' חג שבועות ס"ח הע' 30), והגר"ר משה שטרן (שו"ת באר משה ח"ח סי' קל ועי' בסי' קעט שם).

⁴ באורחות רבינו (ח"ב עמ' קה) כתב בשם הסטייפלר שאמר דלפי מה שנתבאר בסי' שמ (ס"ג ביה"ל ד"ה שעל הקלף) לכאור' יש לאסור להוציא החלב מהשפורפרת בסכין וכד' משום ממחק, ואפשר נמי משום תיקון מנא כמבואר שם בשם הרעק"א ומסיים בצ"ע.

⁵ כ"כ הרעק"א (סי' תקא בהערות לט"ז סק"ז ד"ה בהא) וטעמו כיון שטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש מותר כמב' בשו"ע סי' תקט ס"ז. ועי' הערה הבאה.

⁶ הגרש"ז גרוסמן כתב (ס' הל' המועדים פי"ז הע' 10) דבזמננו שיש מאור החשמל ואין הנרות עשויים לצורך אוכל נפש אלא לכבוד יו"ט בנרות ביהכנס' לכאורה יש מקום לאסור. וגם הגרש"ז אויערבאך (שש"כ פי"ג הע' פז) הסתפק בדבר אך כתב שיתכן שמותר להוציא את הפתילה, כיון שיתכן מצב שיהיה צורך אוכל נפש באור הנרות באם יכבה אור החשמל. וכע"ז גם דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שאף שבזמננו אין אור הנרות נצרך עבור הסעודה כיון שדולק אור חשמל מ"מ נחשבת הדלקתם כצורך אוכל נפש, כיון שיש בהדלקתם כבוד יו"ט מחמת ריבוי אורם. וכע"ז כתב הפס"ת (סי' תקטו הע' ב') לדחות דברי ס' המועדים.

⁷ כן הוא דעת הגר"ד בהר"ן (המובא לעיל בהע' 1*).

להדביק הנרות בפמוטים

ד. המדליק בנרות שעוה אסור לחמם הנר מתחתיו כדי להדביקו לפמוט משום חשש שמא יבוא למרחק⁶. וגם אסור לתחוב הנר בכוח לתוך הפמוט כדי להתאימו לגודל הפמוט⁷. אמנם יש המתירים⁸ לתחוב הנר לתוך נקב הפמוט, אף שעיי"ז משתפשף הנר ומתאים עצמו לגודל בית קיבולו, מ"מ כיון שהוא ממחק כלאח"י ודרך שינוי ולצורך מצוה לכן יש להתירו ביו"ט.

הכנסת הפתילה לפקק הצף

ה. להכניס ביו"ט פתילה לבית קיבול מחורר כדי ליצור פתיל צף נוהיינו להכניס את הפתילה לפקק⁹ הורו הפוסקים¹⁰ שמותר. ויש מי שאוסר¹¹ משום איסור תיקון כלי, ולכן לכתחילה יכניסם מבעו"י משום שמצוי גם שיש חורים בפקק שאינם נקובים כל צורכם ובהכנסת הפתילה לפקק גומר תיקון החורים והוי מתקן מנא"י.

⁶ הערת מורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א).

⁷ מג"א (סי' תקיד סק"ו) ומ"ב (שם סק"י"ח). ובערוה"ש (שם) כתב דגם השפשוף ע"מ להדביקו הוא ממרח דאוריתא. אך עי' בנשמת אדם (כלל צב סק"א) שנתקשה מהיכי תיתי לחשוש שמא יבוא למרח.

⁸ הגרמ"מ קארפ (הלכ' חג בחג השבועות פ"ח הע' 29) כתב שכן משמע מהמג"א, ובשש"כ (פי"ג סמ"ח) כתב לאסור זאת משום מחתך, והעתיקו באורחות שבת (פי"א סל"ט).

⁹ כ"כ בשש"כ (שם הע' קנא) בשם הגרש"ז אויערבאך שיתכן להתיר כיון שזהו דרך תשמישו והוא רק כלאח"י אפשר דיש להקל, וכ"ד הגר"נ קרליץ (בנתיבות ההלכה חלק לח עמ' 276), וכ"כ הגר"ר משה שטרן בשו"ת באר משה (ח"ח סי' קסח).

¹⁰ כ"כ בשו"ת עמק תשובה (ח"ז סי' לג), וכ"פ הגרש"ז אויערבאך (שש"כ פל"ג הע' מט), הגר"ש אלישיב (הל' חג בחג השבועות פ"ח הע' 31) הגאון רבי עזריאל אויערבאך (בנתיבות ההלכה חלק לח עמ' 291), והגר"נ קרליץ (חוט שני יו"ט פ"א סק"ב), וכ"כ הגר"ש ואזנר (שו"ת שבה"ל ח"ט סי' קכח אות טו', וקובץ מבית לוי ח"ב עמ' יא) שנראה שמותר, ואין בכך משום איסור מכה בפטיש, מפני שלא נעשתה בכך ככלי חדש וכפתילה שונה, ורק נעשתה פעולה כדי להציף את הפתילה ע"ג השמן, והינו שהוא רק כדבר חיצוני ואינו אלא להחזיק הפתילה. ובפס"ת (סי' תקיד הע' 84, ובהל' שבת סי' שיז אות ה') כתב בשם שו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' כז) ושו"ת ציץ אליעזר (חט"ו פי' יז, וחט"ז סי' ז' וסי' טו) ג"כ להתיר כיון שמדינא ליכא איסור בנין בכלי העשוי לשימוש חד פעמי, כיון שהחיבור הוא לפי שעה, ואף כי אחר השימוש זורקו כשהוא מחובר, זה מחמת עצלות וחוסר ענין כיון שבלא"ה זורקו, א"כ ה"ה בנידון דפתיל צף שהוא כלי העשוי לשימוש לפי שעה והחיבור הוא לפי שעה, ואף שאסור לעשות פתילות מצמר גפן וכד' משום איסור תיקון מנא וכן אסור לחתוך פתילה לשתיים, זהו משום שבעצם עשיית הפתילה וחיתוך הנייר יש בו משום תיקון מנא, משא"כ בפתיל צף איסור תיקון מנא ע"י עשיית החיבור בין הפתילה לפקק, וכאן שחיבור זה אינו אלא לפי שעה, אינו בגדר חיבור ואין בו איסור. ועיין עוד בענין חיבור כלים לשימוש חד פעמי בשבת באריכות גדולה בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' יג) ובשש"כ (פל"ג הע' מט) בשם הגרש"ז אויערבאך, ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונט"א סי' ה' אית לה), ובשו"ת ישועות משה (ח"ג סי' לג), ובשו"ת עטרת משה (ח"א סי' פא), ומש"כ בזה הגר"צ אבא שאול (שו"ת אורל"צ ח"ב פל"ו אות יט), והגר"ר אברהם יפה שלזינגר (גאב"ד זינבה) בשו"ת באר שרים (ח"ד סי' מב). ועי' בס' יו"ט כהלכתו (פ"ב הע' 60).

¹¹ הגרש"ז גרוסמן כתב (ס' הלכות המועדים פי"ג סי"ח) לאסור משום דשאני מפתילה מוחזקת ע"י חוטי ברזל שאין מבטל הפתילה שם, שהרי עשוי להוציא הפתילה ולהכניס אחרת, וגם כדי לנקות את הפתילה ולהניחה שם לשימוש חוזר, משא"כ בפתיל צף שמבטלה שם וכך נשאתה, ולכן יש בו משום איסור בונה. ובס' יו"ט כהלכתו (פ"ב הע' 127) כתב שכן היה דעתו של הגרמ"א פריינד והמחזה אליהו (הגר"ר פסח אליהו פאלק) שחשיב תיקון כלי ואסור בשבת.

¹² כן מסיים הגרמ"מ קארפ (הל' חג בחג שבועות פ"ח הע' 31) אחרי שהביא הפוסקים להתיר, וכ"כ גם בקובץ שערי הוראה (חלק ח' עמ' קח) ובאשרי האיש (ח"ג פ"א הו"ד בס' יו"ט כהלכתו פכ"ו הע' 34) בשם הגר"ש אלישיב שאסור לגמור נקיבתם משום מכה בפטיש.

הפרדת הפתיל הצף

ו. חתיכות שעם של פתיל צף המחוברות יחד אסור להפרידם משום מכה בפטיש, ועשיית כלי לא הותר אפי' לצורך אוכל נפש¹².

לחתוך הפתילה

ז. אין חותכין הפתילה לשניים, דהוא בכלל תיקון מנא¹³, וה"ה אם הייתה ארוכה ביותר ואין נאה לו וחותך ממנה כדי לקצרה ג"כ אסור¹⁴, ויש מי שכתב¹⁵ שלא אסרו לקצר את הפתילה אלא אם א"א להדליק בה כשהיא ארוכה ביותר, אבל אם אפשר להדליק בה גם בלי לקצרה ומקצרה רק כדי שתהא נאה יותר אין זה בכלל תיקון מנא ומותר לעשות כן, ורק אם כשחותך בכוונתו לעשותו שתי פתילות, אף שיכול להשתמש בה בלי לחותכה, אסור.

לחתוך הנר להתאימו לפמוט

ח. אסור לחתוך ולקצר קצהו התחתון של נר כדי להתאימו לגודל בית קיבול של הפמוט¹⁶. ויש שמתיר¹⁷ אם יעשה זאת ע"י שינוי כגון בציפורני ידיו או בכף וכד', אבל לא ע"י סכין שכן הרגילות לחותכו תמיד.

שימוש בבית קיבול לנר המבריגים אותו לפמוט

ט. כלי העשוי להחזיק הנר ע"י שמכניסים הנר לשפופרת בעלת קפיץ ומבריגים מלמטה על הפמוט, אם כי יש¹⁸ הדן להקל בזה כיון שעשוי לפתוח ולסגור תמיד, מ"מ הורו הפוסקים¹⁹ שאסור להבריגו ביו"ט משום תיקון כלי. ויש שכתב²⁰ שע"י נכרי, או אם יבריגנו ברפיון ולא בחוזקה שמותר לכ"ע.

להשתמש בפתילות שנכבו בשבת

י. פתילה שנדלקה בשבת ונכבית (כשלא הבהבן מע"ש) נחלקו הפוסקים²¹ אם מותר להדליק ביו"ט, ולכן²² לכתחילה טוב ונכון לצאת ידי הכל ולהכין מבעו"י פתילות חדשות

---

¹² כ"כ בספר יו"ט כהלכתו (פכ"ו הע' 33) והוסיף שיש בזה גם משום מלאכת מחתך שלא הותר במתוך.

¹³ שו"ע (סי' תקיד ס"ח).

¹⁴ מ"ב (שם סקל"ט).

¹⁵ כ"כ הג"ר משה שטרן בשו"ת באר משה (ח"ב סי' צט) וטעמו, דבשו"ע הרב שממש הוציא המ"ב דין זה לא הזכיר "ואין נאה לו", אלא כתב כך - פתילה שהיא ארוכה ורוצה לקצרה אסור לקצרה ביו"ט בין בסכין בין באור ואפי' רוצה לפרק מקצתה בידו אסור מפני שהוא כמתקן, ותיבות "ואין נאה לו" הוסיף המ"ב מדיליה כביאור על דבריו.

¹⁶ כ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פי"ג סמ"ב) ע"פ המ"ב (סי' שכב סקי"ח) דיש בזה איסור מחתך.

¹⁷ כ"כ הג"ר משה שטרן (שו"ת באר משה ח"ח סי' קסח).

¹⁸ עי' בנטעי גבריאל (פכ"ח ס"ז) הסברות שכתב להתירא.

¹⁹ הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ב עמ' יא), וכ"כ בשו"ת בית אבי (ח"א סי' לו).

²⁰ פס"ת (סי' תקיד אות טו).

²¹ ברמ"א (סוס"י תקא וסי' תקיד ס"ג) פסק כדעת המקילין (שהם האור זרוע בשם רבינו ישעיה, והשלטי גיבורים והמאירי והשיטמ"ק בשם רבינו שמשון, וכ"פ הפר"ח והא"ר שהעיקר כהרמ"א כמובא בשעה"צ סי' תקא סקמ"ב) ואמנם הבית יוסף והרא"ש והר"י אוסרים (כמובא בשעה"צ שם). ובביאור מחלוקתם עי' במ"ב שם (סי' תקא סקל"ד).

שיהיו על יו"ט, ואם לא הכין יראה עכ"פ להדליק הפתילות מצד שני. וי"א²³ שבפתילות שלנו אין חילוק בין לא נדלקו- לנדלקו, ולכן אצלינו פשיטא שמותר. וי"א²⁴ שהמנהג בפתילות שלנו שגם צריכין הבהוב כדי שיתפס האש היטב בהם, אבל בנרות סטארין שלנו או בפתילות צפות, אין חילוק בין הבהב ללא הבהב, ומותר²⁵ להוציא את הפתילה הישנה כדי להכניס את הפתילה החדשה ואינה מוקצה.

מקום הדלקת הנרות בליל יו"ט

יא. חל שבועות במוצ"ש מדליקין אחר צה"כ, ויכולים להדליק בברכה אף במקום שיש חשמל²⁶, (ויכונו בברכתם גם על אור החשמל²⁷), ועי' הע' ^{27*}. אמנם יש מדקדקות להדליק גם נרות במקום חושך שמשמשים שם ולברך אף עליהם²⁸.

²² כן מסיים המ"ב (שם סקל"ד), והוסיף בשעה"צ (שם סקמ"ג) שגם הא"ר והפר"ח שמתירים כתבו שהמחמיר תע"ב.
²³ כ"כ הערוה"ש (סוס"י תקא).

²⁴ כ"כ הגרמ"מ קארפ (הל' חג בחג שבועות פ"ח הע' 32).

²⁵ כ"כ הט"ז (סי' תקא סק"ז הו"ד גם בשו"ע הרב שם סי"ח) וכ' שלא אמרי' שהפתילה הישנה מוקצה היא, שלענין זה סמכין על השו"ע ושאר הפוסקים שמתירים להדליק בפתילה הישנה, ואינה מוקצה. וברעק"א (בהגהות על הט"ז שם) התיר משום שהדלקה לצורך אורה נחשבת כצורך אוכל נפש ומותר לטלטל לצורך אוכל נפש. ואף שיש מסתפקים בזמננו שאין מדליקים אלא לריבוי אור, מ"מ כבר כתבנו בהע' הבאה סברת הפוסקים שגם כבוד יו"ט נחשב צורך אכילה.

²⁶ כן הורה הגר"נ קרליץ (חוט שני יו"ט פ"א סק"א ועי' שבת ח"ד פפ"ג סק"ח אות ט') שאף בזמננו שדולק בבית אור חשמל, מ"מ כיון שיש ריבוי אור ע"י הנרות והשפעתם ניכרת נוהיין כשעומדים הנרות על השולחן או בסמוך לו וגורמים תוספת אורה- (כמובא בחוט השני שם) מותר להדליקם בליל יו"ט, כיון שיש בכך משום כבוד יו"ט. אמנם, הגר"מ פיינשטיין כתב (שו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' כ' אות ל') שאין שום הנאת אור מהנרות במקום שדולק או חשמל, והטעם שנוהגים העולם היתר להדליק נרות ביו"ט (כשחל במוצ"ש) בעוד שהחשמל דולק, הוא משום שיש בעצם דליקת הנרות משום כבוד השבת, וכבוד זה נחשב צורך אכילה. וכ"ד הגרש"ז אויערבאך (שש"כ פמ"ג הע' קעא) והוסיף, שהדלקת נרות נחשבת כמנהג חשוב, שקיבלו ישראל על עצמם לעשותו אפי' כשאין צורך והנאה מאורם וסיים שעדיין צ"ע.

²⁷ כ"כ הגרמ"מ קארפ (הל' חג בחג שבועות פ"ח הע' 28), והוסיף, שאף שלא נעשה בחשמל מעשה ההדלקה לחוד שהרי מדליקים ע"י שעון, מ"מ כיון שנעשה מעשה הדלקה בנרות לכ"ע יכולים לברך ולכוין גם ע"ז. ומורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א) העיר, היכן יש ברכה על מצוה שאין עושה שום מעשה מצוה, הרי נחלקו הפוסקים אם צריך לברך קודם הדלקה משום עובר לעשייתו.

^{27*} ת"ח אחד אמר לי שמרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל אמר לו שכשחל יו"ט במוצ"ש או בער"ש הוא לא נוהג לברך על הדלקת נרות יו"ט או שבת כיון שיש חשמל דלוק, ובכל שבת ויו"ט רגיל הוא נוהג לכבות את החשמל לפני ההדלקה, אך הוא אמר לו שזה לא הוראה כללית והוסיף שאי אפשר לומר זאת לנשים.

²⁸ כ"כ הגרמ"מ קארפ (שם) דבזה יוצא לכ"ע ואף למנהג הספרדים שאין מברכים על תוספת אורה כמב' בשו"ע (סי' רסג ס"ג).

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות בת ישראל'

זמן מתן תורתנו, חג השבועות תשע"ח

במוצאי שבת קדש

בחסדי ד' הולך ומסתיים המניין שאנו מונים בין פסח לעצרת, ושוב נתייצב למרגלות הר סיני, כל העם יחדיו, ונאמר, כאיש אחד בלב אחד, - "כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע" ויתקיים בנו שוב: "היום הזה נהיית לעם" כי, כדברי רבנו סעדיה גאון: "אין אומתנו אומה - אלא בתורותיה" וכדברי הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות: "כל עיקרן של ישראל אינה אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וכו' וזו סיבת גאולת מצרים - תעבדון את האלוקים על ההר ההוא".

השנה תשע"ח, שילוב מיוחד **שבת קודש** "במדבר", ומיד בסמוך במוצ"ש "ממדבר מתנה" - **חג השבועות** חג מתן תורתנו. בשונה משביעי של פסח האחרון בו עברנו בעזרת "עירוב תבשילין" מיו"ט לשבת הפעם, בשבת אחרי הצהרים, נצטרך להמתין בסבלנות, **לא** נערוך שולחן, **לא** נדיח כלים ולא נכין סלטים וכו' ויש אומרים, שאף **לא** נוציא חלות ותבשילי החג, בכללם, מטעמי החג החלביים, מההקפאה, ואף **לא** נחליף בגד לקראת יום טוב - חג השבועות, עד הגיע צאת הכוכבים - צאת השבת בשעה 20:12, ואז נוכל לומר: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש", ולהתחיל בהכנות לסעודת ליל השבועות - כמפורט להלן בהרחבה.

מצוות חג השבועות

המעין ברמב"ם ובשולחן ערוך, מתפלא למצוא, שבזמן הזה, אין מצוות מיוחדות לחג השבועות, ואין אלא סימן קצר בשולחן ערוך, או"ח תצ"ד: "סדר תפלת חג השבועות", ותו לא !! בזמן שהיה בית המקדש, הקריבו שני הלחם מן התבואה החדשה והחלו בהבאת הביכורים שנמשכה מעצרת (שבועות) ועד החג (סוכות), אך בשונה מפסח וסוכות, אין לנו מצוות לקיימן, כיום ??

בארו המפרשים: ברגל זה, זכינו לקבל מתנה שאין לה שיעור ולא גבול - תורה ומצוות, פרד"ס התורה וכל מה שעתיד תלמיד לחדש וכו' ואי אפשר לבטא ולצמצם מתנה כה ענקית במצווה מסוימת, ועל כן, אין גם בתורתנו, ציון יום מסוים בו נתנה תורה, ורק הלכה כחכמים בברייתא בשבת פ"ח כי בו' בסיון ניתנה תורה, כלשון בעל "עקידת יצחק" פרשת אמור, שער ס"ז: "לפי שזיכרון התורה וקבלתה אינו לזמן מיוחד כשאר המועדים הנזכרים, רק מצוותה בכל יום ובכל עת ובכל שעה, דכתיב: "לא ימיש ספר התורה הזה מפיק, והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, י"ט). ואכן, נוסח ברכת התורה "נותן התורה", **נותן - הווה נמשך**, "שבכל יום יהיו כחדשים בעיניכם, כאילו קיבלתם אותם היום מסיני".

הלכות ומנהגים, לחודש סיון ולחג השבועות תשע"ח

יום שני כ"ט אייר - ערב ראש חודש סיון ["תפילת יום כיפור קטן"]

כתב השל"ה הקדוש: נהגו להתפלל "תפילת אבות על בנים", מקורה מיוחס לרבי שבתי סופר, מחבר סידור המדוקדק, "וביותר צריך להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם, וכל צרכיהם וזיווגם מד' יצא הדבר, ולבי אומר, ששעת רצון לתפילה זו, בערב ראש חודש סיון, הוא החודש בו נתנה תורה, ואז נקראים בנים לד' אלוקינו, וכדאי לישיב בתענית ביום ההוא, הוא ואשתו, ולהתעורר בתשובה, ויתקנו כל ענייני הבית וכו' ויתנו צדקה לעניים הגונים".

וכתב המשנה ברורה סי' מ"ו, י: "ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם, להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות, ויכוונו מאוד בברכת "אהבה רבה" ו"בברכת התורה" בשעה שאומרים "ונהיה אנחנו וצאצאנו וכו'", וכן כשאומרים "ובא לציון" "למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה".

ומרן החזון איש זצ"ל כתב ב"קובץ אגרות" א, ע"ד, נוסח תפלה לאם למען בנה, בברכת שומע תפילה: "יהי רצון מלפניך ד' אלוקי ואלוקי אבותי, שתרחם על בני פלוני בן..... [נכדי... ניני.....] ותהפוך את לבו לאהבה וליראה שמך, ולשקוד בתורתך הקדושה, ותסיר מלפניו כל הסיבות המונעות אותו משקידת תורתך הקדושה, ותכין את כל הסיבות המביאות לתורתך הקדושה כי אתה שומע וכו'".

יום שלישי א' סיון - ראש חודש

על זה היום נאמר: "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני.... ויחן שם ישראל [לשון יחיד] כנגד ההר" וברש"י: באחד לסיון, חנו כאיש אחד בלב אחד, ונהיו מוכנים לקבל התורה.

מיום זה ועד י"ב בחודש ועד בכלל - אין אומרים תחנון, ולא וידוי [בני ספרד-אף לא בקריאת שמע שעל המיטה], ואין אומרים יהי רצון וכו' שלאחר קריאת התורה, ואין מזכירים נשמות ואין מתענים - אפילו לא ב"יאהרציט" [יום פטירה ר"ל], פרט לחתן ביום חופתו, שמתענה.

יום רביעי ב' סיון "יום המיוחס"

"יום המיוחס" בו נאמר לישראל "ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש - אומה המיוחסת לי (ראה ערוה"ש תצ"ד, ז).

שלשת ימי הגבלה: המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל תלה פתק בשיבתו: "קיבלתי ממורי ורבי זצ"ל [הג"ר שמואל חרקובר], כי שלשת ימי הגבלה, הם סגולה, למי שלומד בהם בהתמדה רבה, ממש בלי ביטול תורה וכו', זוכה להצלחה בעלייה בתורה, כל השנה כולה".

הכנות לקראת השבת והחג

נרות לכבוד שבת ויום טוב

יש המדליקים בכל חג, שני נרות בלבד, ויש שאינם משנים בין יו"ט לבין שבת גם לא בסדר ההדלקה והברכה ולא במספר הנרות. ובפרט כשיום טוב, מיד בצמוד לאחר השבת, שלא ייראה שממעטים בכבוד יום טוב.

לפנינו שתי הדלקות הנר נכין נרות גם כמובן, לקראת השבת, וגם לקראת ההדלקה במוצ"ש – ליל חג השבועות ותלוי במה מדליקין:

1. **בשמן ופתילות** – יש להכין פתילות, גם עבור הדלקת ליל יו"ט, שאסור לחתוך פתילה ביו"ט, וב"פתיל צף" עדיף להשחילו גם עבור יו"ט, מלפני שבת, שיש אוסרים להשחילה ביו"ט אף שהיא השחלה חד פעמית.

הערת המשנ"ב תק"א ס"ק ל"ד: אם לא הדלקנו וכיבינו הפתילות לפני ההדלקה לשבת לא להדליק בליל יו"ט בצד שדלק בשבת - שלא תהיה השבת כמכינה ליו"ט. על כן, יש להחליף את הפתילה לקראת הדלקת יו"ט, או להדליק בליל יו"ט, בצידה הני של הפתילה.

2. **בנרות רגילים** - מותר במוצ"ש לנקות שאריות הנר שבפמוט בכלי שאינו מוקצה, אך לא להמיס במים חמים. ואף אסור להדביק הנרות החדשים. על כן נשתמש כבר לשבת בתחתיות או נכין נרות ליו"ט על מגש נוסף.

3 **בנרונים (בכלי מתכת)** – פשוט, מחליפים במוצ"ש, בחדשים.

4. **בנריות בתוך כוס** - כדי שלא יידבק עיגול המתכת בתחתית הכוס ויפריע להדלקת יו"ט, יש לטפטף מעט שמן או מים בטרם מניחים את הנרית הראשונה לקראת שבת בכוס, ואם בכל זאת נדבק, יש להוציאו בעזרת כלי שאינו מוקצה.

נר זיכרון

יש להכין לפני שבת נר זיכרון (של 48 שעות ובחור"ל של 72 שעות) להזכרת הנשמות (יזכור), הנערך, בחג השבועות, ונר אחד עולה לכל הנפטרים, ומזכירים בעת ההדלקה שמותיהם (בני אשכנז - עם שם האב. בני ספרד - עם שם האם). יש הנוהגים, שהאיש מדליק נר אחד עבור משפחתו והאשה נר אחד עבור משפחתה.

שכחו להדליק נר זיכרון לפני שבת: יכולים להדליק (בהעברת אש) בליל יו"ט - בסמוך לשולחן האכילה (שלא יהא "נר לבטלה", שביו"ט אין להעביר אש, אלא לצורך, מאור, בישול או חימום בלבד). **נזכרו רק ביום**, יש להדליק בבית הכנסת, ולקיים: "כבדו ד' באורים".

בנוסף, מניחים נר מיוחד [של 48 שעות, ובחור"ל של 72 שעות] כדי להעביר ממנו אש להדלקת מוצ"ש – ליל יו"ט או להעברת אש להדלקת כירי גז לצורך בישול. אלא א"כ משאירים אש בכיריים. **שכחו להכין מקור אש:** לכתחילה, אין לקחת מנר יזכור, אכן

בדיעבד כשאין אש אחרת, מותר. כמו כן, בשעת הצורך, אפשרי להביא אש משכנים, ויש לציין, שביום טוב, מותר בשעת הצורך, להעביר אש, אף מנר או כל אש שהודלקה, חלילה, באיסור, כיון שהאש מתחדשת ללא הרף, וכשלוקחים ממנה, אין נהנים מ"מעשה יום טוב", היינו, ההדלקה הראשונה, "שעמוד ראשון, כבר נסתלק לו".

הערה: הזכרת נשמות – "יזכור" יכולה להיאמר גם ביחידות – "גשר החיים להגרימ"ט זצ"ל. ועיקר העילוי לנשמת הנפטרים, בנתינת צדקה, לעילוי הנשמה, כנאמר: "כפר לעמך ישראל" – אלו החיים "אשר פדית" – אלו המתים. ויש לתת את הצדקה מיד למחרת יו"ט (מנהג בעל תרומת הדשן), ויש הנותנים לצדקה כבר בערב יו"ט, [השנה ערב שבת], ובשעת ה"יזכור" אומרים: "בעבור שנתתי לצדקה בעבורם".

סידור שעון שבת ומכשירים חשמליים

1. יש לכוון את שעות ההדלקה הרצויות ללילה וליום: ליומיים – שבת ויו"ט, ובכלל זה, פלטה של שבת, המזגנים וכל מכשירי החשמל. **שכחו לכוון**, ונזכרו במוצ"ש, ליל יו"ט, וצריכים ליותר שעות של אור בליל שבועות, ללומדים בלילה, כנהוג, מותר ללחוץ על הלחצנים (לדעת מרן הגרש"ז זצ"ל, אפילו ללא שינוי) כדי שהאור ייכבה או יידלק **מאוחר** יותר כמו כן, **ביום טוב** מותר אף ללחוץ שיידלק **מוקדם** יותר (גרם הדלקה – מותר ביו"ט). אבל אסור להקדים כיבוי (שגרם כיבוי בנר עצמו, אסור לדעת השולחן ערוך, כגון הנחת נר דלוק בכוס שחציה מלא מים כדי שתכבה האש בהגיעה למים, ולהכרעת המשנ"ב הדבר אסור אף לאשכנזים, ולחיצת זיזים של שעון השבת כדי שהאור יכבה מוקדם יותר, במנגנון שעון שבת – כגרם כיבוי בנר עצמו

2. המשתמשים ב"חגז" (שעון לכיבוי הגז), יש לחברו ולכוונו לפני הדלקת הלהבה בכיריים, שלאחר מכן – אסור (גרם כיבוי בנר עצמו, כנ"ל). שכחו לכוונו, ורוצים לכבות הגז, אחרי השימוש ביו"ט, אפשרי בהנחת כלי עם תה, קפה או ביצים על גבי הלהבה, ולאחר הגלישה סוגרים את כפתור הגז כלאחר יד, ויש לאכול או לשתות מן המתבשל.

3. המשאירים תנור לאפיה או לחימום, ישאירו אך ורק תנור שהוא ב"מצב שבת", שאזי, אין שום השפעה, לפתיחת וסגירת הדלת, אף לא על הדלקת נורית.

4. תנור חשמלי וכל מכשיר שיש בו דרגות חום, אין לשנות את מצבו בין בשבת ובין ביום טוב, אף לא להגדלת החום ביו"ט לצורך אוכל נפש, שכל שינוי בפיקוד חשמלי – **מבעיר, מכבה, בונה וסותר**.

5. השנה, אי אפשר להשתמש באותו תא של תנור בשבת – למאכלים בשריים, ובשבועות – למאכלים או מאפים חלביים, אלא אם כן, עוטפים את החלבי בשתי עטיפות הרמטיות.

הכנות לקראת חמש סעודות השבת והחג

יש להכין, לפחות 10 חלות או לחמים ל"לחם משנה", ויש לקחת בחשבון, שיש, ובני הבית מתפללים בבתי כנסת ומניינים, המסיימים את תפילתם בזמנים שונים, ויש השבים לאחר ותיקין או הכותל ומעוניינים ליטול ולאכול בזמן שונה, ויצטרכו ללחם משנה".

יש אופות חלות בצורות מיוחדות לשבועות, ויש המכינות חלות חלביות, בחמאה או חלב, חובה לעשות בהן צורה מיוחדת בקליעה לפני האפייה, שאסור לאפות חלות, לחם, פיתה או בגט, בצורה רגילה, **חלביים או בשריים**, שמא נבוא לידי מכשול באכילתם, חלילה, עם המין השני (שו"ע יו"ד פ"ט, ג), ואפילו לא, אם הינן רק ב"חזקת חלביות או בשריות" (היינו, בתנור שבתוך 24 שעות היה בו בשר או חלב, אפילו נוקה! – שהדבר אסור, מחשש למכשול. **ויש לציין**, שאם התנור, כלל לא נוקה - החלות **ממש בשריות או חלביות**! משום שהן תקלה בבית, ויש לערוך אותן בצורה שונה של הקליעה, מאשר קולעים חלות או לחמניות רגילות [פרווה], ואין די בסימון במדבקה וכדומה.

מאכלי חלב בשבועות

נהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות, יש לדעת, שאף אם רוצים לאכול בשבועות רק מאכלי חלב, לגברים חובה לאכול לפחות סעודה אחת בשרית, לקיים מצוות שמחת יום טוב - בבשר ויין. [כלשון הרמב"ם פ"ו מהלכות יום טוב: "והאנשים.... אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין" ולדעת הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל ויבדל"ט הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, אין די לעניין זה בבשר עוף, אלא צריך בשר בקר, דומיא דשלמי חגיגה. ואף שהבנות והנשים יכולות לאכול רק חלבי, כיון שכשאוכלים על אותו שולחן צריכים היכר וזהירות זה מזה, עדיף ביום זה לקיים כאיש אחד בלב אחד.

סעודה חלבית - יש לאוכלה, לכתחילה בלילה, כי סעודת היום חשובה יותר (ולגברים עדיף לקיים בה "שמחת יום טוב") ואמנם כמובא בארחות רבנו ח"ב מרן הסטייפלר זצ"ל אכל בלילה חלבי, באומרו שאכילת בשר שמן תפריע ללימוד הלילה. (אמנם, יש שהעירו, שפעמים אכילת פשטידות ומיני מאכלי חלב עתירי שומנים וקלוריות, עלולים להכביד יותר על הלימוד, שהרי מצינו, כמה נרדמו משתייה ואכילת חלבי).

יש לציין, שלפי הטעם שהביא ה"משנה ברורה", שכשירדו וישבו מהר סיני התברר שאינם יכולים לאכול בכליהם, שאינם כשרים וטבולים, ובשרם לא נשחט ונמלח כדין, ועל כן, נאלצו לאכול מאכלי חלב (שמנת של פעם וכדומה), אם כן, מתאימה הסעודה בבוקר לאחר קריאת מעמד הר סיני, כשמתקיים "שובו לכם לאוהלכם".

יש נוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות רק בקידוש שאחר התפילה בשחרית, ויוצאים בזה ידי מנהג אכילת מאכלי חלב, ובני אשכנז, יזהרו מגבינות קשות ושמנות, כדלהלן, אמנם, לדעת הרמ"א שטעם המנהג לאכילת גם חלב וגם בשר, שהאוכל סעודה חלבית ובשרית אי אפשר לאוכלם באותו הלחם וצריך לשני לחמים, ובזה מתקיים זכר ל"שני הלחם" שהקריבו בשבועות. ואם כן, אולי אין די לטעם זה, בעוגות חלביות בלבד.

אפשרות נוספת, כמבואר בפתחי תשובה, יו"ד פ"ט: בחג השבועות מקילים להתחיל סעודה בחלבי ולאחר קינוח והדחה של הפה והידיים עוברים באותה סעודה לבשרי (בפת ובסכו"ם מתאימים) אף שבמשך ימות השנה נמנעים מכך. ובני אשכנז, לא יאכלו גבינות קשות ושמנות (מ 16% שומנים ומעלה), המחייבות, למנהגם, המתנת 6 שעות.

הערות חשובות בנוגע להכנת המאכלים וחימומם

א. הלשה בצק בשיעור הפרשה בברכה, ובדעתה למלא חלק מהבצק בגבינה וחלקו לחלות (פרווה) – אין שני סוגי העיסות, מצטרפות לשיעור "הפרשת חלה". כשם, שאין מצטרפות זו לזו עיסה מתוקה עם עיסה מלוחה ולא מקמח מלא עם של קמח רגיל, כשחלק מבני הבית מקפידים לאכול דווקא מן העשוי בקמח מלא.

ב. המשתמשות במקצפים [של המיקסר] לבחישת ולהכנת תערובות או קצפת חלבית, במידה והחומרים קרים, ניתן לשטוף מיד היטב, את המקצפים בעזרת ספוגית וסבון כלים במים פושרים - לא רותחים! ואפשר להשתמש בהם מיד להכנת תערובות לעוגות פרווה (בתנאי שלא עמדו המקצפים בכיור רטוב עם שיירי החלבי, במשך 24 שעות רצופות - "כבוס כמבושל") – שמעתי מהגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל.

ג. מחממים במהלך חג השבועות על גבי אותה ה"פלטת של שבת" או ה"בלעך", מאכלים חלביים וגם בשריים, יש להקפיד שיהיו עטופים היטב והעטיפה נקייה ויבשה מבחוץ, שאין פליטה ואין בליעה אלא כשיש מבחוץ רטיבות.

פתיחת מוצרי חלב והפרדתם

יש לפתוח **מערב שבת** שקיות חלב, ליומיים, לצאת ידי כל השיטות, שכחו, פותחים לאורך השקית במקום שאין אותיות בסכין או מספריים (כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או מקומו) דרך קלקול, ומעבירים החלב לכלי או קנקן.

במקומות ציבוריים, שישנם הרבה שותים מהחלב, דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאם יוצקים כול החלב וזורקים מיד את השקית - מותרת הפתיחה אפילו בפינה, פתח יפה, כשם שכבר התיר מרן החזון איש זצ"ל פתיחת שקיקי קפה או סוכר קטנים הנזרקים מיד - אפילו בפינה, בפתח יפה - שהרי זה כקילוף ביצה או תפוז.

יש להפריד זוגות ורביעיות מעדנים וכדומה לפני שבת, שיש סוברים שההפרדה בשבת ויו"ט הינה חיתוך לפי מידה, אחד מאבות המלאכות. ויש חולקים, ואם שכחו, יש להפרידם בעזרת סכין או מספריים שלא במקום החריץ אלא בצדו, דרך קלקול (שמעתי מהגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל)

קיפולי מפיונים

בשבת ויום טוב **אסור קיפול נייר** בצורה הנשארת בניר, משום מלאכת בונה, ומותר לקפל מפיונים רק בקיפול פשוט: כמשולש, או למשוך באמצע ולהכניס לכוס או לגלגל כנרות, שכל אלו, כשמוציאים אותם מן הכוס - חוזרים מיד לצורתם הקודמת, אבל

קיפולים מיוחדים (כמניפות וכדומה), יש להכין מערב שבת או יום טוב (שו"ת שבט הלוי ה, לו) ולהניח מוכנות לשימוש, בקופסה.

הכנת הבגד

לקראת מתן תורה יש ללבוש בגד מכובס ונאה כנאמר: "וכבסו שמלותם", ולמבואר בפוסקים, בגד של יום טוב, ראוי שיהיה נאה יותר מבגד של שבת, ובפרט לבנות והנשים שלמבואר ברמב"ם הלכות יו"ט פרק ו', שמחת יום של האשה והבת בבגדי צבעונים ובתכשיטים "כפי ממונו של הבעל" (או האבא). ויש שהעירו, ש"בעלי הפראקים" הלובשים אותם, רק בימים טובים, בלבד, ולא בשבתות השנה, הפעם ישתדלו ללבשם כבר לקראת שבת קדש, שלא להיראות כמזלזלים בבגד של שבת, כאשר רק במוצ"ש יחליפו, לחלוקא דרבנן.

קישוט הבית

1. נהגו לקשט הבית ובית הכנסת בענפי אילנות ופרחים, כיון שבשבועות נידונים על פירות האילן וכדי שנכור האילנות, ונתבקש עליהם (מג"א). ורמז נוסף, "והדת ניתנה בשושן" – בשושנים וורדים (חיד"א) והר סיני - ירוק, כולו. אין לקשט בענפים גדולים משום חוקות הגויים (גר"א).

2. אגרטל ובו פרחים, אינו מוקצה (דעת מרן הגרי"ש אלישיב והגר"צ אבא שאול זצ"ל) אולם אם יש שם ניצנים שלא נפתחו (כגון בשושן צחור, ציפורנים, סיפנים [גלדילות] וכדומה) יש לטלטלו בעדינות (שלא יגיעו המים למקום יותר גבוה) ואם נפל מתוך המים ענף או גבעול שפרחיו טרם נפתחו, אין להחזירו למים – שו"ע של"ו רמ"א ומשנ"ב. יש לציין, שענפים ופרחים התלויים לקישוט על גבי קירות ודלתות, במידה ואינם קשורים בקשר, או מודבקים - אינם מוקצה, ואם נפלו, מותר להחזירם למקומם, בלא קשירה או הדבקה (שו"ת בצל החכמה).

3. אסור לקבץ מיני פרחים כדי לעשות מהם זר בשבת ויום טוב (אף בלא קשירה) כדי להניחם לנוי (שזירת זר) שיש בזה איסור תיקון מנא ומכה בפטיש (שו"ת אגרות משה ד, ע"ג).

שבת פרשת "במדבר" – ערב חג השבועות

הדלקת נר שבת – בירושלים ת"ו – 18:56 במרכז – 19:11 בצפון – 19:05 בדרום – 19:14
ההפטרה: "והיה מספר וגו' (הושע ב'). אומרים "אב הרחמים" אך במנחה לא אומרים "צדקתך וגו'".

אסור לומר: "לכו לישון, כדי שיהיה לכם מספיק כוח, ללמוד כליל שבועות" (מגן אברהם סי' ר"צ בשם ספר חסידים). אפשר לתלות פתק מלפני שבת, ולהפנות אליו, ואפשרי גם כן לומר: "מי שישן ונח, אוגר כוחות".

סעודה שלישית: ראוי להקדים ולאכלה לפני תחילת שעה עשירית – 16:04 ואם לא הספיקו – אוכלים אחר כך, רק מעט פת (שו"ע תקכ"ט, א ומשנ"ב ח).

המעבר משבת לחג: יש להמתין בסבלנות, ולא לערוך שולחן, לא להדיח כלים, לחתוך ולהכין סלטים, ויש אומרים, אף לא להוציא מהקפאה, חלות (אלא אם כן, מוציאים לפני סעודה שלישית, שלא ניכר שהן לצורך הלילה), ובוודאי שלא להוציא מהקפאה תבשילי ומטעמי חג השבועות, ויש האוסרים אף להחליף בגד לצורך החג, סמוך ללילה בטרם יצאה השבת, היינו בהגיע צאת הכוכבים, שעה – 20:12, ואז אומרים: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" ומותר להתחיל בהכנות לחג.

הערה חשובה לנוטים לצימאון: המעוניינים, או הנצרכים לשתייה מרובה, רצוי שישתו בטרם השקיעה – 19:36 שהרי בשונה מכל מוצ"ש שאפשר לומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ולשתות מים, אף לפני הבדלה על הכוס, אולם במוצ"ש זאת אנו גם לפני קידוש ואסור לשתות אפילו מים, בטרם מקדשים. ובפרט לאשה שלכתחילה, לא תעשה יקנה"ז לעצמה. והשיבה מבית הכנסת, מאוחרת יותר, שהרי רוצים לקיים "תמימות תהינה" ומאחרים תפילת ערבית.

הדלקת נרות יום טוב

בכל ליל חג השבועות, ואין צריך לומר השנה – שליל החג, במוצאי שבת קודש, מדליקים את נרות יום טוב, אך ורק, לאחר ששבים מבית הכנסת, סמוך לקידוש, לקיים "תמימות תהינה", כיון שתלה הכתוב זמן החג כשישלמו ז' שבועות, ביום החמישים לספירה, על כן, כשם שבבית הכנסת מאחרים זמן תפילת ערבית עד לאחר שבוודאי הגיע זמן צאת הכוכבים – 20:12 (ט"ז, של"ה והגר"ח פלאג"י לסי' תצ"ד – משום "תמימות תהינה") על כן גם הנשים, מאחרות את ההדלקה על ידי העברת אש, בסמוך לקידוש.

ברכת ההדלקה מברכים "להדליק נר של יום טוב" ויש המברכות ברכת שהחיינו (בנות אשכנז ובן איש חי) ויש שאינן מברכות ויוצאות בברכת שהחיינו ששומעות בקידוש (דעת הגר"ע יוסף זצ"ל). **המברכות "שהחיינו"** בהדלקת הנר - תזהרנה לא לענות אמן על ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש שהרי בשבועות אין מצוות אחרות שעליהן תחול הענייה.

יקנה"ז - (יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן-שהחיינו)

שילוב של קידוש עם הבדלה, כשיוצאים משבת ליום טוב

1. אין למלא הכוס מעבר לשפתה כבכל מוצ"ש לסימן ברכה, שהרי עכשיו הוא יו"ט ואסור בהרווחת שכר וא"כ הוא בזיון לקדושת יו"ט. (הסבר מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל)

2. אין מברכים על הבשמים (משנ"ב תע"ג, ותצ"א, ג). טעה וברך, אין הברכה וההרחה הפסק בין הגפן לשתייה.

3. **בברכת מאורי האש** מעבירים אש לשני גפרורים ארוכים ואפשר לקרב שני נרות שהודלקו ליו"ט ויזהרו שלא יגעו הלהבות זו בזו, מחשש כיבוי וגם מפני שכשיפרידום נראה ככיבוי. (מנהגים שבסוף סידור שו"ע הרב חלק ג-ד) לדעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל צריך עיון אם מותר להדליק נר הבדלה רגיל, ביו"ט, בשביל הידור של אבוקה, שהרי אפשר לברך אף על נר יחידי שעל השולחן. (שהוא לאורה).

הערה: אין לברך על נר נשמה לע"נ נפטרים (משנ"ב רח"צ, כט) ואין מביטים בציפורניים בעת ברכת הנר, רק מביטים בנר. (מנהגי חב"ד שם). ויש להזהיר הקטנים שלא לכבות האור, כדרכם, בכל מוצאי שבת..

4. **בבכת שהחיינו** – כנ"ל, הנשים שברכו שהחיינו על החג בנר לא תענינה אמן בברכת שהחיינו שבקידוש. (שהרי אין מצוות נוספות בחג זה).

5. **כולם שותים מהכוס כולל הנשים** שהרי זה גם קידוש. (קצוה"ש צ"ז)

6. **שכחו להבדיל בקידוש ונזכרו באמצע הסעודה - מפסיקים בסעודה**, ומבדילים על יין, ואם לא כווננו בקידוש לשתות יין בסעודה, מברכים ברכת הגפן וברכת המבדיל בין קודש לקודש.

לימוד תורה בשבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולומדים תורה כל הלילה - מג"א תצ"ד בשם הזהר פרשת אמור דף צ"ח והובא בבאר היטב, בתרגום: "חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה זה ועוסקים בתורה. ואומרים: בואו לנחול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות" ובכתבי האריז"ל: כל הלומד בלילה זה ונזהר מדברים בטלים, מובטח לו שלא יארע לו שום נזק כל השנה.

אמנם, כתב הר"י מעמדין בסידורו: מי שחושש בעצמו שאם ישאר ער וכו' יתנמנם, בתפילת שחרית, מוטב שישן מעט. וכן כתב הר"י מולכו בארחות יושר פי"ב: "ומאנה הנחם נפשי במה שנהגו רבים, שעומדים בבית ד' בלילות בליל שבועות וכאור בוקר ממהרים להתפלל תפילה חטופה נים ולא נים וכו' ויותר טוב היה להם שישכבו במיטתם ושבע ילין וכמו השחר עלה, יכוון לקראת אלקיו ויתפלל בכוונה שלא ייצא שכרו בהפסדו".

הערה: מי שהיה רגיל להיות ער כל ליל שבועות ורוצה לחזור בו ממנהגו – צריך התרה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל)

תיקון ליל שבועות

יש נהגו לומר את "תיקון ליל שבועות" אשר תקנו גדולי עולם, כנזכר בשער הכוונות ובשל"ה שמקורם ממהר"מ קורדבירו והאריז"ל זי"ע. ואף שבחוק יעקב תצ"ד, א שהיודעים ללמוד ילמדו תורה שבעל פה [ש"ס ופוסקים] וכדברי שו"ע הרב: "עיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ" אמנם, הגאון החיד"א כתב ב"לב דוד", ל"א שאין לשנות ממנהג כל

ישראל וללמוד רק תלמוד ופוסקים, דיש ללמוד, תחילה, דווקא בסדר התיקון, הבנוי והמיוסד על פי הסוד, וכן כתב ביסוד ושורש העבודה להיזהר ולקרוא בסדר שנדפס בתיקון ליל שבועות וכן נהג מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לומר בכל שנה, תחילה, סדר ה"תיקון ליל שבועות" (ראה ספר שרשי מנהג אשכנז ח"ג עמ' 359).

נשים ובנות: שאינן צריכות לתיקון חטא העגל על כן אינן שייכות באמירת ה"תיקון ליל שבועות" (בן איש חי וישב, ו ושו"ת רב פעלים בסוד ישרים, ט). אמנם, אישה שספרה ספירת העומר כל הימים, אם תרצה, יכולה לאומרו מלבד תושבע"פ שבו (כף החיים תצ"ד, ה). וטוב יותר שתאמרנה תהילים - וכן תלמדנה עשרת הדברות ומגילת רות.

ספר תהילים: נכון לקרוא בו כל היממה, כי הוא יום פטירת דוד המלך ע"ה ואומרים יהי רצון של יו"ט (ברכי יוסף תצ"ד)

לימוד תרי"ג מצוות: מנהג קדמונים לומר ולבאר סדר תרי"ג מצוות (תשובת רבי נטרונאי גאון ואבודרהם עמ' רמז)

לימוד משניות: יש שכתבו שעפ"י הסוד אין ללמוד משניות בלילה זה וכן מנהג בני ספרד, ומנהג בני אשכנז שכן ללומדם. בני ספרד נוהגים לקרוא את סדר הלימוד מתוך ספר "קריאי מועד".

זמני הבוקר והיום בשבועות תשע"ח

עלות השחר: 3:54 (אשכנז) 4:17 (ספרד) **נץ החמה:** 5:39

חצות היום: 12:36 **מנחה גדולה:** 13:10 **שקיעה:** 19:37

נטילת שחרית וברכתה ללומדים כל הלילה

שולחן ערוך ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית וכו' וברמ"א: ויטלם בלא ברכה". וכתב **המשנה ברורה**, ל: "יש מהאחרונים שחולקים על הכרעת הרמ"א בזה, וסוברים דצריך לברך, ויש מסכימים עמו, וכל זה בלא עשה צרכיו, אבל אם עשה צרכיו קודם התפילה, הסכמת האחרונים, שצריך ליטול ידיו ולברך, **וכן נכון לעשות לכתחילה**, מי שנעור כל הלילה כגון בליל שבועות, יעשה צרכיו או יטיל מים וישפשף, שאז לכולי עלמא יתחייב לברך על נטילת ידיים ואשר יצר" והעיר **מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל:** "היינו דווקא בעשה צרכיו - יברך, ולא מהני נגיעה במקומות המכוסים בלבד".

מנהג בני ספרד אם לא ישנו חצי שעה במיטה "שנת קבע" - נוטלים ידיים אחרי עלות השחר בלי ברכה או שישמעו הברכה מאחר שכן ישן.

זמן ברכת נטילת ידיים למי שמברכה

בשולחן ערוך הרב ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, צריך ליטול ידיו מיד כשיאיר היום" ושמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאין צריך לדקדק בזמן המדויק של עלות השחר, אלא לפני שהולכים להתפלל - נוטלים.

ברכת אשר יצר

מי שלא ישן כלל ואף לא התפנה עם בוקר: **לבני ספרד** – אין מברך אשר יצר אלא אם כן, התפנה לקראת השחר ועדיין לא חלפה חצי שעה (בא"ח) או לא עברו 72 דקות (הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הריטב"א).

בני אשכנז – מברכים אשר יצר כל בוקר, פעם אחת, אפילו לא ישנו כלל ולא התפנו (שבח על תפקוד הגוף בס"ד).

ברכות התורה

שולחן ערוך מ"ז, י"ב: "אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן" **משנה ברורה**, כ"ח: ואם היה נעור כל הלילה יש אומרים [חיי אדם בשם הפר"ח והגר"א] דאין צריך לברך בבוקר, ויש אומרים [דרך החיים בשם מג"א וא"ר] דצריך לברך, **וספק ברכות להקל**. אך אם אפשר לו, יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו שיכוון להוציאו בברכות והוא יכוון לצאת, ויענה אמן, ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוון לצאת בברכת אהבה רבה וילמד מעט אחר שיסיים תפילתו"

הלכה למעשה לעניין ברכות התורה וברכות השחר

בני ספרד – אפילו לא ישנו כלל מברכים כל ברכות השחר כולל ברכות התורה (מפני שהם על טבע העולם) פרט לברכת הנטילה כנ"ל. **בני אשכנז** – אם לא ישנו במשך הלילה במיטה חצי שעה – אינם יכולים לברך בעצמם: ברכות התורה ברכת "אלקי נשמה" וברכת "המעביר שינה מעיני וכו'" ויש להם לשמעם ממי שישן או מבן ספרד. אין להם ממי לשמוע – יכוונו בברכת אהבה רבה לפטור ברכות התורה וילמדו מעט מיד לאחר תפילת עמידה שחרית. **הערה: אישה** אינה יכולה להוציא את האיש בברכות התורה – הכרעת באור הלכה מ"ז וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל.

זמן ברכות התורה

בשו"ת מנחת פרי לידיו"ג הגאון ישעיהו רוטנברג שליט"א א, א בשם מרן הגרש"ז זצ"ל: "מי שהיה ער כל הלילה, יכול להמשיך ללמוד עד שיזדמן מי שיוציאו בברכות התורה, שאין איסור מצד עצמו, ללמוד לפני ברכות התורה, רק הוא דין שהברכה תוקדם ללימוד, ולפי זה פשוט, בספק אם יכול לברך, אין עליו את האיסור, ואף אם הוא איסור, אין איסור, אם אין עליו חובת ברכה או שלא יכול לברך, דומיא דברכת הנהנין באונן ר"ל וכו' שאין עליהם איסור לאכול בלא ברכה".

מי שישן במשך היום של ערב שבועות

שולחן ערוך מ"ז, י"א: "שינת קבע ביום על מיטתו הוי הפסק, ויש אומרים **דלא הוי הפסק, וכן נהגו**" וכן כתב בשו"ע הרב, ז שנהגו שלא לברך. אכן, במשנה ברורה, כ"ה בשם לחם חמודות: "לי נראה **שהמברך תבוא עליו ברכה** וכן נהג מהר"י לברך וכן

הסכימו הפר"ח והא"ר בשם הרבה ראשונים ואחרונים וכן כתב הגר"א וכן העתיק למעשה החיי אדם להלכה". והעיר מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שהמדקדקים, מברכים ברכות התורה כשישנו ג' שעות ביום, כדעת המשנה ברורה, אבל לא בפחות מכך.

ברכת הציצית

מי שאינו מתעטף בטלית גדול לא יברך על הטלית קטן ברכת "על מצוות ציצית", אלא ישאל מחברו טלית גדול במתנה על מנת להחזיר, ומתעטף, ומברך. או יבקש ממי שמתעטף בטלית גדול, שיכוון להוציא, וינשק ציציות הטלית קטן שעליו.

קריאת מגילת רות

בקהילות אשכנז קוראים בציבור מגילת רות בברכת "על מקרא מגילה" וברכת "שהחיינו". ומקדימים קריאתה לקריאה בתורה וכן נוהגים בקריאת מגילת שיר השירים בשבת חוה"מ פסח, לפני שקוראים בתורה, ואין חוששים ל"תדיר ושאינו תדיר" - תדיר קודם, מפני שקריאת רות, רק מצד המנהג, ומקדימים קריאתה משום חביבותה, מה שאין כן במגילת אסתר בפורים בבוקר, שהיא חובה, אז מקדימים קריאת התורה משום "תדיר" - מרן הגרש"ז זצ"ל בספר שש"כ פרק נ"ח, הערה ק"ו

קריאת עשרת הדברות

לרמב"ם – אסור לעמוד בעת קריאתם שלא יאמרו, חלילה, רק זה קיבל משה מסיני. כשם שלא תיקנו לומר בכל בוקר, בתפילת שחרית, עשרת הדברות, ורק במקדש נהגו הכהנים לאמרם בכל בוקר, כדברי הגמרא: מפני המינים והכופרים, שיאמרו, חלילה, שרק זאת קיבל משה בסיני. נעמדו הקהל – אין להישאר לשבת בין העומדים (חיד"א בשו"ת טוב עין י' ובשו"ת יחוזה דעת א, כ"ט) וטוב יותר להיעמד לפני שמגיעים לתחילת קריאת הדברות.

מוצאי יום טוב

צאת החג: ירושלים והדרום – 20:13 מרכז – 20:23 צפון – 2017 ר"ת – 20:55 בהבדלה: מברכים ברכת הגפן וברכת המבדיל בלבד (בלא בשמים ובלא נר) מי ששכח להבדיל - מבדיל למחרת עד שקיעת החמה בלבד.

קידוש לבנה

אף אלו שאין מקדשים לבנה אלא בתום ז' שלמים מהמולד, רשאים לקדשה במוצאי שבועות – שכנה"ג תכ"ו ומהרש"ם בן חו"ל הנמצא בא"י יכול לקדשה עם הציבור, אף שהוא ליל יו"ט שני שלו – בצל החכמה ב, ל"ז.

אסרו חג

1. אין אומרים וידוי ולא תחנון עד י"ב בסיון 2. אין מתענים בו אפילו לא חתן ביום חופתו – שו"ע תצד ג ומג"א. 3. יש נוהגים בארץ ישראל להמשיך ללבוש בגדי יו"ט עד חצות היום (12:37) ויש אף הממעטים במלאכה, וכן נהגו בני הישוב הישן בירושלים ת"ו.

4. נוהגים להרבות קצת באכילה ושתיה ונחשב כאילו בנו מזבח והקריבו עליו הקרבנות –
שו"ע תכ"ט

תשלומין כל שבעה

מי שלא עלה לרגל, ובימינו, לא בא לפני שריד בית מקדשנו בחג עצמו – יש לו תשלומין
כל שבעה עפ"י הרמב"ם חגיגה א, א. ולהקבלת פני רבו יש תשלומין כל שבעה – מהרי"ל
דסקין קו"א, נד וחתן ביום חופתו מתענה בימי ההשלמה – מג"א תקע"ג, א.
"ברוך אלוקינו שנתן לנו תורתו, ללומדה, לקיימה ולעשות לו נחת רוח תמיד ולעולם
ועד"

לתגובות: y0548483398@gmail.com

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

הלכות יו"ט ודינים לשבועות שחל במוצ"ש במשנתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

הלכות יו"ט ודינים לשבועות שחל במוצ"ש במשנתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל

זמן הדלקת נרות

א] הנה הגם שבשאר יום טוב מותר לכתחילה [ואולי אף כדאי] להדליק מבעוד יום, השנה ששבועות חל ביום ראשון, אסור להדליק נרות לפני זמן צאת השבת [כפי שהאדם נוהג כל השנה]. כמו כן, אסור להתחיל לנקות את הפמוטים מהשאריות של הנרות של ליל שבת וכדו', רק אחרי זמן צאת השבת.

ברכה לפני ההדלקה

ב] ביו"ט יש לברך על הנרות קודם ההדלקה עובר לעשייתן (עי' משנ"ב רסג, כז).

מאור החשמל

ג] מאחר ובזמנינו יש אור חשמל שמאיר הרבה, ובד"כ המציאות היא, שאין מהאור של הנרות כמעט 'תוספת אורה' (עי' רמ"א רסג, י ומשנ"ב ס"ק מה), ממילא בכל הדלקת נרות של שבת או יו"ט, מן הראוי לכבות את אור החשמל בעת הדלקת הנרות, ושוב להדליקם אחרי הדלקת הנרות לכבוד שבת, ולכוין בברכה על הנרות גם על מאור החשמל.

אולם ביו"ט שחל ביום ראשון, שאז מדליקים בהכרח ביו"ט, אין את העצה הזו. אולם אם אפשר לסדר שעון שבת, שמאור החשמל יהיה מכובה זמן מסויים בעוד שהנרות דולקות, מה טוב, כי אז יהיה לו איזה הנאה חיובית מהנרות (ראה בשבות יצחק ח"ח עמ' עה-עו).

ובדיעבד יש לברך גם אם מאור החשמל דלוק בעת הברכה (עי' ביה"ל תקיד, ה ד"ה נר וד"ה שהרי). אך עדיף להדליק את הנרות על השולחן^{כט} שסועד עליו את סעודת החג, או עכ"פ כמה שיותר בקירוב לשולחן, כדי שיהנה בפועל קצת מהנרות.

^{כט} מש"כ הרמ"א (רסג, י) ש"עיקר הדלקה תלויה בנרות שמדליקין על השולחן אבל לא בשאר הנרות שבבית", אין הכונה דוקא להדליק על השולחן, וכמש"כ המשנ"ב (שם, מה) שעיקר המצוה לכתחילה הן הנרות שאוכלין לאורן, וראוי שתהא הברכה עליהן, אך כותב בעצמו "דבכל מקום שמדליק כדי לעשות שם איזה תשמיש איכא משום שלום בית וראוי לברך". וע"ע בקצוה"ש (סי' עד בהד"ש אות יד) בזה.

נר נשמה

ד' יש להדליק נר נשמה שמחזיק למשך יומיים [ולבני חו"ל לצ' ימים], ולהדליקו לפני השבת. ואם לא הדליקו מבעוד מועד, כותב הביה"ל (תקיד, ה ד"ה נר) שבשעת הדחק, אפשר דיש להתיר בכל גווני, דהוי כעין נר של מצוה שהוא לכבוד אבותיו.

אבל אי אפשר להדליק נר מלפני שבת ולברך על זה ביו"ט, וכמש"כ המשנ"ב (רסג, ד) דל"ש ברכה בדלוקה ועומדת. וע"ע ברמ"א (רסג, ד) מש"כ ש"אם היה הנר דלוק מבעוד היום גדול, יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת". וכותב הביה"ל (ד"ה מבעוד) שאם הדליק קודם פלג לא מהני אפילו דביעבד, וכ"ש אם מדליק יממה לפני יו"ט.

קנס לאשה ששכחה הדליקה נרות

ה' הרמ"א (רסג, א) כותב ש"נהגו שאשה ששכחה פעם אחת להדליק, שמדלקת כל ימיה ג' נרות", והטעם משום קנס כדי שתהא זהירה בכבוד שבת.

אולם כל זה בשבת, שחייבת האשה להדליק לפני שבת, וכדי לזרזה שלא תשכח להדליק, קנסו אותה. אבל ביו"ט שיכולה גם להדליק ביום טוב עצמו, אין צריך לקנס.

נקיון הזכוכיות והפתילות

ו' מותר לנקות [בין ביד ובין בכלי] את מותר השעוה ודיסקיות המתכת שנדבק בפמוטים, ואין בזה משום 'מתקן מנא', כי כמות הפסולת שם לא חשובה, ותמיד מרן הגריש"א זצ"ל היה מדמהו לליכלוך שבכלים שמותר לנקותו, וכמו"כ אין כאן משום בורר (עי' חיי"א צב, ב). וכן מותר להסיר את המתכת והשאריות של הפתילות. (כמובן שניתן גם להוסיף שמן או נר בלי לנקות את הזכוכית, אך אם הנר לא עומד יציב, זה יוכל לגרום שהזכוכית תתפוצץ).

השחלת פתיל צף

ז' מותר להשחיל ביום טוב את הפתיל בתוך החור של הפקק צף, אבל אסור להרחיב את החור, כי אז יש בזה חשש של 'תיקון מנא' ומכה בפטיש וקורע, ולכן מומלץ להכין את הפתילות צף לפני השבת.

שימוש חוזר בפתילות של שבת

ח' הנה המשנ"ב כותב שלכתחילה אין להשתמש בפתילות שנשאר משבת, מצד שהדלקה בשבת גורמת שהפתילות יהיו יותר נוחות להדלקה מאילו הם חדשות, ויש כאן לתא של 'מכין משבת ליום טוב'. ראה במשנ"ב (תקא, לד), שהגם שהרמ"א סתם כדעת המקילין מטעם דרבו המתירין, מ"מ לכתחילה טוב ונכון לצאת ידי הכל, דהיינו להכין מבעוד יום פתילות חדשות עבור יו"ט, ואם לא הכין יראה עכ"פ להדליק הפתילות מצד השני. אולם בערוה"ש (שם, טז) כותב "אמנם בפתילות שלנו, אין חילוק בין לא נדלקו ובין נדלקו וכבו, ולכן אצלינו פשיטא שמותר".

כיבוי אש ביום טוב

ט] כיבוי זה אחד מהמלאכות האסורות ביו"ט, כמבואר בשו"ע (תקיד, א) שאסור לכבות שריפה ביום טוב. אולם אם זה לצורך אוכל נפש, אנו נוקטים להלכה כמש"כ הרמ"א (שם) שזה מותר, ולכן אם האש שדולקת גדולה וזה מקדיח להתבשיל, ורוצה להסיר משם קצת מן האש, אפילו שע"ז בודאי יכבה האש מהן מותר (משנ"ב שם, ז-ח). ומ"מ כל זה רק כשאין לו עצה אחרת, ולכן עדיף להדליק אש חדש קטן מאשר להנמיך אש גדולה קיימת (שם, ו).

הנמכת להבת הגז

י] ובזמנינו שיש כיריים גז, דעת האג"מ (או"ח ד, קג) שמותר להקטין את להבת הגז לצורך אוכל נפש, ואין צורך להדליק אש חדשה [ויעו"ש מש"כ לבאר מאי שנא מהנ"ל]. וכן דעת מרן הגריש"א זצ"ל וטעמו, שהנמכת הגז רק פועל את מניעת אספקת הגז וממילא זה גורם שיכבה, ואינו עושה פעולה בגוף האש ולא עושה 'פחם' שיחשב למלאכה דאו', לכן זה עדיף מאשר להדליק אש חדשה (ראה בספר הלכות חג בחג יו"ט סוף ח"א מש"כ בזה).^ל

אולם כאמור, כל זה לצורך אוכל נפש, כדי שלא יקדיח תבשילו וכיוצ"ב, אבל לכבות בשביל חיסכון גז או בשביל למעט בחום החדר וכל כיוצ"ב, הרי זה ככיבוי שאסור כל שאי"ז בשביל צורך האוכל נפש.

כיבוי גפרורים

יא] ומאחר שיש איסור של כיבוי ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש, יש ליזהר כשמדליקים אש עם גפרור, להניח את הגפרור בנחת ולא לזרקו^{לא}. כמו כן, אסור להזיז נר של שמן, אם ההזזה תוכל לגרום שינוי בלהבה, שזה נחשב מבעיר ומכבה (עי' שו"ע תקיד, ב).

נר הבדלה ביקנה"ז

יב] בליל יו"ט שחל השנה במוצאי שבת, עושים יקנה"ז (יין, קידוש, נר, הבלדה, זמן), וזה כולל את ברכת "בורא מאורי האש". ומותר להדליק נר עבור זה, למרות שלא בא ליהנות ממנו, כי זה לצורך מצוה (עי' שו"ע תקיד, ה ומשנ"ב שם). וכמו כן מותר לעשות הבדלה ב'נרות יום טוב'^{לב}, רק שצריך לחבר שתי נרות יחד כדי לעשות אבוקה וכמו בכל מוצ"ש.

אולם יש לדון, כשמחבר שני נרות האם מותר אח"כ להפריד את שני הנרות, או שזה יחשב ככיבוי מצד שממעט את גודל האש, וע"ד מרן הגריש"א זצ"ל מותר להפריד

^ל א.ה. זו כאמור דעתו של מר הגריש"א זצ"ל, אך יש חולקים שלא מחלקים בין אש לגז, ראה למשל בשש"כ (פי"ג ס"י).

^{לא} ראה בביה"ל (תקיא, ד ד"ה אין) ובחוט שני (יו"ט עמ' קטז).

^{לב} ראה בביה"ל (רצח, יא ד"ה נר) ובחוט שני (יו"ט עמ' מד).

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

הלכות יו"ט ודינים לשבועות שחל במוצ"ש במשנתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל

את הנרות זה מזה. אבל אם מדליק גפרורים ומפרידם גרע טפי (ראה בשו"ע תקב, ב לגבי אגודה של עצים), ולכן לא יפריד את הגפרורים, אלא יניחם בנחת כשהם עדיין מחוברים יחד.

עישון סיגריות

יג] בעיקר ההיתר של אוכל נפש ביו"ט, מבואר בסוגית הגמ' בכתובות (ז, א) שיש תנאי שיהיה 'שוה לכל נפש', ולכן ידוע דעתו של מרן הגרי"ש זצ"ל ושאר גדולי ישראל, שבימינו יש חשש איסור דאורייתא לעשן סיגריות ביום טוב, כי אינו נחשב שוה לכל נפש.

הוצאת מים מדוד שמש או דוד חשמלי

יד] הגם שמותר מלאכת בישול וכדו' לצורך אוכל נפש ביום טוב, עכ"ז דעת מרן הגרי"ש זצ"ל, שאסור להוציא מים מדוד שמש או דוד חשמלי, מאחר שכל מים שהוא מוציא, גורם שיכנסו שם מים חדשים, וסוף סוף יהיה נמצא שגורם בישול שלא לצורך.^{לג}

הדלקת חשמל ביו"ט

טו] הדלקת החשמל ביום טוב קצת יותר קל מאשר בשבת, שהרי ביו"ט מותר הבערה לצורך, והאיסור הוא רק מחמת 'נולד' (עי' משנ"ב תקיב, א), ולכן במקרים מסוימים שיש צורך מצוה וכדו' או צורך גדול, יש להקל להתיר אמירה לעכו"ם. ומטעם זה, יש להקל להשתמש בדיעבד בחשמל שהודלק שלא כדין.

הכנת קפה ותה

טז] מותר לכתחילה להכין קפה או תה ביום טוב כדרכו בחול, מאחר שזה בישול לצורך אוכל נפש שמותר ביו"ט, ואין צורך לחפש עצות למנוע את מלאכת הבישול.

מקלף ומעיכת ירקות

יז] ע"ד מרן הגרי"ש זצ"ל, ראוי שלא להשתמש ב'מקלף ירקות' ביום טוב, שזה נראה כמו 'עובדין דחול' לד.

אולם יש לציין, שגם בשבת מותר למעוך תפוח אדמה מבושל, כי אין איסור טוחן בדברים מבושלים (שביתת השבת טוחן אות יא; וכ"ד מרן הגרי"ש זצ"ל), אולם בשבת אין להשתמש בכלי המיוחד לכך.

*

^{לג} א.ה. כן מובא גם בספר הלכות חג בחג (פ"י הע' 11) בשם הגרי"ש זצ"ל. וזה דלא כמש"כ בשש"כ (פ"ב הע' כב) בשם הגרשז"א. וע"ע בחוט שני (יו"ט עמ' סב).

^{לד} א.ה. כן מובא גם בשבות יצחק (יו"ט פ"ט) בשמו. וזה דלא כמש"כ בשש"כ (פ"ד הע' כט) ובחוט שני (יו"ט עמ' קכו).

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ
בירושלים עיה"ק

הלכות יו"ט ודינים לשבועות שחל במוצ"ש במשנתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל

כמה הלכות ביו"ט שדינם שוב לשבת

יח] נציין כאן בקצרה כמה הלכות שדינם שוה ביו"ט כמו בשבת. (1) פתיחת שקיות וקופסאות וכדו'. (2) איסור רחיצה ואכ"מ. (ג) איסור נטילת תרופות שמותר רק אם 'נפל למשכב' (ע"ד מרן הגריש"א זצ"ל, ההגדרה היא, שלא יכול לתפקד כבריא).

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת אור התורה - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"ס

"תוספת יום טוב" בשבועות

[א בשו"ת משאת בנימין (חידושי דינים שבהשמטות בסה"ס אות ד') כתב וז"ל: מצאתי כתוב בשם מהר"ש השני, בליל ראשון של חג השבועות ממתניין עם הקידוש עד הלילה ממש, שאם יקדש קודם הלילה יחסר מעט מיום מ"ט לספירה, וכתוב "שבע שבתות תמימות תהיינה", עכ"ל. וכ"כ בס' עמק הברכה לאבי השל"ה וכ"כ השל"ה, וכך העתיקו המג"א והט"ז, הפרמ"ג והמשנ"ב ושאר אחרונים (בסי' תצ"ד). וסברת הדבר צ"ת, דהלא הספירה כבר נסתיימה וכו', וכבר נודע מה שביארו בדבר דחזינן מהכא שמלבד שצריך לספור את מנין הספירה, צריך גם שיהיו "ימים ספורים", ושה"שבע שבתות" יהיו תמימות מבלי לגרוע אותם בכניסת חג השבועות ביום המ"ט, ואכמ"ל. אולם יש כאן מלבד הנ"ל מספר נושאי דיון יסודיים, וכדלקמן:

[ב הנה בפשטות אין מתפללים מעריב ומקדשים בחג השבועות קודם הלילה בכדי שלא נקדים את כניסת החג כל עוד יום המ"ט לספירה לא הושלם. ולפי"ז יקשה טובא מדוע דין זה נאמר רק לגבי תפילת ערבית וקידוש ולא לגבי דין תוספת יו"ט, אשר כל בית ישראל מקבל תוספת יו"ט בחג השבועות, כפי שמקבלים בכל ער"ש ועריו"ט.

וביותר יש להקשות ע"ד הט"ז עצמו, שבר"ס תצ"ד פסק שמאחרים תפילת ערבית בשבועות ולקמן (בסי' תרס"ח סק"א) חלק על המהרש"ל שכתב שאין לאכול בסוכה בליל שמיני עצרת אם הוא עדיין יום, כיון שמעיקר הדין צריך לברך "לישב בסוכה", אך מכיון וקיבל עליו קדושת שמיני אין יכול לברך, ולכן לא יישב אז בסוכה. וכתב ע"ז הט"ז וז"ל: "ודאי המוסיף מחול על הקודש הוא עשה ע"פ ציווי תורתנו וכבר הלך וחלף ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה, והוא כמו לילה ממש". ובסוף דבריו כתב: "הפה הקדוש יתעלה ב"ה שצוה עליו מצות סוכה ביום ההוא, הוא הפה הקדוש שהתיר לו אחר שקיבל עליו שמיני עצרת", עכ"ל. ולפי"ז ביותר יקשה, דכיון דמשמע מיניה שהיו"ט הגיע ובא החל מקבלת התוספת יו"ט, ע"כ חסר ב"תמימות" ומדוע מקבלים תוספת יו"ט בחג השבועות, ומאי שנא תוספת יו"ט מתפילת מעריב, וצ"ע.

ואכן בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ב רצ"ו) התעורר בזה וכתב דאדרבה, להט"ז י"ל דכיון דתוספת יו"ט דאורייתא, א"כ נימא ג"כ דהפה הקדוש שאמר "תמימות תהיינה", הוא עצמו ציוה להוסיף מחול על הקודש וא"כ קיים מצות "תמימות" עד קבלת היו"ט, כי אותו היום האחרון איננו כמו שאר ימי הספירה, אלא יומו מגיע עם קבלת היו"ט. ויש להעיר שבדבריו רק הואלנו להבין את אפשרות קבלת תוספת היו"ט מדאורייתא, אך זה

ברור שגם לא מצאנו שאסור להקדים תוספת יו"ט בשבועות לפני הזמן הנקוב להתוספת, והרי אפשר גם לקבל שבועות כבר מפלג המנחה. וע"ז אי אפ"ל שאותה תורה שציוותה על "תמימות", היא ציוותה על תוספת יו"ט. מפני שהתורה לא חייבה לקבל תוספת משעה כה מוקדמת, וצ"ע. ועוד קשה לפרש כן באשר הוא נגד דברי הט"ז בסי' תצ"ד כמובן, וצ"ע.

ג] ועוד התקשתי קושיה אלימתא, דהנה הש"ך ביו"ד ר"ס קצ"ו הביא דברי האגור (סי' אלף שע"ז) שכתב להוכיח שתוספת שבת אינה מחשיבה את התוספת ללילה לכל דבר. וראיתו מדברי התוספות הנודעים בכתובות (מ"ז א') גבי שמחה ומאכילת מצה ופסח וסוכה, וכתב וז"ל: "וכן יש ראייה מספירת העומר דלא חשבינן ללילה אפילו בערב שבת דתוספת שבת דאורייתא". והנה א"נ שהפוסקים שבסי' תצ"ד מסכימים עם דברי האגור, אשר נקט כן בפשטות ומשמע דכן הוא הדין לכו"ע, ע"כ צע"ג שמחד אנו אומרים שלא להקדים מעריב וקידוש בשבועות, ומשמע שהוא חסרון ב"תמימות" מצד התוספות יו"ט. ומנגד נאמר גבי ספירת העומר גופא, שלמרות שקיבל שבת יכול עדיין לספור את ספירת היום הקודם, וא"כ חזינן לכאורה שהתוספת אינה גורמת לבוא היום הבא, וצ"ע.

ד] על שאלתנו הראשונה, בדברי הט"ז בסי' תרס"ח, נראה דאין ההבנה בט"ז שתוספת שבת ויו"ט פועלת שמגיע ובא לו היום הבא בשעת התוספת אלא שהיום נשאר יום שישי או ערב יו"ט ורק ע"י התוספת חלים בו דיני השבת. או באופן דומה, שבנוסף לחלות דיני השבת גם חלה קדושת השבת, אך עדיין ערב שבת הוא שהתווסף בו קדושת ודיני השבת. ובזה פליגי המהרש"ל והט"ז, שהמהרש"ל סבר שתוספת שבת ויו"ט עניינה רק להוסיף קדושה ודיני השבת, אך לא לגרע ולבטל את דיני ער"ש. אך הט"ז סבר שע"י תוספת השבת ויו"ט מתבטלים דיני הערב שבת ויו"ט ובאים דיני השבת ויו"ט. ולפי"ז א"ש, דאה"נ וקבלת תוספת יו"ט דשבועות מחילה בזמן התוספת את דיני החג, אך התאריך נשאר כשהיה, יום המ"ט, מפני שהתוספת לא משנה את היום והתאריך וממילא לא חסר ב"תמימות" (וצריך להאריך בדבר בדיני תפילת מנחה דער"ש אחר זמן תוספת שבת, ובדברי התוס' ריש ערבי פסחים לענין מצה בזמן התוספת וכו', ואכמ"ל).

ה] אולם מחמת שאלתנו השניה, מספירת העומר אחר זמן תוספת שבת והסתירה מזה לחידוש הפוסקים דשבועות, נראה לחדש חידוש חדש והוא שאכן דלא כנ"ל, אלא שע"י תוספת השבת ויו"ט משתנה לו התאריך וזמן התוספת נחשב ליום הבא. וממילא כשמקבל תוספת יו"ט ייחשב זמן זה ליום הנ', וממילא ייחסר ביום המ"ט, וייחסר ב"תמימות". אולם שאני ספירת העומר שהתאריך שבו משתנה בשעת לילה, וכדברי הש"ס בפ"ו דמנחות. וע"כ גם אם "התאריך" שאחר קבלת התוספת הוא יום החמישים, מ"מ גבי ספירת העומר משתנה הספירה בזמן והספירה שהוא בלילה. וע"כ אף שהיום השתנה מבחינת התאריך, עדיין זמן הספירה לא השתנה ושפיר אפשר לספור גם לאחר שהיום כבר נחשב לשבת. ודמיא למש"כ הט"ז בסי' תרס"ח שם גבי ק"ש, שא"א לקרות ק"ש לאחר זמן התוספת שבת, דמ"מ השמש זורחת ואינו לילה וק"ש קוראים רק בלילה.

וְכֵן הוּא בִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, שֶׁלִּמְרוֹת שֶׁהַתֹּאֲרִיךְ שׁוֹנָה עַ"י הַתּוֹסֶפֶת. אֵךְ הַסְפִּירָה מִשְׁתַּנָּה רַק
בְּזִמְנֵי הַסְפִּירָה, וְהוּא בְּלִילָה, וְאִשׁ.

אִמְנֵם לִפִּי בִּיאֹר זֶה יִיקָשָׁה דָּאֵם תּוֹסֶפֶת הַיּוֹט מִשְׁנָה אֶת הַתֹּאֲרִיךְ מִמֶּט לֵן, וְהוּא
חֲסֶרוֹן בִּ"תִּמִּימוֹת". אִ"כּ מִדּוֹעַ לִהְיוֹסִקִים רַק מִקְדִּימִין מַעְרִיב וְקִידוֹשׁ וְלֹא מִבְטָלִים אֶת
קִבְלַת תּוֹסֶפֶת הַיּוֹט, וְכִקְוִשִּׁיתָנוּ הִרְאִשׁוֹנָה. וְלִקְמֵן יִתְבָּאֵר בִּסִּד.

[ו] **וְהִנֵּה** הַמַּעֲיִין בְּדַבְרֵי הַפּוֹסִקִים יִרְאֶה מַחְלֻקַּת גְּדוּלָּה הָאֵם צִרִיךְ לֵאחֹר אֶת הַתְּפִילָּה
(כִּמְשִׁ"כּ הַטִּז וְהַמְשַׁנִּ"ב וְסִיעֵתוֹ) אוֹ אֶת הַקִּידוֹשׁ (כִּמְשִׁ"כּ הַמְשַׁאֵת בְּנִימִין וְסִיעֵתוֹ), וְסִיבַת
פְּלֹגְתָן צִ"ת. וְיִדִּידֵי הַרְהִ"ג ר' יְהוֹשֻׁעַ בַּחַר שִׁיחִי רָצָה לֹמֵר דְּמִשְׁגָּרָא דְּלִישְׁנִיָּה דְּהַפּוֹסִקִים
מִשְׁמַע שְׁבַד"כּ קִיבְלוּ "תּוֹסֶפֶת שַׁבַּת" בְּמַעְרִיב וְ"שַׁבַּת" בְּקִידוֹשׁ, לְמִרוֹת שֶׁאִפְשָׁר לִקְבֹּל גַּם
"שַׁבַּת" בְּתִפִּילָה וְגַם "תּוֹסֶפֶת שַׁבַּת" בְּקִידוֹשׁ. וְדַבְרֵינוּ יִתְבָּאֵרוּ עַפְ"ד הַדְּגוּל מִרְבֵּבָה (בְּסִי
רִס"א) שְׁחִילֵק בֵּין "קִבְלַת תּוֹסֶפֶת שַׁבַּת" לִ"קִבְלַת שַׁבַּת". אוֹלָם בְּמִשְׁנִ"ב לֹא הִזְכִּיר חִילּוֹק
זֶה (הַגֵּם שֶׁעֶסֶק בְּנִידוֹן הַדְּגַמִּ"ר בִּסְתִירַת הַשּׁו"ע מִסִּי רִס"א לִסִּי רִצִּ"ג), וְאִכְמָ"ל מִקּוֹצֵר
הִירִיעָה.

[ז] **וְנִרְאֶה** שֶׁאֹר חֹדֶשׁ הָאִיר לָנוּ הַפְּרַמִּ"ג בְּהֵאִי עֲנִינָא, שְׁכַתָּב שֶׁאֵף שְׁבַמְשַׁאֵת בְּנִימִין
כְּתַב שֶׁרַק מֵאַחֲרֵים הַקִּידוֹשׁ, "מִ"מ יִרְאֶה דָּגַם מִמִּתִּינִים בְּעֶרְבִית, דֵּהָא בְּאַבִּילוֹת וְנִדְהָ יִ"א
שֶׁאֵם הַתְּפִלָּה הַקֵּהֶל עֶרְבִית שְׁכַבֵּר עֲשָׂאוּ לִילָה וְכו', אִ"כּ הָא בְּעִי תִּמִּימוֹת מִ"ט יוֹם
וְכַשְׁמִתְפַּלֵּל עֶרְבִית וּמִזְכִּיר בְּתִפִּילָה יוֹם הַשְּׁבֻעוֹת מִבְּעוֹ"י, הִרִי חֲסֶר מִמֶּט יוֹם", עַכ"ל.
וְהִנֵּה בְּנִדָּה וְאַבְלוֹת אֵין הַנְּדוֹן קֶשׁוֹר לְדִינֵי תּוֹסֶפֶת שַׁבַּת וְיּוֹט, דְּמִיִּירִי שֶׁם בִּימוֹת הַחֹל.
וְכֵן מִמְשִׁ"כּ דֵּהַחֲסֶרוֹן מִשּׁוֹם שְׁמִזְכִּיר בְּתִפִּילָה אֶת חֹג הַשְּׁבֻעוֹת חֲזִינָן דֵּאֵין הַחֲסֶרוֹן מִשּׁוֹם
תּוֹסֶפֶת שַׁבַּת וְיּוֹט, אֲלֹא דְּעַצֵּם תְּפִילַת הַמַּעְרִיב גּוֹרֵמַת לִהְכְּנִיס אֶת הַיּוֹם הַבֵּא, וְכֵן אִיזְכוֹר
חֹג הַשְּׁבֻעוֹת גּוֹרֵם שִׁיחֲשֵׁב לַיּוֹם הַשְּׁבֻעוֹת וּמִמִּילָא חֲסֶר בִּ"תִּמִּימוֹת". (וְעִינֵן גַּ"כּ שְׁעָה"צ
תִּרְס"ח י"ב גְּבִי תִרְתִּי דִּסְתִּירִי). אוֹלָם הַחֻלְקִים סִבְרוּ שֶׁתְּפִילַת הַמַּעְרִיב וְאִיזְכוֹר חֹג
הַשְּׁבֻעוֹת בְּתִפִּילָה אֵינוּ מַחְשִׁיבֵי לַיּוֹם הַבֵּא, וְכִמְשִׁ"כּ הָעֵמֶק בְּרַכָּה בְּעַצְמוֹ, שֶׁהִרִי מִצִּינוּ
בְּבִרְכוֹת (כִּז"ב) דְּרַב הַתְּפִלָּה שֶׁל שַׁבַּת בְּעַר"שׁ, וְהֵינּוּ דֵּהַתְּפִילָה אֵינָה מִשְׁנָה אֶת הַיּוֹם.

אִמְנֵם בְּשׁו"ע הַגְּר"ז כְּתַב שֶׁמֶהֱטַעַם שְׁמֵאֲחֵרִין לִהְתְּפַלֵּל עֶרְבִית, גַּ"כּ אֵין לִקְדֹשׁ מִבְּעוֹד
יוֹם אֵף קוֹדֵם תְּפִילַת עֶרְבִית, וְצִינֵן לְעִינֵן בְּסִי רִס"א, שְׁעוֹסֵק בְּדִינֵי תּוֹסֶפֶת שַׁבַּת וְיּוֹט,
וּמִשְׁמַע מִינִיָּה דְּמִדִּין תּוֹסֶפֶת יּוֹט קֹאֲתִי עֲלָה, וְצ"ע.

*

מִתִּי לֹבָשִׁים אֶת הַפְּרָאקָה? - מֵאֹמֶר לִקְרֹאת חֹג מִתֵּן תּוֹרָה שְׁחָל בְּמוֹצָ"שׁ

הַמְשַׁנָּה בְּרוּרָה (תַּכְּט, ח) כּוֹתֵב בְּשֵׁם הַגְּר"א ז"ל, שֶׁשּׁוֹמָה עֲלִינוּ לְשֹׁאֹל וּלְדִירוֹשׁ בְּהִלְכוֹת
חֹג הַשְּׁבֻעוֹת, הַחֹל מִרְאֵשׁ חוֹדֶשׁ סִינֵן. הַשְּׁנָה חֹג הַשְּׁבֻעוֹת חָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת; דְּבַר הַמְּבִיא
עִימוֹ הִלְכוֹת וְהַנְּהִיגוֹת מִיּוֹחֲדוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לַיּוֹמִיִּים קְדוּשִׁים אֵלוּ, כִּמוֹ הִלְכוֹת הַכֶּנֶת הַבֵּית
וְהַתְּעַסְקוֹת בְּמֵאֲכִלֵי הַחֹג בְּשַׁבַּת לִפְנֵי הַחֹג, הַקְּדַמַּת הַסְּעוּדָה הַשְּׁלִישִׁית, הַשִּׁנּוּיִים בְּנוֹסַח

תפילת ליל החג, וצורת ההבדלה הנעשית במוצאי שבת- ליל החג. לכן גם אם אנחנו זוכרים היטב את ההלכות הקשורות לחג השבועות, הרי שהשנה ישנם הלכות שאינן כה מצויות ומן הראוי לשננם. והנה מספר פרטים ונושאים מעניינים בענייני חג מתן תורה והשבת הסמוכה לה, כדי שנתענג על 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'.

*

אצל קהילות החסידים אין, ככל הידוע לי, בגד מיוחד ליום טוב ובחגים לובשים את בגדי השבת. (בבעלזא נוהגים ללבוש בשב"ק גרבים שחורות וביו"ט גרבים לבנות) אך בציבור הליטאי והספרדי, רבים מיוצאי הישיבות נוהגים ללבוש בחגים ומועדים את בגד הפראק.

רבים נוהגים ללבוש פראק או את בגדי החג המהודרים, כבר לשבת שלפני החג, כדי שלא יראה זלזול לשבת, אם נלבש אותן רק לפני החג. וכך מורה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, בשם אביו רבינו הקהילות יעקב זצוק"ל, שראוי ללבוש בגדי יום טוב כבר מתחילת השבת. ומי שרוצה ללבוש רק לכבוד החג, מובא בספר אורחות שבת (פכ"ב קפ"ב) שניתן ללבוש גם בשבת אחר הצהריים, משום שהלובש את מעיל הפראק, נהנה ומתנאה ממנו מיד ברגע לבישתו, ובפרט שישנם רבים שלובשים בגד זה בכל שבת, ולכן לבישתו אינה נחשבת כהכנה משבת ליום טוב. ומן הראוי לכוין בלבישת הפראק גם לכבוד שבת (וראו במשנ"ב תצד, ט וכה"ח שם).

*

כתב רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סימן רסו): " בשבת לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת, שאסור לומר למחר אעשה, ואפילו חפץ לכתוב תורה, מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול. אלא יאמר: "ננוח, כי שבת היום". וכך נפסק להלכה במגן אברהם ובמשנה ברורה (סי' רצ). לכן כשאנו נחים בשבת שלפני חג השבועות, ניזהר שלא לומר ש"אני הולך לישון, כי אני לומד כל הלילה", אלא: "אני הולך לישון, כי שינה בשבת תענוג..."

אסור להכין משבת לחג השבועות שום דבר ולכן אין לערוך את השולחן, להדיח כלים וכדומה, לפני צאת הכוכבים של מוצאי שבת.

*

ישנם מפוסקי זמנינו שהתירו להוציא בשבת אוכל מהמקפיא ולהניחו בחוץ, לצורך סעודת ליל החג, וכן מותר להכניס בקבוקי שתיה למקרר כדי שיתקררו לליל החג, אך יש לעשות זאת דוקא בעוד היום גדול, שלא ניכר שעושה כן לצורך הלילה. אך ישנם שסברו שמן הראוי לאכול קצת ממאכלים אלו בשבת עצמה. (ראו אורחות שבת פכ"ב; ספר הזכרון נזר מרדכי עמוד קס"ח).

אם אנו מתכוונים להוציא בשבת מהמקפיא תבניות או קופסאות אוכל, לצורך סעודת ליל שבועות, הבה ניזהר מאיסור בורר. שהרי ההיתר להוציא 'אוכל מתוך פסולת' הוא

דוקא כשאנו בוררים 'לאלתר'. אך במקרה זה אנו מוציאים את תבניות וסירי האוכל מספר שעות לפני הסעודה, ולכל הדעות אין זה 'בורר לאלתר'. לכן אנו צריכים להכין מראש את המאכלים לחג בקידמת המקפיד, באופן שלא נצטרך לבררם מתוך עוד תבניות או אריזות אוכל אחרות.

*

כתב המשנה ברורה (רלט, ח): "כתבו הפוסקים: הישן ביום אין צריך לברך ברכת 'המפיל', וטוב שיאמר 'ויהי נועם' וגו', 'יושב בסתר' וגו'. ואכן, שכשאנו הולכים לישון לאחר ליל הלימוד הנפלא של ליל שבועות, אנו לא מברכים ברכת 'המפיל' על השינה, למרות ששינה זו משלימה לנו את שנת הלילה.

המאירי (ברכות ס, ב) כותב ש"יש מי שאומר שלא נתקנו ברכות אלו אלא פעם אחת ביום, והוא בזמן שכיבה וקימה לרוב העולם, אבל אם ישן ביום אינו צריך לברך שלא על מעשה של עצמו נתקנו אלא על נוהג שבעולם שדרכן לשכב בלילה ולעמוד ביום, ויש חולקים בדבר". כך שנמצאנו למדים שהראשונים נחלקו האם ברכת 'המפיל' נתקנה על שינת האדם בעצמו, או על זמן השינה המקובל, וכאשר ישנים במקרה ביום, אין זה הזמן המקובל לשינה ולכן לא מברכים 'המפיל' על שינה זו.

והביאור הלכה (שם) מביא את דברי האליה רבה והחיי אדם, שיהודי שבירך 'המפיל' ולאחר מכן לא נרדם, ברכתו אינה לבטלה "דעל מנהגו של עולם הוא מברך". אך הביאור הלכה עצמו מעיר על כך שהדבר צריך עיון, "אחרי שברכה זו מברך על עצמו, המפיל חבלי שינה על עיניו".

ואולם בספר חוט המשולש מובא שהחתם סופר זי"ע בירך ברכת 'המפיל' כשעלה על יצועו בבוקר חג השבועות, לאחר שלמד כל הלילה, וכן הסתפק בענין בשו"ת תשורת שי (סי' פב).

ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמעתי (באמצעות נכדו חביבו רבי יעקב קניבסקי שליט"א) ש"לא מברכים 'המפיל' כשישנים ביום לאחר הלימוד בליל שבועות. אך אפשר לברך את הברכה בהרהור".

כעין דברי מרן שליט"א מצינו בדברי ה'אשל אברהם' מבוטשאטש, שכתב שהישן בלילה שינת עראי, לא יברך 'המפיל', אלא רק בהרהור.

*

נכון, צריך לישון אחרי ליל השימורים הנפלא של עסק התורה. אך לאחר השינה עלינו לשוב וללמוד תורה, ביום קבלת התורה, כי כל יום השבועות מסוגל ללימוד התורה. ואדרבה, חמורה היא החובה ללמוד אחר זמן קבלת התורה ביום, מאשר לפני שקיבלנו את התורה בלילה.

ישנם הנוהגים לקרוא את כל ספר התהילים בחג השבועות, בו נפטר דוד המלך ע"ה, ויש הקוראים אז "שנים מקרא ואחד תרגום" או לומדים בספר המצוות להרמב"ם, ותלמידי חכמים הוגים בתורה, בש"ס ובפוסקים, ויראה לחדש ביום נשגב זה חידוש בדבר תורה או הלכה, (סדר היום, עבודת הקודש להחיד"א, מועד לכל חי, ועוד).

כתב השולחן ערוך (תקכט, א): "מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה". הגרב"צ פלמן זצ"ל (שלמי תודה שבועות ס"ו) סבור שדין ה'חציו לכם – חציו לה' " נאמר על יום החג ולא על הלילה. לפיכך סבור הוא שגם אם אנו לומדים תורה בכל ליל שבועות, עדיין שומה עלינו להקדיש חצי מיום החג ללימוד ותפילה...

נדברתי בענין עם מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א ומרן שליט"א אמר: "הלומד בליל שבועות קיים את ה'חציו להשם'. אך ביום גם צריך ללמוד, שהרי בכל יום ויום, כשלא ישנים ולא אוכלים- צריכים ללמוד כל הזמן"...

--- ושנוכה תמיד לעסוק בתורה ובמצוותיה.

ומשחרי ימצאוני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' ב"כ כל-בו
במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד
מעלת המשכים לביהכ"נ בבוקר חג השבועות, ובפרט מעשרה הראשונים, וכל הקודם
משובח!

ומשחרי ימצאוני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד

מעלת המשכים לביהכ"נ בבוקר חג השבועות, ובפרט מעשרה הראשונים, וכל הקודם משובח!

כתב החיד"א זצ"ל בספרו 'דבש לפי' (מערכת ה' אות ו') בשם הקדמונים, שחג שבועות זהו אחד מהחמשה ימים במשך השנה שיש להשכים בהם לבית הכנסת, שסימנם 'וישכם אברהם בבוקר' (בראשית כב, ג), אברהם - ר"ת: א"יכה [זה תשעה באב], ב'ראשית רמז על שבועות שבו ניתנה תורה שמתחילה באות ב', ר'אש השנה, ה'ושענא רבא, מ'גילה, עכת"ד.

והגה"ק רבי יוסף כנאפו זצ"ל בספרו 'זך ונקי' (חג השבועות פרק כ"ו, עמ' רפ"ג הוצאת 'אהבת שלום'), כתב במעלת ההשכמה לביהכ"נ מעשרה הראשונים לתפילת שחרית, ביום חג השבועות וז"ל: ואחר גמר התיקון הקדוש, לא יסיח דעתו מעניני התפילה לילך אנה ואנה, אלא יהיה זריז וזהיר להשכים לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים, אשר ענין זה הוא דבר שבחובה גם בכל שאר ימות השנה, כי רבה היא מצוה זו שכל אחד מעשרה הראשונים נוטל שכר כנגד כל הבאים אחריהם, ואותה אנו מבקשים, ליראי ה' אשר כבר קדשו עצמם בתשובתם ולימוד תורתם כלילה הקדושה הזאת, וכל הקודם יותר הרי זה משובח, עכ"ל. [וע"ע מש"כ במאמר הבא (אות ב') מספר 'סידור בית השם' להגר"א חמוי זצ"ל מגדולי רבני אר"ץ].

*

אם מעלת עשרה הראשונים בתפילת שחרית, שייכת לאלו שהשכימו ללימוד בתחילת הלילה!

א] בחג השבועות דנוהגים ללמוד כל הלילה, נראה דמעלת עשרה הראשונים לתפילת שחרית, שייכת לאלו שהשכימו ללמוד ראשונים בתחילת הלילה, רק שצריך שתהא דעתם ע"כ. וכן מבואר מתשובת החיד"א זצ"ל בספרו 'ברכי יוסף' (או"ח סי' א' אות ז')

^{לה} מרבני מוגאדור [אצווירה] שבמרוקו ומח"ס 'טוב רואי' על פרקי אבות, והבאנו עוד מחידושי עמ"ס אבות בספרנו 'ומשחרי ימצאוני' כרך ב' שער ד' (אבות פ"ג משנה יב), עיי"ש.
^{לו} מאמר זה נלקח מתוך ספרנו 'ומשחרי ימצאוני' כרך א' שער ב' פרק ו' בירור סעי' א' מאות ז' והלאה, ומקוצר היריעה הבאנו כאן רק מה שנוגע ממש לחג השבועות, והרוצה להבין עוד את הדברים יעיין שם מתחילתם.

מעלת המשכים לביהכ"נ בבוקר חג השבועות, ובפרט מעשרה הראשונים, וכל הקודם משובח!

שכתב, דאף הבאים מחצות לילה לעשות תיקון חצות ולימוד עד הבוקר, אם נשארים אח"כ להתפלל שחרית יש להם מעלת עשרה הראשונים, וכ"כ לי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א.^{לו}

וכן מתבאר מדברי ה'בן איש חי' זי"ע, בספרו 'בן יהוידע' (ברכות מז, ב). שכתב בביאור כוונת ריב"ל באומרו לעולם ישכים אדם וכו', כדי "שיזכה" וימנה עם עשרה הראשונים. בזה"ל: ונ"ל בס"ד הכונה לומר, אע"פ שלפעמים מזדמן שבאו חברת אנשים לבית הכנסת בלילה מן הערב ועשו שם משמרה לתיקון כרת, שאז זה שדרכו להשכים לא היה יכול אותו היום להיות מעשרה ראשונים שכבר קדמוהו אנשי המשמרה מן הערב, עכ"ז זכה חוץ משורת הדין ונמנה עמהם. יען כי מאחר שהוא טורח כל יום להשכים מעשרה ראשונים ואותו היום נזדמן סיבה אחרת שקדמו לו, לכך יחשוב לו הקב"ה כאילו גם אותו היום היה מן יו"ד ראשונים, עכ"ל. ומבואר עכ"פ, שאותם חבורת אנשים שהשכימו לתיקון כרת ודאי יש להם מעלת י' הראשונים. א"כ לפי"ז פשוט, דגם בליל שבועות אלו שמשכימין ראשונים ללימוד של הלילה, הם נחשבים לעשרה הראשונים.

ב] אבל בסידור 'בית השם' להגאון רבי אברהם חמוי זצ"ל (מגדולי רבני אר"ץ מלפני כ-150 ש'), כתב בסוף הלכות חג השבועות (אות כ"ד), וז"ל: בבוקר קודם שיעלה עמוד השחר בעת שמשחיר פני רקיע סוד אילת השחר, אז מצוה לטבול כאמור בזה"ק פ' אמור (קב, ב), כדי לקבל תוספת קדושה מבחינת הכתר, ועליו נאמר (יחזקאל לו, כה) "וזרקתי עליכם מים טהורים וגו'" ויעו"ש, וסודה נורא מאוד. בצאתו בשלום מן הטבילה יחליף שמלותיו ילבש לבנים ויתעטף לבנים, וילך לבית הכנסת להיות מיו"ד ראשונים, כי כמה תועלויות נמשכו מזה. ראשונה יסעו, זוכה ומכריזין עליו "אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי וכו' (משלי ח, לד). הב', נקרא אהובו של מקום שנאמר (שם ח, יז) "אני אוהבי אוהב ומשחרי ימצאוני". והג', הבא ראשון מעשרה נוטל שכר כנגד כולם. והשני הבא אחריו נוטל שכר כנגד שמונה הבאים אחריו וכן כולם. ולזה יקדים הוא לכולם ותבוא עליו ברכה, עכ"ל הנפלא. ומבואר להדיא שמעלת עשרה הראשונים של תפילת שחרית, שייכת למשכימין ראשונה לתפילה זו בפרט, ואינה שייכת לאלו שכבר השכימו בערבית ולמדו כל הלילה.

ג] וצ"ל, דבמקומו היו נוהגים כל הציבור ללמוד שלא במקום תפילתם, וע"כ כתב שמיד אחרי שעולה מן הטבילה, יזדרז לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים. וכפי שנראה גם מדברי הגאון רבי יוסף כאנפו זצ"ל בספרו 'זך ונקי' (חג השבועות פרק כ"ו, עמ' רפ"ג, הוצאת 'אהבת שלום') שכתב בזה וז"ל: ואחר גמר התיקון הקדוש, לא יסיח דעתו מעניני התפילה לילך אנה ואנה, אלא יהיה זריז וזהיר להשכים לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים, אשר ענין זה הוא דבר שבחובה גם בכל שאר ימות השנה, כי רבה היא מצוה

^{לו} עי' בספרנו 'ומשחרי ימצאוני' כרך א' שער ג' סי' כ"ה אות פ"ח, בהערה האחרונה.

ומשחרי ימצאונני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' ב"כ כל-בו
במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד

**מעלת המשכים לביהכ"נ בבוקר חג השבועות, ובפרט מעשרה הראשונים, וכל הקודם
משובח!**

זו שכל אחד מעשרה הראשונים נוטל שכר כנגד כל הבאים אחריהם, ואותה אנו מבקשים, ליראי ה' אשר כבר קדשו עצמם בתשובתם ולימוד תורתם בלילה הקדושה הזאת, וכל הקודם יותר הרי זה משובח, עכ"ל.

אמנם יתכן עוד לומר, דבמקומו היו נוהגים כל הציבור לצאת לאחר הלימוד של הלילה קודם עלות השחר, ולטבול במקוה, ולכן ממילא היה הפסק בין קביעות הלימוד בביהכ"נ כל הלילה לתפילת שחרית^{לח}. וע"כ כתב שמיד אחרי שעולה מן הטבילה, יזדרז להיות מעשרה הראשונים.

לתגובות: 9335108@okmail.co.il

---

^{לח} וכפי שנתבאר באורך בס"ד בספרנו "ומשחרי ימצאונני" כרך א' (שער ב' פרק ג' בירור סעי' ז' אותיות ב'-ג'), דהיוצא מביהכ"נ קודם שהגיע זמן התפילה ולא נשארו עשרה בביהכ"נ, ה"ז מאבד מעלתו.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

כפה עליהם הר כגיגית

"ויתיצבו בתחתית ההר" "מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו..." [שבת פ"ח.]. הרבה עסקו קדמונינו ז"ל בענין כפייה זו. רש"י מפרש גיגית: "שמטילין בה שִׁכָּר". ויש לעיין בזה. מה ענין שיכר אצל הר סיני? וכי אין גיגית מכילה גם שאר משקים? והרי אף יין היו מכניסים לגיגית [רש"י שבת קל"ט:] וגם מים [שם קנ"ז:] .

ויתכן שבגיגית של שיכר זו זה נרמזה השקפת עולם שלימה בהוראת קבלת התורה, ובעיקר איך לגשת אליה במלוא מעוף הרצון... בברכות הנהנין ישנן דרגות שונות של חשיבות. כל שהברכה מיוחדת ומסוימת יותר ולא כללית, היא חשובה יותר. ולכך, ברכת בורא פרי האדמה למשל, שיש בה ייחוד, עולה בערכה על ברכת שהכל נהיה בדברו, שהיא כוללת יותר. דבר חשוב עוד יותר, כדוגמת הלחם וכן היין קבעו להם חכמים ברכה חשובה לעצמם, שכן דבר שנשתנה לעילוי ולשבח, אף ברכתו מעולה יותר.

וכאן באו רבותינו הראשונים ז"ל [ברכות ל"ח.]. והקשו: הרי שיכר העשוי משעורים, ברכתו שהכל. ואילו על השעורים שנוצר השיכר ממנו, אומרים ברכת בורא פרי האדמה החשובה יותר. איך מבינים זאת? השיכר וודאי עלה בדרגה ונשתנה לשבח, הוא נעשה כעת חשוב יותר מן השעורים, למה אם כן לענין ברכה, "ירד" ממדרגתו לומר עליו את הברכה הכוללת את הכל?

בא רבינו יונה ומלמד אותנו דבר נפלא ביותר, יסוד ש'נפּו נוטה' גם מעבר לתחומי ההלכה. וכך מבאר הוא את ברכת שהכל של שיכר-שעורים. "שהשעורים כיון שיכול להיות להם מעלה אחרת גדולה, שהיינו יכולין לעשות מהן פת ויברכו עליהם המוציא ועכשיו על ידי שעשו מהן שכר; יש להם גריעות יותר משאר שעורים שאינם יכולין להגיע למעלת הפת לעולם". [ותמצית הדברים ממש, כבר כ' התוס' שם ד"ה האי].

כלומר, השעורים שעשו מהם שיכר בלבד, היו יכולים להגיע למעלה יתירה יותר. בשעתו היה שייך להעלות את דרגתם עד פת לחם, שברכתו "המוציא" חשובה עוד יותר. ברם לא היתה מגמת מייצרי השיכר להוציא מן השעורים את מירב סגולתם. וכך לא הגיעו השעורים ליעדם וגם לא יגיעו אף פעם לכך. מן השיכר שוב לא שייך לעשות לחם. לכן השיכר הוא כעת במצב גרוע יותר מן השעורים, למרות שאיכותו באמת טובה יותר מהם! פעם היו בדרגת "בורא פרי האדמה" ועכשיו נפלו ממדרגתם! ועכשיו על ידי שעשו מהן שכר, יש להם גריעות יותר משאר שעורים...

היתה כאן נטייה להתמקד על תיקון המקצת בלבד, לקבוע את הגבול באמצע התחום ולעצור, ובנוסף לכך: "לשרוף את הגשר" אל ההמשך. מן השיכר כבר לא יעשו לחם. ההמשך אבוד לגמרי... ובתמצית: **המגמה על מקצת הדרך מגרעת!** [ואגב, במקלות החסידים בכלל, נקבע הלימוד במסכת ברכות עם רבינו יונה, בחביבות יתירה. קדושי עליון אמרו שיש בלימוד זה סגולה מיוחדת של יראת שמים].

ובמישור הרוחני הרי ה"מוסר-השכל" כאן הוא עצום. דומים הדברים למה שאמר הרה"ק מקאצק זי"ע על הפסוק שנאמר במתן תורה. "השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו". בתורה ויהדות צריך לעלות עד לראש ההר ולא להסתפק **בנגיעה בקצה בלבד...** [אמת ואמונה ע' קי"ז].

ואמנם לא תמיד אפשר להגיע עד ליעד. ברם לתכנן, לשאוף, לרצות ולקבל, הרי תמיד שייך. המגמה, התכנית והקבלה צריכות להיות תמיד: עלייה אל ראש הפיסגה. באוצר הלשון של המגמה היהודית האמיתית, לא נמצא המונח: "עד כאן"...

*

נחזור כעת לדברי רש"י הקדוש על הגיגית של שכר. בשעת קבלת התורה נדמה הר סיני, כגיגית של שכר... ורמז נסתר נשמע כאן מדברי רש"י. בני ישראל אהובים! הקבלה צריכה להשתרע על הכל, על הצד היותר טוב. **לא כשיכר הזה שנפל ממדרגת "אבותיו"** שקדמו לו, בגלל המעצור באמצע הדרך. לא כשיכר שנגרע חלקו מן השעורים הפשוטים ואף נחשבים למאכל בהמה, בגלל שלא חתרו להגיע לפיסגת המעלה...

השמרו לכם מעלות בהר ונגוע בקצהו! אין מגמת היהודי ללכת עד הקצה בלבד; על המקצת, על הפשרה. בתהליך קבלה לא אומרים "עד כאן". אנחנו נכנסים לשטח היהדות על מנת לכבוש את הכל, ולא לשייר אף קוצו של יו"ד...

לב המועדים / הרב יהודה לב, מח"ס לב המועדים

מגילת רות

בא"י קרואים מגילת רות ביום א', ובחו"ל ביום השני (מחזור ויטרי שיב מהרי"ל שבועות), **הטעם שבחו"ל קוראים ביום ב'**: לפי שעיקר נתינת התורה ביום ז', ועוד שביום הראשון היו ערים בלילה וגם מרבים בפיוטים (פמג"ד א"א תצ ס"ק ט הובא בלקוטי מהרי"ח עיין מטה משה תרכד).

נהגו לקרוא מגילת רות בשבועות (רמ"א תצ ס)

הטעם שנהגו לקרוא מגילת רות בשבועות

א. לפי שבמגילה מסופר מעשה הגירות של רות שאמרה (רות א טז) "עמך עמי ואלהיך אלהי" והוא זכר למתן תורה שכל ישראל היו בבחינת גרים המקבלים עליהם עול מלכות שמים (מחזור ויטרי הובא באבודרהם).

ב. לפי שדוד המלך נפטר בעצרת (כמבואר בתוס' חגיגה יז, א ד"ה אף עצרת) והקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים (כמבואר בקידושין לח, א) וכיון שמת בעצרת נולד גם בעצרת ומגילת רות נכתבה ליחס את דוד כמו שמסיים (רות ד, כב) "וישי הוליד את דוד" (שערי תשובה על שו"ע תצד א).

ג. לפי שעצרת הוא חג מתן תורה, ללמדך שאין התורה נקנית אלא בעוני ויסורים כרות (מג"א תצח ח בשם ילקוט רות רמז תתקצו).

יש שכתבו בשונה לפי שבמגילת רות נמצא שמונים וחמשה פסוקים כמנין בוע"ז, להראות שלא ניתנה תורה אלא ע"י יסורים של עוני (אוצר המדרשים מצווה שח).

ד. במגילת רות מדובר על גמילות חסדים, דבר שמתאים ליסוד התורה שניתנה בשבועות שחז"ל אמרו עליה שתחילתה חסד וסופה חסד (מדרש לק"ט מובא במג"א תצח ח).

ה. לפי שדוד המלך נפטר בחג השבועות ובמגילת רות מבואר איך רות נהייתה לאימה של מלכות.

ו. משום שמגילת רות נכתבה על ידי שמואל הנביא לספר על יחוסו של דוד המלך שנולד בשבועות (ירושלמי).

ז. מפני שכתוב במגילת רות (פרק א, כב) שנעמי ורות חזרו לבית לחם ב"תחלת קציר שעורים" ושבועות נקרא חג הקציר (אבודרהם עמ' רמ).

ז. ברך רמז, לפי שישראל קיבלו עליהם במתן תורה תר"ו מצוות נוסף על ז' מצוות בני נח ובסה"כ עולה לתרי"ג מצוות, ולכן תיקנו לקרוא מגילת רות כי רות הוא מספר תר"ו [מספר המצוות שקיבלו במתן תורה]. (בשם הגר"א מוילנא, מטעמים דף כט).

ח. כדי שיקראו ביום מתן תורה, מקרא, נביאים, כתובים, שמרועה אחת ניתנו מקרא קריאת התורה, נביאים הפטרה, משלימים בכתובים והטעם ברות מפני שהוא הפסוק הראשון של כתובים כמו ששינינו (בב"ב יד, ב) סדרן של כתובים רות תהילים וכו'. (אוצר המנהגים).

ט. רות המואבייה התגיירה ונכנסה לכלל ישראל למרות מה שנאמר (דברים כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" משום שדרשו חז"ל (יבמות עו, ב) "עמוני ולא עמונית" "מואבי ולא מואבית", לפיכך קוראים בחג השבועות ללמדנו שתורה שבכתב ושבע"פ אחת היא ואי אפשר לזו בלי זו (חידושי הרי"ם עה"ת עניני דשבועות).

י. ללמדנו מה גדולה ויקרה המתנה שהעניק לנו בורא עולם ביום זה - התורה הקדושה. עד שאף הגויים מכירים ברוממותה, עוזבים את הבלי העולם הזה, ובאים להתענג על ה' ולחסות באור תורתו (ספר טעמים לדבר).

הטעם שנקראת שמה רות, לפי שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות (ברכות ז, ב, בב"ב יד, ב).

שמה של רות לפני שהתגיירה: יש שכתבו שגם קודם שנתגיירה קראו לה רות (מהרש"א ברכות ז, ב), **ויש שכתבו**: ששם זה ניתן לה רק אחר שנתגיירה ובזמן גיותה קראהו לה גילית, וכן משמע בזוהר הרקיע להרשב"ץ בהקדמה שכתב אמרו שרות המאוביה נקראת כן, על שם שנתגיירה וקבלה עליה תר"ו (רו"ת 606) מצות נוסף על ז' מצות בני נוח שהיה עליה כבר (זוהר החדש רות עט, הגר"א רות א ד).

מקדימים קריאת המגילה לקריאת התורה,

הטעם שלא מקדימים את קריאת התורה שהיא תדיר בכל שבת למגילת רות כמו שמצאנו במגילת אסתר.

לפי שתדיר ושאינו תדיר אומרים כאשר שני הדברים חובה, וכאשר אחד מהדברים אינו חובה אלא רק מנהג מקדימים את המנהג מפני חביבותו, ולכן במגילת אסתר שהיא חובה מקדימים קריאת התורה לקריאתה (שמירת שבת כהילכתו פרק נח הערה קו).

טעם אחר: היכן שהמגילה הוא מענין של קריאת היום קוראים אחר קריאת התורה, כמו מפטיר שהוא מענין היום שתקנהו במקום קריאת התורה [כשגזרו שלא לקרוא בתורה] משא"כ כשענין המגילה אינו מענין פרשת היום רק ענין בפני עצמו קוראים קודם קריאת התורה, להורות שהוא ענין בפני עצמו וע"כ מגילת אסתר שהיא מענינא דיומא קוראים אחר קריאת התורה, משא"כ מגילת רות ושאר מגילות (וילקט יוסף מונקשט שנה י תרסח סימן ה).

טעם אחר: יש לבאר על פי מה דמבואר באו"ח (סימן תל סח) שאין לברך על שאר מגילות לא על מקרא מגילה ולא על מקרא כתובים [וכן נוהגים בני ספרד] וע"כ אם יקראו את המגילות אחר קריאת התורה יהיה בזה ביזוי לכתובים לפי שיברכו על התורה, ולא יברכו על הכתובים ויאמרו אינה חשובה לברך עליה ומשום כך קוראים קודם ק"ת,

קודם שיברכו על התורה, ועל הנביאים, ואח"כ קרה"ת, משא"כ מגילת אסתר שחייבים לברך עליה ג' ברכות כמו שכתוב במגילה (כח, ובאו"ח תרצב א) שפיר קוראים אחר קריאת התורה (שם).

טעם אחר: לפי שמפטירים בנביא לאחר קריאת התורה ואם יקראו את המגילה אחר הקריאה יראה הדבר כאילו יש ב' הפטרות ויבאו לברך על ההפטרה ז' ברכות כמו מפטיר, משא"כ קריאת מגילת אסתר שקוראים אחר קריאת התורה כיון שאין הפטרה בפורים אין חשש שיטעו (הגריש"א קב ונקי או"ח סימן מח).

*

אכילת מאכלי חלב בחג השבועות

ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום הראשון של שבועות (שו"ע תצד ג)

הטעם למנהג לאכול מאכלי חלב

א. בדומה לשתי תבשילים בפסח שאחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, כך בשבועות אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר (טוש"ע תצד, ב).

ב. לפי שכשהיו ישראל בהר סיני נצטוו על המצוות, ולא היה להם מה לאכול לפי שהכלים היו אסורים וגם לשחוט לוקח כמה ימים עד שימצאו את כל מה שנדרש לכך, בדיקת סכין ואחר השחיטה לנקר ולמלוח הבשר ועוד הלכות, ולכן אכלו רק חלב ולזכר זה אנו אוכלים מאכלי חלב (משנ"ב תצד ס"ק יב).

ג. דאיתא בזוהר (ויקרא צו, ב) שאותן ז' שבועות היו להם לישראל ז' נקיים דוגמת אשה המטהרת מנדתה, וידוע שהדם נעכר ונעשה חלב (בכורות ו, ב) והיינו מדין לרחמים ומנהג אבותינו תורה היא (מג"א תצד ו).

ד. מסמיכת הפרשיות בתורה אנו מוצאים את חג השבועות ליד איסור בשר וחלב דכתיב (שמות כג, יט) "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך" פסוק המדבר בחג הביכורים, כתוב באותו פסוק "לא תבשל גדי בחלב אימו" וכדי להראות שביום טוב שאוכלים בשר וכל מעדנים אנו מקיימים את הלאו הזה ונזהרים בהפרדה גמורה בין חלב לבשר (מטעמים בשם השל"ה).

ה. דאיתא במדרש שמונה שמות יש לו להר סיני ואחד מהם הר גבנונים מלשון נקי כגבינה על כן אוכלים גבינה בשבועות על שם ההר שקיבלנו את התורה עליו (ר' שמשון מאסטרופאליע בספרו דן ידין מאמר יב כא, לוח דבר יום ביום סיון).

ו. לפי שהתורה אוהבת שפלות ולכן בימי קדמונים היו לומדים על הארץ ומאכלי חלב הם מאכלי קטנות כמו שדרשו חז"ל את הפסוק במשלי (כז, כז) "ודי חלב עיזים ללחמך" ביאור די לו לאדם שיתפרנס מחלב גדיים וטלאים שבתוך ביתו, ומבאר רש"י די לך בחלבם ולא תשחט ותאכלם (טעמי המנהגים תרכה).

ז. על פי הגמ' (בכורות ו, ב) שמקשה חלב מנין שמותר לאכול הרי הוא אבר מן החי, ומתרצת כדכתיב (שמות ג, ח) "ארץ זבת חלב ודבש", ולפי"ז קודם מתן תורה היה איסור אכילת חלב מדין אבר מן החי שהם חלק מז' מצוות בני נח ורק אחר מתן תורה הותר להם אכילת חלב ולכן אנו אוכלים מאכלי חלב בחג השבועות להראות שרק על ידי התורה הותר חלב לאכילה (טעמי המנהגים תרכב).

ח. הגימטריא של המילה חלב היא 40. ולכן אנו אוכלים מאכלי חלב בשבועות לזכר ארבעים הימים שבהם משה על הר סיני ולמד את התורה כולה [משה רבינו שהה מ' יום נוספים על הר סיני בתפילה למחילה על חטא העגל, ובפעם השלישית עוד מ' יום עד ששב עם הלוחות השניים], (לב דוד מהרב החיד"א).

ט. כיון שביום זה נמשה משה מן המים כדאיתא (סוטה יב, ב) שנולד בו' אדר ושלשה חודשים היה ביאור ואותו היום משתה אותו בת פרעה ולא רצה לינק מחלב נכרית לפי שאמר פה שעתיד לדבר עם הקב"ה יגע בנכרית עד שבאה אמו והניקה אותו ולכבודו של משה אוכלים מאכלי חלב (ספר מטעמים דף ל).

ואולי אפשר להוסיף בזה שרמזו כאן שבשביל לזכות בתורה בשלמות צריך להיזהר ממאכלות אסורות המטמטמות את נפשו של אדם כמו שמשה רבינו נזהר בזה.

י. בתורה ישנו תרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה כנגד רמ"ח אברים של אדם, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה ימים שבתורה, כנגד כל יום יש מצוות לא תעשה אחרת צא וחשוב ותמצא שמצוות לא תעשה של בשר וחלב חלה ביום השבועות.

כמו כן מצוה קי"ג במנין המצוות שבספר החינוך היא שלא לאכול בשר וחלב מצווה זו היא מצוות הס"ו במנין מצוות לא תעשה ומקבילה ליו"ט שני של שבועות, החל ביום הס"ו מר"ח ניסן שהוא ראש חודשים ראשון לחודשי השנה שממנו מתחילים לספור ספירת הימים והחודשים (ר' חיים ויטל, ספר עצרת).

יא. בדרך רמז דכתיב (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם" "חדשה לה' בשבועותיכם" ר"ת "חלב" (הגהות מוהר"א אזולאי תצד ב).

יב. טבעו של חלב שהוא מתקיים ואינו מתקלקל רק בכלים שפלים ככלי חרס, בכלי כסף או זהב הוא יחמיץ מיד, וזהו שמרמז לנו באכילת חלב שגם התורה אינה מתקיימת אלא אצל היהודים שחיים בפשטות ובבני עניים (זיו המנהגים).

יג. על פי המדרש (תהילים ח, ב) בשעה שהמלאכים באו אל אברהם עשה לפניהם חמאת חלב ובן בקר והם אכלו בשר וחלב, וכשרצה משה לקבל את התורה אמרו המלאכים לקב"ה "תנה הודך על השמים" אמר להם הקב"ה הרי אכלתם בשר וחלב אצל אברהם ואיך תקבלו את התורה שאוסרת אכילה כזאת, ולכן אנו אוכלים מאכלי חלב ובשר ונזהרים לא לערבב זה בזה כדי לומר שבזכות מצווה זו קיבלנו את התורה (באר היטב תצד ח).

יד. לפי שגמרו לספור ספירת העומר, ואמרו חכמים שיש לעשות סעודה לגומרה של מצווה (שו"ע תרס"ט בהג"ה מדברי הטור), על כן עושים סעודה עם מאכלי חלב, שכן עם יעשה סעודה עם בשר אין בזה היכר שעושה לשם גומרה של מצווה אלא לשם יו"ט על כן עושים סעודה זו במאכלי חלב (מדרש פנחס אות נ הו"ד במשנת יעקב).

טו. לפי שביום מתן תורה נעשה עם ישראל כבריה חדשה ונהפכו להיות כקטן שנולד ע"כ היו זקוקים למאכלי חלב שהוא מאכל ורפואה לילדים ותינוקות (ספר עצרת).

טז. מיד שקיבלו עם ישראל את התורה נעשו תשושי כוח מפני שהתורה מתשת כוחו של אדם וע"כ אכלו מאכלי חלב שהוא רפואה ומחזירה כוחו של אדם לקדמותו (לב דוד מהרב החיד"א).

זמן האכילה

מצאינו כמה מנהגים לגבי זמן אכילת מאכלי חלב

יש הנוהגים לאכול בסעודת ליל החג, וכן נהג בעל הקה"י (אורחות רבינו ח"ב עמוד צח אות ג), **יש שנהגו** לעשות קידוש חלבי בבוקר ואחר כך סעודה בשרית (דרכי תשובה סימן פ"ט ס"ק יט), **יש שנהגו** לאכול בסעודה בבוקר. ומיהו לעשות שתי סעודות חלבי אין ראוי, כיון שיש מצווה לאכול בשר ויין (הגריש"א לקנות חכמה 4 עמוד 2).

הטעם לנוהגים לאכול סעודה חלבית בלילה: כיון שנוהגים להיות ערים בליל שבועות ואכילת בשר מכבידה על האדם ומעיפת אותו, על כן אוכלים מאכלים קלים של חלב (שערי ימי הפסח פרק ד).

טעם אחר: כיון שיש ענין לאכול מאכלי חלב, ויש מצווה לאכול בשר ביו"ט, עדיף לאכול מאכלי חלב בלילה שאז יש פחות חיוב שמחה ואת הבשר ביום שאז עיקר חיוב השמחה (שם).

סמך לאכילת מאכלי חלב בלילה: כתב בספר משנת יעקב על פי מה שכתב שהטעם באכילת מאכלי חלב לפי שצריך לעשות סעודה לגמרה של מצווה, וא"כ צריך לעשות סעודה לגמרה של מצוות ספירת העומר, ואם יעשה בבשר ויין אין היכר בדבר שעושה הסעודה לגמרה של מצווה ולכן אוכלים מאכלי חלב, ומפני שסעודת מאכלי חלב באה בשביל גמרה של מצווה צריך לעשותה בלילה שזה זמן גמר המצווה.

הטעם לנוהגים לעשות קידוש חלבי ואחר כך סעודה בשרית: לצאת ידי כל הדעות, כדברי המג"א (תקמו ב) שאומר שעיקר שמחת יו"ט נוהגת בלילה, ולדעות שאין שמחה אלא בבשר ויין וצריך לאכול בשר גם בסעודת היום (דרכי תשובה פ"ט ס"ק יט).

הטעם לנוהגים לאכול סעודה חלבית ביום: לטעם של המשנ"ב לקמן לפי שבלילה עדיין לא נאסר עליהם אכילת חלב אלא ביום. **וכן לטעם של הרמ"א** זכר לשתי הלחם, שתי הלחם הקרבתם ביום היא (שערי ימי הפסח שער יב).

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים

קבלת התורה – בסיני, ובימי יהושע, ובימי מרדכי ואסתר

כתוב בגמרא שבת פח' שעם ישראל קבלו את התורה באהבה, בשונה מקבלת התורה בהר סיני ששם קבלו תורה מתוך כפייה, שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, והנה בסוף יהושע כתוב "ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלקים" וכתב רש"י: שרק אז כתב יהושע את ה' 8 פסוקים האחרונים של בתורה, מ"וימת שם משה" עד סוף התורה.

יהושע כתבם ולא משה, כי משה לא יכול לכתוב על עצמו שהוא מת, ומצד שני יהושע התעכב שנים רבות מלכתוב אותם, למרות שבער לו לתרום חלקו בתורה, וגם היה עליו להזדרז ולהשלים את ספר התורה מיד עם פטירת משה, שלא יהיה ספר תורה חסר, בכל זאת יהושע המתין לסוף חייו, שרק אז השלים את ספר התורה, והסיבה לכך, כי אז הוא גרם ופעל שעם ישראל יקבלו את התורה מתוך אהבה ורצון אמתי, כי לפני מותו הוא הציע להם שיעזבו את התורה ואת דרך ה', ורק הוא ומשפחתו יבחרו בתורה, ועם ישראל התנגד בתוקף וקיבלו עליהם שהם בוחרים בתורה ובקדוש ברוך הוא.

וזה היה השלמת ספר התורה בשלימות מתוך התחדשות קבלת התורה באהבה, ולכן היה שווה ליהושע להמתין כמה שנים לסיום כתיבת ספר התורה, רק לפי זה צריך עיון מה התחדש בקבלת התורה מאהבה בימי אחשוורוש?? הרי כבר קיבלו אותה באהבה בימי יהושע???

ונראה שבימי מרדכי ואסתר הם קיבלוה באהבה ומתוך שמחה, ואילו כאן אצל יהושע קיבלוה רק מתוך אהבה ורצון, אבל היה חסר את המתוך שמחה, ואינו דומה תורה מתוך שמחה לתורה בלי שמחה.

ולפי יסוד דברינו אפשר לחדש עוד על הפסוק "ושני לחת העדת ביד משה – לוחות שניות שמות לד' כח', וכתב רש"י, שביום כיפור ירד משה עם שני לוחות הברית השניים, ורבים המקשים הרי לוחות השניות הם הלוחות השלימות, ואם כן עלינו לחוג את יום הורדת הלוחות השניות כיום מתן תורה, ולא את יום מתן הלוחות הראשונות בסיוון, כי הם הפכו ל"שברי לוחות"??

ואפשר לבאר, ע"פ דברי הכוזרי, שכתב שמיד אחרי קבלת התורה, במשך כל ה' 40 יום עם ישראל חיכו לרדת משה מן ההר כשהם בלי שינוי ובאותו מצב שהשאיר אותם, כשהתכשיטים על הבגדים בדיוק כפי שהיו במתן תורה, ולכן למרות שמשה שבר את הלוחות יש בלוחות הללו קדושה עצומה, ומשום כך שברי לוחות נמצאים בארון, כי העבודה שלהם במשך 40 יום להישאר באותו מצב, ולשמור את עצמם באותה דרגה, עבודה זו לא הלכה לריק, אלא היא משמשת כזכות וכוח עצום לעם ישראל, וייתכן

שבזכות עבודת השימור של עם ישראל במשך ה 40 יום, נשמר גם כוח החג הראשון ולכך חוגגים את המתן תורה הראשון ולא את השני.

וייתכן עוד, שבכל פעם שחוגגים את חג מתן תורה הראשון בשמחה, וכמאמר הגמרא פסחים סח' שהכל מודים שבעצרת - שבועות בעינן גם לכם, דהיינו שבחג שבועות חייבים גם שהגוף ייהנה מאכילה טובה, ולמה?? כי זה יום שניתנה בו תורה!!! כי בשמחת הגוף מלבד שמחת הנפש לכבוד מתן תורה, יתוקן גם המחולות והשמחה שעשו לפני העגל, שבגינם נשברו הלוחות הראשונים.

ללמדנו, שחייבים לתקן את חטאינו, ולא רק את החטא בעצמו אלא גם את הסובב שמסביב לחטא, כי אם היה חטא מתוך שמחה והתלהבות ואכילה ושתיה, חובה עלינו לתקן החטא על ידי מצווה מתקנת שתהיה בשמחה ובהתלהבות ולשם שמים, שלא נעשה עבירות בהתלהבות ובחשק עצום, ואילו את התשובה ותיקון החטא בפרצוף חמוץ ובלי התלהבות, כי את אותו מרץ ודם חם שהיה בעבירה חובה עלינו שיהיה בעת המצווה המתקנת שתהיה בריתחת הדם ובמרץ ובשיא הכוחות ממש, רק כך יתוקן החטא בשלימות, אש תכבה את האש, קדימה!! ריתחא של מצווה!! אש קודש!!!! תפילה בהתלהבות!! אש!! "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה!!"

ועוד ללמדנו שאין דומה קבלת התורה מתוך יראה לקבלה מתוך אהבה, ולא דומה מתוך אהבה למתוך שמחה, כי קבלת התורה המשולש ביראה ואהבה ושמחה, החוט המשולש לא במהרה יינתק, ובקשר אמיץ זה נתחזק לעבוד את בורא עולם בהתחדשות כל שנה ושנה, ושמחה של קבלת התורה תאיר לנו בימים הקשים והעצובים כי אור התורה ושמחת התורה יאירו לנו את החשיכה, ובעזרת ה' נזכה לשמחה של תורה ומצווה כל חיינו ואמן. וגם נלמד שעל כל מסירות נפש ומסירות נפש עולים בדרגה, וה' ברוב טובו נותן שכר גם על העתיד רק חזק ואמץ, שווה לך!

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)

בירור השיטות בענין תורה לשמה

הקדמה

הנה נחלקו הנפש החיים ותלמידי הבעש"ט בביאור "תורה לשמה". האם "לשמה" היינו לשם התורה, או דביקות בהשי"ת. והנה מכיון אשר מצות תלמוד תורה כנגד כולם, ונפסק בשו"ע (יו"ד רמ"ו, כ') לעולם יעסוק אדם תורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לכן יש לעיין בהך סוגיא ולהשתדל בס"ד לברר השיטות.

שיטות הראשונים אודות שלא לשמה

הנה בענין תורה שלא לשמה מקשים הראשונים סתירות בין סוגיות הגמרא. מצד אחד מצינו בש"ס (פסחים נ: ועוד כמה דוכתי) "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", ומאידך גיסא חז"ל מפליגים אודות גודל רעת הלומד שלא לשמה. בברכות (יז.) "וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא". ובתענית (ז.) "וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות".

החיי אדם (בסוף ההקדמה האחרונה) מעתיק תירוצי התוס' (במקומות שונות בש"ס^{לט}) כי ההיתר ללמוד שלא לשמה מיירי כאשר לומד מחמת יראת יסורים או לאהבת קיבול שכר או כאשר לומד להתכבד וליהנות ממנו, משא"כ אם ח"ו לומד "בכדי להוסיף על חטאתו פשע שעתה שגגות נעשו לו זדונות שאע"פ שיודע שעובר לא ימנע מכל תאות לבו" או אם לומד "להתייהר ולפקח ולקנטר או כאשר "לומדו רק כלומד איזה חכמה", לכל אלו התורה הוא סם המות.

ויש לציין גם לדברי האגלי טל (בהקדמה) שאם לומד רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו ולא לשם מצות הלימוד הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה. אמנם הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה, ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה, ע"ש. (וכן הוא ברבינו אברהם מן ההר בנדריים דף מ"ח.).

השיטות אודות תורה לשמה

בביאור "תורה לשמה" נסדר כאן ארבע ביאורים שמצינו בהראשונים ובקדמונים:-

(א) רש"י (תענית ז.) כותב וז"ל "לשמה - משום כאשר צוני ה' אלקי ולא כדי להקרות רבי". וכ"כ החפץ חיים בספרו שם עולם (ח"ב פ"ה) וז"ל "וצריך ללמוד לשמה דהיינו למלא רצון ה' שרצונו שנדע תורתו". וכנראה היינו על דרך הכוונה הפשוטה המבואר

^{לט} ברכות יז. פסחים נ. תענית ז. נזיר כג. סוטה כב.

בשו"ע (או"ח ס', ד') שמצות צריכות כוונה. וע"ש במ"ב ס"ז ז' דהיינו לכוון לקיים המצוה "כאשר צוה השם". (וע"ע במשנה ברורה ס"ק י').

(ב) לדעת הרמב"ם (פ"י מהלכ' תשובה) תורה לשמה היינו ללמוד מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה. ומבואר בדבריו שהיא מדריגה עליונה ללמוד בלי שום פניות ולא כל אדם זוכה לה, ולא הכוונה הפשוטה בלבד של מצות צריכות כוונה.

(ג) לדעת התוס' (פסחים נ:): הכוונה **שלומד על מנת לעשות**^מ. וכ"כ הרד"ק (ירמי' ב', ח'). וכן מבואר בשל"ה הק' (מסכת שבועות - פרק נר מצוה, אות ל"ה) וז"ל "וענין לשמה, הכוונה שיעסוק בתורה לקיים מה שצונו הש"י ולמדתם אותם. ויחשוב שהתורה היא כמו כתב המלך שכותב לעבדיו מה יעשו ומה ימנעו שלא לעשות, כן נתן הקב"ה התורה לעמו ישראל עבדיו הנאמנים". וממשיך שם לבאר כי ענין זו שייך אף כשאנו לומד לעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וז"ל "על כן כשקורא בתורה נביאים כתובים או במשנה ותלמוד ופוסקים, יעשה מוסכם, כל מה שאמצא שם מה לעשות ומה שלא לעשות, הנני אקיים כעבד נאמן. ומה שלא יהיה סיפק בידי לקיים מאיזה מניעה ואוכל לגרום שיקיימו אחרים, כן אעשה בזריזות. אם ילמוד איזה דרכי מוסר והנהגת מדות ישרות, ילמד על מנת לקיים. ודברי תורה שהם מענייני חקירות וידיעות והשגות, ילמד בשביל שידע שמו יתברך וגדולתו ומסתרי מצותיו, ואז יתלהב לבבו ליראה אותו ולאהבה אותו. והיינו לימוד לשמה. (וע"ע ביסוד ושורש העבודה שער ניצוץ פ"ה בארוכה).^{מא}

(ד) בתניא (סוף פרק ה') בשם האריז"ל וז"ל "ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו", וכן הוא בב"ח או"ח ריש סי' מ"ז וז"ל ונראה דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה (-היינו בו יתברך שהוא המקור ונותן התורה). והיינו שלמוד בכוונה זו וכהמשך דבריו שם "ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת...". ומבואר בהמשך דבריו אשר היינו הכוונה בברכת התורה "ולומדי תורתך לשמה". וע' בהערה העתקת המשך דבריו הנוראים^{מב}.

^מ וע' באורחות צדיקים (שער התורה) חידוש גדול אשר מה שאמרו "תלמוד תורה כנגד כולם" נאמר רק במי שלומד באופן זה.

^{מא} וע"ע בקונטרס "אש דת" הנדפס בסוף הנפש חיים עם ביאור "יראת חיים" מאת הגה"צ הר"ר ישראל אליהו וינטרויב ז"ל, באריכות על דרך זה שהכוונה בלשמה היינו ע"מ לעשות.

^{מב} ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת.. היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובוה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד. וממשיך לבאר כי מכיון שלא למדו בכוונה זה נתסלק השכינה מישראל וממילא לא היה מקום להביהמ"ק, באופן שהיה תוצאה ממילא ולא עונש, ע"ש. ויש לציין כי בספר שפתי צדיק (ריש פ' וילך) כותב ששמע מזקנו החידושי הרי"ם אשר הר"ר מענדלי מרימינאו וז"ע למד דברי הב"ח אלו בכל יום.

היוצא לנו כי לפי דרכם של רש"י והרמב"ם ודעימייהו "לשמה" היינו הסיבה **למה הוא לומר** (כאשר צוה ד', מאהבה אליו). אולם לפי דרכם של התוס' והאריז"ל ודעימייהו "לשמה" היינו הכוונה **כוונתו כתוצאה מלימודו** (ע"מ לעשות, לקשר נפשו להשם).

ויל"ע האם דברי החת"ס (נדרים פא.)^{מג} והבית הלוי (ס"פ משפטים)^{מד} שמבארים אשר חוץ מללמוד תורה בכדי לידע המעשה אשר יעשון, יש גם מצות תלמוד תורה בפני עצמה, יעלה יפה עם דרכו של התוס' ודעימייהו אשר הדרגה הגבוהה של "תורה לשמה" היינו ע"מ לעשות, ואולי עולים טפי לפי אחד משאר המהלכים בתורה לשמה. והעירוני שיתכן שלדעת התוס' "תורה לשמה" בא רק באופן שלילי מה לא נחשב "תורה שלא לשמה", ועדיין יתכן שיש מצוה בפני עצמה ללמוד, ועדיין שייך עוד כוונות קדושות הראויות לכוון בלימודו, ודו"ק.

דברי הנפש החיים

ומעתה נעמיק בס"ד בדבריו הקדושים של הנפש החיים. הנה בפרק ב' הוכיח בשלש ראיות כי "לשמה, אין פירושו דביקות כמו שסוברים עתה רוב העולם": (א) אמרו חז"ל במדרש שבקש דוד המלך ע"ה מלפניו יתברך שהעוסק בתהלים יחשב אצלו יתברך כאלו היה עוסק בנגעים ואהלות. הרי שהעוסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו יתברך מאמירת תהלים, ואם נאמר שלשמה פירושו דביקות דוקא ורק בזה תלוי כל עיקר ענין עסק התורה, הלא אין דביקות יותר נפלא מאמירת תהלים כראוי כל היום^{מה}. (ב) כי מבואר בחז"ל גודל מעלת ר' יוחנן בן זכאי (סופ"ב דסוכה) שלא הניח מקרא משנה הלכות ואגדות כו', וכמו כן במדרש משלי רבתא (פרק י') מתארים אנו חז"ל אודות יום הדין של לעתיד לבוא שנהיה נתבעים האם למדנו כל חלקי התורה, והרי לענין הדביקות, היה די במסכת אחת או פרק או משנה אחת שיעסוק בה כל ימיו בדביקות. (ג) ומסתברא נמי הכי, שהרי כמה הלכות מרובות יש בש"ס שבעת אשר האדם עוסק בהם, הוא צריך לעיין ולהעמיק מחשבתו ושכלו בעניני הגשמיות שבהם, כגון קניין ופתחי נדה שהן הן גופי הלכות, או המשא ומתן בש"ס וכללי דיני מיגו של רמאות שהיה הרמאי יכול לטעון, וכמעט בלתי אפשר שיהא אצלו אז גם הדביקות בשלימות כראוי. עכ"ד הקדושים.

והנה מה שמביא הנפש החיים בשם "רוב העולם" מבואר יותר בליקוטי אור תורה הנספח לספר מעלות התורה מבית מדרשו של הגר"א אחד המיוחד מדורו של הנפש החיים הגאון המקובל ר' יצחק אייזיק חבר זלה"ה, וז"ל "באר בזה הגאון הנזכר לעיל בספרו ("נפש החיים") דבר נפלא בכונת דבריהם, להוציא מלב.. שחשבו שענין למוד

^{מג} שמבאר שלכן לא ברכו בתורה התחלה כי חשבוהו רק כמו הכשר מצוה לקיום המצוות.

^{מד} שמבאר שלכן הקדימו נעשה לנשמע להראות כי אף אחרי ה"נעשה" צריכים להיות "נשמע".

^{מה} ומש"כ שם הנפש החיים - "וגם מי יודע אם הסכים הקב"ה ע"י בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו, יש להעיר כי בפירוש ר"י בן יקר בפירושו על תפלה (בהקדמה לפסוקי דזמרה, ובברוך שאמר, בסוף אשרי, ובשתבח) מפורש שהסכים הקב"ה על ידו. וע"ע בליקוטי שושנים פ' וזאת הברכה. ובמעדני יוסף מערכת "תהלים".

התורה לשמה, הוא בדביקות לעשות יחודים למעלה, וכל שאי אפשר לו לבא לידי מדה זו הרי הוא בכלל למוד שלא לשמה, שנוח לו שלא יצא לאויר העולם, וכמה נשתבשו בזה, והוא בעוונותינו הרבים בעצת הסטרא אחרא אשר רוצה להדיחו מחיי עולם..” עכ”ד. זאת אומרת אשר הנפש החיים בא לאפוקי ”רוב העולם” שחשבו בשעתו אשר הלימוד לשמה היינו לעשות יחודים באופן אשר כל מי שלא יכול לבוא למדריגה זו עדיף לו שלא ילמוד, ובא להוכיח כנגד שיטתם וכן”ל. אמנם כאשר מעיינים בספרי הבעש”ט ותלמידיו רואים אשר יש להם שיטה אחרת בזה מהבנת ”רוב העולם” המובא בנפש החיים. והיינו כנ”ל באות ב’ מהאריז”ל והב”ח שיכוון לקשר נפשו להשם ע”י לימוד תורתו, וכפי שיתבאר בס”ד.

ביאור הכוונה דקוב”ה ואורייתא חד הוא

הנפש החיים מאריך אודות גודל מעלת התורה”ק אשר קוב”ה ואורייתא חד הוא, ובאותו העת שהאדם עוסק בתורה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש (שער ד’ פרק ו’ ואילך), ושהוא יתברך ורצונו חד הוא וכמבואר במדרש ר”פ תרומה ”כביכול לי אתם לוקחים..” (פרק י’), ו”בכל עת ממש שהאדם עוסק והוגה בה, הוא דבוק על ידה בדבורו יתברך ממש” (פרק י”ד).

וביתר בירור מבאר התניא (פ”ב פ”ד פ”ה) עפמש”כ הרמב”ם (הלכות יסודי התורה ב’, י”) ”נמצאת אתה אומר הוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה, הכל אחד, ודבר זה אין כח בפה לאומרו ולא באוזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו” - זאת אומרת אשר כאשר האדם חושב ויודע איזה ידיעה יש כאן שלש דברים נפרדים, האדם היודע, הכח להבין ולידע, והענין שמבין ויודע. לא כן אצלו יתברך, כי הכל אחד, דהיינו התורה הקדושה הוא אחד עם עצמותו יתברך. ”ודבר זה אין כח בפה לאמרו..” וכהמשך דברי הרמב”ם.^{מז}

וממשיך שם (פרק ה’) לבאר גדול היחוד והדביקות בו יתברך בלימוד התורה”ק, אשר ”מלבד שהשכל מלוכלך בחכמת ה’, הנה גם חכמת ה’ בקרבו, מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה” - ”והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה” ומוסיף ”וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי’ על מצות התלויות בדבור.”

^{מז} ע”ע בזה במאמרו הנפלא של המקובל הגה”צ הרב יעקב הלל שליט”א (פתיחה לקונטרס ”אמת ליעקב” על מסכת חולין) באריכות.

^{מז} ויש לציין בזה לביאור הנורא של הבאר מים חיים (פ’ צו) למה עכו”ם העוסק בתורה חייב מיתה כדאיתא בסנהדרין נט. כי הרי כפי המבואר ”אדם ההוגה בתורה, הנה הוא מדבק הבל פיהו שהוא נפשו ונשמתו ממש (כמו שאמר הכתוב (שיר השירים ה’, ו’) נפשי יצאה בדברו) אליו ברוך הוא הנעלם בתורתו, והיא בחינת נשיקין, ואתדבקות רוחא ברוחא, והרי נעדרות נשיקות שונא, וכביכול אינו יכול לסבול הבל פה הנכרי ונשיקותו, כדמיון הכפרי שיבוא וינשק את המלך ודאי שחייב ארבע מיתות בית דין בעד זה. ע”ש עוד דברים המעוררים מאד.

הרי מבואר שאף האומר תהלים בהתעוררות רב, עוד לא הגיע לידי דביקות זו בהבורא יתעלה כבשעת הלימוד, שהוא "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו.." ומובן היטב בקשת דוד המלך^{מח}.

ההוכחה ממעלת וחובת ידיעת התורה

אודות ההוכחה השניה של הנפש החיים. הנה מבואר היטב בהלכות תלמוד תורה (פ"ד ה"ו) להגר"ז [ובארוכה בספר אור ישראל לרבי ישראל סאלאנט (סי' כ"ז)] שיש שתי מצות נפרדות בתלמוד תורה. הראשונה, מצות לימוד תורה, מקרא ד"והגית בו יומם ולילה" וזאת מקיים אפילו אם יקרא כל היום פסוק אחד אלפי פעמים. ויש עוד מצוה של ידיעת התורה מקרא "ושננתם" שיהיו ד"ת מחודדין בפך שאם ישאלך אדם אל תגמגם בו. ובגר"ז (שם) מבאר בבירור אשר מעלת הדביקות (שהתעסקו בו החסידים הראשונים שהקדישו מזמנם ט' שעות ביום לעבודת התפלה) אינה דוחה מצות ידיעת התורה. ולכן אף אם כוונת "לשמה" היינו בכוונה לדבקה בו יתברך, מ"מ עדיין מוטל עליו ללמוד כחלקי התורה.

האם צריך לכוון כוונות אלו באמצע לימודו

ההוכחה השלישית של הנפש החיים (הנ"ל) היא מסברא, שהרי כמה הלכות מרובות יש שבעת אשר האדם עוסק בהם, עליו לעיין ולהעמיק מחשבתו ושכלו בעניני הגשמיות שבהם, וכמעט בלתי אפשר שיהא אצלו אז גם הדביקות בשלימות כראוי.

והנה מצינו בזה דברים מפורשים בתניא (לסוף פרק מ"א) שמסכימים לטענת הנפש החיים בזה וז"ל "עיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלימוד בבינונים, וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב, ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו', עכ"ד. וכ"כ החפץ חיים בספר שם עולם שער התחזקות בתורה חלק ב' פרק ה' וז"ל ודי לחשוב זה רק בתחלת לימודו וכמו בסופר שצריך לחשוב לשמה בתחלת כתיבתו.

וכמו כן מצינו להדיא בתורת הבעש"ט זי"ע^{מט} לבאר הגמ' "לא יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו" וביאר "מחבירו" לשון "מחיבורו", ורצ"ל הדביקות בהשי"ת, שאין לאדם רשות להיפטר מדביקות התדירי בו יתברך, אלא בעת שעוסק בדבר הלכה, **הגם שעל ידי עומק העיון בלימודו הוא נפרד מדביקותו**, אבל כיון שמתוך כך זוכרו, רצה לומר על ידי ההלכה נמי זוכרו להשם יתברך כי בתורה הק' מלובש רצון הבורא יתברך וקובייה ואורייתא כולהו חד ואין זה פירוד אלא דביקות גמורה.

^{מח} ואף שמבואר בשל"ה הק' (מסכ' יומא, תשובה אות ג') וכמו כן בספר חדרים (סוף פרק ס"ה) בביאור החסידים הראשונים שהכינו והתפללו במשך ט' שעות ביום עפ"מ^{מט} האריז"ל שמעלת הדביקות מועיל לפנש שבעתיים מעל הלימוד, מ"מ הרי מבואר להדיא שם דענין זה שייך רק כאשר מגיעים למדרגת התפשטות הגשמיות מתוך התבודדות של מדרגיה גבוהה, ולא כל חומא סביל דא, ומובן היטב בקשת דוד המלך שכל מי שיאמר תהלים יחשב כלימוד התורה שמעלתה יותר גבוהה. וע"ע להלן.

^{מט} המובא בספר תולדות יצחק (מהרה"ק ר' יצחק מנעשכניז זי"ע בליקוטים עירובין ס"ד) וכמו כן בספר זכרון טוב עניני דביקות אות ב' בהג"ה.

ומ"מ כנראה אשר זהו הוראה לרבים, אבל בכל זאת היו מגדולי הצדיקים שדרגתם ב"שויתי ד' לנגדי תמיד" היה בחוש ממש, באופן שלימוד תורתם היה ממש בבחינת "מפיו דעת ותבונה" והרגישו האיך שהוא יתברך "מלמד תורה לעמו ישראל". וכמו שהאדם יכול לשמוע שיעור מרבו, ולהבין עומק דבריו, ובכל זאת אינו שוכח שעומד רבו לפניו, כי אף אם לא יסתכל על פניו בעיניו, ידע נאמנה המציאות שרבו מלמדו תורה, כמו כן היו צדיקים גדולים שלא הסיחו דעתם ממנו יתברך כלל וכלל אף בעת עמלם בתורה"ק. ע' בספר זכרון טוב (דף ה') אודות הר"ר שמעלקא מניקולשבורג (אחי ההפלאה) זי"ע שלא הסיח דעת כלל אף בעת עמלו בתורה"ק.

והנה אף שמספיק לכוון זאת בתחלת הלימוד, מצינו בנפש החיים (ד' שער ד' פרקים ז' עד ט') שהרשות נתונה לעורר גם באמצע הלימוד ליראת שמים, ע"ש, וע"ע בתניא לסוף פרק מ"א.

ביאור שיטת הנפש החיים - "לשם התורה"

ומעתה נבוא לדבריו הק' של הנפש החיים בביאורו של תורה לשמה. וז"ל (שער ד', פ"ג) "אבל האמת, כי ענין **לשמה פירוש לשם התורה**, והענין כמו שפירש הרא"ש ז"ל על הגמרא נדרים (דף סב.) "ר"א בן ב"ר צדוק אומר עשה דברים לשם פעלן ודבר בהן לשמן". עשה דברים לשם פעלן - לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו. **ודבר בהן לשמן** - כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות עכ"ל. דקדק לבאר שינוי לשונו, שבעשיה אמר "לשם פעלן", ובדבור אמר "לשמן", לכן בענין העשיה פירש לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ובענין הלמוד פירש לשם התורה. וכוונתו מבואר, כי עשיית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המובחר בדביקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו, אבל על הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצות והלכותיהן אמר "ודבר בהן" רצה לומר, הדבור בעניני המצות והלכותיהן, יהיה לשמן, פי' לשם הדברי תורה, היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, עכ"ד.

והנה ראיתי ביאורים שונים בהבנת דברי הנפש החיים. ונביא בזה דברי הגאון המקובל ר' יצחק אייזיק חבר ז"ל הנ"ל וז"ל הורה לנו (בגמ' נדרים סב.) דרך למוד התורה בשלמותה על ידי תקון מדותיו, **שעיקר יהיו מאהבתו יתברך ולדבק הכל בו יתברך**, שיהיה כל המציאות כאין נגדו יתברך, שזהו עיקר שפלות הרוח לידע כי אין עוד מלבדו, וכל המציאות מצדו יתברך הוא אין ואפס, ואז ממילא הוא מתדבק בו יתברך, ואין לשום נברא שליטה עליו, **וכמו שהאריך בזה הגאון מוהר"ח בספרו הנכבד נפש החיים**. אבל כל שנוטל לעצמו עטרה מן התורה להתגדל בה, אז נעקר משרשו העליון, כי נופל למדרגה התחתונה, מאחר שאין לו קשר בשורש העליון של התורה שהיא דבוקה בו יתברך, שעל ידי שהאדם לומד תורה לשמה ואינו מבקש גדולה על ידה, אז התורה קשורה עמו בכל

² מש"כ בתניא שאם לומד ברציפות במשך כמה שעות שיתעורר בכל שעה מחדש, וצריך לי עיון האם הכוונה כפי התחלת זמן לימודו או כפי שעות הזמניות של היום, ע' בדבריו, ודו"ק, וצ"ב.

אבריו ונעשה אחד עם התורה, ואז הוא מקשר באמצעות התורה בו יתברך, כמו שנאמר, ולדבקה בו, והוא נהנה מנועם זיו העליון מזיו השכינה, והוא מה שנאמר, דרכיה דרכי נועם כו', והוא עץ חיים היא למחזיקים בה, רצה לומר שהם קשורים ומיוחדים בה כמבואר. ומה שכתוב "עשה דברים לשם פעלם", "ודבר בהם לשמם", באר בזה הגאון הנזכר לעיל בספרו דבר נפלא בכונת דבריהם, שבאמת עיקר לשמה רצה לומר לשם התורה, ולא אמר לשמו, רצה לומר כפי הוראות שמה תור"ה, שהוא מורה דרך לאדם לידע פרטי המצות וחקותיהם היאך לקימם, וזהו עיקר כונתם במה שאמר לשמה, ולכן דקדק באמרו עשה דברים לשם פעלם, רצה לומר שבקיום המצות במעשה צריך עיקר הכונה לשם בוראו שפעל אותם וצוה עליהם, אבל למוד התורה הוא לשם תורה עצמה וזה שכתוב, ודבר בהם לשמם, והוא ביאור אמיתי בכונת דבריהם. (וממשיך אודות ההכרח למידת ענוה לקניית התורה"ק). עכ"ד המאירים. הרי מבואר כשיטת התוס' ודעימייהו הנ"ל באות ג' אשר "לשמה" הכוונה ע"מ לקיים.

ועל דרך זה מצינו בפירושו על אבות (רוח חיים פ"ו מ"א) וז"ל לפי שעיקר הלימוד לא לעסוק רק בדביקות כי אם להשיג על ידי התורה המצות והדינים ולידע כל דבר על בוריה כלליה ופרטיה, עכ"ל. וכ"כ בנפש החיים (ש"א פכ"א) "שבעת עסקו בתורה לשמה לשמור ולקיים ככל הכתוב בה וכו'" עכ"ל.

גם לדעת הנפש החיים יש עוד כוונות הראיות בלימוד התורה

נמצינו למדים כי לפי דרכו של הנפש החיים הכוונה בתורה לשמה היינו כפירוש התוס' ודעימייהו שילמוד בבירור ע"מ לקיים. ומ"מ הרי מצינו להדיא בדבריו הקדושים שיש לכוון ג"כ לידבק בו יתברך ע"י הלימוד. ולדוגמא בנפש החיים (ש"ד פ"ו) וז"ל "ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל עכ"פ זמן מועט.. ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה היינו להתרפק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה וזוה הוא דבוק בו ית' ממש כביכול כי הוא ית' ורצונו חד כמ"ש בזוהר וכל דין והלכה מתוה"ק הוא רצונו ית' עכ"ל.

והנה בחוברת ע"ח של קול התורה (ניסן תשע"ד) כבר מעורר רבות מרן המשגיח הרה"צ רבי מתתיהו סולומן שליט"א אודות ההתרשלות בהאי ענינא, וגודל החיוב ליזהר שלא ללמוד באופן של מנהג אבותינו בידינו, אלא בהתבוננות קדומה וכוונה טובה לדבקה בו יתברך ע"י התורה"ק, ע"ש.

תורה שלא לשמה

אחת מהסיבות אשר הנפש החיים ראה להאריך ולחזק הלימוד אף באופן שהוא שלא לשמה הוא כפי שכותב בריש שער ד' כי ראה אלו שסברו שעסק בתורה בלי המדריגה שחשבו לדעתם שצריכים, לא התחילו ללמוד, וע"כ תפוג התורה ח"ו. ולכן אף שכאשר מעיינים באבן שלמה פרק ח' מתורתו של הגר"א ובתניא פרקים ל"ט עד פרק מ"א, ורוב ספר יושר דברי אמת והספר יסוד העבודה ורואים את גודל פחדם ללמוד תורה שלא

לשמה^{נא}, צריכים לידע הנפש החיים (שער ג' פ"ב ופ"ג) המחזק מאד הלימוד אף כשהוא עדיין בדרגת שלא לשמה.

ומ"מ חייב לכו"ע חייב לשאוף לבוא לידי ה"לשמה" כמפורש ברוח חיים (אבות א', י"ג), וז"ל "מתחלה ההכרח ללמוד אף שלא לשמה, כי לא יוכל האדם לעלות במעלה העליונה מהסולם אם לא יציג רגלו מקודם על המדריגה התחתונה. ואין זה עוול מעבד, אם אדוניו יצוה לו לעלות על הסולם, אם יפסיע מקודם על השליבה התחתונה. אך אם לא ימיש העבד ממקומו ולא יהין לעלות, וירד ויעלה אך על השליבה התחתונה, הלא מורד באדוני הוא". וע"ע ברוח חיים פ"ג מ"ט.

ומן הראוי לציין לחיזוק גדול שמצינו בנפש החיים (שער ג' סוף פ"ג) אשר הלומד בקביעות זמן כמה שעות רצופים אף שדרך כלל היתה כוונתו שלא לשמה, עם כל זה בלתי אפשר כלל שלא יכנס בלבו באמצע הלימוד על כל פנים זמן מועט כונה רצויה לשמה, ומעתה כל מה שלמד עד הנה שלא לשמה נתקדש ונטהר על ידי אותו העת קטן שכיון בו לשמה. וע"ע בתניא ס"פ ל"ט שיש בכח הלימוד לשמה להעלות ולקדש התורה שלמד בלי כוונה לשמה. וע"ע שם בפרק מ' בזה. וע"ע בספר בניהו שבת דף לב. ולביאור הענין האיך יתקדש כל לימודו בכוונתו באמצע לשמה, ע' בקונטרס "אש דת" הנדפס בסוף הנפש חיים עם ביאור "יראת חיים" מאת הגה"צ הר"ר ישראל אליהו וינטרויב ז"ל ענף י"א, וע"ע בבית הלוי (שמות י"ט, ה').

עוד כוונות בתורה לשמה

לשלימות הענין יש לציין מה שמצאתי דבר חידוש בספר תפארת שלמה (פ' דברים) אשר חוץ מהכוונות הכלליות שיש בכל מצוה לכוון ליחדא שמא דקב"ה ושכינתיה לאוקמי שכינתא מעפרא. וגם "בשם כל ישראל" דהיינו להתפלל ולצפות שיזכו כל ישראל לעסוק בתורה ומצות לשמה שיהיה נחת רוח להבורא ב"ה מכל העבדות ותורה ומצות שלהם (ע"ש מה שמאריך בזה) - הוא מוסיף עוד ד' כוונות שנכללות ב"תורה לשמה". (א) שיהיה עסק לימודנו לזכות בכל יום למדריגה יותר באהבה וביראה. (ב) להמשיך חסדים ורחמים בעולם. ומוסיף שם עוד שתי כוונות, ע"ש. ויש לציין עוד לספר "באר אליהו" שכל כולו מוקדש לתוספת כוונות ב"תורה לשמה".

סיום וסיכום

וזאת תורת העולה, אשר לפני שהאדם ניגש ללמוד בתורה"ק, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל לכוון לקיים המצות עשה של תלמוד תורה, ללמוד ע"מ לקיים, ולכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה.

^{נא} כמובן הלימוד בספריהם מעוררים למאוס בהבלי עוה"ז ותיקון המידות לזכות ללמוד בלי פניות של שלא לשמה. ולדוגמא נציין נקודה אחת מתוך דברי היושר דבר אמת. והוא, כי כאשר האדם יתבונן כי כאשר רוצה להתכבד ולהתגדל עצמו ע"י ידיעתו בתורה"ק, הרי נמצא כי האדם הוא הפנימי ומשתמש בתורתו הקדושה כלבוש עבורו להתכבד, הרי אין לך בושה גדולה מזו.

עוד יש לציין בהאי ענינא בקצרה למש"כ הגר"א (אבן שלמה (ו', ו') - "וצריך לחנכם בילדותם ללמוד לשם שמים, ואל ישגיח על האומרים כי הנער אינו צריך לזה, ח"ו, אדרבא חנוך לנער ע"פ דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה, ועיקר הכל הוא"ב.

ונסיים בדברי החיד"א (בספרו מראית העין) בפירושו להמשנה המפליג בגודל שכרו של הלומד לשמה (אבות ו' א') "ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא וכו'" וז"ל החיד"א - "כל" דייקא, להורות כי כמה מדרגות יש בענין עסק התורה לשמה והבטיחנו "כל העוסק", (כלומר "כל" לרבות) דהגם דאין עסקו לשמה כפי המדרגות הראויות, עם כל זה כיון דנכנס מיהא בסוג עוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. אכ"ר.

---

²² ולכאור' אין זה סתירה להרמב"ם הידוע בפירוש המשניות סנהדרין ריש פ"י שאפשר לחנך ב"שלא לשמה" דמ"מ ביחד עם זה יש צורך לחנך וללמדם ללמוד לשם שמים, והמתן שכרה בצדה מעורר ולא סיבת הלימוד, ואכמ"ל. ופעם שמעתי ממחנך מומחה עצה טובה לבחור יום מן הימים שילמדו "לשם שמים" באופן שיכירו וידעו שכל ה"שלא לשמה" רק לעזר ולעורר, והכל לפי הגיל והמצב כמובן.

²³ הגר"א גורוויץ שליט"א (בהספידו על הרה"ג ר' בנימין זאב קויפמאן זצוק"ל, י"ח כסלו תשע"ח) דייק אשר ר' מאיר אומר שני תנאים. הראשון שיהיה עוסק בתורה וכמש"כ הט"ז או"ח סי' מ"ז שיהיה עוסק ויגע בתורה"ק, והתנאי השני הוא שיהיה לשמה.

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית

עיונים בחג השבועות

שבועות - יום הדין

מגילה דף ל"א ע"ב, תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם 'עצרת' ושבמשנה תורה קודם 'ראש השנה', מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין עצרת נמי ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן. [נותקנה זו שיש לקרות פרשת הקללות קודם ר"ה ועצרת אינו בתקנת הקריאה הקבועה שיש בכל שבת, אלא היא תקנת קריאה מיוחדת אף באופן שהקריאה בפרשת השבוע הוא בענין אחר, וכמו שכתבו האחרונים שאף לבני מערבא שהיו גומרים את התורה אחת לשלש שנים כדאיתא במגילה דף כ"ט ע"ב, מ"מ מקיימים את תקנת עזרא על ידי זה שמוצאים ס"ת מיוחד לפרשת בחוקתי וכי תבוא].

ומבואר דחג השבועות יש לו גדר של תחילת שנה המחייב דין ומשפט כמו בראש השנה, עד כדי שתקנו לקרות 'פרשת בחוקתי' קודם שבועות כדי שתכלה השנה וקללותיה. ופשוט שאין זה כפשוטו משום הדין שיש על הפירות בעצרת, שהרי גם בסוכות ופסח יש דין, כדתנן בר"ה (דף ט"ז ע"א) בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ולא מצינו בפסח ובסוכות שעשו אותו כיום הדין ממש בא' בתשרי, וכן דמשום זה לחוד שהעולם נידון על פירות האילן אין סיבה שיחשב יום זה לתחילת השנה.

ומקובל לומר דלעצרת יש בחינת ראש השנה ממש, אלא שבראש השנה הוא דין על הגופים, ובשבועות הוא דין על הנשמות, ומקור הדברים הוא בשל"ה (מסכת שבועות עמוד התורה) בשם ספר 'תולעת יעקב' דשבועות הוא יומא דדינא על התורה שניתנה בו שבטלו ממנה, וביאר בזה הא דאיתא בר"ה (שם) דבעצרת נידונים על פירות האילן, דהפירות הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה.

ואצטט מספר 'תולעת יעקב' וז"ל: דע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני אדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחדוש העולם, וכמו שתקנו לומר זה היום תחילת מעשיך כדברי רבי אליעזר שאמר בתשרי נברא העולם (ר"ה דף כז ע"א), כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשי העולם ולדונו על פירות האילן, כדאיתא בפרק קמא דר"ה (טז, א) בארבעה פרקים העולם נידון

וכו' בעצרת על פירות האילן. וכבר ביארנו כי הפירות ההם הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נדון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה, והוא אמרם על פירות האילן שלא השלימום בתורה ובמצות כראוי, עכ"ל.

והרה"ג יוסף וייס שליט"א הביא ראיה לזה, ממש"כ בשיר הכבוד 'זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב', המיוסד על דברי המדרש שבשעת מעמד הר סיני ראו את הקב"ה כזקן מלא רחמים, ועל הים (בקריעת ים סוף) כבחור ואיש מלחמה, וא"כ מבואר ששבועות מכונה כיום דין.

אולם בספר הליקוטים להאר"י ז"ל (פרשת בא) כתוב דבר זה בשינוי קצת, דבעצרת יש יום דין נפרד לתלמידי חכמים, והוא יומא דעצרתא שבו נידונים על פירות האילן, ע"כ. ומבואר שיש לתלמידי חכמים יום דין נפרד משאר העם, וזהו נכלל במה שאמרו בעצרת נידונים על פירות האילן, כי כח החידושי תורה מסור לתלמידי חכמים, והם בדרך לימודם בוראים מכוח חידושיהם ובירורי סוגיותיהם את 'השמים החדשים והארץ החדשה', וכיון שנתנית התורה לישראל נקראת ע"ש הנטיעה וכמו שאמרו וחיי עולם נטע בתוכינו, ממילא על הזכיה להשתייך לדרגה זו יש דין בעצרת.

ודבר זה רמוז במה שאמרו עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים בקללות של בחוקתי קודם עצרת ובקללות של כי תבוא קודם ראש השנה וכו', וכמו שביאר רבינו שר התורה מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו 'טעמא דקרא', דהנה המתבונן בפרשיות הנ"ל יראה הבדל ביניהם, דבפרשת בחוקתי בתחילה קודם הקללות יש קצת הבטחות גשמיות אבל העיקר הם הבטחות רוחניות כדכתיב ונתתי משכני בתוכם והתלכתי בתוכם, ואילו בפרשת כי תבא בתחילה קודם הקללות לא נזכר הבטחות רוחניות, אלא בעיקר שפע גשמי עצום כדכתיב יפתח ה' את אוצרו מן השמים והלוית גוים רבים ואתה לא תלווה, וביאר הגר"ח ד'בחוקתי' קאי על תלמידי חכמים והם אינם צריכים שפע גשמי אלא שפע רוחני, אבל ב'כי תבוא' מדובר בשאר העם.

ולפי מש"כ האר"י שיש ב' מערכות של דין, אחד לתלמידי חכמים ואחד להמון העם, א"ש שלכן קודם יום דעצרתא צריך לקרוא בקללות של בחוקתי המדברים על עמלי התורה השייכים לבחינת הדין דעצרת, וקודם ראש השנה קוראים בקללות דכי תבוא העוסקים בהמון העם השייכים לבחינת הדין דראש השנה. [ואפשר דתלמידי חכמים היינו מי שתורתם אמנותם, שהם דבוקים בהקב"ה, והרי הם נתונים תחת השגחה שמימית, ולפיכך לגביהם אין שייך דין בר"ה, לפי שהם מקבלים לא מחמת זכותם כ"א מחמת שהם משרתים בהיכל המלך, רק בשבועות הם נידונים אם הם משתייכים לדרגה זו].

ולפ"ז יובן מה שאמרו במסכת פסחים דף סח ע"ב, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ולכאורה מה כוונת רב יוסף במה שאמר עבדי 'לי', דלכאורה למה ביקש שיעשו את הסעודה רק לו, הלא איתא בשלהי שבת (דף קי"ח ע"ב) אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן

דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, כלומר שבשביל אחד שסיים מסכת עבדינן סעודה לכל החכמים, וא"כ על אחת כמה וכמה שבשבועות ראוי לעשות סעודה לכל בני ביתו של רב יוסף בגללו. ולהנ"ל אתי שפיר, דעיקר שמחתו היה שהיותו נמנה על התלמידי חכמים, ועל כן אמר עבדו לי עגלא תלתא, 'לי' דייקא, כיון ששמחה ביום זה תיתכן רק למי שנכלל בפרשה של בחוקתי, וכנ"ל.

ולגופם של דברים דשבועות הוא יום הדין על תורה, מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצוק"ל היה רגיל לומר ששמע מדודו הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל בשם 'דרשת הר"ן' שחג השבועות הוא יום הדין על מידת הסיעתא דשמיא שיושפע על כל אחד ואחד בעסק התורה והשגתה. [והגרא"מ שך הוסיף, שהוא לא מצא זאת בדרשות הר"ן].

תחילת דינו על התורה

נתבאר דשבועות חשיב ממש 'יום הדין', אלא שאין הדין על גשמיות כ"א על רוחניות, וכמו שכתוב בספרים דשבועות הוא יום הדין על התורה. ומצינו עוד שבב"ד של מעלה עיקר הדין הוא על תורה, דאיתא בסנהדרין (דף ז' ע"א) אמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון.

וברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פי"ג ה"ה) איתא בזה"ל: תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ע"כ.

ומבואר בדבריו דבר פלא, שהסיבה שצריך ללמוד תורה אף שלא לשמה הוא משום שעל זה תחילת דינו, וזהו שכתב לפיכך. ותמוה דאף אם תחילת דינו על שאר דברים מ"מ איכא מצות עשה ד'ודברת בם' דמחויב להגות בתורה יומם ולילה, וא"כ מה"ט צריך ללמוד אף שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. [ואאמו"ר זצוק"ל אמר שהרמב"ם מבאר בזאת שהסיבה שרק בתורה יש חיוב ללמוד אף שלא לשמה דמתוך וכו' הוא מפני חומרו, כדחזינן לגבי דינו].

ובעיקר דברי רב המנונא הקשה תוס' (שם) דבפרק במה מדליקין אמרינן ששואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עיתים לתורה, א"כ מבואר שאין תחילת דינו על דברי תורה כ"א על אמונה, ותירץ דאף ששואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה מ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה. והדברים סתומים, במה חלוק הדין מהעונש, ממנפ"ש אם הדבר החמור הוא אמונה ולכך על זה מתחילים לדון א"כ שיתחילו להעניש ע"ז נמי תחילה, ואם תורה הוא החמור כדחזי' שעל זה מענישים תחילה א"כ שיתחילו גם בדין על זה תחילה.

ובצעירותי שמעתי ממו"ר מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א ליישב כל זה, דהנה בב"ב ט"ז ע"א אמר רבא בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין, אמר לפניו בראת צדיקים (ע"י יצר הטוב) בראת רשעים (ע"י יצר הרע) מי מעכב על ידך (פי' והרי הם אנוסים, דמי יעכב את יצרו הרע), והדרו ליה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין,

[פרש"י הן תבשיל שהיא מבטלת את הרהורי עבירה הלכך לאו אונסין שהרי יכולין להציל עצמן]. והדברים תמוהים, שהרי גם לתורה איכא יצר הרע, וא"כ שוב הוא אנוס במה שאינו לומד תורה ומאי הדרו ליה. והנראה שהתבלין שנאמר כאן הוא תורה שלא לשמה, דליכא על זה יצר הרע, וכן כתב הנתיבות (בצוואתו, באות א', נדפס בסוף ספר מקור חיים) שאין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה, ועי"ז הוא יגיע ללימוד תורה לשמה שהרי מתוך שלא לשמה בא לשמה, ושוב ינצל מעבירה, [והדברים מפורשים באור החיים פרשת בחוקתי (כו, יד) שאין מציל מיצר הרע רק תורה לשמה]. וביאור הדברים, דהנה בקידושין דף נ' ע"א דרשין 'יקריב אותו' מלמד שכופין אותו, יכול בעל ברחו ת"ל 'לרצונו', הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ואף דרצון עיקרו בלב ובמציאות הוא אינו רוצה, ביאר הרמב"ם (פ"ב מגירושין ה"כ) שבאמת כל אחד רוצה בליבו לעשות את רצונו לקיים מצות ולהתרחק מן העבירות אלא שיצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני אז הוא באמת רוצה, ע"ש. ומעתה יובן נמי לענין תורה, דכיון שבלא לשמה היצה"ר לא מפריע שוב הוא לומד תורה לשמה, ועי"ז הוא ניצל מן העבירות, ועב"ז בשו"ת בית הלוי ח"ג דרוש ט"ו. [אלא דיש לדון לפ"ז, אם התבלין הוא בזה שבלימוד תורה שלא לשמה היצה"ר אינו שולט, או שהוא בזה שלימוד תורה שלא לשמה מביא ללשמה].

שו"מ דבר זה בשם הגר"א, בספר פנינים משלחן הגר"א עה"ת (פרשת נח עמו' לה), שביאר דברי הגמ' בסוכה דף נב ע"ב תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, דלכאו' מה שייך על יצה"ר לשון 'משכהו', הרי יצר הרע נמשך מאליו אחר האדם, וגם מה צריך האדם ליצר הרע בבית המדרש, והכי הוי ליה למימר, לך לבית המדרש. וביאר הגר"א שהכוונה שאם ראית שיצר הרע מתגבר עליך 'משכהו' לבית המדרש, פירוש שתאמר לו בבית המדרש אמלא רצונך, במה שאלמד שלא לשמה רק להתגאות, ובזה תניח את דעתו ויתרצה, ואחר כך מתוך שלא לשמה בא לשמה ותפטר ממנו לגמרי. [א.ה. אולם לולי דברי הגר"א והאזה"ח היה נראה שהתבלין שעל ידו הוא ניצל מיצה"ר הוא עצם הלימוד תורה שלא לשמה, ללא קשר שלימוד זה מביא לידי לשמה, ולפיכך דבר זה נאמר רק בתורה ולא בשאר מצות. דהנה הנפש החיים (פ"ב מהפרקים שבסוף ח"ג) כתב שהמעלה והחשיבות של תורה יש ג"כ בתורה שלא לשמה, והוסיף, שלימוד תורה שלא לשמה יקר מאד בעיניו יתברך 'יותר' מכל המצוות לשמה בקדושת וטהרת המחשבה כראוי, ע"ש].

ומעתה מיושב הכל, שבאמת תחילת דינו על נשאת ונתת באמונה, אלא שעל זה יש לו תשובה שלא נשא ונתן באמונה משום שהיה אנוס, ואז שוב שואלים אותו אמאי לא עסקת בתורה, ועל זה אין תשובה שהיה אנוס, ומחמת זה יתבעו אותו שוב על אמונה כיון שהתורה היא תבלין. ולכך העונש מתחיל משום שלא עסק בתורה, אך הדין מתחיל על אמונה, וזה מש"כ הרמב"ם שממה שתחילת עונשו על תורה ולא על אמונה הוא משום שעל אמונה יש לו טענת אונס משא"כ על תורה כיון שיכל ללמוד תורה שלא

לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה, וא"כ כאן הוא המקור שכ"א מחויב ללמוד אף
שלא לשמה כי מתוך שלא לשמה בא לשמה, עכ"ד מו"ר.

[ובמה שאמרו שהתורה היא תבלין, בפשוטו הוא משום שלתורה יש כוח להסיר את
הרהורי עבירה כמש"כ רש"י במסכת ב"ב, אולם בקידושין (דף ל' ע"ב) חזינן לכאור' משהו
אחר, דאמרינן ת"ר ושמיתם (דברים יא, יח) סם תם נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם
שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על
מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה
מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך אמר להם הקב"ה לישראל בני
בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו
וכו', וביאר המהרש"א (שם) שהכוונה שע"י לימוד התורה תוכל להתענג מתענוגי עוה"ז
ואי אתה בא לידי עבירה כי התורה מגינה לו כרטיה זו שמגינה על המכה שלא תעלה
נומי, והיינו דתענוגי עוה"ז הוא סתירה לעבודת ה', ורק ע"י לימוד תורה יכול לשייך
ולמזג שניהם יחדיו. והיינו לפי שהתורה מעדנת את החומר ומסירה ממנו הגשמיות עד
שהחומר מתבטל לרוחני, וזהו הלשון תבלין].

ובמאמר המוסגר, אצטט כאן דברי היערות דבש (תחילת דרוש א'), בברכות יז ע"א
איתא נשים במה זכיין באמתוני לגברייהו עד דאתי מבי רב ואדרוכי בנייהו לבי כנישתא,
והדבר תמוה, הלא נשים הן בני מצוות כאנשים ומעט מצוות שהז"ג שהנשים פטורות,
ותירץ שהכוונה זכיין היינו נצחון כמאמרם בהא זכיתי לבני מערבא, וזהו שאלת הגמ'
במה נשים נצחון ליצה"ר, כי נשים לאו בני תורה (ואין להם את התורה תבלין), ועל זה
משני ע"י שמסייעים לגברייהו ללמוד, ובזה חשיב כאילו הן לומדות התורה.

מצות זכירת הר סיני

כתיב 'השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו
מלבבך, והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב' (דברים ד,
ט). ומבואר די' ב' חלקים במצוה זכירת מעמד הר סיני, א' לא לשכוח את מעמד הר
סיני, ב' להעביר ד"ז לבניך ולבני בניך שע"ז תהיה עדות ברורה מאיש מפי איש למעמד
הנורא שחזו כל בני ישראל.

והנה במצות זכירה, חידש הרמב"ן (שם) שאינו רק על מעמד הר סיני באופן כללי, אלא
שצריך לזכור כל פרט ופרט מאותו מעמד. ואצטט לשונו: שלא תשכח מעמד הר סיני מכל
הדברים אשר ראו עיניך שם 'הקולות' 'והלפידים' 'את כבודו' 'ואת גודלו' 'ודבריו אשר
שמעת מתוך האש', ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך
ולבני בניך עד עולם, כי ה' עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת
בניכם תלמדון לדורות עולם וכו', עכת"ד.

ובחידושי הגרי"ז עה"ת (פרשת משפטים, ד"ה ואל משה אמר) הוסיף לחדש, שמצות
הזכירה אינה כוללת רק את עצם המעמד של קבלת התורה, אלא כל הנאמר בפרשת

בחודש השלישי (שמות י"ט) כל זה הוא בכלל מעמד הר סיני ונאמרה בה אזהרה זו שלא נשכח אותו, הרי שכל אותם הימים מיום שבאו למדבר סיני באחד לחודש סיון עד מתן תורה הם בכלל חיוב הזכירה, דאותם הימים היו הכנה לקבלת התורה כמש"כ 'והיו נכונים ליום השלישי', ובאותם ימים הראו בני ישראל עוצם חשקם לקבל את התורה ולשמוע דברי ה' מפיו, ובאותם ימים נכנסו לברית על ידי טבילה והזאה, ואמרו נעשה ונשמע, וירדו מלאכי השרת וקשרו לכל אחד ואחד מישראל שני כתרים, ע"כ.

ובאמת כדבריו מובא בילקוט (יתרו, רמז רע"א-רע"ב) וז"ל: אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה שנאמר (שמות יט, א) ביום הזה באו מדבר סיני, אימתי בחודש השלישי, ע"כ. ופירש 'הזית רענן' אימתי תהיו קורין אותה בחודש השלישי. עכ"פ מבואר שביאתם להר סיני הוא בכלל מעמד קבלת התורה. [עוד מבואר בדבריו, דזמן הקבלה בשבועות הוא בזמן קריאת התורה].

ובמש"כ שמצות הזכירה כוללת את כל הפרטים של מעמד הר סיני, מצינו בטור או"ח סי' מ"ז שצריך לזכור את הדבריו שמעת מתוך האש, שכתב שבברכת אשר בחר בנו יכוין על מעמד הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו תורתו הקדושה וכו'. וברבינו בחיי (עה"ת) כתב שמי שאינו זוכר את הדבריו שמעת מתוך האש יבוא לכפור בעיקר וזהו אובדן הגוף והנפש.

קבלת התורה כל שנה מחדש

קבלת התורה בחג השבועות, אינה רק מעשה שהיה אז בעת שיצאנו ממצרים, אלא הוא דבר שמתחדש בכל שנה ושנה מחדש, כמאז כן עתה. ודבר זה מוכח בראיות מוצקות, וזה החולי אי"ה, בפסיקתא (פי"ב והובא בילקוט"ש פרשת יתרו רמז רע"א) איתא, אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה, שנאמר ביום 'הזה' באו מדבר סיני. ומבואר שבכל שנה יש קבלת התורה מחדש ביום הזה, ואימתי בזמן שקוראים בתורה פרשת הר סיני. [והפוסקים מביאים בשם השל"ה, שבעת הקריאה ביום קדוש זה, דומה להר סיני שעליו ניתנה התורה, (ובאמת יש שכתבו דכל קריאה בתורה דומה להר סיני, וראיותם מירושלמי מגילה פ"ד ה"א ר' שמואל בר יצחק עאל לבי כנישתא חזי בר אינוש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא א"ל אסור לך כשם שניתנה תורה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה, וכן דין כשם שניתנה תורה ע"י סרסור וכו', ומבואר דקרה"ת הוי מעין מעמד הר סיני. וע"ע ברמ"א סי' קמו סעי' ד' בשם מהר"ם מרוטנברג שצריך לעמוד בקרה"ת לפי שהוא מעין מעמד הר סיני, ואף למחבר דפליג, מ"מ כתב בסי' קמ"א סעי' א' דהקורא צריך לעמוד, וע"ש במ"ב סק"א דאמרי' כשם שניתנה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה. וע"ע שם סעי' ד' כשם שניתנה תורה ע"י סרסור כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור, ולכך צריך תמיד שיעמוד אחד ליד הבעל קורא, וע"ש במ"ב סקט"ז שהביא מהלבוש שנוהגין שהגבאי עומד אצל סה"ת וזה נקרא סגן, כדי שיהיה ג', היינו

שהסגן הוא כביכול במקום השם יתברך, שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה, והקורא הוא הסרסור במקום משה, והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם). וע"כ יש שכתבו שבעת קריאת עשרת הדברות יכוון כאילו עומד כעת במעמד הר סיני ושומע הדברות מפי הקב"ה ומפי משה רבינו. והגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר ע"פ מדרש זה, שכמו שבעת מתן תורה מובא בחז"ל שכל החולים נתרפאו (ויליף ליה מקרא וכל העם רואים את הקולות וגו') כך מתחדשת השפעה זו בכל שנה ושנה, ואפשר לבקש מהקב"ה רפואה שלמה על סוגי המחלות שבזמנים רגילים יתכן שלא הייתה להן רפואה, וכשנשאל הגרי"ש אימתי בחג השבועות אפשר לזכות לזה, אמר, בשעה שקורין עשרת הדברות].

וכן מוכח בסוגיא בשבת דף קכ"ט ע"ב, דאסרו להקיז דם בכל ערב יום טוב משום שגזרו אטו יומא טבא דעצרת, דכשהיו בני ישראל במדבר סיני יצא בערב שבועות רוח ושמו 'טבוח', ואם לא היו מקבלים ישראל את התורה 'הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו', ומאחר שבערב יו"ט דשבועות יש סכנה להקיז דם לפיכך אסרו בכל ערב יו"ט, והובא ד"ז לדינא ברמ"א סי' תסח סעי' י'. ולכאן רוח זה היה במעמד הר סיני, ומאי שייכא שנחוש לזה לכל שנה מחדש בערב חג השבועות, עד כדי שיגזרו בכל ערב יו"ט אטו ערב שבועות. וכתב על זה המחצית השקל (שם סקט"ו) וז"ל: ונודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא, ע"כ, ומבואר שבכל שנה מתעורר קבלת התורה מחדש עם כל השלכותיה.

וכן מבואר בירושלמי בראש השנה (פ"ד ה"י, הובא דבריו בדעת זקנים ובחזקוני), על מאי דכתיב בקראי דשבועות (במדבר כח, כו) ביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'. ... שער עזים אחד לכפר עליכם, קמתמה אמאי שינה הכתוב משאר המועדות דכתיב אצל השעיר 'חטאת', ואילו בשבועות כתיב רק שער לכפר, וביאר, דזהו משום דאמר להן הקב"ה לישראל כיון שקיבלתם עליכם את עול תורתי מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם, ולכך בהאי יומא ליכא חטא ואין צריכים שער לחטאת כ"א שער סתם, ע"ש. ומבואר דשבועות זה זמן של קבלת התורה, כל שנה מחדש, וכל אחד צריך לקבל על עצמו ביום הזה 'עול' תורה (ולא רק ללמוד תורה, אלא להתמסר כולו רק לתורה), ולפיכך כל שנה מתחדש בו כפרת עוונות, עד כדי שאין צריך שער לחטא כ"א שער סתם.

ויתירה מזו מצינו שהקב"ה כביכול כל שנה מדבר שוב את עשרת הדברים, ואצטט מה שהעיד ה'חזקני' (בהקדמה לפירושו עה"ת) בלשון קדשו: בנפשי נשבעתי אני חזקיה, כי בחלומי שמעתי, קול אלוקים מדבר עשרת הדברים, ע"כ. [ולפיכך כל אדם צריך להכין עצמו עד שיהיה בדרגה שיוכל לומר נעשה ונשמע, כמו שמסופר על הרה"ק רבי שלומקע מזוהיל זצ"ל, שקודם עלות השחר אמר לאנ"ש, כעת שואלים בשמים האם רוצים לקבל את התורה, הבה נענה יחדיו 'נעשה ונשמע'].

ומה"ט רק בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, מצינו את ענין ההכנה בספירת מ"ט ימי העומר, וכמש"כ החינוך (מצוה ש"ו) נצטוינו למנות למחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת

התורה להראות בנפשינו החפץ הגדול אל היום הנכסף לליבנו, כעבד ישאף צל ימנה תמיד מתי יבוא העת שיצא לחירות. וכ"ה ברמב"ם במורה נבכים בחלק שלישי, שבועות הוא יום מתן תורה ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שממתין בוא הנאמן שבאוהביו. ויתרה מזו כתב הר"ן (על הרי"ף סוף פסחים ד"ה ובהגדה) שבני ישראל במצרים בזמן שלא היה עומר ספרו כהכנה לקבלת התורה, ומכאן קבעו חכמים לספה"ע בזה"ז דליכא עומר כמו שבני ישראל ספרו במצרים (ללא שייכת לעומר) וז"ל: ובהגדה גם כן אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה אמרו לו ישראל, משה רבינו אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כלומר בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין חמישים יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן, עכ"ל. והיינו לפי שבכל שנה יש קבלת התורה מחדש, ומה"ט צריך שוב את אותו ההכנה, ומה"ט נמי בכל המועדים אמרה תורה זמן מדויק באיזה יום יחול החג, 'ובחמשה עשר' וכדו', אבל בשבועות לא נאמר בתורה זמן ויום בשנה שבו יחול החג, רק אמרו וספרתם לכם ממחרת השבת... תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ובגמ' בר"ה (דף ו' ע"ב) מצינו שלדעת רב שמעיה עצרת פעמים ה' (בסיון) פעמים ו' פעמים ז', והיינו לפי שקבלת התורה אינה תלויה ביום מסוים, אלא בגמר הכנתו בספירת חמישים יום יקבלנה. [ואחרונים דנו עפ"ז במי שחצה את קו התאריך ממזרח למערב בימי הספירה ועי"ז נתחסר לו יום אחד, אם שבועות אצלו יחול ביום שיהיה שם ז' סיון (דהיינו יום נוסף אחר אנשי המקום שהוא שם) מאחר שזהו יום החמישים לספירתו, שהרי יום שבועות לא נקבע ע"פ התאריך אלא ע"פ הספירה, וכפי ספירותו ינהג את חג השבועות. וצדדי הספק אם התורה קבעה שבועות יחול ביום החמישי לספירת הגברא, וא"כ לגביו הוא יחול בז' סיון, או שהתורה קבעה שיש חמישים יום בין פסח לעצרת, וכיון שבמקום שנמצא יש חמישים יום בין פסח לעצרת א"כ אף לגביו נקבע שיום זה (ו' סיון) הוא חג השבועות. וכמ"כ יש לדון על גוף הספירה אם כשמגיע למקום החדש אם יספור לפי המספר שהוא אוחז או לפי הספירה שחל במקום שבא, ואכמ"ל].

ובספרים הקדושים איתא עוד, דיש להכין עצמו לחג השבועות בלימוד התורה, לפי שאמרו חז"ל 'יום חתונתו' – זה מתן תורה, והרי אסור לקדש עד שיראנה...

והנה בפרשת ראה (דברים טז, י"ב) כתיב ועשרת חג שבועות.. ושמרת את החוקים האלה, והקשה הנצי"ב (בהעמק דבר) מאי חוקים איכא בעצרת יותר משאר המועדים, וכתב דכאן רמזה תורה שיש לאדם לקבל על עצמו את התורה בחג השבועות משום שניתנה בו תורה. ודבר זה יובן עפ"מ ש"כ הרמח"ל בדרך ה' (ד, ז, ו) שכל אור גדול שהאיר וכו', בשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו מעין האור הראשון, ולכך כל שנה יש את השפעות דקבלת התורה מחדש.

בשפת אמת (ח"א עמו' יא) איתא, שכל הנביאים קיבלו את נבואתם מהר סיני, כמו כן בכל שנה ושנה מקבל כל אחד מישראל בחג הזה 'כל מה שעתיד להבין ולחדש בתורה',

וזה שכתוב (פסחים דף סח ע"ב) אלמלא האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, האי יומא ממש, זה החג שבו ניתנה התורה בכל שנה. וביאר ד"ז, דהנה אמרו חז"ל דבעצרת נידונים על הפירות, וכתוב כי אדם עץ השדה, כן דנים כמה פירות רוחנים יוציא עץ זה.

ודברים נפלאים מצאנו בערך השולחן או"ח סי' רפ"ד סעי' י"א, שבכל שנה ושנה מקבל האדם את התורה מחדש ביום הזה עם כל ההשפעות שבו, וכן בכל חג וחג הכל מתנוצץ מחדש. ובזה ביאר את נוסח ברכות ההפטר 'ודבר אחד מדברין אחור לא ישוב ריקם', ותיבת 'אחור' לכאן מיותר ואין לה הבנה, אלא, דזהו מילתא דפשיטא שכל דברי התורה וכל דברי הנביאים יתקיימו, והמפקפק בזה אין לו חלק באלוקי ישראל, אלא דבא לומר שלא יחשוב האדם שהדברים שכבר עברו כבר אין לנו בהם תועלת, וחלילה יביט על הכל כסיפור מעשה, 'אבל האמת דגם העבר עדיין נוצץ בכל עת ובכל זמן', כמו יציאת מצרים שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ונמצא דבכל עת הוא יצ"מ, 'וכן לענין קבלת התורה, כל מה שהיה אז לא עברו ולא יעברו, אלא תמיד הם נוצצים ופועלים בכל עת', ולזה אומרים דבר אחד מדברין 'אחור' לא ישוב ריקם – כלומר אפילו אותם העומדים עתה באחור שכבר עברו, גם הם לא ישובו ריקם והם תורה שלימה, ובכל שנה ושנה בבוא חג השבועות, מתרחש שוב בזה העולם מעמד קבלת התורה.

ולסיום הביא מש"כ השפת אמת, דהנה הראשונים הקשו אמאי במוצאי יו"ט אין מבדילין על הבשמים, ותוס' (ביצה דף לג ע"ב) הוכיח מזה שביו"ט אין נשמה יתירה, אולם דעת הרשב"ם (פסחים דף קב ע"ב) שאף ביו"ט יש נשמה יתירה, ובספר דבר שמואל (בפסחים שם) הביא שהשפת אמת תי' שדוקא בשבת איכא איבוד נפש במוצ"ש לפי דשבת קביעא וקיימא שהוא כוח מלמעלה ואינה תלויה בעבודת האדם, ולפיכך כשנסתלקה השבת אזלה הנשמה יתירה, משא"כ ביו"ט שהוא מכח עבודת האדם, שישראל הם דקדשינהו לזמנים, לכך אף במוצאי יו"ט לא אזלה הנשמה, והיינו שהשפעות שקיבלו ביום זה הם נשארים לנצח, ועל כן אין מברכים על הבשמים. מיהו בכמות הזמן שהשפעות אלו נשארים באדם, תלוי לפי כמות הקבלה והקנין שעשה בהם כאו"א ביום הזה.

[והנה במנחות (דף ק"י ע"א) דרשין מהפסוק 'זאת תורת החטאת', כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכו', והמ"ב בסי' מ"ח סק"א הביא מהספרים דכל העוסק הכוונה שהוא מתעסק להבין ענייניה ולא אמירת התיבות לבד, וראיתי הנהגה ללמוד בשבועות פרשת 'מעמד הר סיני', דעי"ז חשיב ממש שעומד בהר סיני, וכן ראיתי שאמר המשגיח בעל ה'מכתב אליהו' רבי דסלר זצוק"ל להגר"ד יפה זצ"ל על שאלתו מה ללמוד בלילה זה, והשיב פרשת מעמד הר סיני עם פרש"י רמב"ן ושאר מפרשים, ע"כ. ולהנ"ל שכל שנה יש מעמד הר סיני מחדש הדברים מאירים].

לימוד ליל שבועות

מנהג ישראל להשאר ערים במשך כל ליל חג השבועות ולעסוק בתורה הקדושה, ובמ"ב ריש סי' תצ"ד כתב איתא בזוהר שחסידיה הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן, ואיתא בשו"ע האר"י ז"ל דע שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקר והיה עוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק. [ובדרך רמז מפרשים מה שאמר דוד המלך, 'מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי', דהנה כל בגימטריא עולה חמישים, והיינו דאמר דוד מה שזכיתי לאהוב את התורה זה משום שבחג השבועות שהוא יום החמישים (של ספה"ע) התורה היא שיחתי].

ובטעם הדבר, כתב המג"א (סי' תצ"ד בהקדמה) לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדאיתא במדרש, לכן אנו צריכים לתקן זה, והעתיקו המ"ב שם. ומקור הדברים הוא במדרש שיר השירים (פרק א' עה"פ עד שהמלך במסיבו) שבליל מתן תורה ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה... בא הקב"ה ומצאן ישנים התחיל מעמיד עליהם בקלאנין (חצוצרות) הדא הוא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם הבקר ויהי קולות וברקים... ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות י"ט, ט"ז).

אולם בספר ישועות יעקב (סי' תצ"ד סק"א) כתב טעם אחר, ע"פ המדרש תנחומא (פרשת נח) שאת התורה שבכתב קיבלו ישראל בחשק ובשמחה, ועליה אמרו לקב"ה נעשה ונשמע, אבל תורה שבעל פה לא רצו לקבל מפאת גודל העמל הנצרך לזה, ולא קבלו עד שהיו אנוסים בכפיית הר גיגית. ומסיים הישוע"י: וידוע כי לילה זמן תורה שבעל פה ויום זמן עסק תורה שבכתב וכו' [נועי' בשעה"צ סי' רל"ח סק"א שהביא מהמדרש שהקב"ה למד עם משה מקרא ביום ומשנה בלילה, ולפיכך הזמן דלימוד תורה שבעל פה הוא בלילה], ע"כ לתקן זה שלא רצו לקבל עסק התורה שלומדים בלילה והיינו תורה שבעל פה, ע"כ ניעורים כל הלילה לדבק עצמם בעסק תורה שבעל פה.

ונפק"מ בין הני תרי טעמי במה יש ללמוד בלילה, לטעם א' הוא בתורה שבכתב שבזה פגמו שנתאחרנו מלקבלה, ולטעם שני הוא בתורה שבעל פה דוקא שאת זה לא רצו לקבלה. אולם אפשר דאף לטעם א' (המג"א) אין התיקון על מה שנתאחרנו מלבוא לקבלת התורה אלא על עצם השינה באותו הלילה, ולפיכך לטעם זה ליכא נפק"מ במה ילמד, [וד"ז הוי נפק"מ נמי לאותם הנוהגים להיות ניעורים בלילה, וקודם עלות השחר פורשים מעט לשינה ואינם מתפללים וותיקין, דלכאו' אם התיקון על מה שישנו בלילה אפשר דדבר זה שפיר דמי, אך אם הטעם שנתאחרו מלבוא לקבלת התורה אף כאן בעלות השחר שהוא זמן קבלת התורה שישן א"כ לא תיקן כלום במה שלמד רוב הלילה, וצ"ע].

ובאמת אפשר שהפגם בלילה הזה היה בעצם השינה, מהטעם שהלילה הזה היה מיועד להכנה לקבלת התורה, דהנה האבן עזרא בפרשת יתרו (יט, יא) עה"פ והיו נכונים ליום השלישי, פירש בזה"ל: אולי לא ישן אדם בהם בלילה, ע"כ, וכוונתו דלכאורה על מה

נצטוינו להכין עצמנו, הרי לפרוש מן האשה כתוב אח"כ מפורש, ולפיכך כתב דקאי על שלא יישנו בלילה הזה, כמו כהן גדול בליל יום הכיפורים שנשאר ער כל הלילה. [ולפ"ז צ"ל דמה שבני ישראל כן הלכו לישון כדאיתא במדרש, היינו לפי שסברו שבוזה גופא שישנים הם מכינים עצמם לקבלת התורה, וד"ז יתבאר בב' פנים, א' שמחמת טורח הדרך היתה השינה כהכנה שיוכלו להיות מרוכזים בכל דיבור ודיבור שיוצא מפי הגבורה, ב' עפ"מ ש"כ רבי צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק במדבר, חג השבועות) דהצדיקים מקבלים בשנתם סודות עצומים ונשגבים ומתעלים לדרגות רמות ונשגבות, וכן העיד רבי חיים ויטאל זיע"א על רבו האריז"ל כי בעת שישן כמה שעות בשבת היה מקבל סתרי תורה בישיבה של מעלה, וע"כ בני דור המדבר לא הלכו לישון כפי שאנו הולכים לישון כ"א בשביל לקבל סתרי תורה וסודות עליונים, לפי שהם רצו לקבל התורה בשנתם מתוך התרוממות הרוח והשגה אדירה, אבל נענשו לפי שבהר סיני שזכו לגילוי שכינה פנים בפנים כלל לא היו צריכים לזה, ויתירה מזו שקבלת התורה באופן זה מוגדרת כמתנה, וקודם למתנה יש צורך בעמל, וא"א לקבל את התורה במתנה בלא להתאמץ ולהתייגע קודם לכן].

אולם בחז"ל ובראשונים אין מקור למנהג זה להיות ערים בלילה, והוא נזכר לראשונה בזוהר פרשת אמור (דף צח ע"א) דחסידי קדמאי לא היו ישנים בלילה זה והיו עוסקים בתורה, ולאחריו בספר 'המגיד מישרים' (דברים שאמר המלאך למרן הבית יוסף).

[ויש שכתבו בטעם מנהג ישראל לעמוד בתורה כל אותו הלילה, לפי דשבעות הוא יום הדין על התורה כמה שיזכה כאו"א חלקו בתורה (כנתבאר לעיל), וכפי שהאדם מראה שהתורה חשובה לו כך בידו לזכות ולקבל, ולפיכך הביטוי שמראה לכך הוא עי"ז שהוגה בתורה ביום זה ללא הפוגה יומם ולילה בשמחה, וכפי שאיפותיו שיהיו לו ביום זה כך יזכה לקבל את חלקו בתורה].

בספרים איתא שיש ענין ללמוד ללא הפוגה יום ולילה בחג השבועות, דבשבת דף ל ע"ב איתא גבי דוד המלך דכל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, וכתב המהרש"א לולי פרש"י אפשר לפרש דבהווא יומא דמת ב' הוה יתיב וגריס, משום שהיה יום של מתן תורה, דבעצרת מת כמש"כ תוס' חגיגה (דף יז), עכ"ל. ומבואר שביום דמתן תורה יש ענין לגרוס יומם ולילה. וכן משמע בזוהר בפרשת אמור שכתב שבלילה יש ללמוד תורה שבעל פה וביום תורה שבכתב, ואצטט לשונו: כד מאטי להאי ליליא לבעי ליה למלעי באורייתא ולאתחברא בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בהווא ליליא ואתדכי (כשיגיע ליל זה של שבועות צריך לעסוק בתורה ויחבר עצמו בתורת ה' ומכאן ואילך לשמור עצמו מן החטא מהיום ההוא והלאה כדי שישאר בטהרה העליונה אשר הגיע אליו בליל זה לטהרתו) ואוליפנא דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אורייתא דבעל פה בגין דיתדכון כחדא ממבועא דנחלא עמיקא (והלימוד שצריך להיות בליל זה יהיה בתורה שבעל פה, כדי שיטהרו כולם ממעייני החכמה והבינה וסודות העמוקות בתורה), לבתר בהאי יומא ליתי תורה שבכתב ויתחבר בה וישתכחון כחדא בזווגא חד לעילא (ואחר כך

ביום חג השבועות תבוא גם תורה שבכתב ותתחבר בהם, וימצאו כולם כאחד בזווג אחד תורה שבכתב ותורה שבעל פה בעולם העליון). כדין מכריזי עליה ואמרי ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתני בפיך וגו' (ואז מכריזין עליו פסוק זה ואומרים 'ואני זאת בריתי' וכו', ר"ל שע"י הכנה זו יזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה כמאמר חז"ל מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה), ועל דא חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי לילא והוו לעאן באורייתא, ואמרי ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין (ועל כן חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה זה של חג השבועות והיו עוסקים בתורה, ואומרים נבוא לרשת לנו ירושת התורה הקדושה לנו ולבנינו בעוה"ז ובעולם הבא), וההוא לילא כנסת ישראל אתעטרא עליהו, ואתיא לאזדווגא ביה במלכא, ותרווייהו מתעטרי על רישייהו דאינון דזכאן להכי (כנסת ישראל נכתרת בליל זה בכתר תורה ע"י לומדי התורה, וכנס"י באה להזדווג בממ"ה הקב"ה והקב"ה כביכול וכנסת ישראל, מעטרים בכתר תורה לראשי הצדיקים הראויים וזוכים לכך). רבי שמעון הכי אמר, בשעתא דמתכנשי חברייא בהאי לילא לגביה, ניתי לתקנא תכשיטי כלה בגין דתשתכח למחר בתכשיטה ותקונהא לגבי מלכא כדקא יאות (כך אמר רשב"י בשעה שת"ח היו מתאספין אצלו בליל שבועות, נבוא לתקן תכשיטי כנסת ישראל, כדי שתמצא למחר אצל המלך עם כל תכשיטיה ותיקוניה הראויים לה), זכאה חולקהון דחבריא, כד יתבע מלכא למטרוניתא, מאן תקין תכשיטה ואנהיר עטרהא ושוי תקונהא, ולית לך בעלמא מאן דידע לתקנא תכשיטי כלה אלא חברייא זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי (אשרי חלקם של לומדי התורה, כאשר ישאל הקב"ה לכנסת ישראל מי הם אשר תקנו תכשיטיה והאירו כתר תפארתה ועשו לה כל שאר התיקונים, ואין לך בעולם מי שידוע לתקן תכשיטי כנס"י אלא בעלי לומדי תורה ע"י עסק תורתם, אשרי חלקם בעוה"ז ובעולם הבא), עכ"ל.

אולם במה שמבואר בזהר כאן שבליילה יש ללמוד תורה שבעל פה, מצינו בזה סתירות בזהר, דבהקדמת הזהר לספר בראשית (דף ח, א) מבואר דסדר הלימוד בלילה יהיה מתורה לנביאים ונביאים לכתובים ואח"כ במדרשות הפסוקים ובסודות החכמה.

מתיקות התורה

ברכות דף י"א ע"ב, ור' יוחנן מסיים בה הכי 'הערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו', ופרש"י יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה. הנה בכל ברכת המצות אין אנו מבקשים לעשותו בעריבות ובהאבה, בע"כ שבכלל מצות תלמוד תורה הוא שילמד בעריבות, ולכן אנו מבקשים בברכת המצות על ערבות בתורה.

ובפשוטו דבר זה יוסבר עפמש"כ האגלי טל (בהקדמה) וז"ל: כי עיקר מצוות לימוד תורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה, ע"כ. אולם בדבריו לא חזינן שזה עיקר מצות ת"ת, אלא שיש מעלה שיהיה שש ושמח שעל ידי זה נבלעים בדמו ונעשה דבוק בתורה.

ובנדרים דף מ"ח אמרי' דהמודר הנאה מחבירו מותר לו לישיב בסוכתו של חבירו, ואינו נקרא שנהנה ממנו לפי שמצוות לאו להינות ניתנו, ואעפ"כ אסור לו ללמוד תורה ממנו. והטעם בזה כתב בחידושי ר"א מן ההר, כי לא שייך למימר במצות תלמוד תורה דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו, ע"כ, והינו כנ"ל שעיקר המצוה בתורה היא הלימוד מתוך מתיקות והנאה. אולם גם זה עדין איננו ראייה, דאפשר דכיון דהתורה במהותה היא 'משמחי לב', לכן כיון שתורה שבע"פ אינו מקיים מצוה אלא א"כ מבין, א"כ תו ממילא קאתי לידי הנאה, אבל אין ראייה שיש דין לילמוד במתיקות.

במסכת כלה רבתי פ"ג דריש מקראי דאיכא חיוב לאהוב את התורה, דכתיב (דברים ו') ואהבת 'את' וגו' את לרבות התורה. אך עדיין לא ידעינן מהתם שמעצם מצות לימוד תורה כלול נמי לאהוב ולשמוח בו, דאפשר דהוי מצוה חיצונית לאהוב את התורה, ואף מי שאינו לומד מצווה בדין זה.

ונראה שמצות תלמוד תורה היא כפי הצורה שניתנה בסיני, וכשאינו באופן זה אין כאן המשך של מסירת התורה וממילא אין זה בגדר לימוד התורה. וד"ז מצינו בכ"מ, באבות דרבי נתן פ"ו ה"ב איתא שבתורה יש ענין לקבל ולילמוד באימה וביראה ברתת ובזיע כדרך שקיבלו אבותינו בהר סיני באימה ביראה ברתת ובזיע. ומצינו ג"כ שכל תורה שלומד הרי הוא מקבל בעת הלימוד את חלקו מהר סיני, וכמו שאומרים בברה"ת בא"י 'נותן' התורה, לשון עתיד, ולא נתן התורה. וכן אמרו חז"ל יגעת ומצאת תאמין, ולא כתוב יגעת וידעת תאמין, אלא מציאה מלשון מתנת חינם יותר ממה שתכנן להשיג, וזה חלק התורה שלו שהוא בלי שיעור ומידה. וכן מצינו לענין עריבות בתורה, במדרש רבה (שמות פרק מ"א אות ה') עה"פ ויתן אל משה ככלותו, וז"ל: מהו 'ככלותו' אמר רשב"ל כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינן ערבים על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה נוח לו שלא אמרן, למה, שבשעה שנתן הקב"ה את התורה לישראל היתה חביבה עליהם ככלה שחביבה על בן זוגה, ע"כ. ובתנחומא (כי תשא פר' ט"ז) איתא, אמר ריב"ל אסור לת"ח להורות הלכה בציבור עד שהיו דברי תורה עריבין על שומעיהם, ככלה הזו שהיא עריבה על בעלה ומתאוה לשמוע דבריה, ע"כ. [ובעירובין דף נ"ד ע"א 'יראיך יראוני וישמחו' דברי תורה צריכים להימסר באופן שהם משמחים את השומעים עד שבעצם ראייתו של המגיד שיעור הם שמחים היות וזה מזכיר להם דברים נעימים ומשמחים]. נמצא שכיון שהדברי תורה ניתנו מסיני באופן של כלה עריבה, א"כ כשאין הדברים שמחים כנתינתם, שוב אין כאן המשך של מסירת התורה, וממילא אין זה בגדר לימוד תורה. ומצינו בשבת דף פ"ח ע"ב דבהר סיני היתה התורה במתיקות, דאמר ריב"ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם בשמים, ולפיכך כיון שלימוד תורה צריך שתהיה כנתינתו מסיני, אז כמו ששם כל דיבור ודיבור מילאה את התורה בבושם מתוק, כך כאן הדברי תורה צריכה להציף את האדם בעריבות והנאה אינסופיים.

ומצינו דכשלומד בדביקות מגיע לדרגה של הר סיני, דבחגיגה דף י"ד ע"ב איתא כמה מעשים בתנאים ואמוראים שהיו דורשין במעשי המרכבה והיתה האש מלהטת סביבם, ובסוכה דף כ"ח ע"א איתא על רבי יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה יושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד היה נשרף, ופי' התוס' שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש, וענין זה מצינו במדרש בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביבם, עכ"ל. הרי מבואר בתוס' שהאש המלהטת בשעת גילוי דברי תורה, הוא מכוח השמחה של הדברים, וזהו האש שהיה במעמד הר סיני.

לסיום, מספרים על מרן ראש הישיבה רבינו הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל שפעם נכנס לביתו בחור שהיה במצב של ירידה, וביקש לדבר עם ראש הישיבה בלא שיפריעו לו, בני הבית הבינו שכוונתו לטובה ואפשרו לו, ניגש ושאל האם מרן ראש הישיבה אוהב סטייק?, מה זה סטייק? שאל אותו מרן רה"י. חתיכת בשר, השיב השואל. מרן זצוק"ל האיץ בו 'מה אתה רוצה? המשיך הבחור, מרן רה"י לא רוצה סטייק כי הוא לא נמשך לזה, למה אם כן רוצים שאני ילמד גמרא, אני לא נמשך לזה?!.. שקט השתרר בחדר, בני הבית כבר תהו על כך שאפשרו לו כך להתבטא, אבל היה זה מרן ראש הישיבה זצוק"ל שפנה אליו בשאלה: 'האם הנך אוהב דבש?' בוודאי! – השיב הבחור. למה? שאל אותו מרן. כי זה מתוק – השיב הבחור. 'הידעת' – המשיך מרן – ישנם אנשים שהדבש לא רק שלא מתוק להם הוא שורף להם... מדוע? כי יש להם פצעים בפה! דע לך, שהגמרא היא מתוקה מדבש ונפת צופים, לא שייך שלא לאהוב אותה, אלא שיש כאילו שיש להם 'פצעים בפה', דיבורים אסורים, מראות אסורות, זה גורם שהגמרא לא תהיה מתוקה. עליך לגאוג, להתייעץ, איך זוכים לטהרת הלב והפה ואז גם אתה תזכה לנועם צוף התורה.

ברכת התורה בחג השבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולעסוק בתורה כל הלילה, ומקור הדברים כתב המשנה ברורה ר"ס תצ"א שהוא מהזוהר פרשת אמור (דף פב ע"ב). והנידון לענין ברכת התורה, א', מאחר שלא ישן בלילה, אם בעלות השחר מחויב לברך שוב ברה"ת. ב', כשלא בירך אם עובר איסור בזה שלומד קודם שבירך.

ברכות דף כא ע"א, אמר רב יהודה אמר רב מנין (וכו') לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו, ובמשנה ברורה (ריש סי' מז) הביא דהשאגת אריה (סי' כד) מסיק דברכת התורה הוא מן התורה, ולכן אם נסתפק לו אם בירך ברה"ת חוזר ומברך. [וצ"ע לדעת ר"ת שהובא בסי' י"א דשינה לא הוי הפסק, וכל מה שמברך כל יום הוי משום שחכמים קבעו ברכה זו דומיא דשאר ברכת השחר, א"כ חיוב הברכה הוי מדרבנן חוץ מביום שנעשה בר מצוה. עוד צ"ע דבסעי' י"א לענין פלוגתת ר"ת והרא"ש אי שינה הוי הפסק כתב המחבר דנהגו להקל, ופי' הפמ"ג (א"א סקי"א) לפי דברכות דרבנן וספק ברכות להקל, ולכאוי' לפי מאי דמסיק המ"ב דהוי דאורייתא א"כ ניזל לחומרא].

ונחלקו הראשונים בישן שינת קבע על מיטתו אי הוי הפסק, דעת הרא"ש (בתשו' ריש כלל ד') דהוי הפסק, ולפיכך כתב דאף ביום אם ישן שינת קבע חוזר ומברך. דעת ר"ת (הובא בתוס' בברכות דף יא ע"א ד"ה שכבר) דלא הוי הפסק, ואף אם ישן בלילה והשכים לילמוד קודם עלות השחר אינו חוזר ומברך, לפי שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחר. [ובירושלמי בברכות (פ"ג מ"ג) מבואר כדברי הרא"ש, שכתב לענין סוכה דאינה טעונה ברכה אלא בלילי יו"ט הראשון בלבד לפי דאין הפסק למצוה, התיב רבי יעקב דרומיא הרי תלמוד תורה נוהג בלילות כבימים (פי' דחיובה נוהג אף בלילות ואפ"ה מברך בכל יום), ומשני מי כדון (דלא דמיא אהדדי), סוכה אפשר לה ליבטל תלמוד תורה איפשר לו שלא ליבטל, ופי' הפני משה דהכי קאמר 'סוכה אפשר לה ליבטל בתמיה', וכי אפשר לה בטל ממנה כל שבעה הלא צריך הוא לאכול בה כל שעה שהוא רוצה ביום ובלילה וכן חייב לישון בסוכה, וא"כ אין שום הפסק בסוכה כל שבעה, אבל 'תלמוד תורה איפשר לו שלא להבטל בתמיה', והלא צריך הוא לישן, וכישן אינו עוסק בתורה, וא"כ כבר יש לה הפסק, הלכך צריך לברך בכל יום, ע"כ. ומבואר דהשינה הוי הפסק ולכך צריך לברך בכל יום]. והאגור (סי' א') כתב בשם אביו אפשר בין השיטות, דביום אפילו אחר שינת קבע לא יברך כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד כי הברכות אינן מעכבות, ובלילה אחר שינת קבע יברך. וביאר הבית יוסף (סי' מז סעי' יא) דבלילה אין חוששין לשיטת ר"ת מאחר שכל הפוסקים חולקים עליו, אבל בשינת היום מיהא יש לחוש לדבריו, ע"ש. וכן פסק המחבר, דבסעי' י"א כתב: שינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק (שיטת הרא"ש) ויש אומרים דלא הוי הפסק (שיטת ר"ת) וכן נהגו, ובסעי' י"ג כתב: המשכים קודם אור היום לילמוד מברך ברכת התורה (כהרא"ש ודלא כר"ת) ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת, והיינו דלענין שינה ביום חשש לר"ת, וכתב שכן נהגו, ולענין שינת לילה פסק כהרא"ש. והדברים סתומים מה חילוק יש בין שינת היום לשינת הלילה, אם חשש לשיטת ר"ת אם כן אף בשינת לילה ניחוש ליה.

ובפשוטו פלוגתא הוא בעיקר ושורש הדין דברכת התורה שבכל יום, דלהרא"ש הוא משום דהשינה הוי הפסק, ולר"ת הוא תקנת חכמים לברך כל יום שחרית דומיא דברכת השחר. ודבר זה משליך לדינא כמה נפק"מ, א', בישן ביום שינת קבע, דלהרא"ש מברכים דאיכא הפסק, ולר"ת אין מברכים. ב', כשלא ישן כל הלילה, להרא"ש אינו מברך שהרי ליכא הפסק מהברכה שבירך אתמול, ולר"ת מברך שהרי בעלות השחר חל עליו חיוב חדש מד"ס. ג', במה משמברך כל יום, אי הוי חיוב מן התורה או מדברי סופרים, דלהרא"ש הוי מה"ת מאחר שהפסיק בשינה, ולר"ת בפשוטו הוי רק מדברי סופרים דומיא דברכת השחר. ד', בטעם שבצאת הכוכבים אינו מברך שוב, להרא"ש לפי דליכא הפסק, ולר"ת לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר דומיא דברכת השחר שתקנו לברך כל יום שחרית, והתימה דהרא"ש עצמו (בברכות פ"א סי' י"ג) כתב שהטעם שאין מברכים בלילה לפי שלגבי קריאה 'הלילה הולך אחר היום', ולכאוי' לשיטותיה ליכא נפק"מ בין הימים, וכל שלא הפסיק אין צריך לחזור ולברך. ובאמת רעק"א בשו"ע (על מג"א סקי"ב) דייק מלשון זה דמשמע דבבוקר מברך אף שלא ישן בלילה, שהרי היום אינו נגרר אחר

היום שעבר, אך צ"ע דא"כ הרא"ש גופא סתר משנתו. ועי' בפמ"ג (א"א סקי"ב) שהוכיח מהשו"ע בסעי' י"ב שכתב שהטעם שבלילה אינו מברך לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר, דפסק כר"ת ודלא כהרא"ש (והטור) וכנ"ל, והפלא שהרי לשון זה כתב ג"כ הרא"ש (והטור). וגם בדברי ר"ת יל"ע, דבלשונו משמע שאין מברך שחרית מדין ברכת השחר, אלא 'מפני שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחרת', והיינו דברכתו של אתמול פוטרת רק עד שחרית, ולא מטעם שעתה חל עליו חיוב חדש כברכת השחר.

ואשר חזינן מכל זה דאיכא ב' חיובי ברכה, א' דהתורה עצמה מחייבת ברכה וכדילפי' מקרא כי שם ה' אקרא וגו', וזה דוקא כשרוצה ללמוד אבל בלא"ה ליכא עליו חובת ברכה, ובזה אם בירך מאתמול וליכא הסח הדעת אין צריך לברך שוה. ב' מתקנת חכמים לברך ולהודות על התורה כל יום. ודבר זה מפורש ברמב"ם פ"ז מתפילה, שכתב בהלכה י' המשכים לקרוא בתורה וכו' ומברך שלש ברכות ואח"כ קורא, ובהלכה י"א כתב בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו ואח"כ קורא מעט בדברי תורה, והיינו שבתחילה איירי מצד ברכת המצות או ברכה על עצם התורה (כיסודו של הגר"ח), וכאן איירי מצד החובת ברכה שיש עליו בכל יום, וד"ז מדויק בלשונו שכתב 'בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו ואח"כ קורא מעט בתורה', והיינו דאין הברכה נובע מחמת הקיום המצוה אלא להיפך שמחמת החובת ברכה יש עליו דין ללמוד אחר כך. וכבר האריך בזה האגרות משה (או"ח ח"ב ס"ג) דשיטת הרמב"ם דברה"ת מלבד הברכת המצות שיש עליו כשרוצה ללמוד, חידשו חז"ל עוד תקנה לברך כל יום ג' ברכות להודות על התורה כדרך שתיקנו לברך כל יום ברכות השחר, וזהו שכתב חייב לברך בכל יום ג' ברכות, וכיון שחייב לברך ג' ברכות אלו על התורה בעי ללמוד מעט, ע"ש.

אולם הדברים צ"ב דאיך חלה חובת ההודאה קודם שלומד, ואם ההודאה על עצם נתינת התורה א"כ למה צריך ללמוד. יתירה מזו הא שיטת הרמב"ם (שם בה"ד עד ה"ט) דברכת השחר תקנום חכמים לברך רק כששומע קול שכוין וכשלוש בגדיו, א"כ אמאי ברכת התורה שאני שמברך זאת גם קודם שרוצה ללמוד, ובע"כ דברכת התורה אינו מחמת ברכת הודאה גרידא כברכת השחר, אלא דאיכא חובת ברכה מצד עצמו.

ואשר יראה בזה, דהנה הרמב"ן בסה"מ מצוה ט"ו כתב דיש מצות עשה לברך ולהודות על התורה שקבלנו, ולעומתם הרמב"ם לא מנה זאת כמצות עשה, וכתב המבי"ט בקרית ספר פי"ב מתפילה, דס"ל לרמב"ם דהדין ברכה היא בכלל מצות תלמוד תורה דבכל יום ויום ולהכי לא באה במנין, אבל גם הוא מודה דהדין ברכה הוא מה"ת. והיינו דס"ל דבכלל מצות תלמוד תורה נאמר דאיכא חיוב כל יום דתלמוד תורה עם ברכותיה, ודבר זה נילף מקרא 'כי שם ה' אקרא' – דהיינו לימוד התורה, הבו גודל לאלקינו – ביחד עם ברכותיה. מלבד זאת איכא עוד חובת ברכה בעצם מה שלומד, [ודבר זה אפשר בכמה פנים, א' מדין ברכת הנהנין בהנאת הנשמה, ואף שמצות לאו להנות ניתנו מ"מ שאני תורה דעיקרו להנאה, ב' מדין ברכת הודאה כשאר ברכת השחר, וזה דוקא קודם שחפץ ללמוד, ג' מדין ברכת המצות ככל המצות דבעי לברך עובר לעשייתו]. וזהו שחילק

הרמב"ם בתרתיו, דבהלכה י' איירי מצד החובת ברכה כשחפץ לילמוד, ובהלכה י"א איירי מצד עצם החובת ברכה שחלה מגוף מצות תלמוד תורה.

ומעתה נבוא לבאר דעת ר"ת, דהא דצריך לברך כל יום היינו משום שחובת תלמוד תורה שבכל יום מחיל נמי חיוב ברכה כל יום, ואינו מצד ברכת השחר, וחיוב זה חייל בעלות השחר. אבל הלילה הולך אחר יום שעבר, ולכן תחלת החיוב הוא רק מעה"ש, אלא שמאחר שיש דין לברך כל יום א"כ מעיקרא מה שבירך אתמול התכוין לצאת רק עד למחר כעיקר התקנה, ותו צריך לברך נמי מדין ברכת המצות, וכיון שלא נתכוין לפטור רק יום אחד לכן בזה נקטינן דאם השכים אף שלא עלה עלות השחר מיקרי לענין זה יום אחר שצריך לברך (ודלא כר"ת) וכמו שביאר המחצית השקל, ולכן המחבר אף דחשש לשיטת ר"ת לענין שינה ביום מ"מ לענין שינה בלילה פסק דלא כוותי' מהאי טעמא. וכן י"ל בדעת הרא"ש, דאף לשיטתו דשינה הוא הפסק מ"מ יש עוד הלכה לברך כל יום כדעת ר"ת, ודבר זה מסתברא דמנין לעשות עוד פלוגתא בדבר זה, ולכן בעלות השחר לעולם חייל עליו חיוב מחדש אף אם לא ישן, ולכן הוצרך לומר שבליילה אין צריך לברך לפי שהוא נגרר אחר יום שעבר, ודו"ק.

אולם המגן אברהם (שם סקי"ב) כתב שלכו"ע בעלות השחר חייל עליו חיוב ברכה מדין ברכת השחר אף אם לא ישן, ופלוגתם לענין אם השינה הוא הפסק הוא מצד ברכת המצות שחייל עלי' מחדש, והשו"ע לא הכריע בזה ודחש מספק לדעת ר"ת, והא דנקטינן שאם השכים קודם שעלה עמוד השחר מברך היינו משום דהוי כשאר ברכת השחר דכשישן מברך אותם אף קודם היום כדמבואר בסי' ד'.

ולדינא המג"א דייק מלשון השו"ע שאם ניער כל הלילה אינו מברך בבוקר, משום דלשיטת הרא"ש כל המחייב הוא השינה, וכשלא ישן ליכא עליו שום חיוב. ורעק"א דחה דייקו, ולמעשה כתב המ"ב (ס"ק כח) דספק ברכות להקל, אך אם אפשר לו יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו שיכוין להוציאו בהברכות והוא יכוין לצאת ויענה אמן ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוין לצאת בברכת אהבה רבה וילמוד תיכף מעט אחר שיסיים תפלתו, ע"ש. ולפיכך כשמגיע עלה"ש יכול להמשיך בלימודו, ואף דהמ"ב פסק בסק"א דברכת התורה מן התורה, י"ל דמ"מ האיסור לילמוד קודם ברה"ת הוי רק מדרבנן, עוד י"ל דהכא כל חיובו הוי מדין ברכת השחר כדמבואר במג"א, א"כ זה ודאי דחיובו הוי מדרבנן.

והוסיף רעק"א דאף לדבריו מי שישן ביום והיה ער בלילה ממנפ"ש בעי ברכה, שהרי לדעת הרא"ש שינת יום הוי היסח הדעת, ולדעת ר"ת עלות השחר מחייב, ולכן כשמגיע עלות השחר חייב לברך בתורת ודאי ואסור לו להמשיך בלימודו. [בהספד על מרן הגרי"ז זצ"ל סיפרו, שכאשר היה חולה, נחלש פעם אחת מאוד, ובאחד מהימים הרגיש שחייב לישון ביום שנת קבע לצורך בריאותו, אלא שחשש שמא לאחר שישן ביום לא ירדם בלילה, וממילא בבוקר כשיעלה השחר הוא יכנס לספק בברכת התורה. ולכן החליט שלא לישון ביום כדי לא להכנס לספקות, והיה לו יסורים נוראים בזה שלא הלך לישון, ומ"מ

בכדי שלא להכנס לספק בברכות התורה סבל את היסורים הללו. ובנו הגאון ר' מאיר שליט"א הראה לו את דברי הרעק"א הללו, שבישן ביום שנת קבע והיה ניעור בלילה יכול לברך בבוקר ברכת התורה. וביקש לראות את דברי הרעק"א בתוך הספר, ולאחר שראה שבאמת כך כתוב בדבריו, וממילא גם אם יישן עכשיו לא יהיה לו ספק בבוקר, הודה לבנו ואמר אינך יודע באיזה עה"ב זכית בזה, ותיכף ומיד נרדם. וסיפרו את זה על מרן הגרי"ז להראות איך שכל תנועה שלו היתה מחושבנת על פי ד' חלקי שו"ע, ואם יש לו ספק בברכת התורה לא הולך לישון אפילו שסובל מחמת זה יסורים נוראים. ורק לאחר שהוברר לו שאין בזה ספק הלכתי, מיד נרדם].

ונראה דלדברי כולם מי שהלך לישן בתחילת הלילה וקם בחצות, ומברך ברה"ת באמצע הלילה, אינו יכול לפטור מי שלא ישן כלל, כיון שמי שלא ישן כל חיובו חייל עליה בעלות השחר, ועתה לא חשיב כלל בר חיובא.

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים

בענין סתירת הפסוקים במשך זמן ימי הספירה, ותמימות דערב חג השבועות

עַד מַמְחֶרֶת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם (ויקרא כג, טז)

הסבר בסתירת הפסוקים דספירת העומר

הקשו תוס' במנחות (סה: ד"ה כתוב) כיצד אומרת התורה שעלינו לספור חמישים יום וכמו שנאמר "וספרתם לכם.. עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום" הרי אין אנו סופרים אלא מ"ט יום.

ומצינו כמה תירוצים לקושיה זו:

א. הכוונה עד ולא עד בכלל: תוס' תירצו דהתורה לא ציוותה עלינו לספור חמישים יום אלא לספור עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמישים, והיינו עד ולא עד בכלל. וכן ביאר בכלבו (נ"ה) דמילת "עד" האמורה בראש הפסוק קאי על סופו וכאילו כתוב "עד חמישים יום" ולא עד בכלל, וביאר שם דהטעם שיש לדחוק הפסוק ולהוציאו מידי פשוטו משום דבדברים (ט"ז ט') נאמר "שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות", ומזה שהתורה חזרה וכפלה "תחל לספור שבעה שבועות" מוכח שהפסוק בא להורות שאין לספור יותר משבעה שבועות.

ויסוד דבריהם כבר מובא בתורת כהנים וז"ל: "תניא יכול יספור חמישים ויקדש יום החמישים ואחד ת"ל שבע שבתות תמימות תהיינה, יכול יספור ארבעים ושמונה ויקדש יום מ"ט ת"ל תספרו חמשים יום, הא כיצד, מנה ארבעים ותשעה וקדש יום חמשים כיובלנו".

ב. הכוונה חמישים יום והקרבתם: עוד תירצו תוס' דהמילים "חמישים יום" קאי על המשך הפסוק "והקרבתם מנחה חדשה", וכוונת התורה לומר שביום החמישים יקריבו את המנחה אך את הספירה יספרו רק עד יום המ"ט. וכעין פירושי התוס' ביאר אף ברש"י עה"ת [ויקרא כ"ג ט"ז].

ובמנחת שי [ויקרא שם] כתב בשם הסמ"ק לרמוז בזה ע"פ טעמי המקרא, דבמילת "תספרו" יש טעם טפחא שהוא טעם מפסיק, ומוכח מכאן דחמשים יום לא קאי אתספרו.

ועוד כתב שם דמצינו דוגמת זה בפסוק (דברים כ"ה ב') "והכחו לפניו כדי רשעתו במספר, ארבעים יכנו לא יוסיף", ודרשו חז"ל דיש להלקותו ארבעים חסר אחת, וביארה הגמ' במכות (כב:) דאם היה כתוב "ארבעים במספר" היינו אומרים שהכוונה למנין ארבעים, אבל עכשיו שכתוב "במספר ארבעים" הכוונה מנין שהוא סוכם את הארבעים

דהיינו ל"ט. והיינו שמילת "במספר" אינה דבוקה למילת "ארבעים", דא"כ היה צריך להיות כתוב "ארבעים יכנו במספר".^{יד}

ג. חמישים הכוונה סכום הסמוך לו: ברא"ש (סוף פסחים) הביא קושית תוס' ותירוצם וכתב ע"ז שאין אנו צריכים לדחוקות הללו, דקרא להדיא קאמר שיש לספור שבעה שבועות ולא יותר, ומה שכתוב בפסוק שיש לספור חמישים יום כן דרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשירית פחות אחת מונה אותו בחשבון עשירית ואינו משגיח על חסרון האחד, וכמו שמצינו לענין מלקות, וכן מצינו שהתורה מונה את בני יעקב וכותבת "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" ואע"פ שהוא רק ס"ט.^{יה}

ובתורה תמימה (ויקרא שם) הקשה על דבריו מקושית הגמ' בתענית (כט.) עה"פ "וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום" הני ארבעים נכי חד הוי, וכן בקידושין (לח.) מקשה הגמ' עה"פ "את המן אכלו ארבעים שנה" והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו, ולדברי הרא"ש לק"מ שהרי כן הוא דרך הפסוק.

ד. נחשב שסופרים גם יום החמישים: אכן בספר הרוקח (פסח רצ"ד) כתב דבר חידוש וז"ל: "מיום הביאכם וגו' צריך לספור מ"ט יום אבל ביום נ' אין צריך לספור שהרי נזכר בברכה ובתפילה". ומבואר מדברי הרוקח דהזכרת היום בקידוש ובתפילה הרי היא כספירת יום החמישים, ובזה א"ש סתירת הפסוקים דבספירת העומר מונים שבעה שבועות אך בהזכרת היום וביחודו מונים אף את יום החמישים. וכ"כ באדרת אליהו.

ה. נראה כסופרים חמישים יום: בפנים יפות (ויקרא שם) ביאר ע"פ דברי הגמ' בר"ה (ט.) דבשבת ויו"ט צריך להוסיף מחול על הקודש, ומלבד שצריך להוסיף באיסור מלאכה צריך לקבל עליו במחשבה קדושת היום טרם בואו, אכן בחג השבועות א"א לקבל החג קודם לכן משום שנאמר בפסוק "תמימות תהיינה" ובעינן שיושלמו שבע שבועות תמימות, וכמו שכתב המגן אברהם (ריש תצ"ד) דאין לקדש בליל שבועות עד צאת הכוכבים, וכיון דממתינים עד הלילה נראה כאילו הוא ביום חמישים, ואף דבפועל סופרים מ"ט יום.

ביאור דברי המג"א דאין לקדש בליל שבועות עד הלילה ממש משום תמימות

ובפשטות ביאור דברי המג"א דאין לקדש קודם הלילה הוא משום דין תמימות של יום המ"ט, אכן בשו"ת צ"א (חי"ג נ"ט) הביא דברי הגר"ח ברלין שביאר באופן אחר, דבאמת בכל לילות הספירה יש להקפיד שלא להקדים הספירה מבעוד יום כדי שלא להזכיר

^{יד} והנה במכות שם אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים ואתו רבנן בצרו חדא. וידוע מה שהקשה הרבי מאוסטרובצה מדוע הגמ' הביאה ראיה על גדלותם של חכמי ישראל רק מהפסוק בדברים המדבר על חיוב מלקות, הרי היה אפשר להוכיח כן כבר מהפסוק בויקרא המדבר על ספירת העומר שבפסוק כתוב חמישים יום וחז"ל אמרו שהכוונה למ"ט יום, וביאר דבלימוד מחיוב מלקות יש לנו גילוי שחז"ל המעיטו בסבלו של היהודי שבמקום מ' מלקות הוא חייב רק ל"ט מלקות, ורק אדם כזה שנותן עינו וליבו על צרותיהם של ישראל ראוי לתואר "גברא רבה". ובפשטות יש לתרץ קושייתו דמהפסוק המדבר על ספירת העומר אין כ"כ ראיה לגדלותם של חז"ל שהרי התורה בעצמה אומרת שיש לספור שבעה שבועות, ולכן צריך ליישב את סתירת הפסוקים וכמו שנתבאר.

^{יה} וע"ע בב"ב (קכג.) ובחזקוני וברבינו בחיי עה"ת שם דמנין זה יוצא שבעים בדיוק.

ספירה שניה ביום שהוא עדיין מספירה ראשונה, דאם מקדים הספירה מבעו"י נמצא דהיום הקודם אינו נקרא תמימות, וע"ז הוסיף המג"א שבליל חג השבועות הגם שאין סופרים אז ספירת העומר מכל מקום אם יאמרו בתפלה מבעו"י "יום חג השבועות הזה" יהא גרעון לספירת יום שעבר ולא יהא נקרא תמימות. ונמצא דלדבריו אין הקפדה על ליל שבועות יותר משאר ימי הספירה בין בחול ובין בשבת.¹⁰

ויש שרצו לבאר דברי הט"ז ע"פ דברי הרוקח הנ"ל שדין ספירה ביום החמישים מתקיים בהזכרת החג בקידוש ובתפילה, וכיון שכך נמצא דאם יתפלל ויקדש מבעו"י גורם שלא יספר יום החמישים ביומו, ונמצא דאף אם נאמר שאין חסרון ב"תמימות" של יום המ"ט וכדברי ההתעוררות תשובה מ"מ יש חסרון בתמימות של **יום החמישים** ש"ספירתו" ע"י הזכרת החג היא קודם היום.

ונמצא א"כ ג' ביאורים בדברי המג"א שלא לקדש ולהתפלל מבעוד יום:

- א. דהוא חסרון בדין תמימות ליום המ"ט דוקא וכפשוטם של דברים,
- ב. דהוא חסרון בדין תמימות של כל הימים, וקמ"ל דאף בסוף יום המ"ט יש חסרון למפרע וכדברי הגר"ח ברלין,
- ג. דהוא חסרון לתמימות של יום הנ' וכדברי הרוקח.

כשיו"ט של פסח חל בשבת מתקיים "תמימות" באופן מלא

ומצינו ביאור חדש בחידושי חת"ס על התורה (אמור) בביאור הפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת.. תמימות תהיינה", דהנה בכל שנה ושנה א"א שיתקיים קרא דתמימות לגמרי באופן מושלם בשום אופן, שהרי ביו"ט של שבועות יש מצות תוספת יו"ט המגרעת מיום המ"ט, וכן ביו"ט ראשון של פסח יש מצות תוספת לאחריו המגרעת מהיום הראשון של הספירה, אבל **כשיו"ט של פסח חל בשבת** שייך אופן זה של "תמימות" לגמרי, דכיון שפסח חל בשבת ממילא יו"ט של שבועות חל ביום ראשון, ולא שייך תוספת יו"ט על השבת שלפניה, ונמצא שמה שנגרע מ"תמימות" ביום הראשון של הספירה נשלם בחזרה ביום האחרון של הספירה שאין בו דין תוספת ליו"ט של שבועות, וזהו שהדגישה התורה שאם סופרים "ממחרת השבת" אזי שייך קרא ד"תמימות" באופן מלא.

- א. ידוע שיש מחלוקת ראשונים בגדר חיוב תוספת שבת ויו"ט, האם בזמן תוספת שבת ויו"ט חלים על האדם כל הדינים כעיצומו של יום ממש, או דלמא שדין תוספת נאמר רק לגבי שביתה ממלאכה ולא לגבי כל הדינים.¹¹

¹⁰אכן יש להקשות על דבריו מהא דאיתא בשו"ע [תפ"ט ב'] דהמדקדקים אינם סופרים ספירת העומר עד צאת הכוכבים, ומשמע שהוא רק דקדוק וחומרא ולא מעיקר הדין. וכן הקשה שם בצי"א.

¹¹מצינו בתוס' בכתובות (מז. ד"ה דמסר) שכתבו דבתוספת יו"ט אסור במלאכה אך מותר לישא אשה, דדין "ושמחת בחגך" ולא באשתך נאמר רק ביו"ט עצמו ולא בדין תוספת. ומבואר מדבריו דדין תוספת הוא רק לגבי שביתה ממלאכה, ומנגד בתוס' בפסחים (צט: ד"ה עד) כתבו דאין לאכול מצה מבעו"י אלא רק בלילה משום שנאמר "ואכלו"

ומצינו בפוסקים בענין אדם שלא ספר ספירת העומר ביום חמישי בלילה ולא ספר גם ביום שישי שלאחריו, ואחר שקיבל שבת מבעוד יום נזכר שלא ספר אתמול, דבשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד צ"ט) כתב דהדבר תלוי בטעמי הט"ז (או"ח ת"ר) בענין ציבור שלא היה להם שופר בר"ה שחל ביום חמישי וקיבלו על עצמם שבת מבעו"י ביום שני של ר"ה, ואחר שקיבלו שבת הביא להם גוי שופר מהעיר הסמוכה, דכתב הט"ז שיכולים לתקוע בשופר מב' טעמים:

א. דחשיבא כקבלת שבת בטעות מחמת שכל אחד רוצה לקיים מצוות ה',
ב. ע"פ הפמ"ג שכתב דאין קבלת שבת תלוי בתפילה כלל לא להקל ולא להחמיר ע"ש בדבריו,

ונמצא נ"מ גדולה לגבי יחיד שכבר התפלל ערבית של שבת מבעו"י ונזכר שלא ספר ספירת העומר של אתמול, דאי נימא כטעם השני של הט"ז הרי שאין קבלת שבת תלויה בתפילה כלל וכל שהיום גדול יכול הוא לספור בלא ברכה את ספירת העומר של יום האתמול, אך אי נימא כטעם הראשון של הט"ז דמה שיכולים הקהל לתקוע בשופר הוא משום דהוי קבלת שבת בטעות זה א"א לומר כאן, דכיון שהיחיד התפלל תפילת ערבית של שבת נמצא שאם קבלת שבת שלו היתה בטעות הרי שכל ברכותיו הם לבטלה ויצטרך להתפלל פעם שניה, ומדוע נאמר דבשביל מצוה דרבנן יעבור בקום ועשה על ברכות לבטלה, ודווקא אם נזכר קודם ערבית יכול לספור ספירת העומר ולא אחר ערבית. ומה שהט"ז כתב שיכולים לתקוע בשופר אף אחר שהתפללו ערבית הוא דווקא בציבור שלא מטרחינן להו להתפלל ערבית שנית אף אם טעו ביום המעונן וכמבואר בשו"ע (רס"ג י"ד), וכיון שאין להם ברכות לבטלה אזי יכולים הם לתקוע בשופר.

ומ"מ מסיק האגרו"מ שם שיכול לספור את ספירת יום האתמול אף אם כבר התפלל ערבית משום שהעיקר כטעמו השני של הט"ז.

ולפי"ז אמר הגר"א גניחובסקי זצ"ל דבחת"ס הנ"ל מבואר לא כך, שהרי אם אדם יכול לספור ספירת העומר אף כשקיבל עליו שבת נמצא דכל שנה ושנה שייך דין "תמימות" באופן מלא אף אם יום שבועות לא חל ביום ראשון, דהרי אף שמקבל תוספת יו"ט דחג השבועות אין זה מגרע בדין תמימות כלל וכנ"ל.^{נח}

ב. ועוד הקשה הגר"א גניחובסקי דגם כשחל יו"ט לאחר השבת מהני לה תוספת לגרע בשבת, ונ"מ למשל דחל עליו דין תוספת יו"ט לענין שלא יכול לברך על ציצית מחמת דלילה לאו זמן ציצית, ועוד נ"מ לענין חצי שיעור של איסור בשבת וחצי שיעור ביו"ט, דמי שלמשל כתב אות אחת בשבת ואות אחת ביו"ט שלאחריה אין זה מצטרף לשיעור ב'

את הבשר בלילה הזה", אך סעודת שבת ויו"ט יכול אדם לאכול מבעו"י אחר שקיבל עליו שבת. ולדבריו מבואר דדין תוספת שבת חיילא לכל מילי ולא רק לשביתה ממלאכה.

וע"ע ברמ"א (יו"ד ריש קצ"ו) דהביא מחלוקת האם אשה יכולה לעשות הפסק טהרה אחר שהתפללו הקהל ערבית ועדיין היום גדול, ואף בשבת אם קיבלו על עצמם שבת, ומסיק שם דנוהגין לכתחילה ליהזר ובדיעבד אין לחוש.

^{נח} אמנם מצינו בט"ז (או"ח תרס"ח) דס"ל שמי שקיבל ע"ע תוספת יו"ט בשמיני עצרת מבעו"י אינו צריך לאכול בסוכה, דכל תוספת מפקיעה את היום שלפניה לגמרי והוי כמו בלילה ממש.

אותיות, אך אם כתב אות אחת בתוספת יו"ט ואות שניה ביו"ט עצמו מצטרפי, וה"ה כאן
דאם יכתוב אות אחת בתוספת יו"ט מהני לה לענין להצטרף ליו"ט, ונמצא דחל תוספת
יו"ט אחר השבת.

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים

רב יוסף וסיני

איתא בפסחים (סח:) רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. והק' בבאר היטב (סי' תצ"ד) ועוד אחרונים מהא דאיתא בסוף סוטה (מט:) משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא. א"ל רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא א"ל רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא. ולכא' אין זה ממדת הענוה לרומם עצמו ממעל שאר אנשים מחמת יומא דעצרתא.

והנראה לבאר ע"פ מש"כ האבנ"ז (הובא בשם משמואל פ' במדבר) לבאר גמ' הנ"ל, דאי לאו האי יומא שהעליונים פונים אל התחתונים שנא' וירד ה' על הר סיני, כמה יוסף איכא בשוקא, ורק מחמת שהעליונים פונים לתחתונים על כן יש לשפלים מעלה בהאי יומא. ומחמת שהיה שפל בעיניו לא מצא בעצמו מעלה אלא זו שאין לו כלום עכ"ד.

ועפ"ז נראה לחדש דביום מתן תורה נכנס מדת ענוה להיות בכלל "והלכת בדרכיו", מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא מבקר חולים וכו', ומעתה דמצינו מדת ענוה גבי קודשא ב"ה דכת' וירד על הר סיני, ניתוסף מדת ענוה לוהלכת בדרכיו, ואמרינן מה הוא עניו אף אתה עניו.

ואל תחשוב בדעתך דנתוסף מדת ענוה ליהוי בכלל והלכת בדרכיו במעמד הר סיני בלי טעם, אלא בדוקא נתחדש זאת ביום קבלת התורה ולא קודם לכן וכדיבואר. מדת ענוה הוי מישך שייך לקבלת התורה, דבלי מדת ענוה ליכא כלי לקבל התורה. בעיני עוה"ז, מי שמתעשר, יכול להראות ממונו לכל ולהתגאות בה, ובכל זאת לא ימצא שום עיכוב מלהמשיך להרויח בדרך שלו, ויקנה קניני כספו. לא כן קבלת תורה, דמי שמפרסם גדלותו וגאונית שלו, בידוע שלא יתקיים חכמת התורה אצלו.

הלא מצינו בש"ס כמה פעמים הקשר בין מדת ענוה לתורה, ולדוגמא איתא בתענית (ז.) רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.

ובעירובין (נד.) אמר רב מתנה מאי דכתיב וממדבר מתנה אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו.

ובסוטה (כא:) א"ר יוחנן אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר והחכמה מאין תמצא. ובסוטה (מז:) משרבו מושכי הרוק (פירש"י מדת גאווה הוא) רבו היהירים ונתמעטו התלמידים. ובקידושין (מט:) סימן לגסות עניות, מאי עניות, עניות תורה.

והנה בסוטה (ה.) פליגי אמוראי בקרא ד"ואת דכא ושפל רוח" אי הקב"ה מעלה השפל רוח אצלו או דמשפיל עצמו אצל השפל רוח, ומסיק דמסתברא כמ"דמשפיל עצמו אצל השפל, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה. וע"ז א"ר יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, ע"כ. הרי דר' יוסף עצמו דאמר לא תיתני ענוה דאיכא אנא, הביא מקור לגודל מעלת העניות ממעמד הר סיני שהעליונים פונים אל התחתונים.

ובדרך חידוד נ"ל לחדש דהנה מצינו פלוגתא בסוף מס' הוריות וברכות אי עוקר הרים עדיף או סיני עדיף. ויש לבאר דלכך מכונה רב יוסף בש"ס בשם "סיני", לא רק משום בקיאותו, יע' תוס' בסנה' (מב.) ד"ה ורב, אלא דכדת וכדין וראוי הוא דמרא דשמעתא דענוית יהא מכונה בשם "סיני", כיון דעניות הוא היכ"ת לקבלת התורה. ומשום דבמעמד הר סיני נתהווה מדת ענוה לכללא ד"והלכת בדרכיו", וכדכתיב וירד ה' על הר סיני, והיא היא מהות דרב יוסף המכונה סיני.

ולכן דוקא ר' יוסף אמר אי לאו האי יומא דמ"ת, כמה יוסף איכא בשוקא, דאין המעלה והמהות שלו שוה כ"כ אלא משום האי יומא שירד ה' על הר סיני. ומהאי טעמא אמר ר' יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא, דזהו מהותו. וודאי אי"ז חסרון של עניות וכדדק' האחרונים שם, דאדרבה, כל כוונתו הוא לומר דאין לי שום מעלה אלא זאת בלבד וכנ"ל.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

בכל שנה יש מעמד קבלת התורה מחדש

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר (א, א)

א [חז"ל שואלים, מהו הלשון "במדבר סיני", ומדוע לא מספיק לומר "וידבר ה' אל משה באוהל מועד"?

ב] עוד יש שואלים, מדוע מעמד הר סיני ומתן תורה היו במדבר, מפני מה לא ניתנה תורה בארץ ישראל הרי מבואר (ב"ב קנח, ב) "שמע מינה אוירא דארץ ישראל מחכים". וקדושתה תשפיע על המקבלים שלימות התורה והרבה ממצוותיה אינם אלא בארץ, ומדוע הקדים הקב"ה ונתן לנו את תורתו עוד קודם שהגענו לארץ ישראל?

נקדים, שישנם טועים לחשוב, שהיה מעמד הר סיני וקבלת התורה, והוא רק היסטוריה שאנו חוגגים זכר לאותו יום גדול ונורא, אולם מתורתנו נלמד שבכל שנה ושנה יש מעין מעמד הר סיני וקבלת התורה מחדש בפועל ולא סתם זיכרון לדבר, עד אשר אשר יש לזה השלכות והשפעה על המציאות בימינו, ואף הדבר בא לידי ביטוי בהלכה כאשר נבאר לקמן.

התורה ניתנה בשלשה דברים אש מים ומדבר

חז"ל (במדב"ר א, ז) דורשים, למה במדבר סיני? מכאן שנו חכמים בג' דברים ניתנה התורה, באש, ובמים, ובמדבר, באש מנין "והר סיני עשן כולו וגו'", ובמים מנין שנאמר "גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים", ובמדבר מנין "וידבר ה' אל משה במדבר סיני", ולמה ניתנה בג' דברים הללו? אלא מה אלו חנם לכל באי העולם כך דברי תורה חנם הם שנאמר (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים, ד"א וידבר ה' אל משה במדבר סיני אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה לכך נאמר במדבר סיני.

ומבאר הגה"צ רבי שמשון פינקוס בספרו, שהטעם מדוע מתן תורה במדבר דוקא, עפ"ד חז"ל (סוף תענית) עה"פ "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" שחתונתו זהו מתן תורה, הקשר והחיבור של כלל ישראל עם הקב"ה הוא ע"י התורה. כדי שהשייכות תהיה מושלמת וללא הפרעות של היסח הדעת לדברים אחרים צריך שהתורה תהיה הדבר היחיד ביניהם, אילו נכנסו לארץ ישראל קודם מתן תורה עלול היה לקרות שילכו איש לגפנו ולתאנתו ותורה מה תהא עליה? ארבעים שנה במדבר ללא התעסקות בשדה וכרם

הם כחדר יחוד בין הבעל והאשה בהם מתחזקת השייכות ביניהם, מעולם לא שמענו שחופה תהיה בתוך הבית כי אם היא תיערך בבית הכלה תצטרך להתעסק בצרכי המטבח וזה לא הזמן המתאים לכך. במדבר ללא המצוות התלויות בארץ כל ההתעסקות היתה בתורה בלבד ואז נקבע לדורות עולם הקשר והדביקות של כלל ישראל אל הקב"ה ע"י התורה הקדושה זו היתה החתונה החופה והיחוד בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים.

ערב שבועות נקרא יום טבוח

והנה חג מתן תורה אינו חד פעמי, אלא מתחדש בכל שנה כאשר מבואר ברמ"א (תסח, י) ע"פ דברי הגמ' (שבת קכט, ב) שנהגו שלא להקזיז דם בשום עי"ט, ואין לשנות. ומבאר הפוסקים, כי בערב שבועות יצא שד דשמו טבוח, ואילו לא קיבלו ישראל את התורה הוי טבח להי לבשרייהו ולדמייהו וגזרו רבנן על כל עיו"ט משום ערב שבועות.

ומבאר המהר"ל, כי התורה שקבלו ישראל אינו מעולם הזה רק כי התורה היא מן השמים, וכבר בארנו דבר זה, ומכל מקום העולם הזה צריך הוא אל התורה, ולפיכך כאשר היה ערב שבועות שהוא זמן שראוי לתורה נמצא חסרון העולם מה שראוי העולם אל התורה, ואין התורה בעולם, כי כבר אמרנו כי התורה היא מן השמים, ומאחר שהתורה היא מן השמים יש בעולם הזה חסרון כל זמן שלא יושלם העולם הזה בתורה מן השמים, ומצד החסרון יש כאן רוח ששמו טבוח, כי אחר חסרון נמשך חסרון והפסד, ונקרא יום טבוח שלשון טבוח משמע הפסד לגמרי כמו שהוא טובח, ודבר זה לגודל החיוב שאי אפשר לעולם בלא תורה, ואם לא קבלו ישראל היה כאן טביחה גמורה שכל טביחה היא בכח וביד חזקה, ואם לא קבלו ישראל את התורה [היה חסרון בדבר] שהוא מחוייב ומוכרח להיות מצד עולם הזה, והמתנגד לדבר מחוייב ומוכרח כמו שהיא התורה שאי אפשר לעולם הזה להיות זולת זה הוא נטבע בכח, וזה שאמר הוי טבח לבשרייהו ולדמייהו. [כי כבר] אמרנו כי דבר זה מצד כי מתחייב שתהיה התורה בעולם, ואם היה התורה מעולם הזה לא היה נחשב העולם חסר כלל בשביל שאין כאן תורה, כי קרוב הוא לקבלת התורה, אבל אין התורה רק מן העולם העליון, וכיון שכן הוא יש כאן חסרון בעולם היא התורה שמוכרח להשלים אותו דהיינו לקבל התורה, [ואם] לא יקבל התורה היה מתחייב בהכרח הפסד והוא הרוח שנקרא טבוח המחייב טביחה לבשרייהו ולדמייהו ופירש ברור הוא זה כאשר תבין דברים אלו מאוד עכ"ל.

ויותר מכך נראה כי חז"ל מלמדים אותנו בזה, כי מעמד קבלת התורה אינו הסטוריה שהיית אלא בכל שנה ושנה מחדש יש מעמד קבלת התורה אצל כל אחד ואחד מחדש, כמו שכתב מהרח"ו בשם האריז"ל כי אותו שפע שהיה בזמן של כל חג וחג גם בזמן הזה יש אותו שפע ואותה התעוררות מחדש. וכן כתב המחצה"ש בסימן תסח להסביר את הדבר מפני, דנודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו עניין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר ועניין ההוא.

בכל שנה יש מעמד קבלת התורה מחדש

ולכן בכל ערב חג שבועות מתעוררת אותה סכנה ואותו איום מחדש על כל אחד ואחד
אם לא יקבל את התורה נמצא בסכנה.

נמצא מבואר, כי בכל שנה מחדש מחוייב כל אחד להתכונן לקבלת התורה כמעמד הר
סיני ולקבל על עצמו ביתר שאת ועוז משנה שעברה בכדי להיות הולך ומוסיף ולא
ההיפך חלילה, כיון שהתורה היא חיינו והיא קיום העולם שהכל תלוי בקבלת התורה.

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש)

לעסוק בתורה ע"י כלי העזר הנקרא 'מחשב'

הנה מתקרבים אנו בס"ד, אל עבר היום הגדול, יום קבלת התורה, אשר היא מוש חיינו ואורך ימינו. ואין שמחה בעולם, אשר יכולה להשתוות, עם שמחתם ומנת חלקם של עמלי התורה, אשר זוכים בכח התורה הקדושה, להתפלג מאנשי השוקא. ולחיות בחיי אושר ודבקות בהשי"ת, שהיא פסגת שאיפתם.

ברצוני לעסוק בהזדמנות זו, בנקודה אשר נוגעת לרבים וטובים מבני לומדי התורה בכלל, וכלפי מרנן ורבנן כותבי המאמרים בגליונות האספקלריא בפרט. אשר רבים מהם, נעזרים ומשתמשים בכלי העזר המכונה בשם 'מחשב'. וזאת בכדי להקל על מלאכת הכתיבה והחיפוש, הסידור והעריכה. וכידוע שכלי עזר זה, מועיל הרבה להוצאת והפצת דברי תורה לאוויר העולם. דברים שלא חלמו עליהם בדורות שעבר. על מגוון רחב ועצום של נושאים, ובידע רחב אפיקים, המשתרע לאורכו ולרוחבו של ים התלמודים. ואין כל צורך להרחיב בצד התועלת שבענין, מכיון שהציבור שלפנינו, מבין אותו לאשורו.

אך ב"ה זכינו לקבל תורה, אשר אמת היא יסוד דרכה. וחוש הביקורת המפותחת, אשר קיימת בתוך בני עמנו, היא זו שעמדה לנו, להוציאנו ולחלצינו מן המכשולות הרבים, הכרוכים להם במשעולי הדרכים. ואכן כידוע, קיימות ביקורות לא מעטות, כלפי צורת הלימוד הזו. אשר נוטשת למעשה, את הדרך שבה למדו כל אבותינו ואבות אבותינו, עד לדורנו אנו. וכידוע כי ישנה רתיעה גדולה מן החדשות, וכפתגמו הידוע של מרן החת"ס, "החדש אסור מן התורה".

ושעל כן חושבני, שמן הראוי להעלות בהזדמנות זו, על גבי שולחן מלכים, דיונים והשגות שונות, אשר נשנו ונאמרו על דרך לימוד זו. ומובטחני כי לת"ח דכאן, יהיה הרבה מה להוסיף על דברי, ואשמח מאוד שיעוררני ויתקנוני על כל פגם, ולו הקל ביותר. שהרי כידוע, בדברי תורה העומדים ברומו של עולם, אין מציאות של דברים קלים^{נט}. ובס"ד אשא תפילה לרבש"ע, שיוליכני על דרך האמת, ללכת בדרכה של תורה.

א[עמלה של תורה

הנקודה הרגישה ביותר, שככל הנראה, בה נמצא הדגש החזק ביותר של המשיגים בזה. הוא ענין 'עמל התורה', שכידוע הוא הענין הנחוץ והתנאי המוכרח, למען השיג השגות בלימוד התורה, הן מבחינה סגולית, והן מבחינה מציאותית. ובס"ד דנתי בזה בעבר, בפרשת תרומה. וכמו כן נו"נ בזה גדולי הרבנים שליט"א בנוגע לשאלת הפולמוס של הרה"ג ר' מנחם צבי גולדבאום שליט"א יעו"ש שביארו את הענין, לאורכו ולרוחבו.

^{נט} וכפי שהעיד מרן החזו"א זצ"ל על עצמו בעת שנתבקש לחו"ד על דברי תורה 'קלים' שנשלחו לו, וז"ל, "בטבע אני רואה את כל הענינים לחמורים. וקלים כמעט לא פגשתי", (קובץ אגרות ח"ב סי' ל"ד).

והנה מטבע הדברים, כאשר עוסקים במלאכת ההקלדה והחיפוש במחשבים, הרי שאין נדרשת עמלות גדולה כ"כ, אלא הכל בא על מקומו בשלום, ע"י לחיצת והקלדת כמה תיבות, ודברי התורה צפים ועולים להם מאליהן. ושעל כן לכאורה דרך זו איננה תואמת לדרכה של תורה.

וכיו"ב כתב לי הרה"ג ר' יהודה טננהויז שליט"א [על דברי בפרשת תרומה] וז"ל, "ב"ה זכיתי לעסוק כבר יותר מעשור בהוראת התורה ומצותיה. והאמת אגיד, שהידיעות של התלמידים היום, הם הרבה יותר ממה שאנו ידענו בגילם, ובענין זה אכשור דרא. אולם אין כמעט מי שמסוגל לשבת ולחשוב יותר מדקה, תשובה על שאלה. אם זה הולך מידי, טוב. ואם לא, נבדוק ונעשה חיפוש וכדומה. מה שלפני עשורים היה פשוט, שצריך להתייגע ולחפש תשובה, הפך היום להיות נדיר ביותר. וכפי שכבר הגדיר זאת בשעתו ר' שלמה וינברג שליט"א, דור האיסטנט", ע"כ.

דברי שינון וחידוד נוספים ראיתי בזה, למו"ר הגאון ר' שלמה ידידיה זעפראני שליט"א בהקדמה לספרו **עטרת שלמה** (א"ח עמ' 3) וז"ל, "עתה אומר את שבליבי, אשיחה וירוח לי. הנה עינינו הרואות בדורנו, כי מחד גיסא רבתה התורה בישראל תהילות להי"ת והיכולות בנגישות לספרים ובפרט ע"י מחשב הגדילו את האפשרויות. ואולם מאידך גיסא כבר המליצו ואמרו אל תיקרי מחשב אל מח-שב. ועוד המליצו ואמרו (עי' תוספתא דמאי ה' ב, ירושלמי דמאי ד' א), עם הארץ יראת שבת עליו. דהא אינו יודע להשיב אלא מהמחשב, ובשבת שאינו יודע להפעילו, ירא שמא ישאלוהו ותיגלה ותראה בורותו. וכמו"כ כשהכל נעשה ע"י אחרים מתמעטת ונחלשת עמלה של תורה".

אך כמובן, שאין בטענה זו שלילה מוחלטת, על השימוש והסיוע באמצעות המחשב, עבור לימוד התורה. ואם כי אין להכחיש את המציאות, שאכן באמצעות הפיתוח והשכלול שקיים בתוכנות ובמאגרים התורניים, ניתן לדלות מים עמוקים, בתוך זמן קצר ומדוד, בלי טורח ויגיעה רבה. אך כידוע לכל, התורה היא בבחינת מים שאין להם סוף. וככל שדולים יותר מידע, הרי שרואים בחוש, שאין בזה, אפילו לא בחינה של טיפה מתוך הים הגדול. ועוד נותרה כברת דרך ארוכה ומפרכת, בכדי לברך על המוגמר, ולסנן את המים, שיהיו צלולים וזכים, מן כל הסיגים ומכשולי הדרכים. וכל זה דורש לעמילות יתירה.

אלא כמדומה שדברי המעוררים בזה, לא נועדו, אלא לשמש לנו כתמרור הזהרה! שנבדוק באמת ובתמים את דרכינו, ונראה האם יסוד חידושי התורה, שזוכים אנו להעלות בחקתנו. האם הם רכושנו אשר עמלנו ויגענו בו להשיגו. או שמא מדובר בהעתקת חומר מידע, אשר חזו עינינו ע"י מצמוץ מהיר, מתוך מאגרי המידע. ובאמת שדברים אלו הם מהדברים שצריכים חיזוק מתמיד, כי כח העצלות שקיימת בטבעו של האדם, מבקשת את היפוכה של העמלות. ובודאי שראוי לכל לומד, לעמוד על הערה נחוצה זו.

אמת כי ראוי לציין כאן, ממה שראיתי מתוך מו"מ של כמה מחשובי הרבנים שליט"א, ה"ה הרה"ג ר' מנחם צבי גולדבאום שליט"א עם הרה"ג ר' יששכר דוד קלויזנר שליט"א. אשר דנו בנושא זה של עמל התורה. וציינו בזה לגדולי עולם זי"ע, אשר חששו מלקבל דברי תורה, הבאים להם שלא מתוך עמל. ולא הסתמכו על הטענה הנז"ל, שאין סוף לחיקור והעמל, ואפשר עוד לעמול בתורה, אף לאחר קבלתם בצורה קלה. אלא סברו, כי מוטב שכל הלימוד, יתבצע אך ורק מתוך עמלות.

אך כמדומני, כי כל הדברים הללו אינם נוגעים ואמורים ביחס לבני דורנו. לא מיבעיא לפי דרכו של אחד מבעלי התוס' בספרו שו"ת מן השמים, וכן מרן הב"י בספרו שו"ת מגיד מישרים, אשר קבלו הוראות ודרכי לימוד מן השמים, ולא חששו במה שמגיע להם הדבר, שלא מתוך עמל. וא"כ מי יהין להכריע בין ההרים הרמים, אשר נחלקו בזה. וחזינן כי יש שסברו, דמוטב לקבל תורה גם שלא מתוך עמל, ובלבד שידעו את יסודות הלימוד וההלכה, על בוריין ועל אמיתות.

אלא שבעיקר נראה לי, כי כל הנושא הזה, אינו נוגע כלל אלינו. דהלואי שיזכה מן דהו מבן דורנו, להגיע למדרגה שכזו, שירדפו המגידיים לפתחו, לגלות לו רזי תורה... וכלל גדול לימדנו חז"ל, כי אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוון את לבו לשמים. וכל אדם באשר הוא אדם, עליו לעבוד את ה' ית', לפי הכוחות המיוחדות שקיבל, ואין בידינו ללמוד על עצמנו למעשה, מתוך הנהגותיהם של רבותינו ז"ל. וכנראה שלזה כיוונו חז"ל בשבת (ק"ב:) באומרים, "אם ראשונים בני מלאכים, אנו בני אנשים. ואם ראשונים בני אנשים, אנו כחמורים".

ועכ"פ כאשר רואה הלומד, כי דוקא באמצעות אותם כלי העזר, זוכה הוא לקבל יותר חשק וסיפוק מלימודו. הרי שנראה כי זוהי הדרך הסלולה בעבורו. ואין לו כל מקום לחוש, במה שמקבל את ראשית דרך לימודו, בקלות שלא מתוך עמלה של תורה. דמאחר

^ס והרה"ג ר' יששכר דוד קלויזנר שליט"א ציין בזה מספרי החסידות, כספר 'אמרי יהודה' אשר מובא שם על הרה"ק רבי ארון לייב מפרעמישלן נ"ע שמיאן ללמוד מאליהו ז"ל, כי רצה ליגע בעצמו, ע"ש בארוכה מעור צדיקים. וכן ללקוטי שיחות (חט"ו עמ' 81) שהביאו שם: כשהיה כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נער צעיר לימים, קרא לו סבו הגדול, אדמו"ר הזקן, וביקש לתת לו במתנה ידיעות בתורה. אך ה"צמח צדק" סירב, ואמר, כי רצונו לעמול ולהתייגע בעצמו על התורה שלומד, ואינו מעוניין לקבל ידיעות במתנה ללא יגיעה. עקב סירובו לא העניק לו אדמו"ר הזקן את המתנה. [אמנם לבסוף התחרט כמוזכר שם].

והוסיף בזה הרה"ג ר' מנחם צבי גולדבאום שליט"א כי כמו"כ מצינו להגר"ח מוולאזין זצ"ל (בהקדמת לספרא דצניעותא) על רבו הגדול הגר"א מוילנא זי"ע, "כי שמעתי מפיו הקדוש, שפעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידיים מן השמים, בשאלתם ובקשתם, שרוצים למסור לו רזין דאורייתא, בלא שום עמל. ולא הטה אזנו אליהם כלל. ואחר מן המגידיים הפציר בו מאד, עם כל זה, לא הביט אל מראהו הגדול. וענה ואמר לו, איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו יתברך שמו, ע"י שום אמצעי כלל וכלל. רק עיני נשואות לו ית"ש, מה שרוצה לגלות לי וליתן חלקי בתורתו ית"ש, בעמלי אשר עמלתי בכל כוחי, הוא ית"ש יתן לי חכמה מפיו דעת ותבונה. שיתן לי לב מבין, וכלייתי יעשו כשתי מעיינות, ואדע כי מצאתי חן בעיניו. ואיני רוצה אלא ממה שבתוך פיו. וההשגות ע"י המלאכים המגידיים ושרי התורה אשר לא עמלתי ולא חכמתי, אין לי בהם חפץ". ועוד שם: "וגדולה מזו הוא היה אומר, כי אף מה שהנשמה משגת השגות נפלאות ונוראות בשינה, ע"י עליית נשמה בשעשוע העליון במתיבתין עילאין. שזה עדיף מגילויים שע"י מגידיים, מכיון שנשמת האדם עצמו היא המשגה. אעפ"כ, אינו נחשב אצלו כל כך לעיקר גדול. והעיקר הוא, מה שהאדם משיג בזה העולם, ע"י עמל ויגיעה. כאשר הוא בוחר בטוב, ומפנה עצמו לדברי תורה, שכל התעניינותו וחפצו רק בתורה, בזה עושה נחת רוח ליוצרו ית"ש. וזה כל האדם בעסק תורתו ית"ש".

ומגיע מתוך שאיפה ומגמה, להמשיך ולסלול בעצמו את הדרך, ע"י טורח ועמל, אין כל פקפוק וחסרון בדרך זו. אלא שכאמור, דברי המעוררים בזה, לא נאמרו, אלא בתורת התבוננות. שחייב כל לומד לבדוק את עצמו, האם באמת היעד שלו הוא לעמול. באו אלא לעורר שלא לשכוח כי עיקר יסוד לימוד התורה, הוא לימוד מתוך עמל.

ב] אין התורה נקנית אלא בחבורה

עוד הערה גדולה ונחוצה העיר בזה הגאון ר' שלמה זעפראני שליט"א (עטרת שלמה שם) וז"ל, "ואחרון הכביד, שנעשה לימוד התורה הקדושה, כלימוד באוניברסיטה להבדיל. כשכל אחד יושב לעצמו, ולומד מול המסך, ואין הת"ח מתחדדים זה עם זה ובחבורה, כמקדמת דנא במשך כל הדורות. וכמה רבתה עגמת נפש, לראות בתי מדרשות, כשכל לומד יושב מול המסך, ואף קול דממה דקה לא ישמע. הלזה ייקרא לימודה של תורה, הנקנית בדיבוק חברים ובפלפולא דאורייתא. חוששני לקרוא עליהם, 'חרב אל הבדים ונואלו', וכדברי המהרש"א (מכות י. בח"א) שנעשו כגויים הלומדים תורה, ואחריתה מי ישורנו? ואע"פ שידוע כי מכשיר המחשב, הינו בעל יכולת בממדים גדולים, אשר דרכו אפשר לקבל העשרה גדולה בתורה. ואולם כל זה נכון ואמיתי, אך ורק כאשר משמש כמכשיר המסייע לתורה, ולא כגולם הקם על יוצרו וכו", עכ"ל.

והנה בודאי שיש כאן הערה נחוצה למאוד. ומי שחשקה נפשו באמת ובתמים, ללמוד תורת ה', הרי שעליו ללומדה כפי הכללים המסורים לנו ע"פ חז"ל הקדושים. ומאחר שהם עוררנו בכמו"כ מקומות, כי אין התורה נקנית אלא בחבורה, כהא דאמרו בברכות (סג:) "הסכת, עשו כתות כתות, ועסקו בתורה. לפי שאין התורה נקנית, אלא בחבורה". וכן בתענית (ז.י.), "אמר רבי חמא, מאי דכתיב ברזל ברזל יחד. לומר לך, מה ברזל זה, אחד מחדד את חברו. אף שני תלמידי חכמים, מחדדין זה את זה בהלכה. אמר רבה בר בר חנה, למה נמשלו דברי תורה כאש. שנאמר, הלא כה דברי כאש נאם ה'. לומר לך, מה אש אינו דולק יחיד, אף דברי תורה, אין מתקיימין ביחידי". וכן בגמ' מכות (י.י.), "רב אשי אמר, כל האוהב ללמוד בהמון, לו תבואה". והרבה מעלות ושבחים נאמרו בענין לימוד עם חברותא. עד שאמרו בתענית (כג.) "או חברותא או מיתותא". וכ"כ הגר"א (משלי א, ה) בביאור המשנה באבות (פ"ה מ"ו) קנה לך חבר, "ואמר יקנה, כי להבנת דבר. טוב חבר טוב, בכדי להוציא מפיו כל דבר".

א) אולם כידוע לכל, שרבו בזה החילוקים. ויש שחילקו בין אדם לאדם, וביארו, שדברי חז"ל לא נאמרו אלא כהוראה כללית. אולם כלפי כל יחיד לעצמו, פעמים שישנם יחידים, אשר רואים ברכה, דוקא בלימוד מתוך בדידות. יעויין בזה בס"ח (סי' תתק"מ) שכתב, "יש אדם מצליח בלימודו כשהוא עוסק לבד, יותר ממה שהיה לו חבר. לכך נאמר (משלי ה' י"ז), יהיו לך לבדך וכו'".

וכיו"ב הוא ג"כ בספר כד הקמח (לרבינו בחיי, ערך תורה אות א') וז"ל, "התורה צריכה התבודדות. הוא שאמר שלמה (משלי יח), לתאווה יבקש נפרד וגו'. ונראה לי פירושו, כי

מי שמתאוה לתורה, יבקש שיהיה נפרד ומתבודד. כי זה מתנאי הלימוד, להיות לפעמים נפרד מן החברים, מתבודד ומתיחד עם שכלו. ואם עושה כן, בכל תושיה יתגלע. כלומר, יתגלה ויתפרסם בקי ושלם, בכל החכמות. וכן דרשו במסכת ע"ז (יט.) כתיב (משלי ט, ג) על גפי וכתיב (שם ט, יד) על כסא. בתחלה על גפי, כלו' יחידי, מלשון אם בגפו יבא. ולבסוף על כסא, כלו' יושיבו לו כסא, לשמוע חכמתו. וע"ע עיון יעקב (ברכות ו.).

ב) ויש שהוסיפו לחלק, בין תחילת הלימוד, לבין סופו. עי' בזה בשו"ת שלמת חיים (סי' תק"ו, ונדמ"ח יו"ד סי' צ"ט), בענין הנהגתו של הגר"א מוילנא זצ"ל, שהובא בעלויות אליהו, בשבחי הגר"א, כי בבחרותו היה לומד בחדרו, ומשמע שם שהיה לומד ביחידי. והקשה לו הגר"ש סובל זצ"ל דקשה על זה מתענית (ז.). ת"ח שעוסקין בד בבד וכו'. והשיב לו הגרי"ח זוננפלד זצ"ל וז"ל, "על הגאון, אפי' בימי בחרותו, פשיטא שברר לעצמו הדין ע"פ ההלכה, ובודאי לא מצא חברים. ועכ"פ מי שלומד לעצמו, שמרגיש שבענין זה יעלה בידו יותר להבין דבר על בוריו, וכונתו אחר שיעלה בידו, יראה להשתדל גם עם אחרים, פשיטא שאינו בכלל זה".

ג) ויש שאמרו, כי בזה"ז שהספרים מצויין בנינו, הרי שהלומד מתוכם, נידון כלומד בחבורה ולא ביחידי. וכן ראיתי בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' שס"ד) שהאריך לציין בזה לכמו"כ ספרים, אורות אילים (ברכות סג:) וז"ל, דאפשר דעתה, דהני ספרי דבי רב, הן החברים. אין איסור ללמוד יחידי. אבל מ"מ הלב מהסס, עכ"ל. וג"כ בס' אילני דחיי (עה"ת בסוה"ס) הביא מספר זכר נתן, דבזה"ז שרבו ספרי הדפוס, וכל אדם שלומד אפי' לבדו, כאילו לומד עם חברים. ועי' בספר מנחת שמואל (תלמיד להגר"ח מוולוז'ין, בסק"ח) וז"ל, "דבזה"ז דנכתב התלמוד ופרושיהן, מוטב ללמוד לבדו, אם אינו מוצא חבר השובה לו בשכל ובסברה". וכן בספר ברכת אברהם (דקע"א) שהיה דואג על שלא היו לו חברים, וירא ממאמר חז"ל דאסור ללמוד יחידי. עד שראה בשל"ה, שפי' המשנה, וקנה לך חבר, דהיינו העט סופר, שנקראת קנה, תהיה לך כחבר, ע"ש. וכמו"כ דקדק בגנזי חיים (פלאגי, מע' ח' כלל ס"א), מדברי רש"י (אבות א, ו) וקנה לך חבר "אמרי לה ספרים", ואמרי לה חבר ממש לפי שטובים השניים מן האחד. וכן הביא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תקמ"ב) ששמע על רבינו החזו"א זצ"ל, שנשאל למה לומד יחיד, הלא אמרו חבר אל הבדים וכו'. והצביע על דברי רש"י ושאר מפרשים, שהלומד בספרים, אינו לומד ביחידי.

ד) וידוע גם כי היעב"ץ (בהקדמה לסידור בית יעקב ד"ה ולכבוד), כתב לחדש, כי בארץ ישראל לא נאמרו הדברים. ומסגולת קדושת הארץ, ניתן ללמוד בה גם ביחידות. אולם היו שהשיגו על כך, ממה שמצינו ברש"י (אבות ו, ג) שכתב, "לפי שמצאו אחיתופל לדוד שהיה יושב יחידי ועוסק בתורה, אמר לו, למה אתה לומד יחיד, והלא כבר נאמר חרב הבדים ונאלו", עכ"ל. והרי אחיתופל ודוד המלך ע"ה, היו בא"י, וחזינן דגם הכא יש חיוב של לימוד בחבורה, וצ"ע.

ג] להבדיל בין הקודש ובין החול

עוד טענה כנגד תופעת לימוד התורה ע"י מחשב, עורר בזה בשו"ת **משנה הלכות** (חי"ט סי' שע"ב), דאין נכון לערבב בין תחומי קודש לתחומי חול. ומאחר שבאמצעות המחשב, משתמשים גם לצורכי החול, כגון לפרנסה או ליתר צרכי החיים, הרי שאינו נכון לכתוב ע"ג אותו מחשב, את חידושי תורתו. וציין שם לכמה אסמכתאות ליסודו:

א'- ראשית מדברי הירושלמי (ברכות פ"א ה"ב), "רשב"י אמר, אלו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאתיהיבת תורה לישראל, הוינא מתבעי קומי רחמנא, דיתברי לבר נשא, תרין פומין, חד דהוי לעי באורייתא, וחד דעבד ליה כל צורכיה", ע"כ.

ב'- וכן הראה לדברי הס"ח (סי' תתפ"ח) וז"ל, "מעשה היה באחד, לא היה מניח לכתוב מדיו שבקרנו, כי אמר כבר הזמנתי לכתוב בו דברי תורה, ולא יתכן שיכתוב להדיוט בו. ואף על פי שאמרו הזמנה לאו מילתא היא, במקום שאוכל לקיים דברי אביי אקיים וכו'" ע"כ.

ג'- וכיו"ב יצויין גם לדברי הס"ח (סי' רפ"א) וז"ל, "ואם צריך לשלוח כתב ויש לו דף כתוב, ויש לאותו דף גליון חלק. אל יכתוב בגליון צרכיו שצריך לשלוח לחבירו, בין שכתוב בו תורה שבכתב, בין תורה שבע"פ", ע"כ.

ד'- כמו כן הביא משו"ת **עבודת הגרשוני** (סי' י"ז) אשר כתב בריש מכתבו לבנו וז"ל, "הנה מילי בעלמא אכתוב לך בנייר בפני עצמו, כדי שלא לערב דברי חול עם דברי קדושה. וכן אני נוהג עם כל אדם. ונכון הוא מכמה טעמים. והנה בכתבך אם היית כותב ד"ת בנייר בפני עצמו, הייתי יכול ליתנו לקרות לכל הלומדים. ובאשר שערבת הדברים, הייתי מוכרח לקרות לפניהם, וד"ל. בכך אהובי בני, מכאן והלאה, ממני תראה וכן תעשה". וכיו"ב כתב גם בשו"ת **יהודה יעלה** (ח"א יו"ד סי' י"א), "והנני לעוררך בעתיד אי"ה, בכתבך לי, תעשה לד"ת מדור בפ"ע, על נייר אחרת. וענייני רשות, על נייר בפ"ע. והטעם פשוט מובן מעצמו". וע"ע בזה בשו"ת **אפרקסתא דעניא** (ח"א ס"ס ב'), ובשיח **התורה** (ח"א שאלה א' תי"ז).

אולם לענ"ד אין מכל האמור, הכרח לסתור את דרך הלימוד באמצעות המחשב. וזאת מב' טעמים עיקריים^{סא}:

א) המקורות הנזכרים, אינם פסקי הלכות. אלא יסודם ועניינם, תלויים בשורשי החסידות והפרישות, אשר נהגו וסלסלו בהם, גדולי וצדיקי הדורות. וכפי שידוע שהרבה מעניני הס"ח, אינם אלא עניני פרישות. ושעל כן, פשיטא שכאשר רואה הלומד, כי בעזרת המחשב, יצליח יותר בלימודו, בודאי שאין כדאי לו לנהוג כאן בפרישות. ולא גרע ממה

^{סא} מלבד מה שיל"ד, כלפי המקור האחרון, מדברי שו"ת **עבודת הגרשוני**. שמשמע מדבריו, כי עיקר הקפידא שלו היתה, על כך שא"א להראות את המכתב אח"כ לאחרים, מפאת הפרטים האישיים שנכתבו בו. ויתכן שלא היה לו קפידא בעצם תערובת דברי החול והקודש באותו נייר.

אמרו, עת לעשות לה' וכו'. ומוטב שיכתוב את חידושי התורה, ע"ג אותו מחשב, אשר משתמש בו ליתר צרכיו. ובלבד שיתרבה לימוד התורה בעולם.

ב) ובעיקר מה שנלענ"ד לדון בזה הוא, דהגם כי נכון, שרבים וגם טובים, משתמשים באותו מחשב, גם לצרכי כתיבת חידו"ת, וגם לצורכי פרנסתם. אולם ברור שדבר זה נעשה מתוך חלוקה ברורה ומסודרת, ע"י שפותחים תיקיה מיוחדת ונפרדת, לכל תחום ותחום. כך שלמעשה החידו"ת, נכתבים ע"ג דף אחד. ושאר עניני החולין, נכתבים ע"ג דפים ומסמכים אחרים.

ואם כי נכון, ויש מקום לטעון, דס"ס שני הדברים נראים ע"ג אותו מסך מחשב, בזה אחר זה. וא"כ לכאן, הכל הוא כדף אחד. אולם לענ"ד מסתבר יותר, שאין לדונם כאל אותו עמוד. שהרי כאשר פותחים מסמך אחד, א"א לראות את מה שכתוב במסמך האחר. ונראה דיש לדמותו לב' עמודי דפדפת, שלמרות שצמודים זה לזה, מ"מ כל בר-דעת מבין, שהם מחולקים זה מזה, שהרי בקל ניתן להפרידם לשנים. ומה שהם עומדים בסמוך ונראה זל"ז, אין זה הופך אותם לעמוד אחד, וכן הוא הדבר בנוגע לנ"דסב.

ד) להבדיל בין הטמא לבין הטהור

אמנם עוד ראיתי בשו"ת **משנה הלכות** (חי"ט סי' שע"ב), אשר עורר בתו"ד בהשגה חמורה יותר. והיא, דמאחר ובדור השפל שבו אנו נמצאים, מרכז הסיטרא אחרא, מצוי וממוקד, בתוך עניני המחשוב. וכל גדולי ישראל יצאו ועדיין יוצאים מגדרן, וזועקים מקירות לבם, על קושי הנסיון, אשר ניתן על ראשם של בני דורינו, בעת שמשתמשים בכלי המחשב, אשר כל האביוזרייהו של הג' עבירות החמורות, מצויות בכל אתר ואתר, בתוך התוכנות והאינט' וכו'. וא"כ אין נכון, לקחת את אותו מכשיר טמא, ולהשתמש בו ככלי קיבול, ללימוד התורה הקדושה. וגם לזה ציין לכמו"כ מקורות:

א'- ציין לדברי **רש"י** (דברים טז, כב), "מזבח אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות, ואת זו שנא. כי חק היתה לכנענים. ואף על פי שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שנאה, מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה". וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הל' ע"ז פ"ו ה"ו).

ב'- כמו כן הביא מדברי המדרש **תנחומא** (פקודי אות ט') בענין המראות הצובאות, אשר נתנדבו הנשים להביא, עבור בנית המשכן. ואיתא שם, "כשראה משה אותן

³⁰ וכמדומה שזוהי גם ההוראת היתר שיש, באותם שמדפדפים בין העמודים שבמחשב, במסמכים אשר מופיעים בתוכם, משמות ואזכרות שאינם נחקקים. וכבר עוררו בזה, דלכאן עוברים ע"י אותו דפדוף, משום מחיקת השם. שהרי כאשר ממשיכים לדפדף, נמצא כי התיבות שלפניו, נעלמו מן המסך. והגם שאפשר לחזור ולראותם שוב, אולם ברור כי המסך האלקטרוני, מחדש את פעולת התצוגה בכל תזוזה מחדש. וא"כ לכאן יש לדון זאת, ככתיבה ומחיקה מחודשת בכל דפדוף ודפדוף, ויש לאסור זאת, משום מחיקת שמות שאינם נחקקים. אולם להנ"ל א"ש, דאין מדובר כאן בעמוד אחד ארוך, אשר מחדש את הכתיבה בכל תזוזה הלך ושוב. אלא מדובר כאן בעמודים הנפרדים זה מזה לגמרי. ושעל כן, כאשר יורד ונעלמים התיבות העליונות, אין הפירוש שנמחקו התיבות, אלא הביאור הוא, שעבר כעת לעמוד אחר. וכמו שמותר לדפדף בין עמודי הספר, ואין לחוש במה שמכסה עמוד אחד את חבירו, שהרי אין עמוד נוגע בחבירו כמלא נימה. וה"ה לגבי מסך המחשב, למרות שכל העמודים מופיעים ע"ג אותו מסך, מ"מ אין לדונם אלא כאל עמודים המחולקים זה מזה.

לעסוק בתורה ע"י כלי העזר הנקרא 'מחשב'

המראות, זעף בהן. אמר להם לישראל, טולו מקלות ושברו שוקיהן של אלו, המראות למה הן צריכין. א"ל הקב"ה למשה, משה, על אלו אתה מבזה. המראות האלו, הן העמידו כל הצבאות הללו במצרים. טול מהן, ועשה מהן כיור נחשת וכנו לכהנים, שממנו יהיו מתקדשין הכהנים וכו'". ומבואר מטענת מרע"ה, כי בכלי אשר משמש עבור היצה"ר, אין להשתמש בו לעניני קדושה.

ג'- כמו כן ציין למה שמצינו בדברי חז"ל על הנהגת כלל ישראל שהיו נוהגים בהתבדלות מוחלטת מאוה"ע. וכהא דמצינו בספרי (תבא פיסקא ש"א), "מלמד שהיו ישראל מצויינים שם". וכן יש לציין לכמו"כ הרחקות שגדרו חז"ל, בכדי למסד את ההבדלה הזו, כמו שמצינו בגמ' ע"ז (לו:), שגזרו על סתם יינן ופתם ושמנן. וכן מצינו כיו"ב בגיטין (מד.) וע"ז (יג.), שאסור לדון בערכאות שלהם, אלא רק בכדי להציל מידם. וא"כ לכאן ה"ה הכא, יש חובה להתבדל מן המחשב, אשר מהלך פעולותיו, הוא בדרך התאווני של אוה"ע.

אולם לענ"ד, אין בכל המקורות הנזכרים, סיבה לשלילת השימוש במחשב, למרות כל כחות הטומאה הסובבים אותו. ונראה כי אם לדין יש תשובה, ויש מקום לעמוד על שורש כל אותם מקורות, שנזכרו למעלה. וכמדומה, שיש למצוא חילוקים די מסתברים, אשר בכחם לפלג בין הדבקים, ולהורות כי אין הנידון דומה לכל אותם ראיות, ואנסה להשיב את הנלענ"ד בעה"י, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, והבוחר יבחר:

א) הנה בנוגע לאיסור הקמת מזבח אבנים. נראה לציין לזה את דברי המשנה והגמ' בע"ז (נד:), "יאבד עולם מפני השוטים? אלא עולם כמנהגו נוהג, ושוטים שקלקלו, עתידין ליתן את הדין". ומבואר שם, כי למרות שעובדי הע"ז, עובדים לכל פיסת אבן, או לכל כוכבי שחק אשר קיימים כאן בעולם. ומ"מ העולם כמנהגו נוהג, והקב"ה ממשיך להעמיד ולקיים את עולמו, ואנו רשאים ליהנות מקרני אור השמש, ומן הירח. גם ובעיקר, לצורך קיום מצות ועניני קדושה, ואין כל בית מיחוש, לאסור זאת, מפני השתחת מעשיהם ופעולותיהם של עובדי הע"ז. וזאת משום, שאין ביכולת כחות הטומאה, לבא ולקלקל את העולם כולו.

ואין מזה כל סתירה, למה שמצינו שאסרה תורה מלהשתמש במזבח אבנים. ונראה כי החילוק ברור למדי, דעד כאן לא אסרה תורה, אלא נושא פרטי למאוד, אשר כל עניינו ויעודו, הוא בעבור שימוש 'עבודת אלוקים', או להבדיל אלף אלפי הבדלות עבור 'עבודת אלילים'. אולם זולתי שימוש זה, אין לו כל מטרה נוספת לצרכי העולם. ועל כגון דא אמרה תורה, כי יש להימנע מהשימוש בו אפילו לצורכי קדושה, משום שאין בו צורך ושימוש ליתר עניני החיים.

אולם בדבר אשר רבים בו השימושים והמטרות, אשר להם נועד לשמש. כגון נידון ה'מחשב', אשר מלבד עניני הקדושה או הטומאה, יש בו צרכים והשתמשויות רבות ומגוונות, בעבור כל עניני וצרכי היקום. הרי שאין בידינו להוסיף על מה שאסרה תורה,

ואין לאסור את השימוש בו. וכשם שלשאר צרכי הפרנסה, התירו להשתמש ולהסתייע דרך המחשב. הרי שמכ"ש שלעניני הקדושה, אין למנוע מלהשתמש בו, להוסיף עוד אורה, בעבור כל הבריאה כולה.

ב) ובייחס להוכחה ממראות הצובאות. לענ"ד אדרבה, משם יש הוכחה לצדד בעד השימוש במחשב. דאם כי נכון שמרע"ה סבר בסלקא דעתך לשלול את השימוש באותם מראות. אולם הרי עלינו לנקוט כמסקנא של הקב"ה, כי אדרבה מאחר ונשתמשו באותם המראות לצורכי קדושה וטהרה, מוטב והגון להשתמש בהם במשכן לצורך טהרת הכנים.

ואם כי נכון שתשובת הקב"ה הייתה כלפי אותם המראות אשר נשתמשו בהם בצורה ראויה והגונה, וכנזכר בתנחומא הנ"ל. אולם א"א להתכחש, כי המראות הללו משמשות ביסודן עבור היצה"ר. וכך מפורש בלשונו של רש"י (שמות לח, ח), "בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן. והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע וכו'".

ומכאן יש ללמוד, כי אדרבה, והיא הנותנת. דכידוע, זה לעומת זה ברא אלקים. וכשם שישנם כוחות טומאה לרוב, אשר יש להם אחיזה כאן בעולם. הרי שבצד שכנגד, עומדים כחות הקדושה, ונלחמים בהם בכל עוז, על כל חלקת אדמה. ואם אנו רואים, שהיצה"ר משתמש במחשב ומנצלו עבור כוחותיו. היא הנותנת, אשר מראה לנו באצבע, כי משם ודוקא משם, יש מקום מוצא למאבק עיקש, לפתח ממקום שבאת, עניני קדושה וטהרה. לכבוש את הרע שבעולם, ולהופכו לטוב ולמתוק. וכדרך שנהגו בנות ישראל הקדושות, עם המראות הצובאות שהיה להן במצרים, שהשתמשו בכליו של היצה"ר, ובנו בהם בתים קדושים וטהורים, העומדים על תילם לעדי עד. וזוהי הדרך הישרה, לתפוש את מקום האפילה, ומשם לשלוח קרני אורה, לרומם ולהדר את קרן התורה, בכל פינה בעולם. וזאת באמצעות כלי התקשורת הממוחשבים³⁰.

וע"ע בדברים נרגשים, שכתב בזה הרה"ג ר' יוחנן ריינר שליט"א באספקלריא (פרשת תצוה) ובהסכמת האדמו"ר מפיטסבורג שליט"א לדבריו. וכן דיבר מזה הרה"ג ר' שמואל בלויא שליט"א באספקלריא (פרשת קדשים) בענין עבודת ה', שהדרך להגיע אליה, היא מתוך הצרכים הגשמיים של האדם. ודוקא באמצעותם ניתן להגיע אל הפסגה המרוממת.

ג) ובנוגע להוכחה מההרחקות וההבדלות הרבות שמצינו בחז"ל, ביחס שבין ישראל לבין אוה"ע. הנה לענ"ד אין זה נוגע כלל לנד"ד. דהטעם והשורש של כל אותן הלכות,

³⁰ אמנם כאן המקום לציין, למה שראיתי בשו"ת ישא יוסף (כרך ב' יו"ד סי' ל"ו) שהביא כי ידוע שמרן הגריש"א זצ"ל מעולם לא התיר להשתמש בכלי המכונה "טלביזיה" למטרות חיוביות של קירוב רחוקים, וכפי ששמעתי ממנו כמה פעמים, שמדבר רע לא יתכנו תוצאות חיוביות. (למעט מקרה אחד בודד, באיש אשר חננו ד' בשפת לימודים באופן מיוחד, והיה רגליים לדבר, כי ישפיע רבות על הציור הרחב. וזה היה המקרה היחיד, למיטב זכרוני, להתיר להופיע במכשיר זה משום עת לעשות לד'), ע"כ. אולם מ"מ מסיים שם כי בדיעבד התיר להשתמש דרך האינט', משום שהוברר, שהצינור הקשר הגדול ביותר, להגיע לציבור החילוני הוא דרכו. ויל"ע.

לעסוק בתורה ע"י כלי העזר הנקרא 'מחשב'

מושתת הוא על איסורי התורה, שאסרה עלינו ב"לא תתחתן בם" וב"לא תעשה כמעשיהם", וכן כהנה רבות. ושעל כן אין כל פלא על הרחבת דברי חז"ל, בתוספת תקנות וגזרות, שמטרתם להרחיקנו מאוה"ע. וזאת כדרכם בקודש, אשר מייסדים אוזניים לתורה, ומתקנים סייגות וגזירות, בכדי שנוכל לעמוד ולקיים את ציווי התורה, כרצון השי"ת. ואין לנו את הכלים לכלול בדבריהם, תקנות חדשות, אשר אינם נוגעות במסויים לציווי ההרחקה מאוה"ע.

ואם כי מילתא דפשיטא היא, שיש לו לאדם לברוח בכל כחותיו, שלא להכניס את עצמו לידי נסיון, בפרט בדברים הנוגעים ליסודות הדת. וכבר עוררו כל גדולי הזמן על גודל הנסיון שמביאים המחשבים והאינט' בעקבותיהם. אולם כאמור לעיל, כשם שבעניני המסחר, כאשר אין דרכא אחרינא, יש להתיר את השימוש במחשב, באופן שמור וחסום, וכהוראת הרבנים שליט"א. ה"ה גם בנוגע לענין לימוד התורה, יש להתיר את השימוש במחשב, בעת שרואה בזה צורך ותועלת למען הגדלת לימוד התורה, אין כל טעם וריח לחוש בזה יותר.

וכמדומה לי, כי הגאון בעל שו"ת משנ"ה זצ"ל אשר עורר מכל ההערות הנ"ל, לא נתכוון לעורר על עצם כתיבת חידו"ת במחשב. אלא שרק בא לעורר, כי אלו הכותבים ונעזרים ע"י המחשב, עליהם ליתן אל לבם, שחלילה לא ימצא תקנתם קלקלתם. ויש צורך של שמירה בלתי פוסקת, מבית ומחוץ, שלא יצא מכשול מכל עסק זה של לימוד מתוך המחשב, ושלא יפגום חלילה בעניני הקדושה. אולם למעשה בודאי שמותר ואולי גם ראוי להסתייע בעזרת המחשב, וכפי שנהג בעצמו, שסידר והוציא לאוויר עולם, את חידושי תורתו, ע"י הדפוס הממוחשב.

ה' אין לשנות מדרך הלימוד המקובלת מדור דור

אמנם למעשה שמעתי וגם ראיתי, כי דעת גדולי רבותינו, מרנן מנהיגי הדור שליט"א, כי אין נכון להכניס את המחשבים, אל תוך כותלי ביהמ"ד. וכשיש צורך, אז יש ללמוד בו באופן אישי בתוך הבית, או כשנחוץ יכניסו לחדר צדדי, אבל לא לתוך הקודש פנימה. והנה ראיתי, למי שרצה לבאר את טעם הדבר, משום שיש כאן פגם ב'מורא מקדש'. דאין זה מכבוד ביהמ"ד, שיופיעו בתוכו מכשירים שכאלה, אשר כחות רבים מה'סטרא אחרא' נמצאים בתוכם.^ט

^ט כן נקט בשו"ת דברי אור (ח"ד סי' י"ט). וכן נו"נ בעלון האיחוד בחידוד (גליון רמ"ב) וציין שם (בהערה 14) לדברי הגאון ר' משה דוד ליפקוביץ שליט"א אשר קבע מודעה בפתח בית מדרשו בב"ב וז"ל, "לאחר עיון רב והתייעצות עם אמו"ר הגאון הגדול שליט"א [כמדומה שהכוונה להגרי"מ ליפקוביץ זצ"ל] ומו"ר הגראי"ל שטינמן שליט"א [זצ"ל], שאמרו לי, שאכתוב ואעורר את תשומת לב הלומדים, הלנים בעומקה של הלכה בבית זה וכו'. הנה איתא במגילה כ"ט, ואהי להם למקדש מעט וכו', וכן לשון הב"י (סי' קנ"א), וכ"ה גם לשון היראים (סי' שכ"ד), שצריך לזוהר מאוד בקדושת ביהמ"ד וכו'. וכאן הבן שואל, וכי יעלה על הדעת שמאן דהו יכנס 'להיכל ביהמ"ק' והפלאפון בידו, או עם מחשב, שגוף המכשיר רבים חללים הפילה (והצריך לזה אך ורק לד"ת, יכתוב בביתו או באיזה חדר צדדי). וע"כ אנו חוזרים ושונים, כיון דקדושת ביהכ"נ מעין קדושת ההיכל, שלא יכנס אדם והפלאפון ומחשב בידו, ע"כ.

לעסוק בתורה ע"י כלי העזר הנקרא 'מחשב'

ואמנם כמדומה שעל טענה זו יש להשיב, וכפי שנתבאר לעיל בארכה, כי יש ב' צדדים למטבע, וזה לעומת זה ברא אלקים, ומאחר ויש אפשרות אשר איננה מופקעת, כי יוכל הלומד ללמוד ולעיין טוב יותר, באמצעות עזרת המחשב, הרי שאין להחרים את המחשב עד חרמה, ולנקוט כי הדבר מהווה בזיון בהיכל הקודש. ויש לכאן מקום להמליץ עכ"פ את מאמר הגמ' בסוכה (נב:) וקידושין (ל:), "אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש". וכל שיש בו צורך ותועלת בלימוד, אין נראה לחושבו כפגם במורא מקדש. וכן ראיתי שהורה בזה הגר"א נבנצל שליט"א בשו"ת מציון תצא תורה (עמ' מ"ה).

אולם כמדומה לי, כי עיקר ההתנגדות של גדולי ומנהיגי הדור בזה, היא כלפי הענין של שינוי מסדרי הלימוד המקובלים לנו, מדור דור. וכפי שניתן לראות גם מתוך דבריהם, שהתירו את הכנסת המחשב, אל תוך חדר צדדי מתוך ביהמ"ד, למרות שגם בו, ישנה קדושה של מקום ללימוד תורה⁹. ונראה בזה, שחששו כדרך שחששו כל גדולי הדורות, בכל נושא של התחדשות בעניני הדת. ובפרט בתחום כ"כ רגיש וקדוש, אשר בה תלויה כל חיותנו עלי אדמות, וכל שינוי ולו הקל שבקלים, נמדד בו כבחמור שבחמורות. וכפי שידוע עד כמה יצאו גדולי ישראל כנגד גזירת הכנסת לימודי חול לתוך סדר הלימוד, ומרן הח"ח התבטא בזה נחרצות, כי דינו ביהרג ואל יעבור!¹⁰

ופשוט וברור שעסק בתורה, בצורתה הטבעית והבריאה, נעשית באופן ובצורה חיה, בדיבוק וחידוד חברים, בפנים אל פנים, במראה ולא בחידות. לקיים מאמ"כ (תהלים לה, י), "כל עצמותי תאמרנה ה'". ועכ"פ כך צריכה להיות ההוראה הכללית, שאין כל תחליף להתנהלות מחדדת ומרעננת זו, אשר ממחשת בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של הלומד, את כוונת התורה ק.

ואם כי צויין לעיל, לכמו"כ גדולים אשר נתחמו במה שאפשר לומר, כי הספרים המצויים בידינו, הם החברים, שעל ידם ניתן להתחדד בדברי תורה. הנה כלל זה אינו תואם לכלל כולו, וע"פ רוב הנסיון מוכיח, כי הצורך בחברותא חיה, נחוצה היא למאוד, עבור תועלת הלימוד, על סיפוקו ועל מלואו. ושעל כן, ברור למאוד מדוע נסוגו גדולי הדור, מפיתוח לימוד שכזה בהיכלות התורה.

אשמח במאוד מאוד, לשמוע את חו"ד של גדולי וחשובי הלומדים, אם יהיה להם פנאי לעוררני, מתובנותיהם בפרשה כ"כ נחוצה ומעשית זו, הנוגעת באופן ישיר, ללומדי ומעייני האספקלריא.

⁹ וכן נשמע גם מתוך מה שהוסיף עוד להביא בזה בעלון האיחוד בחידוד (בהערה שם) וז"ל, "והעירוני ששביהמ"ד 'אהל תמר' בב"ב, כתבו שלט בנוסח דלהלן: מאחר שלאחרונה התפשט הדבר בכמה בתי כנסיות, שהאברכים יושבים בתוך ביהכ"נ, וכותבים חידו"ת על המחשבים. בשיחה שהיתה בין מוריני הרב הגר"מ גרוס שליט"א, לבין מרן הראי"ל שטינמן זצ"ל, הועלה הנושא. ומסקנת הדברים היתה, שהדבר אינו מתאים לבית המדרש של בני תורה. ולכן אנו מבקשים למנוע את ההתפשטות הדברים כאן, ומבקשים מכל בעלי המחשבים, לא להשתמש עם המחשבים בתוך ביהמ"ד". הרי שהחסרון הוא מצד צורתה ומתכונתה של ביהמ"ד לבני תורה.

¹⁰ עי' שלמי שרה (סי' כ"ט אות א'), וע"ע בשו"ת חבצלת השרון (מה"ת סי' י"ב) אשר האריך למאוד, בחומר הענין, של שינוי מסדר הלימוד המקובלים, והביא שם גם מדברי מרן הח"ח בכנסיה הגדולה.

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש'

ג"כ, ועוד

טעם שאוכלים חלב בשבועות

טעם שאוכלים מאכלי חלב בשבועות, כתב במשנה ברורה (סימן תצ"ד ס"ק י"ב) וז"ל, ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה, כי בעת שעמדו על הר סיני וקיבלו התורה [כי בעשרת הדברות נתגלה להם על ידי זה כל חלקי התורה, כמו שכתב רב סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה] וירדו מן ההר לביתם, לא מצאו מה לאכול תיכף, כי אם מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר ציוה ה', ולנקר חוטי החלב והדם, ולהדיח ולמלוח, ולבשל בכלים חדשים, כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעת לעת נאסרו להם. על כן בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב, ואנו עושין זכר לזה. עכ"ל.

ויש להקשות דמהלשון במשנה ברורה משמע דמשום שלא היה להם פנאי כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט וכו'. אכלו חלב, אבל אם היה להם פנאי, היו שוחטין וכו', והרי לכו"ע בשבת ניתנה תורה (שבת פו:), ואסור לשחוט בשבת (שם עה:), ושבת במרה נצטוו (סנהדרין נו:), וגם עתה שמעו בעשרת הדברות על שמירת שבת, ?

א) הנה באמת בספר גאולת ישראל [הובא בליקוטי מהרי"ח (מנהגי חג השבועות דף מ"ז ע"ב)] כתב הטעם שאוכלים חלב בשבועות, מפני שבשבת ניתנה תורה, ונאסר להם בשר נחירה, ובשבת אסור לשחוט. ע"כ. אבל כאן במשנה ברורה משמע דהטעם שאוכלים חלב, לאו משום דלא היה אפשר לאכול בשר משום איסור שבת לשחוט, אלא משום שלא היה להם פנאי לשחוט וכו', והרי אפילו שהיה להם פנאי אסור לשחוט, ?

ב) אאמו"ר הגה"ח רבי אלחנן יעקב דוד הכהן רבינוביץ שליט"א, תירץ לי, דאיכא מ"ד דלא ניתנה תורה בשבת. דהנה בפרקי דר' אליעזר (פמ"ו) כתב וזה לשונו שם. רבי אליעזר בן עזריה אומר "ערב שבת" בששה לחודש בשש שעות ביום קיבלו ישראל את הדברות. עכ"ל.

ולפי"ז י"ל דהטעם הנ"ל במשנה ברורה היינו רק לפי הפרקי דר"א הנ"ל, אך לפי הגמרא בשבת הנ"ל, דבשבת ניתנה תורה, ליכא טעם זה. עכ"ד.

ג) ועוד נראה לי לתרץ בס"ד בדרך דרוש דשפיר אזיל טעם שהביא המשנה ברורה גם למ"ד דבשבת ניתנה תורה, ע"פ המדרש (שמו"ר ל', י"א) וז"ל, ואלה המשפטים, ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר, בבוקר ניתנה התורה, ובערב ניתנו המשפטים, הדא הוא דכתיב (איוב ד', כ') מבוקר לערב יכתו וכו'. עכ"ל. ומה דקתני בערב, אין הכוונה בערב ממש, אלא משש שעות ולמעלה (עיין פסחים דף נח. ברש"י ד"ה בין הערבים), ולפי זה שפיר יש

לומר דנאמרה לישראל המשפטים במשך שעות אחרי הצהרים עד סמוך לערב, לפי שהרבה דינים נאמרו בה, ועד שהלכו לביתם היה כבר בערב ממש.

ומסתבר דגם כן לא הלכו לביתם אחרי קבלת התורה [עשרת הדברות], וחזרו שנית אחרי הצהרים לקבלת המשפטים, דלא מצינו בשום מקום שכל ישראל התקבצו פעמיים להר סיני, וגם הוה טורח גדול. ועוד דאפשר דעשרת הדברות נמשך בכל שעות הבוקר, דהיינו עד שש שעות ביום דנקרא בוקר (וכמו שכתבו התוס' בפסחים דף ב. בד"ה וכאור, דעד ו' שעות נקרא בוקר), ושפיר קרינן ביה ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר וכו', (שמות י"ט, ט"ז), ובאמת כלל לא קשה הפסוק בהיות הבוקר, דאף אם לא נאמר דעד שש שעות נקרא בוקר, הרי י"ל דעשרת הדברות התחיל בשעת הבוקר ממש, אבל אחר כך נמשך כמה שעות ביום, וכמו שמסתבר לומר, וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד.

וגם מסתבר לומר כן, דהרי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל וכו', וכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותן, שנאמר מלאכי צבאות ידודון ידודון (תהלים ס"ח, י"ג), אל תיקרי ידודון, אלא ידודון (שבת פח:), נמצא שמסתמא נמשך כמה שעות זמן נתינת עשרת הדברות, והיה בערך עד הצהרים, ואחר הצהרים והלאה ניתנו המשפטים, וכנ"ל, וגם זה נמשך כמה שעות עד סמוך לערב, (וכנ"ל), ועד שהלכו לביתם היה כבר בערב ממש, (ואין כאן דעת הפרקי דר"א הנ"ל דאיתא שם דבתשע שעות ביום חזרו ישראל לאהליהם. ע"כ).

ואין לומר דכוונת המדרש דהמשפטים ניתנו למשה בלבד, ולא לכל ישראל, דמפשטות לשון המדרש רבה הנ"ל משמע דניתנו המשפטים "לכל ישראל", דומיא שקיבלו התורה [עשרת הדברות], שניתן לכל ישראל, ובהדיא מצאתי בשפתי חכמים ריש פרשת משפטים (אות ב') שכתב דפרשת משפטים ניתנו במעמד כל ישראל ובקולות וברקים, כמו שניתנו עשרת הדברות. (עיי"ש).

והשתא דאתינן להכא מובן שפיר מה שכתב המשנה ברורה: ולא מצאו מה לאכול כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט וכו' ולבשל וכו', והיינו דאע"פ שעד שהלכו לביתם כבר היה בערב (וכנ"ל), והיה "מוצאי שבת" והיה כבר מותר להם לשחוט וכו', מכל מקום היה צריך לזה הכנה רבה וכו', והיו רעבים מכל היום, ולא מצאו מה לאכול כי אם מאכלי חלב, ואתי שפיר היטב. ונפלא בס"ד.

ואין להקשות דלפ"ז הנ"ל, היה צריך לאכול מאכלי חלב במוצאי שבועות, (וכמו אז, שאכלו חלב במוצאי שבועות, וכנ"ל), ולא בשבועות, ? אלא התירוץ פשוט דאנו עושין זכר למה שהיה אז, שכמו שאז אכלו חלב אחרי קבלת התורה, כך אנו עושין זכר לזה, שאחרי שמקבלים התורה בציבור, אנו אוכלים חלב. (וכל זה בדרך דרוש כדי ליישב דברי המשנה ברורה גם לפי הגמרא בשבת הנ"ל, דבשבת ניתנה תורה. ודו"ק).

ד) ופירסמתי כל זה בקובץ "בית אהרן וישראל", גליון ק"ב, (עמודים קנ"ה - קנ"ז), ובקובץ הנ"ל, גליון ק"ד, (עמודים קמ"א - קמ"ב), העיר הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א, על התירוץ שהבאתי לעיל שטעם המשנה ברורה אזיל לפי הפרקי דרבי אליעזר שסבר שבערב שבת ניתנה תורה. ע"כ. שכבר הרגיש בזה המשנה ברורה גופא, ובספר ליקוטי הלכות למרן החפץ חיים זצ"ל, דפו"ר שיצא לאור בשנת תרפ"ח, כתב בעמוד האחרון שלשה השמטות ותיקונים על ספרו המשנה ברורה, וחד מינייהו כתב, וז"ל, בהלכות פסח (סימן תצ"ד ס"ק י"ב) במשנה ברורה טעם על הנהגת מאכלי חלב בחג השבועות, וטעם זה הוא רק אליבא דרבי אלעזר בן עזריה, דסבירא ליה דתורה נתנה לנו בערב שבת, ולא בשבת, כן איתא בפרקי דרבי אליעזר בשם ראב"ע בפרק מ"ו. עכ"ל.

ה) ובקובץ הנ"ל, גליון ק"ז, (עמוד קס"ה), הוסיף הרה"ג רבי דניאל אליעזר חיטריק שליט"א, שעל השאלה הנ"ל על המשנה ברורה, עמד גם כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בשנת תשכ"ו, ונדפס בספר ליקוטי שיחות (ח"ח עמוד 49 ואילך), ויש בזה אריכות גדולה ונפלאה, ונקודת הביאור שהשעות של שבת שאחרי קבלת התורה לא היה בהם דין שבת לענין מלאכות וכו', יעו"ש הראיות והשקלא וטריא בזה, ובהערה *47, ולכן מותר היה להם לשחוט, ורק מצד חוסר זמן ההכנה גדולה של מאכלי בשר, בחרו במאכלי חלב. עכ"ד. יעע"ש.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

מאלפי זהב וכסף

כתב הרמח"ל, ענין ספירת העומר הוא, כי חמישים שערי בינה נבראו בעולם, והשגת משה רבינו ע"ה היתה תשעה וארבעים שערים, ועצמות הבינה, היא שער החמישים, לא השיג, והם תשעה וארבעים ימים של ספירת העומר, וביום החמישים ניתנה התורה.

כי כמו שיש תשעה וארבעים שערים של בינה וקדושה, כן יש תשעה וארבעים שערים של טומאה, ואת זה לעומת זה עשה האלקים, יצר טוב ויצר הרע, זה בטהרתו וזה בטומאתו, בבחינות מחולקות, כחות הטומאה כנגד כוחות הקדושה.

וכשישראל היו במצרים היו שקועים ומלוכלכים בתשעה וארבעים שערי טומאה, והוצרכו לצאת מהם, ורצה הקב"ה להוציא את ישראל מהם ולהכניע המ"ט שערי טומאה בהדרגה, ע"י שהאיר עליהם כנגד כל שער טומאה את שער הקדושה המקביל, בכל יום ויום שבין א' דפסח לשבועות.

ותקון זה מתעורר מחדש בכל שנה על ידי ספירת תשעה וארבעים יום לעומר מבין פסח יום היציאה עד שבועות יום מתן תורה, שהוא הארת שער החמישים דבינה וקדושה על ישראל. עכ"ל קדשו של הרמח"ל.

והנה אין אתנו יודע עד מה בענינים אלו, אבל לקטנות שכלינו רואים אנו את גודל מעלת הימים האלה, וגודל מעלת התיקון שמתחדש בהם. ולואי ונזכה למשהו מן המשהו...

ועוד רואים ולמדים מדברי קדשו. שהבינה והקדושה בחדא מחתא מחתינהו. ולפי"ז הצד השני הוא הטומאה והטפשות. וזה לנו לימוד גדול ונורא, כי מצד אחד נמצא החכם, והרשע הוא בצד השני היפך החכמה, ויצר הרע הוא מלך זקן וכסיל. כי הבינה והקדושה תרי ריעין אינן דלא מתפרשין, וכן הטומאה וטמטום הלב. הבנת התורה היא מסוד הקדושה וטמטום הלב משורש הטומאה.

ובודאי עלינו להשתדל להכנס לשערי הבינה ועי"ז יוצאים משערי טומאה. והבינה היא ע"י עמל התורה, וע"י ביטול עניני העולם שהם שורש הטומאה והטמטום. ושורש הכל הוא להתאמץ שהשפחה לא תירש גבירתה.

כי באמת אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד וזהו עיקר הכל, והבלי עולם הזה מעלתם רק כאשר הם שפחות לתורה, אבל אם שפחה יורשת גבירתה, והאדם חושב עניני העולם לתכלית בפני עצמו, הרי זה כאילו השפחה יורשת גבירתה.

והנה דוד המלך ע"ה אמר, טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, וצ"ע איזה דמיון הוא, הא ר"ל קרי אנפשי' ועזבו לאחרים חילם, כשעזב קבא דמוריקא, וצריך לומר דגם כאשר הם סיוע לתורה, מ"מ אמר טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. כי עיקר הכל הוא לימוד התורה ועמילות בתורה, וזהו שאמרו עשה תורתך קבע ומלאכתך ארעי. והבן מאד.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל

מזמור לתורה

מְמוֹשְׁבְּתֵיכֶם תָּבִיאוּ לָחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֶלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תִּאָּפֶינָה. (ויקרא
כג, יז)

רבים וטובים עמדו על השאלה למה שתי הלחם באים חמץ, בו בזמן שהחמץ אסור
במקדש ככתוב: "כִּי כָל שָׂאֵר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לֵה'" (ויקרא ב, יא). יש
לציין שמצינו קרבן נוסף הבא מן החמץ – חלות תודה.

נתמקד בפירושו של רבנו עובדיה ספורנו, המאיר את עינינו בהבנת מהות הבאת שתי
הלחם בחג השבועות, והקשרם לחלות החמץ של קרבן תודה.

מורה על העבר ומבקש על העתיד

מצינו בתורה שלושה רגלים: פסח, שבועות וסוכות. כוונתם ומטרתם היא להודות בהם
לה' ולהתפלל לפניו, כדלהלן.

התורה מדגישה מספר פעמים שחג הפסח חל ב"חודש האביב". כוונתה בזה להורות לנו
שחג זה הוא הזמן להתפלל על האביב, כלומר על הצלחת התבואה, וזאת על פי פירוש
רש"י (שמות לד, יח) 'חודש האביב, חודש הביכור, שהתבואה מתבכרת בבישולה'. זו אם
כן, העת לבקש שבישולה יצליח כראוי.

מלבד זאת חג הפסח נועד להודות לה' על החירות לה זכינו בימים אלו. נמצא שיש לנו
בחג הפסח הודאה על ענין אחד ותפילה על ענין אחר.

מנחת העומר וקרבן העומר

ביום השני של פסח, א' דחול המועד, מביאים את מנחת העומר עם כבש לקרבן העומר.
גם כאן יש הודאה ותפילה. מנחת העומר נועדה כדי להודות לה' על האביב, כמו שבחג
השבועות מביאים בכורי פרי השדה כדי להודות על גידולם. מאידך מביאים 'קרבן
העומר', להתפלל שהקציר הנמשך עד חג השבועות, יעבור בהצלחה.

זו הסיבה שאנו סופרים את הימים מהבאת קרבן העומר עד חג השבועות, להזכירנו יום
יום שעדיין צריך להתפלל עד גמר הקציר בערב שבועות.

כעת כשמגיע חג השבועות, והסתיים הקציר בכי טוב, אנו מביאים את שתי הלחם כדי
להודות לה' על כך.

ומכיון שקרבן תודה בא מן החמץ, גם שתי הלחם באים חמץ, להורות שהם באים
לבטא הודאה לה'. זו הסיבה שמביאים אתם שלמים, כמו קרבן תודה שבאים שלמים עם
החלות.

הבה נשכיל לזכור תמיד שכל מה שיש לנו הוא מאיתו יתברך, תמיד נודה לו ונהללו
ונשבחו, ובמלכותו נגיל כל היום!

על אחת כמה וכמה שזכינו שביום זה הוא נתן לנו את הגדולה שבמתנות "נתן לנו
תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו", ודאי שחובה עלינו לשבחו על זאת בכפליים ולאחוז
בתורתו הקדושה בכל מאודנו ובכל כוחנו!

נגיל ונשיש בזאת תורה כי היא לנו עוז ואורה!

חג שמח!

לתגובות: הרב ישראל חיים בלומנטל blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוי, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה'

עיניך בשדה

עֵינֶיךָ בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר-יִקְצְרוּן וְהִלַכְתָּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צוֹיְתִי אֶת-הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נִגְעַךְ וְצַמַּת
וְהִלַכְתָּ אֶל-הַפְּלִים וְשִׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאַבּוּן הַנְּעָרִים (רות ב, ט)

יל"ע מהו לשון עינים כאן, והיה יכול לומר ראי בשדה היכן יקצרו ושם תלקטי.

ורמ"ד וואלי בביאורו על רות, כתב דבר נפלא. שהנה כמו שיש עין הרע שמזיק בכל אשר מביט, בעל עין טובה יברך, ולכן בהכירו בה שהיא בעלת עין טובה, ביקשה שתביט בשדה, ובזה תתברך השדה בעבורה. לאור דבריו היה מקום להסביר עוד דבר, שהנה כתבו המפרשים שהטעם שלא פרנסה מעצמו רק נתן ללקט כאחת העניות, משום שהכיר בה שאין רצונה במתנת בשר ודם, אלא להתפרנס מיד ה' בלבד. לכן נתן לה ללקט שזה מתנת ה' לעניים. הנה עתה שמאפשר לה לשתות ולצוות הנערים לבלתי נגעה, יש חשש שלא תרצה לשתות וכדומה, משום שתחשוב שזה מתנת בשר ודם. לכן מבאר לה שהוא עושה כן לתועלת עצמו, שהנה בבוא צדיק באה ברכה עמו, ולכן כאיכות הברכה שבאה עמה, ובמקום מבטח, תוכל לשתות וכדומה, וזאת כשכר עבור הטובה שעושה עמו, במה שאינה הולכת לשדה אחר, ומברכת את תבואת שדהו. הנה בדברים אלה יש ניחום והפיכת המקבל לנותן, עד שאמרה לנעמי 'אשר עשיתי עמו', שמה שהביאה איפה אין זה משום שעשו לה טובה, אלא שהיא עשתה טובה לבועז במה שלקטתה בשדהו, וכתוצאה מהברכה הבאה לרגלה בשדה, הנה הלקט לבד היה כאיפה, צא ולמד על גודל היבול עצמו. אפשר עוד להמשיך בקו זה, שהנה עיקר הברכה היא אחר הקצירה, כמבואר בב"מ מב. אחר הקצירה קודם שמנו את היבול. 'שתשלח ברכה בכרי הזה'. לכן ביקש שיהיו עיניה בקצירה. שמא המחובר לקרקע תלוי ועומד בקצבה ובברכה שנגזר על הכלל, ובקרבן העומר לברך תבואה שבשדות. אולם אחר הקצירה כבר תלוי באדם עצמו, וכפי מעשיו מתברכת התבואה, ולכן ביקש שתהיה ברכה בקצירה, ולכן ביקש שיהיו עיניה בקצירה.

על פי דרכו, היה מקום להוסיף עוד. שהנה הרמב"ן מביא שהיה מנהג קדמונים שלא לדרוך על מקום אשה נדה, שהיו חושבים שהעפר לרגליה מתקלל ונכנס בו ארירה. הנה מקום הליכת הצדיק מתברך, ושמא לזה אמרו והוה מתאבק בעפר רגליהם, שגם עפר רגליהם ברכה יש בו. לכן אמר 'והלכת אחריהן'. שההליכה תשביח העפר והשדה. גם אם לא נבאר באופן זה, הנה ההליכה אחריהן בשביל לקיים מצות לקט, ודאי יברך את השדה, כמו שנאמר (דברים כד יט) על מצות שכחה, שבעבור זה יברך ה'. נמצא שההליכה אחריהן גם אם לא תמצא מאומה, אולם עצם זה שתלך אחריהם תגרום לברכה. גם יזכרו לקיים המצוות של שכחה ולקט.

עיניך בשדה

עפי"ז היה מקום להסביר הפסוק הקודם באור חדש. אמר לה שם ג' דברים, שלא תלך בשדה אחר, ולא תעבור מזה, ותדבק עם נעורותיו. נראה שבא בפסוק הזה להסביר פשר דבריו, ומדוע מבקש ג' דברים אלה. הנה כנגד שלא תלך בשדה אחר, משום שעניןך בשדה. העינים בשדה יגרמו ברכה, לכן מבקש שלא תלך לשדה אחר. עוד מבקש שלא תעבור מזה, היינו מקיום מצות לקט, כי בכך תתברך התבואה מצד ברכת ה' למשאיר לעניים. עוד מבקש שתדבק עם הנערים, היינו שתכלך אחריהן, משום שאז כשיראوه יקיימו מצות ה' כראוי. שמא גם זה, שתחשב כאחת מנעורותיו יגרום לברכה, כי מלאכת הצדיק מברכת את אדונו, כמו שיוסף ומשה גרמו לברכה בבואם לבית, כך גם היא בכך שתחשב לאחת מנעורותיו יהיה ברכה בפעולות השדה. והדברים עולים בקנה אחד ובמטרה אחת.

הנה גם בזה למדנו שכרן של גומלי חסדים. דהיינו כיצד לגרום לשני הרגשה טובה, להפוך את הנותן למקבל, ואת המקבל לנותן.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין הרבני הגדול ובעל ילקוט יוסף

עמידה בקריאת עשרת הדברות

חשש מפני תרעומת המינים | המקור הקדום מתשובת הרמב"ם | לעמוד לכבוד אביו או
רבו

שאלה: ישנם רבים הנוהגים לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות שקוראים בחג השבועות,
האם יפה הם עושים על פי ההלכה, או שעליהם להפסיק ממנהגם זה?

חשש מפני תרעומת המינים

תשובה: בגמרא (ברכות יב ע"ב) אמרו, שבקשו חז"ל לקבוע אמירת עשרת הדברות
בבית הכנסת בכל יום, ומפני מה לא קבעוה, מפני תרעומת המינים. ופירש רש"י, כדי
שלא יאמרו המינים לעמי הארץ שאין שאר התורה אמת, וההוכחה לכך, שהרי אין
קוראים בכל יום אלא עשרת הדברות שאמר הקדוש ברוך הוא ושמענו מפיו בסיני, ורק
את זה קוראים, ושאר התורה יחשבו שאינה אמת חס ושלום. וכך מבואר בירושלמי
(ברכות פ"א ה"ה): "מפני טענת המינים שלא יהיו אומרים אלו לבדן ניתנו למשה בסיני".
ולכן אין אומרים עשרת הדברות בכל יום.

ובשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קפד) נשאל מהו לומר עשרת הדברות בבית הכנסת
בשחרית, שיש אנשים שרוצים להנהיג כן בציבור, והשיב שאסור לעשות כן, שכבר
ביטלה מפני תרעומת המינים כמבואר בגמרא (ברכות שם).

הטור (או"ח סי' א) כתב: "וטוב לומר פרשת העקידה ופרשת הזמן ועשרת הדברות",
והקשה מרן הבית יוסף, הרי בגמרא אמרו שביטלו אמירת עשרת הדברות מפני תרעומת
המינים, ואיך כתב הטור לאומרם בכל יום? ותירץ שדוקא בציבור יש למנוע אמירת
עשרת הדברות בכל יום, מפני תרעומת המינים, שיחשבו שרק זה עיקר התורה, אבל
ביחיד אין בזה משום תרעומת המינים, ולכן טוב לאומרם, כדי לזכור מעמד הר סיני בכל
יום.

החשש בעמידה בעת הקריאה

ולפי יסוד זה נראה שאין ראוי לעמוד בשעה שקוראים עשרת הדברות בספר תורה,
שלא ליתן פתחון פה לאיזה מינים שיאמרו שכביכול רק זו התורה, ומכיון שאנו נוהגים
לשבת בעת קריאת התורה, כמו שכתב להדיא מרן השולחן ערוך (סי' קמו ס"ד), לכן גם
בשעת קריאת עשרת הדברות אין ראוי לעמוד אלא ישארו כולם לשבת.

תשובת הרמב"ם

הרמב"ם בתשובה (מהדורת פריימן, סימן מו) כתב, שכל איש אשר יעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, ראוי לגעור בו, לפי שמעשה זה - מדרכי המינים הוא, שאומרים שיש יתרון לעשרת הדברות על שאר פרשיות התורה, וכל דבר שיש למינים פתחון פה עליו חוץ מדעת רבותינו ז"ל, ראוי לנו לפרסם המחלוקת עליהם, ובמקום שמנהגם לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות ראוי למונעם מזה. ומה שטענו שאנשי בבל נוהגים לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, אין טענה זו כלום, לפי שאם נראה אנשים בריאים וחולים, לא נחלה אנחנו את הבריאים כדי שיהיו כולם שוים לחולים, אלא נשתדל להברות את החולים להשוותם לבריאים. הרי לנו תשובת הרמב"ם שכתב שאין לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות. והגאון רבי יעקב קאסטרו (-המהריק"ש) - תלמידו של מרן הבית יוסף - בשו"ת אהלי יעקב (סי' לג) העתיק את תשובת הרמב"ם.

ואמנם כמה מהאחרונים לימדו זכות על המנהג לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, וביניהם הגאון רבי שמואל אבוהב בשו"ת דבר שמואל (סי' רעו) שכתב שבנידונינו שעומדים בעת קריאת עשרת הדברות אין מקום למינים לטעות בזה, שהכוונה מפורסמת שכל אחד ואחד ישים לבו לחשוב כאילו הקבלנו פני שכינה במעמד הגדול והנורא ההוא, כמו שנאמר 'ויתיצבו בתחתית ההר', ודומה למה שאמרו לענין ברכת הלבנה (סנהדרין מב ע"א): "תנא דבי רבי ישמעאל, אלמלא זכו בני ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחודש - דיים. אמר אביי הילכך נמרינהו מעומד", ופירש רש"י, הואיל ומקבל פני שכינה הוא, לכן צריך לברך ברכת הלבנה מעומד, מפני כבוד השכינה, ולכן כתב שנהגו בקצת קהילות לקום ולשמוע קריאת עשרת הדברות בעמידה.

אולם דבריו נסתרים מדברי הרשב"א הנ"ל, שאסור לומר בציבור עשרת הדברות. וכן דברי כמה אחרונים שצידדו ללמד זכות על המנהג לעמוד, וביניהם בשו"ת בית יעקב (סי' קכה) שכתב שכולם יודעים שעומדים בקריאת עשרת הדברות בחג השבועות זכר למעמד הר סיני, וכן כתב רבי יהודה עייאש בספרו מטה יהודה (סי' א סק"ו) ועוד כמה אחרונים. אבל באמת נעלם מעיניהם תשובת הרמב"ם שהיתה בכתב-יד, שכתב להדיא שיש לבטל המנהג שנהגו לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, ואלמלי ראו האחרונים תשובת הרמב"ם אשר נגידים ידבר לבטל המנהג הזה, בודאי שלא היו מרהיבים עוז לחלוק עליו בזה. וכפי שמצינו כיוצא בזה בכמה ענינים שנמצא כתבי יד של הראשונים שלא ראו אותם האחרונים, כמו שכתב בשו"ת מהרי"ק (הביאו הרמ"א חו"מ סי' כה) וכן כתב מרן החיד"א עצמו בשו"ת חיים שאל (סי' נ"ו), ולכן אין ספק שעלינו להורות כדברי הרמב"ם.

ובכף החיים (סי' תצ"ד סק"ל) כתב סברא אחרת שלא נוהגים לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, כי יותר יש ישוב הדעת לאדם כשיושב כדי להבין מאשר כשהוא עומד. אולם לדברי הרמב"ם אין זה סתם משום יישוב הדעת, אלא שיש להקפיד מאד שלא לעמוד מפני תרעומת המינים.

ולכן העיקר בזה שיש למחות במי שעומד בקריאת עשרת הדברות. ובפרט במקום שתלמידי חכמים יושבים בעת הקריאה, שיש למחות במי שעומד, משום יוהרא, (מלבד הטעם של תרעומת המינים), וכך מבואר בשו"ת קול אליהו (חאו"ח סי' ה'), ספר ווי העמודים (על היראים, סי' ל"ו אות י'), פתח הדביר (סי' קמ"ו אות ג'), שו"ת ציץ הקודש (סי' כ"ו אות ט'), שדי חמד (פאת השדה מערכת ב' כלל כ"ט) ובספר נוה שלום (חזן, הלכות קריאת התורה אות כ"ב).

הלכה כמותו

ברוך ה', בעשרות השנים האחרונות דברים אלו נתקבלו על ידי מרן זצ"ל, וברוב קהילות ישראל אין עומדים בעת קריאת עשרת הדברות. ולצערינו ישנם כמה חכמים בעיניהם המבקשים לשנות את מה שהנהיג מרן זצ"ל, ומורים לעמוד, ומסתמכים על כמה אחרונים שכתבו ללמד זכות על המנהג, אבל הם מתעלמים מדבריו של הרמב"ם שכתב דברים ברורים שלא לעמוד, וכן עוד הרבה אחרונים, ולכן יש להשאיר את מנהג הספרדים שלא לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות.

לעמוד לכבוד אביו או רבו

אם העולה לקרות בתורה הוא אביו או רבו, אחד מגדולי הדור או רב הקהילה וכיו"ב, יעמוד מיד כאשר עולה לקרות בתורה ולא יעמוד בשעה שמתחילים לקרוא עשרת הדברות, ובכך ניכר הדבר שעיקר עמידתו אינה משום עשרת הדברות, אלא בשביל כבוד אביו או רבו, ובזה אין כל חשש תרעומת המינים.

*

שיעורו של הרב שליט"א נכתב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות:
8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

אהבה רבה אהבתנו

יש דברים שאדם עושה מתוך חובה, ויש דברים שעושה מתוך חיבה. התוצאות שונות לחלוטין. העושה מאהבה מְבַצֵּעַ במסירות, מעבר לזמן ולמחויבות. ההבדל ניכר במיוחד ברגעי קושי. המחויב כושל, ואילו האוהב משתדל.

על הרב להנחיל תורה לתלמידיו **באהבה**. הוא אינו מעביר חכמה ככל החכמות, לא למידת מקצוע או פיתוח שכלי בלבד, אלא **חכמה אלוקית** שהיא יסוד חינו, בה נהגה במחשבה דיבור ומעשה. כתב רבינו הרמב"ם (פ"ה מהל' ת"ת הי"ב) 'כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב, כך **הרב צריך לכבד את תלמידיו וּלְקַרְבָּן**, כך אמרו חכמים יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וצריך אדם להיזהר בתלמידיו **ולאוהבם** שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא'.

כשמורה אוהב את תלמידיו, מלמד הוא בסבלנות וביסודיות. הוא מסביר שוב ושוב, בסבר פנים יפות. איננו 'טכנאי' המעביר חומר, מסמן ביומן שלימד, ובכך סיים את 'משימתו'. רב האוהב את תלמידיו, רוצה שידעו ויצליחו, המלמד משקיע ומחולל בכיתה **נעימות** לליווי הלימוד, מעודד בכל שלב ושמח שמחה אמתית בהישגי 'בניו'. אהבה זו מלבה אש קודש בנפש התלמיד. מלמד לא עובד לפי 'שעון' או לפי 'מה שחייבו אותי' כי הוא מחייב את עצמו!

בפתח פרשתנו מצווה ה' למנות שוב את בני ישראל. רש"י מורה לדורות 'מתוך חיבתן לפניו - מונה אותם כל שעה'. הקב"ה כבר קיבל את מנינם לאחר חטא העגל, לא חובה יש כאן, אלא חיבה! כשאוהבים דבר, מרבים לעסוק בו!

בברכות קרי"ש מתפללים ומודים לה' על התורה שהנחיל לנו. בשחרית פותחים אֶהְבָּה רַבָּה אֶהְבֵּתָנוּ... מתוך אהבה זו וּתְלַמְּדֵם חֻקֵי חַיִּים, כִּן תִּחַנְּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ... כך נשנה בערבית אֶהְבֵּת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֶהְבֵּת, תוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לְמִדָּת... **הנחלת התורה מותנית וכרוכה באהבה!** אף חותמים - פָּרוּךְ אַתָּה ה' הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה \ פָּרוּךְ אַתָּה ה' אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. אהבה היא 'דבק פלא' בה מחברים בין גשם לרוח, אנשים ותורה.

אהבה זו איננה בעלת סממנים חיצוניים ולעיתים רדודים. אהבה רוחנית היא פנימית, והיא מורגשת דרך נימי הנפש. יש מלמד המחלק ממתקים ללא אהבה בינו לתלמידיו, ויש שמוכיח ומגביל, דורש ומנחה, אך מתוך אהבתו הגדולה אליהם אף הם נמשכים אחריו. בספר '**חוט המשולש**' מתולדות רבינו החתם סופר ומשפחתו נאמר "לא הראה

(החת"ס) רוב האהבה לתלמידיו בפניהם, והיתה יראתם אותו גדולה, ופחדו מהדר גאונו. אבל בכל זאת, מאד גדלה אהבתם אליו יותר מאהבת איש את אביו. כי כמים הפנים אל פנים כן **לב אדם** לאדם ונפשם קשורה בנפשו.... וכמו שלהבת קשורה בגחלת כן היתה אהבתם אליו... ועל ידי דביקותם הגדולה **לא נמצא תלמיד המקדיח תבשילו ח"ו**."

ברוב המקצועות ניתן לעבוד 'סתם' ואילו בתוספת אהבה יצליח יותר. אפשר לנקות בית, והמנקה מתוך אהבה תצלח התוצאה יותר. אך את התורה אי אפשר להנחיל כלל ללא אהבה! מלמד המזהה בליבו טינה או איבה לתלמיד, מחובתו להשקיע 'עבודת פנים' בסילוק השלילי וטיפול החיובי! יש דרכים להפוך שנאה כבושה לאהבה עזה, ואותן על המחנך להפעיל. מלמד שאינו אוהב סגנון אנשים מסוים, תרבות, עדה או מגזר, יעשה **שאלת רב** האם מותר לו להמשיך עבוד איתם, מחשש שבכל רגע ורגע נכלל בין **עושי מלאכת ה' רמיה**, כי את שבליבו עליהם ירגישו הם **כלפי התורה** שהוא מלמד! מרגלא בפומייהו דהג"ר **יוסף שלמה מפוניבז'** "ככל שהילדים יאהבו אותי – כך יאהבו את מה שאני מייצג!". את הגמרא לומדים לאהוב מתוך שאוהבים את הרב, וזאת כי הרב אוהב אותם!

הקב"ה ביטא את אהבתו בדיבור ובמעשה. הכרזנו נעשה ונשמע כי בטחנו שהאוהב אינו 'מכשיל' אותנו. אהבת נעמי לרות הביאה את רות להתגייר, מפני שסמכה על חמותה שתסייע לה להתגבר על הקשיים. לקראת מתן תורה כיסה הקב"ה את הר סיני בירק יפה ומילא את אויר העולם בריח פרחים ובשמים, ליצור אוירה נעימה, אוירת אהבה, ובכך פתח את ליבנו לתורתו. מלמד ילמד מ'המלמד תורה לעמו ישראל', ויזכה להיות מנותני ומוסרי התורה.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת במדבר

- א. היכן מצאנו "שכירות" שאינה קנין לזמן?
- ב. היכן מצאנו לשון שררה? ולשון סימן? לשון "אחור"? ולשון מינוי?
- ג. מה נכלל בלשון "קדש הקדשים"? ואלו כלים נקראו "כלי הקדש"?
- ד. איזה מנין בפרשתינו לא היה ע"י שקלים? ואיזה מנין (שהוזכר ברש"י) לא היה במדבר?
- ה. איזה לשון בפרשה משמעו בד"כ לשון קללה, וכאן משמעותו אחרת?

חדוותא דאפטרותא במדבר (הושע ב)

- ו. היכן קורא הנביא לבנ"י לשוב בתשובה?
- ז. היכן מוזכרת רעה המביאה לידי טובה (2)?

חדוותא דאפטרותא חג השבועות (יחזקאל א)

- א. היכן מצאנו שנתקיים הכתוב (איכה א, ה) הָיוּ צָרִיךְ לְרֹאשׁ?
- ב. היכן יש רמז לגאולה?

חדוותא דאקדמתא על פיוט האקדמות

- ג. היכן מוזכר "יעקב חבל נחלתו"?
- ד. היכן מוזכר "זהב מופז"?
- ה. היכן מוזכרים "זריחה ושקיעה"?
- ו. היכן מוזכר שהעוה"ז נברא באות י"?
- ז. היכן נרמז הכתוב (ישעיה ד, ה) וּבָרָא ד' עַל כָּל מְכוּן הָרַר צִיּוֹן וְעַל מְקֻרְאָהּ עֲנֵן יוֹמָם וְעֶשֶׂן וְנִגְהָ אֵשׁ לְהִבָּה לְלִלָּה, כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חֲפָה"?
- ח. היכן נרמז הכתוב (ישעיה כה, ט) וְיֹאמֶר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֶלְקִינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיִזְשִׁיעֵנוּ זֶה ד' קִוִּינוּ לוֹ וכו'?"

תשובות ל'חדוותא' בחוקותי

א. היכן מצאנו מידה טובה?

1. (כו, לב) וְהִשְׁמַתִּי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ: ופירש"י והשמתני אני את הארץ. זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה מיושביה:

2. (כו, מא) אֲף אֲנִי אֵלֶךְ עִמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם וכו' ופירש"י והבאתי אתם. אני בעצמי אביאם. זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים הואיל וגלינו בין האומות עובדי אלילים נעשה כמעשיהם, אני איני מניחם, אלא מעמיד אני את נביאי ומחזירן לתחת כנפי, שנאמר והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' (יחזקאל כ, לב.), חי אני וגו' אם לא ביד חזקה וגו' (שם לג. ת"כ שם ה.):

ומידה קשה?

(כו, לג) וְאֶתְכֶם אֶזְרֶה בְּגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חָרֵב וְהִיִּתְּהָ אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעֵרִיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה: ופירש"י ואתכם אזרה בגוים. זו מדה קשה, שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמין, וישראל נזרו כבמזרה, כאדם הזורה שעורים בנפה ואין אחת מהן דבוקה בחבירתה:

*

ב. היכן מצאנו לשון גמול?

(כו, מג) וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֹנֵם יַעֲן וּבִיעֵן בְּמִשְׁפָּטֵי מֶאֶסוֹ וְאֶת חֻקְתִּי גַעְלָה נַפְשָׁם: ופירש"י יען וביען. גמול ובגמול אשר במשפטי מאסו:

ולשון חבטה?

(כו, לו) וְהִנְשָׂאֲרִים בָּכֶם וְהִבֵּאתִי מֶרֶךְ בְּלִבְכֶם בְּאֶרֶצַת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עֶלְה נִדָּף וְנָסוּ מִנִּסַּת חָרֵב וְנִפְּלוּ וְאֵין רִדָּף: ופירש"י עלה נדף. שהרוח דוחפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוציא קול, וכן תרגומו קל טרפא דשקיף, לשון חבטה, שדופות קדים, שקיפן קידום, לשון משקוף, מקום חבטת הדלת וכן תרגומו של חבורה, משקופי:

לשון פיוס?

(כו, לד) אֲזַ תִּרְצָה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיהָ ופירש"י אז תרצה. תפייס את כעס המקום, שכעס על שמטותיה:

ולשון משען?

(כו, כו) בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטָּה לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לֶחֶמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהָשִׁיבוּ לֶחֶמְכֶם בְּמִשְׁקָל וְאֶכְלֶתֶם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ: וּפִירְשׁוּ מִטָּה לֶחֶם. לִשׁוֹן מִשְׁעָן, כְּמוֹ מִטָּה עַז (יִרְמִיָּה מֵח, יז.): בְּשִׁבְרֵי לָכֶם מִטָּה לֶחֶם. אֲשִׁבוּר לָכֶם כָּל מִסְעָד אוֹכְלָסִי, וְהֵם חֲצִי רַעֲב:

ג. היכן מצאנו תיבה הנקודה בארבעה אותיות רצופות בפתח?

(כו, טז) אָף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת הַשְּׁחָפֶת וְאֶת הַקִּדְחָת וכו'.

והיכן מצאנו "קומה זקופה" (2)?

1. (כו, ט) וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וּפִירְשׁוּ וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם. בְּקוֹמָה זָקוּפָה (תו"כ ב, ה.):

2. (כו, יג) וְאֶשְׁבֵּר מִטַּת עַלְכֶם וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמָמִיּוֹת: וּפִירְשׁוּ מִטַּת. כְּמִין יִתֵּד בִּשְׁנֵי רֵאשֵׁי הָעוֹלָם הַמַּעֲכָבִים הַמוֹסְרָה שֶׁלֹּא תֵצֵא מִרֹאשׁ הַשּׁוּר וְיִתִּיר הַקֶּשֶׁר, כְּמוֹ עֲשֵׂה לָךְ מוֹסְרוֹת וּמוֹטוֹת (יִרְמִיָּה כז, ב.), קְבִילִי"א בִלְע"ז: קוֹמָמִיּוֹת. בְּקוֹמָה זָקוּפָה^ט:

ד. היכן הוזכרה הברית שיכרות ד' לעתיד לבוא?

(כו, ט) וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקִּמְתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם: וּפִירְשׁוּ וְהִקִּמְתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם. בְּרִית חֲדָשָׁה, לֹא כְּבְרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהִפְרַתָּם אוֹתָהּ, אֲלֹא בְרִית חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא תוֹפֵר, שֶׁנֶּאֱמַר וְכִרְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה (יִרְמִיָּה לא, ל.), לֹא כְּבְרִית וּגו'ס

ה. היכן נמצא שמחמת מצוה שעושים באה עליהם רעה?

(כו, כה) וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֶקֶמַת נֶקֶם בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל עַרְיֶיכֶם וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְּתֶם בְּיַד אוֹיֵב: וּפִירְשׁוּ וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם. וְע"י הַדְּבָר, וְנִתְּתֶם בְּיַד הָאוֹיְבִים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם, לִפְי שֶׁאֵין מְלִינִים אֶת הַמֵּת בִּירוּשָׁלַיִם, וְכִשְׁהֵם מוֹצִיאִים אֶת הַמֵּת לִקְבָרוֹ נִתְּנִים בְּיַד אוֹיֵב:

^ט וְהִנֵּה עַה"פ (בְּרִאשִׁית יח, ה) וְאֶקְחָה פֶת לָחֶם וְסִעְדוּ לְבָכֶם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ וְכו' פִירְשׁוּ וְסִעְדוּ לְבָכֶם. בְּתוֹרָה בְּנִבְיָאִים וּבְכְתוּבִים מְצִינוּ דִּפְתָּא סְעֻדָּתָא דְּלָבָא. בְּתוֹרָה, וְסִעְדוּ לְבָכֶם. בְּנִבְיָאִים, סִעַד לְבָךְ פֶת לָחֶם (שׁוּפְטִים יט, ה.). בְּכְתוּבִים, וְלָחֶם לָבֵב אֲנוּשׁ יִסְעַד (תְּהִלִּים קד, טו.).

וְצ"ב מֵהָ בֵּא לְלַמְדָּנוּ. וְנִרְאָה שֶׁר"ל כְּמִבּוֹאֵר כֶּאֱמַר, שֶׁמָּה שֶׁהִלָּחַם סוּעַד אֶת הַלֵּב הוּא מִכַּח אוֹתוֹ מִטָּה לָחֶם וּמִסְעָד אוֹכֵל שְׁגוֹר עֲלֵיו ד', וְכִאֲמֹר (דְּבָרִים ח, ג) "לֹא עַל הַלָּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי יִי יִחְיֶה הָאָדָם", וְהֵינּוּ שֶׁאֵף כִּאֲשֶׁר הָאָדָם נִיזוֹן מִן הַלָּחֶם אֵין זֶה אֲלֹא מִחֲמַת מוֹצֵא פִי ד', וּבְקִלְלָה נֶאֱמַר שֶׁד' יִשְׁבֹּר מִטָּה וּמִסְעָד הַלָּחֶם וְלֹא יִהְיֶה סוּעַד הַלֵּב.

^ט וְנִרְאָה לְבֵּאֵר שֶׁהָעוֹל עַל כְּתָפֵי הַשּׁוּר מִטָּה אֶת גּוֹפוֹ, וְזֶהוּ "מוֹטוֹת עוֹלָכֶם", וְכִשְׁשׁוֹבְרִים הָעוֹל זוֹקֵף קוֹמָתוֹ, וְהַמְשַׁל כֶּאֱמַר נִרְאָה לְבֵּאֵר שֶׁאֲע"פ שְׁנֵתֵן הַקְּב"ה עוֹל מִצְוֹת עַל כָּלִל יִשְׂרָאֵל מ"מ אֵין כֶּאֱמַר עוֹל הַכּוֹפֵף קוֹמָתָם אֲלֹא אֲדִרְבָּה זוֹקֵף קוֹמָתוֹ שֶׁמְכִיר וִידַע שֶׁכָּל עוֹל הַמִּצְוֹת הוּא "לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים"

וְעַפ"י תִּתְּבֵּאֵר גַּם הַכְּפִילוֹת שֶׁנִּתְּבָּרְכוּ יִשְׂרָאֵל ב' פַּעֲמִים בְּקוֹמָה זָקוּפָה, הָאֶחָת גְּשִׁמִּית כִּנְגֵד כָּל הָעַמִּים, שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם עוֹל עִם אַחֵר, וְהָאֶחָת רוּחָנִית שֶׁבְּהִיּוֹת עוֹל עֲבֻדוֹת ד' עֲלֵיהֶם עֲדִיין זוֹקֵף קוֹמָתָם..

^ט וְצ"ב שֶׁהִרִי לְכִאֲוֹרָה פְּסוּקִים אֲלוֹ נֶאֱמַר קוֹדֵם שֶׁהִפְרוּ אֶת הַבְּרִית. וְהָאֵף שְׁבוּדָאֵי גְלוּי וִידוּעַ לִפְנֵי ד' שִׁפְרוּ הַבְּרִית, מ"מ הֵלֵא הַפְּסוּק וְהִקִּמְתִּי אֶת בְּרִיתִי נֶאֱמַר גַּם לְשַׁעְתּוֹ.

וְאֵין לֹמַר שֶׁהַכּוֹנֵה לְבְּרִית הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁהִפְרוּ כְּבֵר, שֶׁהִרִי הַפְּסוּק שֶׁהִבִּיא רִש"י מְדַבֵּר עַל הַבְּרִית שֶׁתִּהְיֶה לְעֵתִיד לְבֹא.

והיינו שמחמת שקיימו מצוות קבורת המת ושאינן מלינים מתייהם בירושלים ניתנו ביד אויב.^ע

תשובות חדוותא דאפטרותא בחוקותי (ירמיה טז-יז)

ו. היכן הוזכר הזורע והקוצר בשמיטה?

(ה) כה אמר ד' ארור הגבר אשר יבטח באדם וישם בשר זרעו ומן ד' יסור לבו: ופירש"י אשר יבטח באדם. בחרישו וקצירו לומר אזרע בשביעית ואוכל: זרעו. כמו עזרו וכן תרגם יונתן רוחצניה: ומן ה' יסור לבו. שהבטיחו וצויתי את ברכתי לכם (שם) כך שמעתי:

ז. מאיזה פסוק בהפטרות למדים שהקב"ה מטהר את ישראל?

(יג) מקוה ישראל ד' כל עזבך יבשו וכו'

ואמרו חז"ל (יומא פ"ח משנה ט') אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו), וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר (ירמיה יז), מקוה ישראל ד', מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל:^א

^ע וא"ת הרי אמרו חז"ל (פסחים ח:) שלוחי מצוה אינם ניזוקין לא בהליכתם ולא בחזרתם, הרי אמרו שם היכא דשכיח הזיקא שאני.

ובאמת מה שיצאו לקבור המתים ונסתכנו היא חסידות של שטות, שאין קבורת המת מן החמורות שמוסרין נפש עליהם, ובחז"ל (גיטין נה:) מצאנו עוד כה"ג שבשעת חורבן הבית (השני) נלחמו עם הרומאים על מנהגים ולא חשו לסכנה.

^א ויתבאר העניין עפ"י דרכו של רש"י שביאר הפסוקים כאן (יב-יג) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו: מקוה ישראל ד' כל עזבך יבשו וכו' פי עזבו מקור מים חיים את ד': ופירש"י כסא כבוד וגו'. לפי שבא לומר כל עזבך יבשו מתחיל בקילוסו של מקום ומדבר לפניו אתה שכסא כבוד ומרום מראשית בריאת עולם ומכוון כנגד מקדשנו, מקוה ישראל ה' יושב עליו, לפיכך כל עזבך יבושו:

והיינו שכינוי ד' "מקוה ישראל" מכוון אל ישיבתו על כסא הכבוד המכוון כנגד ביהמ"ק. וצ"ב.

והנה מקרא זה הביאו הרמב"ן בפרשת הבארות שחפר יצחק, וז"ל (בראשית כו, כ) אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר עתיד כי "באר מים חיים" ירמוז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק ולכן הזכיר באר מים חיים כמו שאמר (ירמיהו יז, יג) מקור מים חיים את ה'.

נמצא א"כ הביאור, כי ישיבת הקב"ה "מקוה ישראל ד'" על כסא הכבוד מכוונת כנגד ביהמ"ק שהוא ג"כ "מקור מים חיים". ועדיין צ"ב.

ומאידך משמעות הפסוק בפשוטו הוא מלשון תקוה, כביאור המצודות "מקוה ישראל ה'". לכן מהראוי שתקוות ישראל יהיה אל ה' הואיל ונטעת שכינתך ביניהם: כל עזבך. כל העוזבים אותך ובוטחים באדם ראוי הוא שיבושו: ונראה כי הכל אחד, שטהרת ישראל שלימדנו ר"ע שהיא "מקוה ישראל ד'", היא בכך שמקווים ישראל אל ד' כמאמר דוד המלך (תהלים מב, ב) כְּאֵל תַּעֲרֹג עַל אֶפְיָקֵי מַיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹקִים, והיינו כפי שיקווה הצמא אל מקור מים חיים, ובכך נטהרים. וכן נראה הביאור בדברי דוד המלך (תהילים מ, ב-ג) קוֹה קוֹיָתִי ד' וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שְׁוֹעָתִי: וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שְׁאוֹן מְטִיט הַיָּוֶן, וכו' ופירש"י "קוה קויתי ה'". במצרים, ומזמור זה גם הוא כנגד כל ישראל, ולפי דרכינו בתקוות כלל ישראל אל ד' יצאו מטיט הין ממ"ט שערי הטומאה ששקעו בהם במצרים.

(ועי' בתוי"ט כאן במשנה שחילק בין "לפני מי אתם מיטהרים" שהוא הנרמז בפסוק "מקוה ישראל ד'" שהוא נעשה ע"י התעוררות ישראל, לבין "מי מטהר אתכם" הנרמז בפסוק "חזקתי עליכם" שהוא ע"י התעוררות ד' בלי מעשה מצד האדם, עיי"ש שהאריך, ולענייננו נמצא ש"מקוה ישראל" הוא ע"י פעולתם של ישראל, וא"ש בפשוטו של מקרא שבנ"י מקווים אל ד' וע"י זה נטהרים)

ונוכל לומר עוד שזהו גם עניינו של בית המקדש, שהוא "מקור מים חיים", שביהמ"ק הוא המקום שעל ידו ודרכו מתפלל כל אדם ומקווה אל בוראו כפי שדרשו חז"ל (ברכות ל). היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב) והתפללו אל הבית הזה.

מאל"ף ועד תי"ו – חידות על הפרשה עם פירוש רש"י / הרב מתתיהו הלברשט

חידות באותיות לפרשת השבוע

אות א'

תאריך מנין בני ישראל א' א'.

שם קרוא העדה (7).

מספר הכולל כל העוסקים בספירת השבטים.

מקור לצבעים של הדגלים.

הנוסע השלישי אחרי הסתלקות הענן.

שם אחד לשני נשיאים.

שכינתו בני קהת ודגל ראובן א' ל... א' ל....

נשיאותו על נשיאים אחרים.

כיסוי של המזבח בלבד.

*

אותיות ב' א'

נדב, אביהוא, אלעזר ואיתמר.

*

אות ב'

נדב.

מי הודיעה למשה מספר התינוקות בתוך האהל?

*

אות ג'

השבט היחיד שמספרו מדויק לפחות ממאה.

יריעות האהל – העזים.

קבע איזה בכור נפדה בבן לוי ומי בכסף.

*

אות ד'

שלשה שבטים בכל אחד.

*

אות ה'

אף בזמן זה שמרו על סדר הדגלים (לא רק בחנייה).

*

אות ו'

מסך פתח אהל מועד.

*

אות ז'

כלל ישראל לעבודת הלויים.

*

אות ח'

מונה אותם כל שעה מפני ח'.

לא לו דברים נקראו 'קראי העדה'.

בגיל זה יוצאים מכלל נפלים.

הגיל שממנו הכח מתחיל להכחיש.

*

אות ט'

כלל ישראל ולא שבט לוי, ולכן נספרו בנפרד.

שכנות משה ואהרן יששכר בדגל יהודה ט' ל... ט' ל....

בכורי בהמות של ישראל שלא נפדו.

*

אות י'

השבט הגדול במספר.

מסר סדר חניית הדגלים ליציאתו ממצרים.

משבט לוי נמנה מלידה.

משמרת בני גרשון 'המשכן'.

*

אותיות כ' י'

כי) כל המלמד בן חבירו תורה.

*

אות כ'

בן שלושים.

*

אות ל'

ל' נמנה לבדו כי כדאי לל' של מלך וכו'.

בנים לנדב ואביהוא.

*

אות מ'

'פיקוד'.

עונש לזר הקרב.

'מנגד' - מרחק מחנה ישראל מהמשכן.

אחור.

מנוי שאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשות.

מחלקי עבודת המשכן שהיה משא גם לגרשון וגם למררי.

נסעו עליהם את המנורה וכלי השרת.

דוגמא לכיסוי עור תחש במנורה.

נקרא קדש חוץ מהארון.

*

אות מ' מ' נ'

כלי המנורה.

*

אות נ'

היו עם משה למנין השבטים.

שם קרוא העדה (2).

*

אות ס'

מחנה הלויים.

'ועליו' עליו.

*

אותיות ס' ע'

הובאו לייחס כל אחד על השבט.

*

אות ע'

גיל הפחות ליוצא צבא.

חטא שעל פי חוטאיו נקבע מי ימות במדבר.

לכך נתונים הלוויים לאהרן.

כמה היה המחיר של מכירת יוסף בגֵּרָה.

*

אותיות ע' ע' פ'

הבכורים הראשונים שנפדו בכסף.

*

אות פ'

'יורידו' אותו הלויים.
מילה שמשמעותה או מנין או ציווי.
'מסך'.
בכורי בהמה שנפדו.
כיסוי הפנימי לארון הקדש.

*

אות צ'

אות לדגלים.
משמעות 'יד' כשאומרים 'על ידו'.

*

אות ק'

נמנע על ידי חניית הלויים וחניית הדגלים.
כך נקרא פנים של מזרח.
פקדת אלעזר.
המקודש שבכולן ק"הק, והיה משרתו של ק'.

*

אות ר'

קרח שנמשכו אחריו.
מבני יששכר.
יכול לגרום מות לבני קהת.

*

אות ש'

צורת מנינם 'לגלגלותם'.
הלויים בעבודת בני ישראל במשכן.
מספר הלויים הבכורים.
פקדת אלעזר (2).

*

אות ש'

ישראל צריכים לש' את הלויים לשירות המשכן.
אחת פדה הרבה בכורים.

*

אות ת'

אחד מדמויות המוזכרות במגילת אסתר.

כיסוי לכלי הקדש במסעות (3).

לתגובות ופתרונות: r29.4.4865@gmail.com

*

תשובות:

א' אייר. ארבע עשר = 12 נשיאים ומשה ואהרן. אבני החשן. אהל מועד. אליסף (גד, בן דעואל. בני גרשון בן לאל). אוי לרשע אוי לשכנו. אלעזר. ארגמן.

בכור. בת קול.

גד. גג. גורל.

דגל.

הליכתם.

וילון.

זר.

חיבתם. חשובים. חודש. חמישים.

טעו בעגל. טוב לצדיק טוב לשכנו. טהורה.

יהודה. יעקב אבינו. יוכבד. יריעות התחתונות.

כאילו ילדו.

כח.

לוי, לגיון. לא היה להם.

מינוי. מיל. מערב. משמרת. מיתרים. מוט. מרצוף. מזבח.

מחתתיה, מלקחיה, נרותיה.

נשאים.

סביב למשכן. סמוך.

ספר ייחוס עדי חזקת לדתם.

עשרים. עגל. עזרה. עשרים.

עודפים על פדויי הלויים.

פירוק. פקודה. פרוכת. פטר חמור. פרוכת.

צבע. צד.

קצף. קדם/ קדמה. קדש הקדשים, קהת. קטרת.

רשע. ראשי סנהדריות. ראייה.

שקלים. שלוחם. שלש מאות. שמן המאור שמן המשחה.

שכירות. שָׁה לוי.

תרש. תחש, תכלת, תולעת שני.

*

המדור לע"נ האשה הכשרה בריינלא ברטה בת החבר ר' דוד הלוי ע"ה נלב"ע ביום ט"ז אדר
תשע"ז

אספקלריא לחג השבועות תשע"ח – יריעה מיוחדת

ידיעות מחכימות בעניני מעמד הר סיני / הרב שלמה יחיאל מאיר בלום ז"ל, מח"ס שואל כענין

יום מ"ת היה ארוך ל"ו שעות כנגד אור הגנוז

יום של מתן תורה היה ארוך ל"ו שעות, כי בכל דיבור חזרו לאחוריהם כאורך מחניהם ג' פרסאות (שבת פח:), ונמצא שהלכו כל אותו היום שלשים פרסאות (דבחזרה נשאום המלאכים כדאי' שם), ומהלך אדם בינוני ביום עשרה פרסאות (פסחים צג:), שמע מינה דהיה אותו היום ארוך ג' פעמים מכל יום דהיינו ל"ו שעות, והם כנגד ל"ו שעות ששימש אור הגנוז לאדם הראשון (בר"ר יא ב), כי התורה בעצמה היא אור הגנוז. [אמרי פנחס (קאריץ) לשבועות אות רנט. (ועי' זית רענן על ילקוט"ש פ' יתרו רמז רעו אות כה)]

דגים לא היו במעמד ה"ס

מישראל שעמדו על הר סיני, וכן מהבריות שהיו שם, נפסקה הזוהמא שהטיל הנחש בחוה (שבת קמו.), חוץ מדגים שלא היו שם. [חידושי הר"ן שבת קח א ד"ה אי פסקא. ועי' שפת אמת שם שכ' על הר"ן 'דודאי כך היה קבלה בידו דכולם עמדו שם זולת דגים שאינו יכול לזוז מן המים ליבשה']

שמעו מהקב"ה רק אות א' דאנכי

שמעתי מן פי אדמו"ר מרימנאב מהר"מ ז"ל על פסוק אחת דיבר אלקים כו', שאפשר שלא שמענו מפי הקב"ה רק אות אחת דאנכי ודפח"ח, ולהבין דבריו הקדושים דברי אלקים חיים כפטיש יפוצץ סלע וכו'. [זרע קודש (רופשיץ) לשבועות ד"ה במדרש אנכי (עי"ש)]

ישראל השיבו בדיבור אחד הן על הן ולא על לאו

לפי מה שאחז"ל (מכילתא פ' יתרו, הובא ברש"י שם כ א) דהקב"ה אמר כל העשרת הדברות בדיבור אחד, אם כן איך אמרו (שם) שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו, דהיינו דעל מצות עשה היו עונין 'הן', ועל מצות לא תעשה היו עונין 'לאו', וע"כ צריך לומר בדדרך פלא היה דבשעה ששמעו בדיבור אחד השיבו ג"כ בדיבור אחד על הן הן ועל לאו לאו. [פנים יפות פ' יתרו עה"פ וידבר אלקים]

מה ענו בני אחרי הדיבור דאנכי ולא יהיה לך

אמרו חז"ל (שיטת ר"י במכילתא פ' יתרו, הובא ברש"י שם כ א) שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו, כלומר דעל מצות עשה היו עונין 'הן', ועל מצות לא תעשה היו עונין 'לאו', ואם כן על דיבור דאנכי ולא יהיה לך שנאמרו בדבור אחד כדכתיב (תהלים סב יב) אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי, מה יכלו לענות, לכך ענו 'ה' אחד', וממילא הסכימו על

שתי הדברים כאחד, וזה כוונת הפייטן בזמירות לשבת קודש ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד 'ופתחו וענו ה' אחד'. [מהר"ש מבעלזא, הובא בטעמי המנהגים עניני חג השבועות עמ' רפ, לקוטי מהרי"ח בסדר סעודת שחרית לשבת, משמחי לב אות כג ('שמעתי מפה קדשו של אדמו"ר הה"ק בעה"מ לב שמח שאמר בשם חותנו'). ובאמרות קודש למהרי"ד מבעלזא לשבועות הובא שאמר משמו שצעקו שמע ישראל וגו'. ובעיקר הקושיא ראה חדושי הגאונים בעין יעקב סנהדרין סג ב. ועי' ליקוטי יהודה פ' יתרו בשם האמרי אמת שתירץ כיוב"ז לענין זכור ושמור דבדבור אחד נאמרו כדאי' בר"ה כז א, וזכור הוא עשה ושמור הוא ל"ת כדאי' במכות יג ב השמר פן ואל אינו אלא ל"ת]

הבשמים מלא תחמוד נשאר בעולם

אי' בגמ' (שבת פח:): אמר ריב"ל מכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים, ומקשה וכיון שמדיבור ראשון נתמלא דיבור שני להיכן הלך, ומתרץ הוציא הקב"ה רוח מאוצרותיו והיה מעביר ראשון ראשון, ולפי זה הבשמים מדיבור 'לא תחמוד' נשאר בעולם הזה, ומהאי טעמא על דיבור לא תחמוד אין עוברים עליו רוב העולם. [אמרי פנחס (קאריץ) פ' יתרו אות קיד]

במעמד ה"ס חיו בנ"י בנס לפי דהאש גירשה את האויר ועי"ז ראו את הקולות

ידוע דבמעמד הר סיני היה בו דבר פלא, כי האש שירדה מן השמים גירשה את האויר של כל אותו המקום שהיו עומדים בו ישראל, ונעשה החלל ריקן מן האויר, והיו ישראל חיים אותה עת בנס, כי אי אפשר לבריה לחיות בלתי שאיבתה האויר, ולכן היו רואין את הקולות, כי מניעת האדם מראיית הקולות הוא מכח שהחלל מלא אויר עד שנדבק בעינים ממש, אבל כאן יכלו לראות הקולות ממש מהלכין בתוך החלל של אותו מקום. [בן יהוידע (לה'בן איש חי) שבת קמו א. (ועי' עצי חיים מועדים לשבועות אות א שראו את הקולות ע"י דפסקה זוהמתן והעינים היו כולו רוחני)]

האם ראו הקולות בעינים או באזנים

וכל העם רואים את הקולות, דרשו רז"ל שהיו רואים את הנשמע, הנה יש מפרשים שניתן בעין שהוא חוש הראות ניתן בו חוש השמע, ומהר"ם חאגיז (משנת חכמים אות מ) מיאן בזה וכו', ועל כן פירש שניתן באוזן חוש הראיה, והדין עמו לדעתו, עי"ש בספרו. [אגרא דפרקא אות רצו. ועי' שו"ת הלכות קטנות לרי"י חאגיז ח"ב סי' שטז כדברי בנו הנ"ל. ועי' בני יששכר סיון מאמר ה אות יט. (ועי' רש"י שבת פח: ד"ה קושרים)]

ראו הקולות בכדי שלא יטעו בכוונת הדברות

הטעם שהיו רואים את הקולות, משום דהיו עלולים לפרש את הדברות לא תגנוב (וכן השאר) כאילו נאמר 'לו' בוי"ו, כלומר דלמען הקב"ה מותר לגנוב וכדומה, לפיכך הראו להם הדיבור דה'לא' הוא באל"ף. [חידושי הרי"ם עה"ת פ' קדושים. (וראה בני יששכר

סיון מאמר ה אות יט-כ-כב-כד ותשרי מאמר ד דרוש ב אות ה כמה טעמים שעשה ה'
שיראו את הנשמע)]

השראת השכינה בהר סיני היה בדרגה העליונה

אשכילך כי הדרגות אור השכינה רבים המה, דקודם באה השראת השכינה בהר סיני,
ולמטה ממנה השראתו בבית המקדש, ולמטה ממנה השראת השכינה על הנביא, ובית
הכנסת ובית המדרש ובין עשרה העוסקין בתורה ולמטה בהדרגת המנין. [אור החיים פ'
ויגש מו ד. ועי' רבינו בחיי פ' יתרו יט יז]

יומא דעצרתא / הרב יוסף חיים אוהב ציון, מח"ס "יומא דעצרתא", "עתה באתי", וש"ס, ירושלים

ל"ב טעמים למנהג ישראל לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות

טעם א

כתב הרמ"א (סימן תצד סעי' ג) וז"ל, ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות, ונראה לי הטעם שהוא כמו שני תבשילין שלוקחין בליל פסח זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכלי חלב ואח"כ מאכל בשר. וצריכין להביא עמהם שני לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבין ביום הביכורים. עכ"ל הרמ"א. וכתב המג"א (ס"ק ח) דמה דצריכין להביא עמהם שני הלחם על השלחן כיון דאסור לאכול בשר וחלב מלחם אחד. ובמחצית השקל ביאר דהזכר הוא לקרבן שתי הלחם שהיו מביאין ולכן כשאוכל חלב ואח"כ אוכל בשר דצריך לכל אחד לחם מיוחד וצריך להיות שני לחמים הוי זכר בזה. וכ"כ החק יעקב (ס"ק יב). ע"ש.

וכ"כ לבאר בשו"ת אגרות משה ח"א (חאו"ח סימן קס) שכונת הרמ"א שעי"ז שאוכלין מאכל חלב ומאכלי בשר שאין לאכלם מלחם אחד, הרי יאכלו משתי לחמים, ואיכא זכר בזה לשתי הלחם. והוסיף האגרו"מ דמה שלא תקנו חז"ל גם בשבועות לאכול שני תבשילין כמו בליל פסח, הטעם הוא משום דשתי הלחם לא היה נאכל אלא לכהנים לפנים מן הקלעים, ולא היה ניכר זה אף בזמן הבית בכל בתי ישראל, לכן לא תקנו לעשות זכר שלא היה זה בבתים מעולם, אבל עכ"פ יש ללמוד משם דטוב "לנהוג" כן. והנה לפי ביאור זה ברמ"א נפק"ל דאין לאכול מאכלי חלב גרידא, אלא יש ענין לאכול מאכלי חלב עם לחם. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג פי"ח תשו' יא בביאורים). ע"ש.

הערת החתן סופר על דברי הרמ"א

וישוב לדבריו

בספר חתן סופר עה"ת (בחידושי לחג השבועות) הקשה על דברי הרמ"א דלפי טעמו של הרמ"א עיקר מה שאוכלין מאכל חלב ומאכל בשר כדי שיוכרחו להביא ב' לחמים, והוא פלא דמה לו לכל זה, והא אפשר לתקן מנהג לאכול ב' לחמים לזכר, ואי תיקשי דמחזי כאוכל קדשים בחוץ כמו שגזרו שלא לאכול צלי בליל פסח, לא דמי כלל, דהתם יען שבזמן שבהמ"ק קיים בכל בית ובית היו אוכלין קרבן פסח, שפיר גזרו שלא לאכול בזה"ז דמיחזי כאוכל קדשים בחוץ, משא"כ בשתי הלחם שלא היו מקריבין אלא הציבור בכללן, וא"כ אפשר היה לתקן מנהג לעשות זכר ב' לחמים.

ותירץ החתן סופר לפרש בכונת הרמ"א דידוע מה שתירץ הרשב"א על קושית התוס' שהקשו למה היה צריך לכפות ההר והא אמרו נעשה ונשמע, ותי' הרשב"א שלא רצו

לקבל רק תורה שבכתב ולא תורה שבע"פ, (א"ה), ותירוץ זה כבר הובא במדרש תנחומא (פרשת נח), והנה מובא ביו"ד (סימן צ) שהחמירו באיסור בשר בחלב יותר מכל שאר האיסורים, וקצת דעות שבאיסור בשר בחלב גוזרין גזירה לגזירה משא"כ בשאר איסורין, הגם שאיסור אכילת בשר בב"ח לא כתוב בפירוש בתוה"ק והוא מדרש חז"ל, או משום שנאמר ג' פעמים לא תבשל ודרשינן אם אינו ענין, אבל בפירוש לא מצינו בתורה הקדושה ואעפ"כ אנו מחמירין כ"כ באיסורו.

והנה אמרו על האר"י הקדוש ז"ל שהיה מקיים כל הלא תעשין בקום ועשה, ואם גלחו שערות ראשו היה בכל עת הגילוח מחזיק בפיאותיו לבל יקיפו פאות ראשו, וכן בכל הדברים קיים הלא תעשה כעין זה, שיבא האיסור לידו ולא יעבור עליו אז קיים הל"ת, וזאת אנו מרמזין שמביאין על השולחן מאכל חלב ומאכל בשר, ובידינו הוא לעבור על הל"ת שהוא רק מדרש חז"ל ואעפ"כ אנו נזהרים בזה בכל מיני זהירות לבל נכשל ח"ו באיסור בשר וחלב, ורומזין שאף שקבלת תורה שבע"פ היתה בכפיה עכ"ז אנחנו נזהרין בה, ולא עוד אלא שמחמירין בזה כמה חומרות לפנינו משורת הדין, וא"כ מה מאד כשר וישר המנהג הזה בחג השבועות.

עוד הוסיף החתן סופר דהמפרשים כתבו שגם שתי הלחם שהיו מקרבין בבהמ"ק רומז על ב' תורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ, וכ"כ הרמ"א עצמו בספרו תורה העולה. ואולי זה כוונת הרמ"א שנוהגין לאכול בשר ומאכלי חלב, וזהו רומז על זהירות ושמירת התורה שבע"פ כמבואר לעיל, אף שהיה בכפיה, וממילא הוא זכר ג"כ לב' הלחם שהם ג"כ רומזים לתורה שבכתב ותורה שבע"פ. עכ"ד הג' חתן סופר.

קושיית הרב קריית חנה על הרמ"א ויישוב לקושייתו

בהגהות קרית חנה תמה על דברי הרמ"א, דצ"ע למה גרע חג סוכות מחג פסח ושבועות, שאין עושין זכר לקרבנותיו. ובספר יכהן פאר עה"ת (להג"ר חנוך צבי הכהן לוי זצ"ל חתן השפ"א, עמ' קלב) כתב ליישב בזה"ל, ואולי יש לומר דאיתא כל מקום ששנה הכתוב לעכב, ואיתא במפרשים דהפירוש שישאר ויתעכב, ולזה בכל מקום שיש שניים הרמזו שצריך זה לעכב ולהשאיר לדורות, ולזה כשיש שתיים פסח וחגיגה הרמזו שנצרך לעכב ולהשאיר וצריכים לעשות זכר לזה ולזה, ובעצרת דיש שתי הלחם ג"כ רמז שצריך לעכב ולהשאיר לזה עושים זכר לזה. ודו"ק.

טעם ב

במשנ"ב (סימן תצד ס"ק יב) כתב וז"ל, ואני שמעתי בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה, כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה, [כי בעשרת הדברות נתגלה להם עי"ז כל חלקי התורה כמו שכתב רס"ג בסידורו במוסף לשבועות], וירדו מן ההר לביתם ולא מצאו מה לאכול תיכף כי אם מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולנקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים, כי הכלים שהיו מקודם שבישלו בהם באותו מעת לעת נאסרו להם [בבליעת איסור ולא יכלו לבשל

בהם], על כן בחרו להם לפי שעה לאכול מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה. עכ"ל המשנ"ב. וכ"כ טעם זה בספר גאולת ישראל לר' יהושע אברהם בן ישראל (עמ' מד). ע"ש. וכ"כ בספר תולדות יצחק (מנעסכיו עמ' ד) בשם הקדוש מבארדיטשוב זצוק"ל.

והנה רבים תמהו על טעם זה שכתב המ"ב ושאר המפרשים הנ"ל, הא לפי מה דקיי"ל בשבת ניתנה תורה, בלא"ה לא יכלו לשחוט ולבשל לאחר קבלת התורה. ואמנם בספר ליקוטי הלכות למרן הח"ח ח"ג (מהדורת פיעטרקוב עת"ר) נדפס הגה"ה מהח"ח בזה"ל, בהלכות פסח (סימן תצד ס"ק יב במשנ"ב) טעם על הנהגת מאכלי חלב בחג השבועות, וטעם זה שייך הוא שייך רק אליבא דראב"ע דס"ל דתורה ניתנה לו בערב שבת ולא בשבת, כן איתא בפרקי דר"א בשם ראב"ע (בפרק מו). עכ"ל הח"ח שם. וע"ע לידידי היקר והמופלג בתורה הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א בספרו גם אני אודך (ח"א סימן סט) מש"כ בביאור דברי המשנ"ב בארוכה.

הערת האדמו"ר ממונקטאש על טעם זה

בספר שער יששכר להאדמו"ר ממונקטאש (מאמרי חודש סיון, מאמר חג הביכורים אות נה) הקשה דלכאורה היה להם בשר שחוטא ששחטו לפני מתן תורה, כיון שהיו מקיימים התורה גם לפני נתינתה, וא"כ למה הוצרכו לאכול חלב. ותירץ דהנה נחלקו הפוסקים בטעם שחיטת נכרי שהוא נבילה אפילו ששחט כהוגן, ודעת הש"ך בשם התוספתא דהטעם שחיטת נכרי פסולה משום שאינו מצווה על הזביחה, וכמו שחיטת הקוף דפסולה.

ולפי"ז אתי שפיר דהגם ששחטו בע"ש קודם מתן תורה, מ"מ לא היו מצווים על כך כנזכר, ולא הוי שחיטת בר זביחה, ע"כ שפיר לא יכלו לאכול מזה אחרי שקבלו את התורה שנצטוו והיו ברי זביחה, ולכן ביום שב"ק שהוא שבועות בע"כ אכלו מאכלי חלב. וע"ע בספר מנהג אבותינו בידינו (עמ' תסט) בהערות מש"כ להעיר בשם האדמו"ר מחב"ד על דברי האדמו"ר ממונקטאש.

ועיין בשו"ת משנה שכיר (חאו"ח סימן קלה) מש"כ ע"ד האדמו"ר ממונקטאש, ושם כתב לחדש חידוש גדול דכיון דבשעת מתן תורה חזרו כולם למדרגת אדה"ר קודם החטא, מלאכי השרת הביאו להם בשר, וכמו שמצינו גבי אדה"ר בסנהדרין (נט ע"ב) דאדה"ר שהיה מיסב בגן עדן ומלה"ש צולין בשר ומסננין לו יין, וע"כ שפיר יצאו בו יד"ח שמחת יו"ט. ע"ש דבריו בארוכה.

טעם ג

הפר"ח (סימן תצד) הביא דברי הרמ"א וכתב על דבריו, כמה טעם חלוש הוא זה, ויותר נראה לומר שאוכלים מאכל חלב משום שהוא יום שניתנה בו תורה, והתורה נמשלה בו כדאמרינן בפ"ק דתענית (דף ז ע"א) למה נמשלה ד"ת לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב, לומר לך מה שלושה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.

ובספר בן יהוידע (תענית שם) ביאר דדמיון המים הוא לתורה שבכתב דהכל לומדים אותה אפילו המון העם כמו המים שהכל שותין אותה, ודמיון החלב לתורה שבע"פ דההינו חלק הפשוט שבה, ודמיון היין לחלק הנסתר. ועוד הביא בשם בנו ר' יעקב דמים דמיון למשנה, והחלב דמיון ללימוד הסברא הוא התלמוד שמלבן ההלכה ומוציאה לאורה, והיין הוא דמיון לפלפול שהוא גבורה של תורה שהיין סוד הגבורות. עכ"ד. וע"ע בספר צידה לדרך (מאמר ד כלל ד פ"א) מש"כ בזה. ובעצם דמיון התורה לחלב עיין בספר עוללות אפרים (ח"ב עמוד כ, מאמר קמא) ובספר אמרי פנחס מקוריץ (אות שיו).

טעם ד

בספר נזירות שמשון כתב וז"ל, ולי נראה דחלב גימטריא מ' רמז לתורה שניתנה בארבעים יום, ובזה מראה שהיא חשובה מכל מה שנברא שהיה בששה ימים בלבד כדאיתא בפסיקתא רבתי (פרשה כא). עוד אפשר לומר שחלב מרבה הזרע כדאיתא ביומא (יח ע"א) וג' ימים שהיו ישראל מופרשים מנשותיהם נמנעו ממנו, וכשנאמר להם שובו לכם וכו' אכלו חלב לשמחת עונה, ושאר הדברים השנויים שם לא היה להם במדבר.

עוד אפשר לומר כדאיתא בשופר של איל שיזכור לנו וכו', ואיתא בב"מ (פו ע"ב) בזכות ויקח חמאה וחלב זכו למן, ולא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ע"כ אנו מבקשים מהקב"ה שיתן לנו פרנסתינו ג"כ כאוכלי המן, כדי שנוכל לעסוק בתורתנו. עכת"ד הגאון נזירות שמשון. ועיין מש"כ להשיג על דבריו הגאון מהר"א פאלאג'י בספר אברהם אזכור (מערכת ח אות ז).

טעם ה

המג"א (סימן תצד ס"ק ו) כתב וז"ל, ומצאתי כתוב הטעם דאיתא בזוה"ק (דף צ"ז ע"ב) שאותן ז' שבועות היו ישראל ז' נקיים דוגמת אשה המיטהרת מנדתה, וידוע שדם נעכר ונעשה חלב (בכורות ו ע"ב) והיינו מדין לרחמים. וכ"כ בספר חמדת ימים. ובהגהות מזבח אדמה כתב על דברי המג"א דצ"ע דהלא קיי"ל כרבנן דאבריה מתפרקין, ולא מטעם דדם נעכר ונעשה חלב, וכ"כ להשיג על המג"א בפמ"ג.

ובספר תורת אמת להג"ר יהודא ליב איגר (עניני שבועות, דף נ ע"א) ביאר ענין זה, דבעצרת נידונין על פירות האילן, המכוון הוא על אילן של אדה"ר שנקרא עץ הדעת טוב ורע, שנברא בעולם לצורך הבחירה, והוא אכל הקליפה ונתערב טוב ברע, וכך היה תלוי ועומד עד שעמדו ישראל על הר סיני ופסקה זוהמתן ונעשה מהאילן עץ חיים למחזיקים בה, וקדושה זו מתעוררת בכל שנה בחג השבועות, שיתברכו פירות האילן הזה ממקור הברכה להיות כלי טוב. ובזה יש ג"כ סמך למנהג ישראל שאוכלין מאכלי חלב בחג השבועות שרומזו על ההמתקה שנעשית בימי הספירה שהגבורות בעצמם מתהפכים לחסדים וכידוע שזהו ענין דם נעכר ונעשה חלב להיות מזה שפע וברכה.

טעם ו

בספר אלף כתב להגאון הקדוש ר' יצחק ווייס הי"ד (אות קסה) כתב וז"ל, שמעתי טוב טעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות עפ"י הגמרא בסוטה (דף יב ע"ב) ר' אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה וכו', וקראתי לך אישה מינקת מן העבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולם ולא ינק, שעל שעתיד לקבל תורה בסיני ביום זה נמנע מלאכול חלב טמא. וזכר לדבר אנו אוכלים בהיתרא מאכלי חלב. ודפח"ח. ועיין מש"כ הגאון מאושפיצין בהקדמת שו"ת כנף רננה (לחלק יו"ד). ע"ש.

טעם ז

הגאון ר' שאול בראך זצוק"ל בספרו בהיות הבקר (על עניני שבועות, אות תריז) כתב וז"ל, נהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות כמבואר ברמ"א (סו"ס תצד), ויש לומר טעם לזה עפ"י מה שאמרו במסכת ברכות (דף סג ע"ב) עה"פ במשלי כי מיץ חלב יוציא חמאה במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו, ולזה מאחר שהקיא מעצמו החלב בכל השנה עבור התורה משלימין לו החלב בשבועות במאכלי חלב.

ובזה יובן מה שמבואר במדרש שהשיב הקב"ה למלאכים אין אתם מתביישים זה שירדתם אצל אברהם ואכלתם אצלו וכו' שנא' ויקח חמאה וחלב, ואתי ושפיר שאברהם רמז להם בהאכילם מאכלי חלב שאין התורה מצויה רק במי שמקיא חלב שינק משדי אמו וזה שייך בבנ"א, אבל מלאכים שאין יונקים א"א להם לזכות בתורה, שאינה נקנית רק ביסורים. עכ"ד.

וראיתי להביא כאן את פירושו של הרי"ח הטוב על הגמ' בברכות (שם) וז"ל, קשה והלא החלב נתבטל ביומו אחר שש שעות, וכי נשאר אפילו משהו באדם כדי שיקיאו, ותירץ דהכונה על התאווה הגופנית קאמר מפני שאין כח תאווה קשורה באדם כמו כח תאווה שהיה לו בעת שהיה יונק משדי אמו וביניקתו החלב היתה התאווה דבקה עמו דיבוק גמור וחזק, וצריך שאת אותו כח התאווה יפשטנו ויקיאונו שיפרד מעליו, ואז יכול להשיג השגת התורה בשלימות. ע"כ.

טעם ח

בספר ילקוט הגרשוני להג"ר גרשון שטרן זצ"ל (סימן תצד ס"ק ד) כתב דהטעם הוא לפי דברי החת"ס בתשובותיו (חיו"ד סימן עג, ד"ה ולשלימות הענין) דכתב, דקודם מתן תורה היה חלב אסור לבני נח משום אבר מן החי. ע"ש. ולכן ביום מתן תורה להראות שיצאנו מכלל בני נח אנו אוכלים חלב. וכן הובא טעם זה בספר טעמי המנהגים (קונטרס אחרון אות תרכד) בשם הג"ר נחום אהרון רוקח זצוק"ל. וכן הוא בספר אוהל תורה (חידושים מהאדמו"ר מקצאק, אות קכז).

והנה על טעם זה הקשה האמרי אמת קושיא חזקה (הובאה בקובץ התורני אור ישראל גליון יא עמ' יט), דלפי"ז כיון שניתנה תורה בשבת, וא"כ בבין השמשות של אותה שבת הרי היא אסור לבנ"י לאכול חלב כיון שעדיין לא ניתנה להם התורה, והיה אסור להם משום דבר היוצא מן החי, וקיי"ל דמיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא,

וא"כ באותה שבת של מתן תורה היה עדיין אסור לבני ישראל לאכול מאכל חלב מדין מוקצה. וע"ש להג"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א מש"כ ליישב קושיא זו בכמה אופנים.

טעם ט

הג"ר שלמה שמאמה בספרו בגדי שש (סימן תצד) כתב וז"ל, ואצלי הטעם ברור כי העיקר הוא ללמוד וללמד לאחרים, ויותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק לכן צריכין לאכול חלב ללמד דצריך ללמוד וללמד. ע"כ. ועמש"כ בשו"ת יעלת חן (חיו"ד סי' חי) בכלל זה דהעיקר ללמד את התורה.

טעם י

הג"ר שלמה יהודא ליב טאבאק מו"צ סיגעט בספרו ערך ש"י (או"ח סימן תצד) כתב לבאר עפ"י המובא בזוה"ק פרשת ויחי (דף רמ ע"ב) דתורה שבכתב נמשלה לחלב ותורה שבע"פ נמשלה ליין. והנה איתא בשבת (דף פח) דכפה עליהם הר כגיגית וקבלו התורה בע"כ, והדור קבלוה בימי אחשורוש. ובמדרש תנחומא (פרשת נח) איתא דתורה שבכתב קיבלו מיד ברצון, ועל התורה שבע"פ כפה עליהם, ולכן אוכלין חלב בשבועות על קבלת התורה שבכתב, ושותין יין בפורים על קבלת תורה שבע"פ ברצון.

ובע"ז (דף לה ע"ב) איתא, מאי כי טובים דודיך מיין אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה ערבים עלי דברי דודיך יותר מיינה של תורה. ופרש"י דברי דודיך דברי סופרים, מיינה עיקר תורה שבכתב. ע"כ. ולהמדרש תנחומא אדרבה תורה שבכתב קבלו מאהבה מיד. ונראה לפרש דהוא ע"ד שכתבו דדבר המפורש בתורה אין חכמים יכולין לעקור אפילו להחמיר, נמצא כחס על תורה שבע"פ דכל שאינו מפורש צריך להתפרש בתורה שבע"פ וזהו שאמרו ערבים עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה דייקא יינה שהוא תורה שבע"פ, ולכן לא נתן הכל בתושב"כ מפורש כדי שיהיה מסור לחכמים, וכיון דהמן גרם לקבלת תורה שבע"פ ברצון לכן חייב לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן אלא דמשום דנתכוין לרעה אשר ביקש לאבד ואלוקים חשבה לטובה. ע"כ.

טעם יא

בקובץ התורני וילקט יוסף (שנה יב, קונטרס יח סימן קפג) כתב הגאבד"ק גיעסען ר' יהודא ליב הירשפעלד זצ"ל להסביר הטעם, דהנה מודעת זאת דהבייתוסים היו אומרים דהאי ממחרת השבת שבת בראשית הוא, ואין קצירת העומר במוצאי יו"ט אלא דוקא במוצאי שבת, ולבעבור דחות מאמר הבייתוסים התקינו אבותינו שהיו הקוצרים מגביהים קולם באמרם מגל זו, קופה זו, שבת זו, אקצור, וכל שאלה ושאלה ג' פעמים, וכ"כ למה מפני הבייתוסים למען ישמעו ויטו מני ארחות עקלקלות אל מעגלי היושר.

ונראה כאור בהיר דבעתים הללו אשר נצחו רבנן את הבייתוסים תיקנו איזה תקנות להכין כס המסורת אשר בידם למנין יומא דעצרתא, ולבי אומר לי דהטעם לאכול מאכלי חלב בחג השבועות הוא מפני דלפי דברי הבייתוסים שבועות אינו חל כי אם רק ביום א'

בשבת ואי אזלינן בתר סברתם כמעט סרה נדדה רחקה ממנו רווית החלב בחג השבועות דהלא אמר ר"ח בשבת (קמ"ד ע"ב) אסור לחלוב הבהמה ביו"ט כי אם לתוך הקדירה עצמה ורק אם יש בה אוכל והחלב בא לתקנו ולא למשקה כמבואר באו"ח (סימן תקה), ובערב יו"ט היינו בשבת קודש בודאי אסור לחלוב והחלב שנחלבה בשבת ע"י נכרי אסורה בו ביום, וגם ביו"ט הבא אחר השבת.

וא"כ אי חל שבועות לעולם ביום א' לשבת קשה עלינו יד חוק ומשפט לענין משקה החלב, ורוב בתי בני"א אין להם חלק ונחלה בתענוגות החלב בכל חגי שבועות, אך אם חג השבועות חל באמצע השבת יש לאל ידינו לחלוב בערב יו"ט בעוד היום לצורך יו"ט כפי תאות נפש ורצון לב, ובמנהג זה אנו מראין ומוציאין ומגלין בבירור דחג השבועות יכול להיות גם באמצע השבוע, וכל האוכל מאכלי חלב בחג השבועות הוא כעורך מלחמה נגד בייתוסים וברכה בידו. עכ"ד הנפלאים.

טעם יב

כתב הגאון ר' שבתאי ליפשיץ זצ"ל בספרו ליקוטי שושנים (המכונה האש"ל, מערכת ע אות ח) וז"ל, עצרת. מה שאוכלין חלב ביו"ט של עצרת עפ"י מה שארז"ל בפ"ק דמסכת נדה דהיה ס"ד שחלב יהיה אסור משום דדם נעכר ונעשה חלב ואעפ"כ התורה התירתו, וא"כ מחלב יש ראייה דבתר השתא אזלינן ולא בתר מעיקרא. והנה הפמ"ג (סו"ס תצד) כתב בשם ספר אבודרהם, דלכן קורין רות בעצרת דנתגירה וכתוב בה קציר חיטים, ואבותינו קבלו התורה ונתגירו. ע"ש.

וע"כ בעבור זה אוכלין חלב בעצרת לרמוז לכל מי שבא להתגייר ולקבל עליו עול תורה מקבלין אותו, דאזלינן בתר השתא ולא בתר מעיקרא, והוא טעם אחד עם מה שקורין מגילת רות. ושוב בא לידי ספר דברי יצחק ומצאתי שם (דף כה) כעין זה בשם הגאון מהרש"ם. עכ"ל ספר האש"ל. וספר דברי יצחק הוא להגאון ר' יצחק אייזיק וויס, ע"ש (עמ' כה) מש"כ בזה המהרש"ם.

טעם יג

בספרי אמרי פנחס מקוריץ (על עניני שבועות, אות רסט) כתב וז"ל, עוד טעם דאיתא ויעשה שלמה משתה לכל עבדיו, מכאן שעושין סעודה לגמרה של מצוה, ובשבועות גומרין מצות ספירת העומר, ולכן עושים סעודה, ואם היו עושין סעודת בשר אין היכר אם לשם זה, אם לשם יו"ט, לכך עושין מחלב.

טעם יד

בספר טעמי המנהגים (אות תרכ"ד) הביא בשם הרב הקדוש הגאון המקובל מוהר"ר שמשון מאסטרופאליע זצוק"ל, דאיתא במדרש (במדבר רבה פרשה א) ששה שמות יש להר סיני, וחד מנהגון גבנונים מלשון נקי כגבינה, ע"כ אוכלין גבינה בשבועות כי אז קבלנו התורה. ויש להוסיף בזה מה שמצאתי להג"ר דוד שפרבר בספרו מכתב לדוד על המועדים (קונטרס שר החודש אות נג) שכתב, ומה דממלאים הלביבות בגבינה, יש לומר

רמז על פי מה שאיתא למה תרצדון הרי גבבנונים אתם בעלי מומין לגבי סיני מלשון (ויקרא כא כ) גבן או דק, וה"נ יש לומר דשם גבינה רומז על מום וחסרון שהיה לנו בשעת מתן תורה שלא קבלנוה בתם לב. ע"כ.

טעם טו

כתב בספר תורת חיים עמ"ס בבא מציעא (דף פו ע"ב) וז"ל, איתא בתהילים רבה בג' מקומות נתווכחו המלאכים עם הקב"ה, בשעה שבא לברוא את האדם וכו' ובשעה שבא ליתן תורה לישראל אמרו לפניו וכו', ובשעה שעשו את העגל שמחו מלאכי השרת אמרו עכשיו תחזור התורה אלינו וכו' אמר להם הקב"ה כל הזמן אתם מקטרגין עליהם ואתם בשעה שירדתם לגבי אברהם מי לא אכלתם בשר וחלב דכתיב ויקח חמאה וחלב ובן בקר אשר עשה וכו' ואילו תינוק של ישראל אינו אוכל בשר וחלב יחד וכו' מיד הלכו להם בפחי נפש.

ואפשר דמה"ט נוהגין לאכול מאכלי חלב ביום מתן תורה ואח"כ אוכלין בשר כדי שיראו המלאכים מה שאנחנו נזהרין יפה במצות בשר וחלב לאכול תחילה חלב ואח"כ בשר ע"י קינוח והדחה ושאר אזהרות ועי"כ אין להם מקום לקטרג עלינו ביום מתן תורה דחיישינן שמא יקטרגו עתה כמו ששעשו בשעת מת"ת דהמ"ט אין מקיזין דם בערב חג שבועות דחיישינן דלמא אכתי נפק ההוא זיקא דשמיא טבוח כמש"כ הרמב"ן, ה"נ חיישינן שמא יקטרגו עלינו וכשרואין שאנחנו נזהרין במצוה זו שעברו עליה חוששין לקטרג פן ישיב להם הקב"ה כבראשונה אתם אכלתם בשר וחלב והרי תינוק שלהם נזהר יותר מכם, עכ"ד התו"ח. וע"ע במש"כ בחידושי לחולין (דף פג ד"ה וערב).

ובספר הקרניים (מאמר יב) כתב דהמלאך הנקרא שמאל היה בא להליץ ליתן למלאכים את התורה והפסיד באיסורים. ופירש מהר"ש אוסטרופלי בדן ידין שם דהשיב לו הקב"ה היאך אתה רוצה לקבל התורה אני כתבתי בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו ואתם כשבאתם אצל אברהם אכלתם בשר וחלב שנאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר וגו' מיד נסתתם מלאך השמאל.

וזהו הסוד לא תבשל גדי בחלב אמו וסמין ליה הנה אנכי שולח מלאך לפניך ראשי תיבות השמאל, ורוצה לומר בשביל לא תבשל גדי עשיתי ושלחתי המלאך שמאל שהיה מליץ בעד המלאכים ואמרתי לו שאפילו תינוקות וולדות קטני קטנים של ישראל נזהרים בו כדאיתא במדרש ולכן נוהגים לאכול מאכלי חלב בשבועות מטעם זה וזהו הכונה והפסיד באיסורים כדפירשית מכח שאכלו דבר דאסור בשר בחלב. וע"ע בספר בני יששכר (מאמר חדשי כסליו טבת, מאמר ג אות מג) שביאר לפי"ז אמאי נהגו לאכול גם מאכלי חלב בחנוכה. ע"ש דבריו.

טעם טז

הגאון ר' שמואל עהרנפעלד זצוק"ל בעל חתן סופר בספרו חתן סופר עה"ת (בחידושי לחג שבועות) כתב וז"ל, עוד נראה לתת טעם ליישב ב' מנהגים מה שנוהגים ביום זה

בחדא מחתא, דהנה המג"א כתב נוהגין להעמיד אילנות בבהכ"נ ובבתים, ונ"ל הטעם שיזכרו שבעצרת נידונין על פירות האילן ונתפלל עליהם, והנה ב' פעמים מצינו בתורה"ק שנסמך מצות הבאת ביכורים לאיסור בשר וחלב המקום הראשון בפרשת משפטים (שמות כג, יט) ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך לא תבשל גדי בחלב אמו, והשני (שמות לד, כו).

ובשני המקומות תירגם יונתן בן עוזיאל וזה לשונו בפרשת משפטים, שירוי ביכורי פרי ארעך תיתי לבית מקדשא דה' אלהך וכו' לית אתון רשאין לא למיבשלא ולא למיכול בשר וחלב מערבין כחדא דלא יתקוף רוגזי ואיבשיל עיבורכון דגנא וקשא תירהון כחדא, ובפרשת כי תשא תירגם כן על פירות האילן, וכתב דהעונש על אי זהירות בבשר וחלב, שיפלו הפירות בעודם בוסר עם העלים.

והיוצא מדבריו דהעונש על איסור בשר וחלב הוא בפירות האילן. וא"כ בחג השבועות שאנחנו מתפללים שיתן ה' ברכתו על הפירות ודאי קודם לתפילה זו צריך להישמר מהנזק המזיק את הפירות ע"כ אנו אוכלין מאכל בשר ומאכל חלב לרמוז איך אנו נוהגין בשמירת מכשול איסור זה וא"כ בזכות זה יברך ה' פירות האילן. ונפלא.

טעם יז

בשו"ת שם משמעון פאללאק (חאו"ח סימן יד) כתב, דחלב הוא משקה שמרוה ומשכר כמ"ש בכריתות י"ג ובדוכתי טובא שאם שתה חלב ונכנס למקדש חייב מצד שכרות. ועיין ברמב"ם (ריש פרק א' מביאת מקדש). ולפי"ז מצאנו טוב טעם למנהג של אכילת מאכלי חלב בחג השבועות שהוא לזכר הקידושא רבה של שבת שבו ניתנה בו התורה שבודאי עשו אותו על חלב דכיון שבאנו אז מרשות גוי לכלל ישראל היה על היין שלנו בוודאי דין יין נכרי שלא ראוי לקדש עליו ועיין מהרש"א שבת (דף קלט, ד"ה ולקדקוד וכו'), וביו"ד (סימן קכד), והוכרחנו לקדש על החלב שהיה אז מרוי ומשכר שפיר כמו יין.

טעם יח

בשו"ת שם משמעון פאללאק (ח"ב סימן ד, קונטרס מנחת העומר) כתב עוד טעם עפ"מ"ש התוס' בחגיגה (דף יז ע"ב) בשם הירושלמי שדוד המלך ע"ה מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין עליו. ועיין במל"מ (פ"ג מאבל ה"י), ושעה"מ (פ"ג מהלכות מעשה"ק הי"ג, ד"ה גרסינן), וציון ירושלים על הירושלמי (פ"ג דביצה ה"ד), וממילא ודאי ראוי לנו לאכול בו מאכלי חלב כדי להראות בזה אבילות ואנינות עליו דאף שביו"ט ליכא אנינות גמורה, מ"מ ודאי ראוי עכ"פ שלא להרבות בו מאכלי בשר. ועיין בפ"ת ליו"ד (סימן שמא ס"ק י"ג). וכ"כ טעם זה הג"ר אברהם אבלי פאסוועלר אבד"ק ווילנא הובא דבריו בקובץ יגדיל תורה (טבת תשל"ט, עמ' 50-49).

טעם יט

בשו"ת שם משמעון פאללאק (בסימן הנ"ל) כתב עוד טעם, דכיון שממתן תורה היה נראה לכאורה כאילו הגויים לא נחשבים בעיני הקב"ה למאומה. ובאמת אין הדבר כן

דאף שכל קדושיו בידו, מ"מ חובב עמים ג"כ, וכמ"ש כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגויים ובכל מקום מוקטר לשמי, ונינוה תוכיח, וחסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, ומש"ה אמר הקב"ה אף שאמרתי והייתם לי סגולה מכל העמים, מ"מ תדעו כי לי כל הארץ, שהם ג"כ מעשה ידי, ואמנם אתם תהיו לו ממלכת כהנים, דהיינו מה שהבדלתי אתכם מהם אינו מצד מיאוס ותיעוב, אלא שהוא כמו הבדלת כהנים מכם, כמ"ש ויבדל אהרון להקדישו כי קדש קדשים הוא, שודאי אינו מצד שמאסתי אתכם ח"ו, אלא מצד תוספת קדושה שיש בכהנים שהרבה הכתוב בהם מצוות יתירות, וה"נ מה שהבדלתי אתכם מן העמים אינו מצד שהם אינם נחשבים בערכיכם למאומה, אלא מצד שיש לכם מצוות יתירות, ולכן ההכרח לכם להיות מובדלים מהם, כמו שהאריך בשו"ת דברי חיים (חיו"ד סימן ל) וע"ז אנו אוכלין שפיר במתן תורה המאכל בשרי ומאכל חלבי, להורות שמה

שנבדלנו מהם אינו אלא כמו בשר בחלב שהאי לחודא שרי והאי לחודא שרי, ובהדי הדדי אסור.

טעם כ

בשו"ת שם משמעון פאללאק (ח"ב חאו"ח סימן ד) כתב, דכיון דספירת העומר בזה"ז דרבנן לדעת הריב"ש גם חג השבועות בזה"ז דרבנן, ורק זכר למקדש הוא, ואפשר שהמנהג בו לאכול מאכלי חלב נתהווה ג"כ מזה, מצד דס"ל שאינו מדאורייתא, ומשום הכי הנהיגו לאכול בו מאכלי חלב, כדי להראות בזה שאין מה"ת, וממילא לא בעינן לאכול בו מאכלי בשר. ועיין שאג"א (סימן סה). [א"ה, וע"ע לקמיה (טעם כא), ובמש"כ בתשו' (הניצבת בסוה"ס הנוכחי). ע"ש]. ואפשר נמי שמה"ט לא נהגו להתענות בה"ב אחר שבועות כמו אחר יו"ט דפסח וסוכות, כיון שכל היי"ט דיליה אינו אלא מדרבנן. עכת"ד.

טעם כא

בירחון התורני קול תורה (שנה יד, חוברת ט עמ' יט) כתב הרב שמואל אהרון שזורי שאמר לו הגרי"ז בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל דלדעתו המנהג לאכול מאכלי חלב בא להורות דבזה"ז אין חיוב באכילת בשר ביו"ט דוקא, ומסתיין במאכלי חלב, ונקבע ענין זה בחג שבועות דוקא דהכל מודים דבעצרת בעינן לכם.

טעם כב

בשו"ת דברי יציב מצאנו (חאעה"ז סימן ס אות יא) כתב לתת טעם על מה שעושים המאכלי חלב בקרעפליך שהגבינה והדבש מכוסים בבצק, עפ"י מה דאיתא בגמ' (שבת פח ע"א) דכפה עליהן הר כגיגית, אבל מ"מ סופם שקיבלו את התורה ברצון שהרגישו וטעמו נועם ועריבות התורה הקדושה, וע"ד מה שכתוב בתהילים טעמו וראו כי טוב ה', ולכן ליכא מודעא רבה לאורייתא.

ובזה יש לומר טעם נחמד למנהג הנ"ל שאוכלים קרעפלי"ך בחג השבועות שהגבינה והדבש מכוסים בבצק ולא מורגש המתיקות בתחילה רק בסוף אחרי הלעיסה מרגישים מתיקות הטעם, ולרמז שבאופן זה היה גם מתן תורה שסופו ברצון בבחינת דבש וחלב תחת לשונך והבן.

טעם כג

בשו"ת ברכת יוסף להג"ר יוסף לאנדא (סימן כ) כתב הטעם לאכילת מאכלי חלב עפ"י מה דאיתא בשופטים (ה, ג) שמעו מלאכים האזינו רוזנים אנכי לה' אנכי אשירה אזמר לה' אלוקי ישראל, והוא מתוך שירת דבורה אחר מפלת סיסרא, וכתב רש"י שם אנכי אנכי כפול, שמעתי מדרש אגדה לא קפח הקב"ה שכר תבור וכרמל שבאו למתן תורה לתת תורה עליהם וחזרו בבושת פנים, אמר להם הקב"ה סוף שאני פורע לכם כפליים נאמר בסיני אנכי ה' אלוקיך, ובתבור יאמר אנכי אנכי, נאמר בסיני אני ה' אלוקיך, בכרמל יאמר כפול ה' הוא האלוקים ה' הוא האלוקים בימי אליהו. עכ"ד רש"י. והנה תבור וכרמל היו סבורין לאשר הם גדולים ראוי שתינתן התורה עליהם ולכן חזרו בבושת פנים, שאמר להם הקב"ה למה תרצדון הרים גבנונים ודרשו במדרש גבנונים מלשון גבן או דק שהוא בעלי מומין, והיה כוונתם שבאו למת"ת שלא לשמה.

ולכן אנו אוכלים מאכלי חלב בחג השבועות לזכור החלב שנתנה יעל לסיסרא למען תחטפנו שינה ותוכל להרגו וכמו שפרש"י למען דעת כח התורה שאפילו שלא לשמה לא נתקפח השכר וכמו שלא נתקפח השכר של הר תבור שחזר בבושת פנים הגם שהיה שלא לשמה ובעת שלבו בל עמו ללמוד לשמה לא יאמר רחמנא לבא בעי וכשאינן כוונת לשמה לא עסוק כלל בתורה אעפ"כ יעסוק אפילו שלא לשמה. וע"ש עוד שהאריך בזה וביאר עפ"י אמאי קורים רות בחג השבועות. ע"ש דבריו.

טעם כד

בספר דגל יהודא (קאמינר) בדרושים לחג השבועות כתב וז"ל, שמעתי בשם כבוד קדושת אדמו"ר זצ"ל מגור טעם על מה שנוהגים לאכול מאכלי חלב, דהנה איתא בשם האר"י ז"ל דנכון לגלח בתער ולא במספריים משום דכשמגלח בתער מניח הפאות ועל ידי כן מקיים בפועל הל"ת דלא תקיפו, משא"כ כשמגלח במספריים שמותר לקוץ גם הפאות במספריים לא ניכר בזה שמשייר הפאות ואינו קוצצם לקיום הל"ת הנ"ל, ובזוה"ק איתא דכל יום ויום משס"ה ימים שיש בשנה מכוון כנגד לאו מיוחד שבשס"ה לאווין שבתורה ותשעה באב כנגד גיד הנשה.

וא"כ נראה לומר מדסמיק לא תבשל גדי בחלב אמו לראשית ביכורי אדמתך וכו' מוכח דהלאו של בשר בחלב הוא כנגד יום חג השבועות שנקרא בתורה חג הביכורים, ולכן צריך לעשות פעולה ניכרת שאנו מקיימים הלאו של בשר בחלב וזה במה שנוהגים לאכול מאכלי חלב ונוזהרים בקינוח והדחה בין אכילה זו לאכילת בשר הכל כדין וכדת, משא"כ אם לא היינו אוכלים רק בשר בלבד כמו בשאר ימים טובים לא היה ניכר בפועל קיום

מצות ל"ת של בשר בחלב, עכ"ל ובספר מועדים לשמחה (סימן טז) הביא בשם ספר אוצר המנהגים דאם תחשב את מנין המצוות לפי סדר התורה תמצא שמצוות ל"ת של בשר וחלב היא מקבילה ליום חג השבועות שהוא יום ס"ו מר"ה לחדשים ר"ח ניסן.

טעם כה

בשו"ת שיח יצחק וויס (חאו"ח סימן רלד) הביא שיש נוהגים לאכול רק מאכלי חלב בליל התקדש חג השבועות, [ועיין מש"כ בזה בתשובה כת"י (קנתה מקומה בסוה"ס הנוכחי) אי אריך למיעבד הכין], וכתב הרב ליתן טעם לזה והוא כעין שכתב בעשר אורות שהרה"ק מו"ה משה מסאורן ז"ל אמר, שבלייל שבועות אין אומרים תורה, דדרך ארץ קדמה לתורה ואין דרך ארץ לומר תורה קודם קבלת התורה. ע"ש. ואמרו חז"ל בפסחים (מט ע"ב) עם הארץ אסור לאכול בשר. ועיין בספר אמרות ה' (פרשת שמיני) על הפסוק וזאת החיה אשר תאכלו סופי תיבות תורה, לרמז דעם הארץ אסור לאכול בשר. אמנם אחר קבלת התורה מצוה לשמוח וארז"ל בפסחים (סח ע"ב) בעצרת כו"ע מודים דבעינן נמי לכם, ורמז לזה ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו, ולכן מה"ט נמנעים בליל שבועות מאכילת בשר באשר הוא עוד קודם קבלת התורה אשר יקבלו בשחרית. וע"ש עוד מש"כ בזה

טעם כו

בספר עטרת ישועה למהר"י מדז'יקוב (עניני חג שבועות אות קי) כתב, דחג השבועות הוא תיקון למדת הגאות ולכן נבחר הר סיני הנמוך מכל ההרים, ועל כן אוכלים "מאכל חלב" שעולה בגימטריא ענוה.

טעם כז

בספר הנ"ל (אות קיד) כתב עוד טעם וז"ל, ידוע שהס"מ חפץ לעכב מליתן התורה לישראל, ועל כן מאכל חלב עולה ס"מ, להראות שלא עלתה בידו. והחילוק שבין מספר חלב למספר בשר הוא במספר ו' פעמים ע"ז, רומז על פסוקי רות שיש בהם ע"ז פסוקים המתחילין באות ו'. ע"כ.

טעם כח

בספר אמרי נועם למהר"מ מדז'יקוב (עניני חג השבועות אות כא) כתב לבאר, דהנה ידוע שבעת חטא נחש הקדמוני נתקלל אדם בל"ט קללות (עיין תיקוני הזוהר תיקון מח), ולכן צריך ל"ט מלאכות ואין לך שום דבר מאכל בעולם שלא יהיה נעשה בו איזה ענין מלאכה, כי אפילו דבר שגדל בעצמו בלא שום נטיעה עכ"ז צריך תלישה, ואפילו ביצה שנולדה מעצמה יש בה עניין מוקצה בשבת, הנוגע ג"כ קצת באיסור מלאכת שבת. אבל החלב אין בו שום דבר איסור מלאכה ומותר לכתחילה לחלוב בשבת וביו"ט כמו שאמרו בגמ' שבת (קמד ע"ג) אמר שמואל חולב אדם עז, ואם שיש בזה איסור מפרק זה דוקא שחולב שלא לתוך מאכל אבל בחולב לתוך המאכל מותר לכתחילה.

והנה בשעת קבלת התורה שפסקה זוהמתן, לולא חטא העגל שלאחריו, בשעת קבלת התורה יצאו מכל הל"ט קללות, ולזה לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן שהיה ג"כ בלא שום מלאכת אדם, ועל כן לרמז לזה אוכלין מאכלי חלב דייקא להראות שנוכה ע"י התורה להשפעת פרנסה בלי עמל ויגיעה בלי שום צורך עשיית מלאכה. ע"כ. נאמר אברהם יקותיאל יצ"ו, וע' ברכות (לה ע"ב) דרשב"י אמר שאם עוסק בתורה מלאכתו נעשית ע"י אחרים, ועובדא הכי הוה ביה כדאי' בגמ' (שבת לג) שנברא לו מעין וחרוב, ורשב"י זכה לזה כי תקן את חטא אדה"ר, כדאייתי בס' ישועות מלכו מקוטנא (בליקוטים שבסוה"ס משם אביו). ע"ש].

טעם כט

כתב הגאון ר' שלמה זלמן עהרענרייך זצוק"ל בספרו אבני המקום (אבן שהם אות סג) וז"ל, מנהג ישראל לאכול בשבועות מאכלי חלב, ויש לומר ע"ד רמז דאמרו חז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד, ועוד אמרו בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, היא התורה הקדושה אשר על ידה יוכל האדם לכבוש את יצרו, ע"כ אוכלין חלב דהוא נוטריקון לבי חלל בקרבי, שע"י קבלת התורה בשבועות יוכל כל אדם להרוג את היצה"ר ושיהיה לבו חלל בקרבו. ועוד דבמתן תורה פסקה זוהמתן ונעקר יצה"ר מלבם, א"כ חלב הוא זכר למת"ת לבי חלל בקרבי. ע"כ.

טעם ל

בספר דברי בינה (ביאלא, לשבועות, דף לה ע"א) כתב וז"ל, ענין מאכלי חלב בשבועות נראה, שהנה ידוע שטעם החלב משתנה כפי המאכל שהבע"ח אוכל, וכן הוא הענין בתורה הקדושה כפי קדושת האדם שאליו מתנהג עצמו בקדושה, כך נעשה אצלו טעם התורה, וכך מרגישין אם אומר איזה דבר תורה אם יוצאין מגוף טהור, אז מרגישין בדבריו מתיקות ונועם התורה, וכמו ששמעתי בשם רבינו הקדוש ר' זושיא זיע"א שבעת שהתחיל המגיד ממעזריטש זיע"א לומר ד"ת, אפילו לא אמר עדיין כלל כי אם שהתחיל הפסוק התחיל לגלגל עצמו תחת הספסל מחמת גודל התלהבות וצעק בקול גדול שמעתם מה שרבינו אומר, ונשמע מזה כי כפי גודל קדושת האדם כך מרגישין ממנו קדושת התורה ולכן אמרו ז"ל לאכול מאכלי חלב בשבועות להזכיר את האדם על זה. [א"ה, ועמש"כ בספרי זוטא זכר עשה (ענין ק). ודו"ק].

טעם לא

כתב הרב בני יששכר (מאמרי חודש סיון, מאמר ד אות ב), מנהג אבותינו תורה היא לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, נ"ל הטעם דהחלב רומז לחסד גוון לבן (וכן איתא בזוה"ק ח"ג ד"ד ע"א), והנה ליהגיד ב'בוקר ח'סדך ראשי תיבות חלב. ונקדים מש"כ הרב תויו"ט במסכת ברכות (פ"ז מ"ג) טעם למה בברכת התורה אומר המברך ברכו את הוי"ה ובברכת המזון נברך אלוקינו, וכתב ליישב דהנה המזונות שהשי"ת זן ומפרנס אותנו הוא מצד הדין שהדין נותן כיון שהוא בראנו לכבודו הדין הוא שיזון אותנו, על כל מברכין

אלוקינו שם הדין דידוע כ"מ שנאמר אלוקים זו מדת הדין. משא"כ מה שנתן לנו את תורתו זה מצד החסד הגמור והרחמים כי גברו חסדיו עלינו להודיע לבריותיו ולגלות להם מסתורין שלו, על כן מברכין ברכו את הוי"ה שם החסד והרחמים כידוע, ולפי זה יובן דבעבור זה ביום מתן תורתנו אוכלים מאכלי חלב רמז לחסד. וע"ע להרב הנ"ל (מאמרי כסליו טבת, מאמר ג אות מב) מש"כ בזה.

טעם לב

לענ"ד נראה לומר עפ"י מה שמצאתי להגה"ק רבי אברהם סאבע זצוק"ל בספרו צרור המור (פרשת משפטים כג יט) שכתב בטעם איסור בשר וחלב וז"ל, והטעם בזה לפי שאין ראוי לערב הכוחות אלו באלו, כח הדין בכח הרחמים וכח הרחמים בכח הדין, כי הבשר הוא מדת הדין בסוד קץ כל בשר, כי מנפש ועד בשר יכלה הצר, והחלב הוא סוד הרחמים הגמורים המלבינים עוונותיהם של ישראל כאמרו כשלג ילבינו, והחטא הוא אדום בסוד הלעיטני נא מן האדום האדום הזה, לכן יש להפרידם זה מזה כל אחד על בנו. עכ"ל.

והנה ביום חג השבועות הקב"ה מוחל עוונותיהם של ישראל וכמו שאיתא בירושלמי (פ"ד דר"ה) כיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם, ולרמוז לזה אנו אוכלים מאכלי חלב שהם סוד הרחמים הגמורים המלבינים עוונותיהם של ישראל. [אמר המגיה אברהם יקותיאל יצ"ו, בהורמנותיה דמר נר"ו אני ברגליו אעבורה דעוד יתכן בדרך המלך הנ"ל, דבא ברמ"ז הרומ"ז כי כח התורה להפך את מדת הדין למדת הרחמים, וע"כ מרבים במאכלי חלב הרומז לרחמים. וגם חלב בגימטריא מ' רמז לתורה שנתנה למשה במ' יום, וכבר הרחיבו הקדמונים בסוד תנא מיניה מ' זימנין וכיו"ב כי מספר זה שייך להשגת התורה].

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

בענין אמירת האקדמות

א.

כידוע מנהג האשכנזים לומר בשבועות לפני קריאת התורה את הפיוט הנודע "אקדמות", והמנהג הקדום היה לומר את האקדמות אחרי קריאת פסוק ראשון, (וכן נהגו לומר ארכין באמצע הקריאה לפני עשרת הדברות, ויציב פתגם אחרי פסוק ראשון של הפטרת יו"ט שני), ומנהג זה נזכר במהרי"ל ובמנהגים ובלבוש סי' תצ"ד ועוד, והט"ז ועוד אחרונים פקפקו ע"ז שהוא הפסק באמצע הקריאה, ולכן הנהיגו ברוב הקהילות לאומרו לפני הברכה, והא"ר והח"י והשער אפרים והפנים מאירות כתבו טעמים לקיים את המנהג, אך לא העלו דבר ברור בטעם המנהג להכניס את הפיוט דוקא באמצע הקריאה.

אמנם כבר נודע בשערים מה שביאר בזה המדקדק הגדול רוו"ה בספר הבנת המקרא סוף חומש שמות, שכידוע בזמן חז"ל נהגו לתרגם את התורה אחר כל פסוק ופסוק (כמנהג התימנים עד היום), ובזמן הראשונים ביטלו את אמירת התרגום משום שהעם לא הבינוהו, ורק בשביעי של פסח ובשבועות הותירו את מנהג התרגום על כנו כדי לפרסם הנס כמ"ש בתוס' מגילה כ"ד ע"א ד"ה ואם, (וכן מבואר במחזור ויטרי ובסדר טרויש ובכל בו סי' נ"ב, וכ"כ החזקוני פ' יתרו דמתרגמינן הדברות), ותקנו למתרגם שיאמר בתחילה פיוט שעניינו נטילת רשות לתרגם את התורה, [כדרך המדבר ברבים שנוטל רשות תחילה, כמו שאומרים רשות לפני ברכהמ"ז של ברית מילה ובשמחת תורה אומרים רשות לחתן תורה וחתן בראשית, והתרגום שקראו בשבועות היה התרגום יונתן שיש בו הרבה הוספות על עיקר הפסוק, והוסיפו בו פיוטים ארוכים בארמית, נמצא שהיה ממש דרשה שלימה, ולכן תקנו רשות לפנייה כדרך הדרשות], ולכן יסד את הפיוט בארמית כיון שהוא הקדמה לתרגום, ולפ"ז נמצא שאין כאן כל הפסק, כי מעיקרא כך היתה תקנת קריאת התורה, שיקראו תרגום בין פסוק לפסוק, ושיהיה רשות למתרגם להוסיף הוספות לפי הענין בתוך דבריו או לפנייהם.

והביא הרוו"ה ראייה לזה ממחזור ישן כת"י שיש שם תרגום אחר כל פסוק והרבה פיוטים לפני כל תרגום, וכדבריו כתב גם בשו"ת מנחת יהודה או"ח סי' כ"ג ובעוד הרבה ספרים, וביארו שכן נראה להדיא מסופו של הפיוט יציב פתגם שהוא הקדמה לתרגום, שנאמר שם "יהונתן גבר ענוותן בכך נימטי ליה אפרין", והכוונה לתנא יונתן בן עוזיאל בעל התרגום, וכיום שנדפס המחזור ויטרי נתאמתה השערה זו לחלוטין, כי מפורש שם כך להדיא שהמתרגם אומר רשויות לפני התרגום, ומביא הרבה נוסחאות של רשויות ואחד מהם הוא יציב פתגם, וכן הוא בעוד מחזורים ישנים.

אמנם לכאורה עדיין לא די בזה ליישב את המנהג הקדום, דהא תינח בזמן הראשונים שהיו מתרגמים את הקריאה בשבועות, אך מאז שהפסיקו את אמירת התרגום לכאורה שוב אין מקום לאמירת האקדמות בתוך הקריאה, אך אפשר לומר דהרי מעיקר הדין גם היום היה אפשר לתרגם, ומי שיתרגם היום את הקריאה ודאי אי"ז הפסק דהא עיקר התקנה כך היתה, א"כ ממילא גם היום כל מה ששייך לתרגום לא הוי הפסק, אכן לכאן עדיין יש לטעון שכיום הרבה יותר נאה ומתקבל לאמרו לפני כל הקריאה, שכך יהיה הקדמה לכל הקריאה, ולשם מה עלינו להפסיק את רצף הקריאה לחינם, אך מאידך ידוע כמה הקפידו הקדמונים לשמור על המנהגים הקדומים גם אם כיום בטל הטעם, כך שיש בזה צדדים לכאן ולכאן, ונהרא נהרא ופשטיה.

ב.

והנה עניינו של פיוט זה צ"ב טובא, דלכאן היה ראוי שפיוט הנאמר לפני קריאת פרשת מתן תורה יעסוק כל כולו בענין מתן תורה או בשבח התורה ומצוותיה, אך עניינו רואות שפיוט זה עוסק בענייני בריאת העולם וקדושת המלאכים ומעלת עם ישראל והשכר המובטח לנו לעתיד לבא, וכמעט לא נזכר בו מאומה מענין התורה, ורק בסופו נזכר "ומסר לן אורייתא", ובלבוש או"ח סי' תצ"ד כתב: "ואומרים אקדמות אחר פסוק ראשון שהוא שבח על בחירת השם יתברך בישראל ונתן לנו את התורה", ועדיין צ"ב דרוב הפיוט אינו מענין התורה כנ"ל, ועוד יש להתפלא דהנה כשמפאר המחבר את מעלתן של ישראל על המלאכים מדגיש בעיקר את קריאת שמע ותפילה, "עבידין ליה חטיבא בדנח ושקעתא", "פרישותיה שבחיה יחיון בשעותא", צלותהון בכל מקבל והניא בעותא", "רבותהון דישראל קראי בשמעתא" וכו', ואילו ענין לימוד התורה נזכר רק במשפט אחד "צבי וחמיד ורגיג דילאון בלעותא", ולכאן בפיוט הנאמר לפני פרשת מתן תורה היה לו להדגיש את לימוד התורה יותר משאר הדברים.

ג.

וע"פ הפשט נ"ל שפיוט זה אינו הקדמה לענין קבלת התורה כלל, כי לפני עשרת הדברות נהגו לומר את הפיוט "ארכין" שנדפס במחזורים, או פיוטים אחרים המובאים במחזור ויטרי, אלא פיוט זה הוא רק הקדמה לפסוקים של העולה הראשון לתורה ששם נאמר: "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי. ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", ועל זה יסד רבינו מאיר את פיוט האקדמות שעיקר עניינו הוא בחירת הקב"ה בישראל ואהבתו אליהם יותר מהמלאכים ויותר מכל אומה ולשון.

שהרי בתחילת האקדמות מדבר על מעלת המלאכים והקדושה שהם מקדישים כל יום, ואח"כ אמר "עדב יקר אחסנתיה חביבין" וכו', דהיינו שישראל הם נחלתו וגורלו החביבים עליו יותר מכל צבא מרום, שהקב"ה מתעטר בתורתם ותפילתם ושבחם רשום על התפילין שלו, ואח"כ אמר שהאומות באות לישראל ושואלות את ישראל מי הוא השומר עליכם בגלות, ושאלם תעברו לאמונתנו ח"ו יהיה לכם כבוד גדול, ועונה להם

כנסת ישראל שכל הכבוד שיש לכם עתה אינו חשוב לכלום לעומת הכבוד שיעשה לנו ה' בבא העת, ומתאר באריכות את הכבוד הגדול שיעשה הקב"ה לישראל לעתיד לבא, הרי לנו שכל האקדמות הוא מענין הפסוקים הנ"ל.

ד.

ואחר ההתבוננות נראה להוסיף בזה מילתא חדתא יאיא ושפירתא, שפיוט זה כל כולו מיוסד ומכוון כנגד שתי הברכות הנאמרות לפני ק"ש של שחרית, יוצר אור ואהבה רבה (או 'אהבת עולם'), וכמו שיבואר:

שתחילת ברכת יוצר אור היא על יחוד ה' שהוא לבדו ברא גם את האור וגם את החושך, גם את הטוב וגם את הרע (עי' ברכות י"א ע"ב), להוציא מלב המינים האומרים שיש ב' רשויות ח"ו, וזה מ"ש באקדמות "הקם עלמא יחידאי".

ובשו"ת הרא"ש כלל ד' סי' כ' (הובא בטור או"ח סי' נ"ט) כתב שיוצר אור היינו האור שנברא ביום ראשון, וכן תחילת האקדמות הוא על שהקב"ה ברא את העולם בלי עמל ויגיעה ובאתא קלילא, ודבר זה איתא בב"ר ג' ב' על בריאת האור, דאיתא שם "לא בעמל לא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו אלא בדבר ה' וכבר שמים נעשו, אף הכא והיה אור אין כתיב כאן אלא ויהי אור כבר היה", אך שאר הברואים נבראו ע"י כל האותיות כידוע, (עי' בדברי רבינו הנחלת דוד בדרשות בית דוד דרוש ב').

ומש"כ באקדמות "זמין כל עבדתיה בהך יומי שיתא, זהור יקריה עלי עליה כורסיה דאשתא", הוא מ"ש ביוצר של שבת "לקל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו".

והמשך ברכת יוצר אור הוא על המלאכים והקדושה שהם מקדישים לקב"ה בכל יום, ובענין זה עוסק האקדמות מאות ח' עד אות ס'.

ואח"כ ברכת אהבה רבה אהבתנו וכו', שהיא הברכה הסמוכה לק"ש, והכוונה בזה שהעניינים הנזכרים בק"ש הם סימן ברור לאהבת השם ית' לישראל עמו יותר מהמלאכים, והענין הראשון בק"ש הוא מה שישראל מייחדים את שמו ית' בוקר וערב, שזה חביב לקב"ה יותר מקדושת המלאכים כמ"ש בחולין צ"א ע"ב חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת וכו', ע"ש, וזהו מ"ש באקדמות "עדב יקר אחסנתיה חביבין דבקבעתא, עבידין ליה חטיבא בדנח ושקעתא" וכו'.

והענין השני בק"ש הוא עסק התורה, שברוב אהבתו ית' לנו נתן לנו את חמדתו הגנוזה ולא למלאכים, וזה מ"ש באקדמות "צבי וחמיד ורגיג דילאון בלעותא".

והענין השלישי הוא התפילה שנוכרה בפרשה שניה של ק"ש, ולעבדו בכל לבבכם זו תפילה שהיא עבודה שבלב, ואז ונתתי מטר ארצכם, שישראל מתפללים ויורד מטר, וזה מ"ש באקדמות "צלותרון בכל מקבל והניא בעותא".

ולרוב החיבה שמחבב הקב"ה את תורתן ותפילתן של ישראל עושה את חידושי התורה שלהם ואת תפילותיהם עטרות לראשו, (על התפילות איתא כן בחגיגה י"ג ע"ב ובתוס' שם ובמדרש תהילים פפ"ח, ועוד, ועל חידושין דאורייתא איתא כן בהקדמת הזוהר ד' ע"ב הובא בנפה"ח ש"ד פי"ב, ובזוהר ויקהל רי"ז ע"א הובא בנפה"ח שם פי"ד), ובתפילין דמארי עלמא משתבח הקב"ה בישראל שקוראים ק"ש, וז"ש באקדמות "קטירא לחי עלמא בתגא בשבועתא" וכו', וכל זה כנגד אהבה רבה אהבתנו שכלול בזה כל העניינים הנ"ל.

ועוד נזכר בברכת אהבה רבה ענין הגאולה העתידה "והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ" וגו', וכן בחירת עם ישראל מכל העמים, "ובנו בחרת מכל עם ולשון", וכנגד זה נוסד כל החלק השני של האקדמות מאות תי"ו עד הסוף, שמבאר בו בארוכה סדר הגאולה העתידה שבה תתגלה ותראה לעין כל מעלת עם ישראל על כל העמים, כמ"ש "רבותכון מה חשיבא קבל ההיא שבחתא, רבותא דיעבד לי כד מטיא שעתא" וכו', והזכיר שדבר זה יהיה אחרי קיבוץ גלויות, "קרייתא דירושלם כד מכנש גלותא".

וסיום הפיוט "מרומם הוא אלהין בקדמיתא ובתרייתא, צבי ואתרעי בן ומסר לן אורייתא", הוא כנגד סיום הברכה: "ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה", ("בקדמיתא ובתרייתא" כנגד שם הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה).

ה.

ובטעמא דמילתא שנוסד הפיוט שלפני פרשת מתן תורה כנגד הברכות הללו אפשר לומר דהנה בקונט' ויברך דוד סי' ו' הבאתי את שיטת רבינו אפרים מבונא שברכת התורה העיקרית היא ברכת אהבה רבה, וברכת התורה של הבוקר היא רק על מה שלומד לפני אהבה רבה, והבאתי ראיות שכן ס"ל לעוד הרבה קדמונים, ע"ש, וכן בירושלמי נקראת ברכת אהבה רבה "ברכת התורה", ולפ"ז אפשר דס"ל לרבנא מאיר ש"ץ דגם יוצר אור וגם ק"ש שניהם בגדר ברכת התורה העיקרית של כל היום, כי שניהם הם המשך אחד, שמכל הבריאה וצבא מרום בחר הקב"ה רק את עם ישראל לרוממו וליחדו ולעסוק בתורתו, וכיון שפיוט זה הוא הקדמה לפרשת מתן תורה יסד אותו כנגד ברכות יוצר ואהבה שהם ברכת התורה העיקרית לפי שיטת הקדמונים, כנ"ל.

ו.

ומה שהאריך האקדמות בענין המלאכים וקדושתם אפשר דהוא גם משום דענין זה שייך למתן תורה, שהרי דברים אלו מבוארים בהפטרה של שבועות שהיא מעשה מרכבה דיחזקאל, ופירש"י במגילה ל"א ע"א שקורין אותה בשבועות "על שם שנגלה בסיני ברבוא רבבות אלפי שנאן", ובלבוש סי' תצ"ד כתב: "שכולם השיגו באותו מעמד מעשה מרכבה בכל מה שהשיג יחזקאל בענין, שנאמר וכל העם רואים את הקולות, שרמזו כולו למעשה מרכבה", ולפ"ז י"ל דכוונת האקדמות היא שבמתן תורה השיגו ישראל את ענייני המרכבה העליונה כמו השגת המלאכים בשמים, אך לעתיד לבא ישיגו את מציאותו

יותר מהמלאכים, כמ"ש בסוף תענית שכל אחד מראה עליו באצבעו, וז"ש באקדמות
"עלי רמזי דין הוא ברם באמתנותא".

ובנפה"ח ש"ג פי"א כתב: "ולעתיד לבא כתיב וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי"ה דיבר
היינו שיזדכך השגתנו עד שנזכה להשיג ולראות גם בעין הבשר ענין התפשטות דבורו ית'
בכל דבר בעולם כמו שכבר היתה ההשגה מעין זה בעת מתן תורה דכתיב וכל העם
רואים את הקולות", וע"ש עוד מה שביאר בפירוש המילים אנכי ה' אלקיך,

ואפשר שלזה רמז באקדמות שאמר "הקם עלמא יחידאי וכבשיה בכבשותא", דהיינו
שהסתיר את מציאותו וכוחו בבריאה, שנראה כאילו הכל פועל ע"פ הטבע אך באמת רק
הוא ית' מחיה ומנהיג הכל, וכיום רק המלאכים משיגים היטב איך מלא כל הארץ כבודו,
"יקר מלי כל ארעא", ולהשגה זו זכו ישראל בשעת מתן תורה, אך אח"כ ובפרט עתה
בגלות מציאותו ית' מסתתרת והגוים באים ואומרים לישראל "יקרא ויאה את אין תערבי
למרותא" וכו', אך לעתיד לבא "יקריה כד אתגלי בתוקפא ובגיותא", שאז יתגלה כבודו
ית' בארץ כמו בשמים.

ומה שהאריך בענין סעודת הלויין והיין המשומר אפשר דהוא משום דאז יזכו ישראל
להשגת התורה בשלימות יותר ממה שזכו בשעת מתן תורה, כמ"ש בנפה"ח ש"א פכ"ב
כי טעמי מצוות עד תכליתם לא נתגלו עדיין לשום אדם בעולם אף למשה רבינו ע"ה רק
לאדה"ר קודם החטא, והוא היין המשומר בענביו מששת ימי בראשית והאור ששמש
ביום ראשון", ובש"ד פכ"א כתב שהעדן והיין המשומר בענביו הוא העדן וצחצוח הנפש
באור הגנוז אשר גם כל מלאכי מעלה וחיות ושרפי קודש לא השיגוהו כלל עצם עניינו,
וזה סוד טעמי תורה הגנוזים, ע"ש.

ז.

ונראה בס"ד לבאר בדרך דרוש את המנהג הקדום לומר את האקדמות אחרי הפסוק
הראשון, דהנה הפסוק השני הוא "ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני וגו' ויחן שם ישראל
נגד ההר", ופי' האוה"ח הקדוש שנרמז בזה שנסעו מבחינת 'רפידים' ששם רפו ידיהם מן
התורה ובאו לבחינת מדבר סיני שהכינו עצמם לעבודת משא בנועם ה', וע"פ דרכו י"ל
עוד שכשהיו ישראל ברפידים ובא עמלק ונלחם בהם, חל אצל ישראל גם רפיון מסויים
בבהירות האמונה שזכו לה בקריעת ים סוף, כמ"ש חז"ל שעמלק קירר את האמבטיה
הרותחת, וידוע שעמלק גימטריא ספק שמעורר ספיקות באמונה, אבל כשבאו לסיני היו
ישראל "כאיש אחד בלב אחד", שאז שבה האמונה ונתקעה בלבם בתוקף עוז עד שהיה
לכולם לב אחד לאביהם שבשמים בלי שום ספיקות ופניות, וענין זה נרמז בפסוק ויסעו
מרפידים שנסעו מבחינת הרפיון והקרירות באמונה ובאו לבחינת מדבר סיני שהיא בחי'
בהירות האמונה, כי שם נתגלה עליהם כבודו ית' בבירור.

ולפ"ז י"ל דלכן שייך פיוט האקדמות דוקא לפני הפסוק השני, כי פיוט האקדמות הוא
ממש מעין ענין זה, שנאמר זו שכעת האמונה גלויה בבירור רק בשמים, אך בארץ באות

האומות לישראל כחיזו אדוותא ומפתים אותם לעבור לאמונתם ח"ו, שזה בחי' עמלק
שמטיל ספיקות באמונה, וכנסת ישראל אוחות באמונתה בתוקף עוז ומשיבה להם איך
לעתיד לבא תתגלה אמיתת האמונה בבירור לעין כל יותר מהגילוי שהיה במעמד הר
סיני.

אספקלריא / ישראל אברהם קלאר

העושה תורתו עתים מיפר ברית

בירושלמי סוף ברכות (פ"ט ה"ה^{עב}): "עת לעשות לה' הפרו תורתך, רבי נתן מסרס קראי: הפרו תורתך עת לעשות לה'. ר' חלקיה בשם ר' סימון^{עג}, העושה תורתו עתים הרי זה מיפר ברית [ראה פני משה ש"מיפר ברית" הכוונה לברית האמורה אצל תורה, מפסוק (ירמיה לג, כה) "אם לא בריתי וגו'"]^{עד}, מה טעמא, הפרו תורתך עת לעשות לה'. ובהמשך^{עה}: "אמר ר' אלעזר מה התינוק הזה צריך לינק^{עה} בכל שעה שביום כך כל אדם שבישראל צריך ליגע בתורה בכל שעות שביום".

וידועה הסתירה, שלעומת מאמר חז"ל זה הלוא אמרו חז"ל (שבת לא, א) "בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: וכו', קבעת עתים לתורה?^{עו}, וכו'", ואיך יתיישב?

והישוב הרווח לזה הינו ש"מיפר ברית" נאמר באדם פנוי, שיכול ללמוד כל שעות היום ותחת זאת עושה רק עתים לתורה, שנחשב בכך למבטל תורה^{עו}, או בדומה: שאם קבע עתים והזדמן לו פנאי שלא בשעת אלו העתים שקבע, ואינו לומד בהם, הרי הוא מבטל תורה.

ואולם, לכאורה ביאורים אלו אינם מיישבים את העניין לגמרי, שיש להקשות:

א. בעניין הלשון "מיפר ברית", ראה פני משה שמיפר ברית הכוונה לברית האמורה אצל תורה, וקשה מדוע נאמר "מיפר ברית" ולא "מיפר תורה", והלוא אף לשון הפסוק הוא "הפרו תורתך"^{עח}?

וראה דברי הרד"ל שביאר שלכך נקטו חז"ל הלשון "מיפר ברית" לרמוז לפסוק "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", הואיל ושם מצאנו שלימוד התורה צריך להיות "יומם ולילה". עד כאן דבריו, ואולם לכאורה גם אחר דבריו אינו מבואר לגמרי, שזה עצמו צריך ביאור, מדוע בפסוק "אם לא בריתי" נאמר הלשון "בריתי" ולא "תורתי"? ונכלל בזה שיש לתמוה מהו בכלל עניין ברית אצל תורה, ומדוע תיקרא התורה ברית?

^{עב} ובתחלת מדרש שמואל (פרשה א) ומובא בילקו"ש תהלים תתעח. וישנם שינויים קלים בלשון בין המקורות, ועיין גם מדרש שוח"ט קיט על פסוק זה.

^{עג} במדרש שמואל נוסף גם: ר' פנחס.

^{עד} המשך זה נאמר אחר גמר הדרשות מפסוק "עת לעשות", והענין מוכיח שהובא כהמשך למימרת ר' חלקיה הנ"ל, ובמדרש שמואל הובא המשך זה בהמשך רצוף למימרת ר' חלקיה.

^{עה} ראה להלן מענין שינויי הנוסחאות.

^{עו} והיינו בודאי למעליותא כמו הלשון בשאר הדברים הנזכרים שם.

^{עו} כן הוא בלשון רש"י על הפסוק, וכן מג"א (או"ח קנו) מדברי רש"י על הגמרא בשבת.

^{עח} ומחמת גודל הקושי בלשון זו, ומחמת הלשון המתבקשת מאיליה, היתה ההעתקה בהרבה מספרי גדולי ישראל: "מיפר תורה", ודבר זה מגדיל את התמיהה מדוע באמת לא נכתב בלשון זו בירושלמי והמדרש עצמם?

נזכמו כן דברי הרד"ל צריכים ביאור מעט, שהרי אף על הלשון "תורה" נאמר (יהושע א,ד) "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה", וכן (תהלים א,ב) "ובתורתו יהגה יומם ולילה"?

ב. וכן צריך ביאור, שאם ביאור דברי המדרש הינו: "מי שיש לו פנאי ואינו לומד תורה הרי זה מבטל תורה" מה החידוש בכך, פשיטא?

ג. ומלבד כל זאת עוד קשה ותמוה, מה מועיל סירוס הפסוק "הפרו תורתך עת לעשות לה'", והרי אף לשון הירושלמי והמדרש עצמם הינו בסדר זה עצמו: "העושה תורתו עתים" ואחר כך "מיפר ברית", ומהו הפגם – מבחינת דרשה זו – בסדר שבו מסודר הפסוק: "עת לעשות לה' הפרו תורתך"?

והנראה ליישב בזה בסייעתא דשמיא, שיש לומר שסתירת מאמרי חז"ל הנ"ל אינה סתירה כלל, ולא צריכין לחילוקי אוקימתות כלל, שכאן באדם פנוי, או שכאן כשיש לו במקרה פנאי, שיש לבאר ששני מאמרי חז"ל בעניין עתים מדברים מאדם העמל לפרנסתו בלא פנאי, ועליו נאמר שעליו לקבוע בכל מחיר עתים לתורה, שזהו "קבעת עתים לתורה?", אבל במאמר חז"ל דידן לא נאמר "הקובע עתים לתורה הרי זה מיפר ברית" אלא "העושה תורתו עתים", כלומר: גם כשאין לך בשום אופן פנאי מעבר לעתים שקבעת ללמוד, אל תעשה שתורת ה' תהיה לגביך "עתים אלו", שאז אתה קשור לתורה ובשאר היום אתה "עובד את עצמך", ואינך בן תורה בשאר הזמן.

ועל זה נאמר: "העושה תורתו עתים הרי זה מיפר ברית", כלומר: בודאי אי אפשר לומר עליו שהוא "מיפר תורה", שהרי הוא לומד את אותו סכום שעות כמו חבירו שלומד גם כן עתים כמותו, אבל הוא מיפר את ה"ברית" ה"אמורה אצל תורה" (כלשון ה"פני משה"), שיש בין כל איש ישראל לתורה "ברית" של קשר תמידי, שהיהודי בעצמותו קשור לתורה, והוא – בכך שבשאר היום הוא "מנותק" מן התורה ואינו שואף ומצפה לרגע שיהיה פנוי ללמוד בתורת ה', וכאשר עוסק במלאכתו עושה את מלאכתו קבע – בכך הוא מיפר את הברית האמורה בתורה.

נראה בנתיבות שלום "נתיבי תורה" מאמר ה', מענין הקשר שבין יהודי לתורה בבחי' אישות, ע"ש, ושגור על לשונו של כ"ק אדמו"ר שליט"א בדרכי נועם מעניין מערכת היחסים ההדדית שבין יהודי לתורה, וכדרשת חז"ל (סנהדרין צט,ב) על (משלי טז,כו) "נפש עמל עמלה לו", הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר, ומציין לפירש"י שם.]

ואמנם אין ספק שה"מבחן" הגדול ביותר האם הוא שייך לכת זו, הינו: כיצד ינהג ברגע שיזדמן לו פנאי בתוך עסקיו, האם ינצלו לדברי תורה או יבטל, אבל כאן הטענה היא גם בשעה כזו שאינו משנה בפועל כלום מחבירו הקובע עתים כמותו, כגון בשעה שאין לו שום פנאי, באו חז"ל להשמיענו שאפילו אז אינו נקי, שכן הוא מיפר ברית, את ה"ברית" עם התורה.

ומטעם זה איננו יכולים ללמוד דבר זה מלשון הפסוק כצורתו "עת לעשות לה" – הפרו תורתך", שכן אין כאן "הפרו תורתך", שהרי לא היפר את התורה ולא ביטלה, אבל הנהגתו חמורה מאוד, שכן הוא "מיפר ברית", את הברית הכרותה בינו לבין התורה.

וזו היא "ברית יומם ולילה", שברית זו עצמה בה תלויים חוקי שמים וארץ, ומה שנאמר שם בריתי "יומם ולילה" אין זה תנאי נוסף וחיצוני, אלא שאין שייכת ברית לחצאין, ולולי הקשר יומם ולילה אין נופל עליו לשון "ברית" כלל, כמובן.

ולכן נאמר כאן "מיפר ברית", ולא בגלל דמיון-לשון גרידא ללשון הפסוק "אם לא בריתי", אלא הכוונה לאותה ברית הנזכרת שם, "ברית האמורה אצל תורה" (כלשון ה"פני משה"), ולא שהכוונה לתורה עצמה.

ומעתה אין לתמוה מדוע לא נקטו חז"ל הלשון "מיפר תורה", שהרי אינו מיפר תורה אלא את הברית האמורה אצל תורה, ולכך אין לתמוה שגם על לשון "תורה" מצאנו לשון "יומם ולילה", שהרי לא נקטו חז"ל את הלשון ברית מחמת דמיון לשון גרידא לפסוק אם לא בריתי, אלא שאכן מה שמיפר זה את ה"ברית".

ומעתה גם כשנזכר לשון "יומם ולילה" על לשון "תורה", בפסוק "כי אם בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה", זה עצמו ביאורו: אף כאשר הוא עוסק לפרנסתו, כל העת "חפצו" בתורת ה', שמצפה מתי כבר יבוא לידו ללמוד, ובתורתו "יהגה" יומם ולילה, שהוגה כל העת מעניין תורתו, דהיינו שהוא שואף ומצפה מתי כבר יוכל לשוב לדף הגמרא, וכלשון החסיד יעבץ^{עט}: "שתהיה מחשבתו דבוקה בתורה אף אחרי עתיו הקבועות לה" [או כביאור הריק"ם^פ ש"יהגה" היינו לשון של "צפצוף", שגם כאשר אינו לומד עולים על שפתיו דברי תורה^{פא}].

ולכן כך נדרש הפסוק אחר הסירוס: "הפרו תורתך עת לעשות לה", שיש לבאר שלפי דרשה זו סכינא חריפא מפסקא אחר תיבת "הפרו": "הפרו", כלומר – הפרו "ברית", כאשר "תורתך עת לעשות לה", היינו כאשר עושה האדם את תורת ה' ל"עת לעשות לה", וכלשון העם: "שעה בשביל הבורא", שבשאר היום הוא כביכול חפשי מן התורה^{פב},

^{עט} זה לשון ר"י יעבץ הדורש ב"מאמר אשרי האיש" בביאור "יהגה": ואמר יהגה ולא אמר "יעסוק" או "יקרא", כי מלאכתו אימת נעשית, אבל אמר שתהיה מחשבתו דבוקה בתורה אף אחרי עתיו הקבועות לה בהיותו מתעסק בדברי הרשות על דרך (אבות ב,יב) "וכל מעשיך יהיו לשם שמים". ובדומה כתב גם הרד"ק.

^פ אבי הרד"ק, הובא בספר השרשים לרד"ק, ע"ש.

^{פא} ראה עיקרי הדברים ב"נורא תהלות" (ר"י אבן-שועיב). ושם וב"חן טוב", ומתוך ספרים נוספים, מבוארת לפי זה המשלתו בהמשך המזמור: "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח": דמיונו הוא כמו עץ, שנקרא "עץ פרי", ונקרא על שם פריו (עץ תפוחים וכדומה), אף בשעות שאינו מוציא פרי בפועל, וזאת מפני שכל ייעודו הוא ש"בעתו" יתן פריו, ואז גם "עלהו" – עת התעסקותו בצרכי גופו, (לשון דבר טפל, וכן לשון מגן הפרי) לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח – שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין.

^{פב} ראה בבוצינא דנהורא מהרר"ב ממז'יבו' זע"א עה"פ (תהלים מב,ד) "היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלקיך": היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה על הטענה: בשעת התפילה והתורה אתה נזכר באלקיך ועושה את המוטל עליך, אבל "כל היום", כל שאר היום, איה אלקיך?!. (שש"א: שמא יש לרמוז שלכן בחר בלשון "דמעתי לחם יומם ולילה" לרמוז על הפך "ברית יומם ולילה"). [והשוה לגיטין נו,א: "אי מלכא אנא עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי"].

ואינו כל היום כאדם שתלשו אותו ממקור חיותו, ששואף ומצפה כל העת לחזור לאותו מקור. וכמובן שכעת לדרשה זו מועיל הסירוס הרבה, להסמיך את תיבת "תורתך" ל"עת לעשות לה'", בלא שהמלה "הפרו" תפסיק בינתיים.

ומעתה ימתק מאוד המשך דברי חז"ל שם: "אמר ר' אלעזר מה התינוק הזה צריך לינק בכל שעה שביום כך כל אדם שבישראל צריך ליגע בתורה בכל שעות שביום", שלכאורה מאמר זה קשה מאוד להולמו, מהו "צריך לינק בכל שעה שביום" וכי מצאנו תינוק שאוכל במשך כל היום בלא הפסק? ואם נאמר שיש לגרוס כאן "מבקש לינק"^{פג}, אם כן מהו הדמיון, שכשם שבכל שעה תינוק 'מבקש' לינק כך 'צריך' ליגע בתורה? וכמו כן ההדגשה "כל אדם שבישראל" תמוהה ואינה מחוורת, כיצד יתכן שכל אדם שישראל יצטרך ליגע בתורה בכל שעה שביום, הלוא בודאי ישנם גם אנשים שמוכרחים לעשות גם לפרנסתם ועסוקים בשאר צרכיהם החיוניים?^{פד}

ומעתה מבואר שכך היא כוונת ר' אלעזר: "כשם שתינוק בכל שעה שביום הוא 'צריך' – צורך הוא לו ו'דחף' בלתי פוסק, בכל שעה שביום, לינק, כך 'כל אדם שבישראל', ואף מי שעמל רוב היום לפרנסתו, 'צריך' ליגע בתורה בכל שעות שביום", צורך הוא לו ודחף בלתי פוסק, 'תלות', ליגע בתורה בכל שעות שביום, ומה יעשה שהמציאות מונעת ממנו את צורך קיומי זה. ולפי זה אין חילוק בין הגרסאות השונות, אם גורסים "צריך לינק" או "מבקש", שהכל אחד.

ויש להטעים עוד לפי נוסחת הירושלמי^{פה}, שאמר ר' אלעזר 'צריך' ליגע בתורה, ולא "להתייגע", כלומר: הוא צורך קיומי לו שלא להנתק משורשו, בכל שעה הוא זקוק לכל הפחות "לגעת"^{פו} בתורה הקדושה, ש"כל זמן שחבל זה בידך יש לך חיים", הוא "צריך ליגע בתורה".

כך הוא מטבע הדברים ש"ברית" כרותה בין יהודי לבין התורה. כך "כל אדם שבישראל" מרגיש ביחס לתורה הקדושה: "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה".

***

ושמא, על פי הדברים האמורים נבין עניין תמוה נוסף, שלכאורה נמצאת סתירה בדברי חז"ל, שמצד אחד אמרו חז"ל בקידושין מ,ב ובסנהדרין ז,א: "אמר רב המנונא, אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה, שנאמר (משלי יז, יד) פוטר מים ראשית מדון", ומצד

ויש לפרש על (ברכות לה, ב) "הנהג בהן מנהג דרך ארץ": "בהן" כמו "עמהן", עם הדברי תורה, שגם באותה עת שעוסק בפרנסה לא יפרד מן התורה. (בדומה למה שכתב משם ב"נפש החיים" שער א פ"ח, שגם כשעוסק בפרנסה ילמד בהרהור.)

^{פג} הגירסא בכ"י רומי "מבקש לינק". ובמדרש שמואל: "מבקש לאכול".
^{פד} אמנם ישנו מקום לומר שהכוונה שלא תעבור על האדם שעה שלמה בלא תורה, וגם אם כך ביאור העניין במהותו הוא כנ"ל, שיהא קשור בתורה.

^{פה} להוציא נוסחת המדרש והילקוט.

^{פו} אף בשורש "נ.ג.ע." נרשם גם מלא יו"ד: "ליגע", ולא רק בשורש "י.ג.ע.".

שני בשבת לא, א נאמר: "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' (ישעיה לג, ו) וכו', אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? עסקת בפריה ורביה? צפית לישועה? פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר? ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין, אי לא לא וכו'". הרי שנמנתה רשימה של כמה שאלות שעליהם נשאל האדם בכניסתו לדין, והנה, א. הראשונה שבהן לכאורה איננה על דברי תורה, (וראה דברי התוספות ועוד מפרשים שעמדו על קושיא זו ותרצוה בכמה דרכים), ב. לכאורה כל השאלות הנמנות שם נחשבות לתחילת הדין, ויש בהן כמה שלכאורה אינן על דברי תורה?

ג. ועוד יש לתמוה בגמרא בשבת עצמה, מדוע ישנה הפסקה בין השאלה "קבעת עתים לתורה" לשאלות "פלפלת בחכמה" ו"הבנת דבר מתוך דבר", לכאורה היה מתאים שכל השאלות שהן מעניין תלמוד תורה יימנו בזו אחר זו?

ד. ועוד יש לתמוה מנין לרבא כלל שאלו השאלות נשאלות "בשעה שמכניסין אדם לדין", הרי בפסוק נאמר רק "והיה" ולא נאמר מתי?

ה. ועוד יש לתמוה, בהמשך דברי הגמרא: "ואפילו הכי, אי יראת ה' היא אוצרו" – אין, אי לא – לא, משל לאדם שאמר לשלוחו: 'העלה לי כור חיטין לעלייה', הלך והעלה לו, אמר לו: 'עירבת לי בהן קב חומטון?' אמר לו: 'לאו', אמר לו: 'מוטב אם לא העליתה'". ולכאורה דברי הגמרא אינם מבוארים, מהו "אין" ו"לאו", כלפי מה דברים אמורים?

והנראה מכל אלו הקושיות, שכל רשימת השאלות הנשאלות בשעה שמכניסין את האדם לדין הינם על דברי תורה, ואכן מפסוק "והיה אמונת עתיך" אין ראיה מתי נשאלים שאלות אלו, וזאת אנו יודעים רק ממימרת רב המנונא בקידושין ובסנהדרין: "אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה, שנאמר (משלי יז, יד) פוטר מים ראשית מדון", ואילו הלימוד מ"והיה אמונת" הוא רק לגבי אילו שאלות נשאלות מן האדם בעניין לימוד התורה, שנשאל האם עשית את הצעדים הנדרשים בשלבי עסק התורה בשביל שתבוא לכאן ותלמודך בידך, כנזכר בפסחים נ, א ועוד שהיו אומרים בעולם האמת "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". ומעתה נפלו כל הקושיות מעיקרן, ופשוט מאוד.

ועתה לא נותר אלא לבאר מהי איפוא כוונת כל שאלה מן השאלות ששואלים את האדם בכניסתו לדין, וכיצד כוונת כולן על התורה.

ולביאור העניין יש להקדים שבניין עולמו התורני של האדם צריך להיות מושתת על יסוד הקשר והברית עם התורה (כמו שנזכר למעלה), ואם לא כן אין לעולמו התורני את הערך הנדרש, ודומה לאדם הבונה מגדל על יסוד רעוע, וכדרשת רב המנונא מ"פוטר מים ראשית מדון": תחילת דינו של אדם הוא האם פטר את עצמו מה"מים", שיש לומר שלא בכדי נקט "מים", שהמקור לכך שמים רומזים לתורה הוא מפסוק (ישעיה נה, א) "הוי כל

¹⁹ ואכן גם עצם הדבר שמדובר שם על הכניסה לדין אינו מחוור מנין זאת, ואולי מעט שייכות ניתן למצוא בפסוקים הקודמים, ע"ש.

צמא לכו למים^{פח}, שהמים הם מקור החיות, ואדם בלי תורה כדג בלי מים (עי' ע"ז ג,ב), לומר שעל זה עצמו הדין, באיזו רמה החזיק בתורה, האם חי בתחושה מתמדת שהתורה היא חייו וממילא בכל המצבים התאמץ לאחוז בתורה, ועל זה תחילת הדין שהרי אם לא ברית זו עם התורה לא היה ה' שם את חוקות שמים וארץ.

ומעתה כך אומרים לאדם:

השאלה הראשונה: "נשאת ונתת באמונה?" – האם כל משאך ומתנך היה באופן שלא עשית את תורתך עתים אלא שמרת על הברית והאמון התמידי שבינך ובין קונך, והיא ברית התורה, הקשר התמידי עם התורה, שגם בשעת משאך ומתנך שבה נבצר ממך ללמוד מכל מקום על ה"אמונה", כלומר: ה"אמון" כלפי התורה ונותנה, הקשר עצמו, ה"ברית", על זה לא ויתרת אף פעם, ותמיד שאפת לשבת באהלה של תורה כל ימי חיך, וזו השאלה הראשונה מעניין לימוד התורה, אפילו לפני "קבעת עתים לתורה", שזהו היסוד והבסיס שבלעדיו בודאי לא יזכה לתורה כראוי.

והשאלה השנייה: "קבעת עתים לתורה?" – על רקע זה שאכן נשאת ונתת באמונה, עם אמון וברית כלפי התורה, האם קבעת עתים לתורה? שרק עכשיו תוכל באמת לקבוע עתים לתורה באופן הראוי, שמי שקובע עתים לתורה באופן שרק באותן עתים הוא זוכר את עסק התורה אין ספק שלא יוכל לאמוד באופן הנכון כמה זמן יש ביכולתו לפנות ללימוד התורה, וכן אין להשוות את ערכה של קביעת העתים של מי שכל היום מצפה מתי יבוא אליו הרגע שיוכל ללמוד לבין קביעת העתים של מיפר ברית התורה שעושה את תורתו "עת לעשות לה" ובשאר היום הוא מנותק ממנה, ולכן רק כאן מגיעה השאלה: "קבעת עתים לתורה?".

ויש לדייק שכך אכן הכוונה, מן הפסוק שממנו נלמדת דרשת הגמרא. שלשון הפסוק הוא: "אמונת עתיך", ולא נאמר "אמונה עתיך", אלא השאלה היא "האם קביעת העתים שלך היתה באופן של אמון תמידי לבורא ותורתו?"^{פט} ושאלה זו מורכבת למעשה משתי שאלות, א. האם יחסך לתורה בכל עת, גם בשעה שנבצר ממך ללמוד, היה יחס של אמון, ושל ברית קיימת או שמא של הפרת ברית האמון והקשר, וב. האם על רקע זה קבעת עתים לתורה בפועל.

והשאלה השלישית: "עסקת בפריה ורביה?" – על רקע זה שאכן קביעת העתים שלך היתה באופן כזה של קשר תמידי עם התורה, עכשיו יש לשאול אותך האם עסקת בפריה

^{פח} כדברי רש"י בקידושין בביאור דברי רב המנונא: "הפורק עול תורה, ראשית מדון, הוא תחילת דינו, ואין מים אלא תורה, דכתיב הוי כל צמא לכו למים". וראה עוד בדברי חז"ל (מדרש שו"ט, ספרי עקב פיסקא מח, תנחומא כי תבוא ג) שהתורה נמשלה למים שהם נותנים חיים לעולם.

^{פט} בדומה לדברי הוזה"ק (שמות [פקודין] רכג,א): "והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת יראת יי' היא אוצרו. האי קרא וכו' תנינן, כל בר נש דאתעסק באורייתא בהאי עלמא, וזכי למקבע עתיך לה, אצטריך באמונה, דרעותא דיליה יתכוין לקודשא בריך הוא, יתכוין לשם שמים, בגין דאמונה להכי אתכוון".

ורביה בתורה, שהשתדלת לחדש חידושים בתורה? כי מי שאינו מקיים את הברית עם התורה, או מי שאינו קובע עתים בפועל, בודאי לא יוכל לחדש חידושים.

והשאלה הרביעית: "צפית לישועה?"^{צא} – על רקע זה שאכן קביעת העתים שלך היתה באופן כזה של קשר תמידי עם התורה, וכן התאמצת לחדש חידושים בתורה, הלא בודאי הרבה פעמים האדם רוצה לחדש ואין עולה בידו מאומה, ולפעמים גם בדרך קבע האדם חש שאין לו הצלחה בלימודו, מה עשית איפוא במצב כזה, האם הרמת ידך ביאוש או שצפית לישועה ה' שיעזורך? וזה ביטוי קיצוני יותר של אימון וברית כלפי התורה, שגם כאשר כבר ניסה וראה שאין עולה בידו לחדש חידושים נכונים אינו מוותר אלא מצפה כל העת לישועה מתוך הידיעה שהתורה היא מקור החיות ואין לו מקור חיות אחר.

והשאלה החמישית: "פלפלת בחכמה?" – על רקע זה שאכן קביעת העתים שלך היתה באופן כזה של קשר תמידי עם התורה, וכן התאמצת לחדש חידושים בתורה וגם כשלא עלתה בידך צפית לישועה, האם פלפלת בחכמה בפועל, שבדרישה שיעסוק בפריה ורביה בחידושים עדיין לא נאמר לו איזו רמת חידושים עליו לחדש, רק ש"יעסוק" בפריה ורביה, אבל אחר שצפה לישועה ונושע, או שמלכתחילה עזרו ה' שיש ביכלתו לחדש חידושים טובים, עליו לראות שלא להסתפק בחידושים של מה בכך אלא יפלפל בחכמה.

והשאלה הששית: "הבנת דבר מתוך דבר?" – על רקע זה שאכן קביעת העתים שלך היתה באופן כזה של קשר תמידי עם התורה, וכן פלפלת בחכמה, כעת אתה נשאל האם גם התקדמת הלאה ברמת לימודך להבין דבר מתוך דבר? (וכמו שביאר רש"י לגבי הדרשה הקודמת: "דעת עדיף מחכמה").

ואפילו הכי, אפילו אחר כל זאת, שעשית את כל הדברים הללו, עדיין אין מובטח לך שתבוא לכאן ותלמודך בידך, שששת השאלות ששאלוך כולן שלבים בדרך להשיג את מעלה זו, ואולם אפילו אחר שעלית במעלות סולם זה עד לדרגה שכבר הבנת דבר מתוך דבר מתוך ברית עם התורה, עדיין: "אי יראת ה' היא אוצרו", אזי "אין", כלומר: השגת את המעלה המבוקשת שכל יגיעתך בשלבים הקודמים היתה בשביל להשיגה, דהיינו, אכן תבוא לכאן ותלמודך בידך ותזכה בתחילת הדין שהוא על דברי תורה, שיהיה ערך לתורתך, "אי לא לא", וכמשל קב חומטון.

ואפשר לפרש הכוונה ב"יראת ה' היא אוצרו" כפירוש רש"י על הדרשה הקודמת, שיראת שמים היא סגולה^{צב} לזיכרון, אם היה לך יראת שמים כסגולה לזכרון רק אז עשית

^צ ראה זוה"ק בראשית יב, שחידוש חידושים בתורה נקרא פריה ורביה.

^{צא} רש"י פירש "צפית לישועה" – לדברי הנביאים, ואין כוונתו מבוארת כל כך אם לא שכוונתו לבאר באופן חדש כיצד "צפית לישועה" מתקשר לעסק התורה.

^{צב} "סגולה" מלשון "אוצר", מקום שימור, עי' רש"י מלאכי ג, יז. וראה מקור לדברי רש"י הללו בשהש"ר פרשה ח, יד, אות א מפסוק (מלאכי ג, טז) "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ליראי ה' ולחשבי שמו": "ויכתב – שהוא כותב על לבם וכו', ספר זכרון לפניו – שהוא מזכירה להם, למאן? ליראי ה' ולחשבי שמו".

את כל המוטל עליך בקניין עסק התורה, ותבוא לכאן ותלמודך בידך, כנזכר באבות (ג,ח)
"כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו"^{צג}.

ומעתה מיושבות ב' קושיות נוספות:

ז. לכאורה אין מבואר לשון הפסוק שממנו נלמד הדבר: "והיה אמונת עתיך חוסן
ישועות חכמת ודעת", לפי דרשת הגמרא מדוע נאמר "אמונת עתיך" בסמיכות ולא
"אמונה עתיך"? ח. ואף בלא דרשת הגמרא מדוע נאמר "חכמת" בלשון נסמך^{צד}?

ומעתה העניין מבואר, שה"עתים" שלו לתורה הוא הנושא המדובר, והנידון הוא האופן
שבו מתקיים נושא זה, ולכן הכוונה היא כאילו נאמר: "והיה אמונת עתיך, חוסן עתיך,
ישועות עתיך, חכמת עתיך, ודעת עתיך".

וכך הוא הביאור: "אמונת עתיך" – האם קביעת העתים שלך היתה מתוך ברית עם
התורה, שזה נמדד בעיקר בשעה שעסקת במשאך ומתנך, "חוסן עתיך" – הפריה והרבייה
בתורה^{צה}, "ישועות עתיך" – הצפיה לישועה בהצלחת לימודו, "חכמת עתיך" – כמה
חכמה השקעת בפלפול בעת לימודך, ו"דעת עתיך" – האם השקעת בהבנת דבר מתוך
דבר בעת לימודך. [והתשובה לשאלה "קבעת עתים לתורה?" מובנת מעצמה מתוך
התשובות האחרות...], וא"ש בעז"ה.

---

^{צג} וע"ע סנהדרין צט, א ועוד.

^{צד} אמנם ראה בדברי המפרשים שאין הכוונה ללשון נסמך.

^{צה} ראה רש"י ש"חוסן" הוא לשון "יורשים", ולכן רומז ל'בנים', פריה ורביה.

פולמוס

פולמוס / הרב יהושע בורודיאנסקי, מח"ס 'כוס ישועות' ומעורכי ספרי 'מנחת שלמה' על הש"ס, בני ברק, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב יהושע בורודיאנסקי:

בבירור חלקן של הנשים בחג השבועות

ראיתי בכמה כתבי עת וכדו' מדי שנה מאמרים, וגם נפוץ הדבר בסמינרים ובתי ספר, שמייחסים את חלקן של הנשים בחג השבועות רק או בעיקר לחלק שהן מסייעות לבעליהן או לאביהן ואחיהן בלימוד התורה, כאילו לית להן מדגרמייהו ולא כלום, וזה באופן טבעי מביא לאיבוד ענין בחג הגדול והקדוש הזה, בעוד שקבלת התורה כוללת בעיקרה את קבלת עצם התורה וקיומה והנשים שייכות לשבועות בעיקרו ועיצומו של יום, ורק בחלק של לימוד התורה שהוא המביא לכל המעשים בזה הם טפלים לאנשים.

אשמח לקבל מקורות מדברי חז"ל ודברי רבותינו מאורי האומה לסוגיה זו

*

תגובה א.

הרב העורך ישראל אברהם קלאר

כל מצות הפרישה היתה בשביל טהרת הנשים שתוכלנה לקבל תורה בטהרה כמו שפירש"י (שמות י"ט ט"ו, מהסוגיא שבת פ"ו) "כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה".

*

תגובה ב.

הרב רפאל גוירץ

שבת קכט: מעלי יומא דעצרתא סכנתא להקיז דם וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו. עכ"ל. וכן נפסק בש"ע או"ח תסח סעיף י'. מוכח מכאן שכל שנה חוזר קבלת התורה עם הכפיית הר כגיגית שהיה במתן תורה הראשון ואין בזה חילוק בין איש לאשה. ובשבת פח: מבואר שפרחה נשמת כל ישראל וזכו ליראת שמים עצומה שעליה אמר הקב"ה מי יתן וקבלו את התורה אין הכוונה מצוות תלמוד תורה אלא מצוות קיום התורה שהוא שווה בין איש לאשה וכמ"ש אלה המשפטים השווה איש לאשה לבד מהזמן גרמא. ובשבת קמו מפני מה הגויים מזוהמים כי לא היו רגלי אבותם

בבירור חלקן של הנשים בחג השבועות

בהר סיני ולפי הנ"ל שהכל חוזר כל שנה גם זהמת הנחש נחלשת כל שנה ומשמע שם
בגמ' שהעיקר הכוונה לתאוה הידועה.

תשובה:

עיקר הדגש בשאלה היה האם נכון הדבר להרצות לפני הנשים קודם השבועות בעיקר
את חלקן בלימוד ובתורת האנשים, או שזו טעות והעיקר הוא קבלת קיום התורה עצמה,
ושכלול בזה גם הענין החשוב להיות לעזר ללומדי התורה.

תגובה:

אפשר שזה תלוי בסוג הנשים השומעות.

*

תגובה ג.

הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר
צבי

לפום ריהטא נראה לי שאין כוונת אף אחד למעט את הנשים מעצם קבלת התורה, אלא
הכוונה כנראה היא רק לחזק אצלם ולהשריש בהם את העניין הגדול שיש להם חלק
בתורה של בעליהן ובניהן, [שהרי בזה הוא עיקר זכירתן לעוה"ב – ברכות יז. וברש"י שם].
וזאת על ידי כך שהם מסייעות להם ללימוד התורה, ושזהו עיקר תפקידן של הנשים.

תשובה:

כשעומדים לפני קבלת התורה, הנושא הוא בעיקר קבלת התורה, ולא רק תלמוד תורה,
לא רק אצל נשים אלא גם לאנשים, ורבותינו המשגיח מפוניבז' וראשי הישיבה הגר"ד
פוברסקי זצ"ל וגם הגרא"מ שך זצ"ל היו מוכיחים הרבה על כך שחושבים שדי בסדר של
ליל שבועות לקבלת התורה, כשהעיקר הוא קבלת התורה בעצמה.

ואמנם לגבי נשים, כפי שכת"ר כתב, התפקיד המעשי שלהם הוא הסיוע בת"ת, אבל
ברור שזה רק מרכיב אחד, ועיקר תכליתן הוא לקיים את התורה, צא וראה לשונו של
רבינו בעל החפץ חיים זצ"ל (חובת השמירה פרק יג): מאי דאמרה הגמרא: נשים במאי
זכיין, באקרויי בנייהו, או במה שממתינין לבעליהן עד דאתו מבי כנישתא. ולכאורה הלא
יש להן כל מצות התורה כמו אנשים, מלבד תלמוד תורה וכמה מצות עשה שהזמן
גרמא. אבל במה שכתבנו למעלה ניחא, אמת שעולם הבא בודאי יהיה לנפשן עבור
שמירת המצוות, ושאלת הגמרא היתה במאי זכיין גופן לתחיית המתים, אחרי שאין להן
זכות התורה, ומשני, שגם זה יש להן, בזכות הולכת בניהם לבית הספר ללמוד תורה,
עכ"ל. [וכ"כ החיד"א בפתח עינים ברכות י"ז א' (ועיי"ש בשם יערו דבש דרוש א')]
וחכמת אדם שער השמחה סיום לסוכות, וכעיי"ז בחפץ ה' לבעל אוה"ח ברכות שם,

ועיי"ש בפנ"י], הרי להדיא שהנושא הוא לגבי תחיית המתים, אבל עיקר עבודתם הוא שמירת המצוות, והרי זהו עיקר קבלת התורה.

יש בהדגשה זו חשיבות יתירה, הכנת הנשים לקבלת התורה הוא על עצם התורה, ולא רק שהן מהוות היכי תמצוי לתלמוד תורה.

*

תגובה ד.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין, ראש כולל שע"י ישיבת יד אהרן ב"ב

כה תאמר לבית יעקב, דברי מהר"ל שהן קרובות יותר בטבען. רות הגיורת (אימא של מלכות). כמובן נשים למנהג אשכנז שהן חשובות וחלקן היו כמעט בכלל מוסרות התורה כידוע.

מהרב הוטנר, על המנהג לברך בהולדת הבת "לתורה...", ושיש אשה גדולה בתורת עושה רצון בעלה ויש בתורת עצמה, והברכה על שניהם, עי' באגרות וכתבים.

תשובה:

תלמוד תורה הוא העמוד עליו נשענת כל תורתנו [כל' הרמב"ם] וודאי פשוט וברור שעיקר קבלת התורה הינה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, וחלק קיום התורה הוא עיקרה של התורה, וכיון שכן חלקן של נשים עיקרי לא פחות מחלקם של האנשים, ולא רק כמסייעות להם ללמוד, אלא יש להם חלק חשוב כשלעצמו בקבלת קיום התורה.

*

תגובה ה.

הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים

אכן הערתו נכונה ביותר, ומצינו באמת שנשים חשובות יותר מאנשים גם לענין קבלת התורה עצמה:

1. ברכות יז. – גדולה ברכה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מאנשים, ומיד אח"כ איתא נשים במאי זכין, וביארתי הענין [ואולי שמעתי כן] דקושית הגמ' במה זכין שהם יותר מהאנשים, דהאיש הוא מקיים מצוה רק בלימוד עצמו ואם הלך ולא למד לא חשיב, אך האשה מקיימת מצוה בעצם שליחת בעלה ללימוד גם אם לבסוף לא למד.

2. הגר"א לופיאן – שלום רב לאוהבי תורתך – דהגברים הם לומדי תורה והנשים הם אוהבי תורה ומעלתם גדולה יותר.

3. עוד מצינו שהנשים נקראו "בית" יעקב ולא "בנות" יעקב כדרך "בני" ישראל, דאשה משפיעה על כל הבית וכמשלו של המהר"ם מלובלין [מופיע בלקח טוב יתרון] בענין המוגמר.

4. מבארים שמע בני מוסר אביך – מה שהאבא עושה ע"י מוסר האמא בדוגמא אישית והערכת הלימוד גורמת לו שילמד – ואל תטוש תורת אמך, לכן התורה מתייחסת לאמא.
5. האדמו"ר מאוז'רוב אמר לגר"י זילברשטיין כשישב שבעה על אמו – שהטעם דביום א' של ר"ה מקדימים את זכות שרה ורק ביום השני את זכות אברהם, דהאבות מרימים את הילדים שנפלו ועוזרים להם אך האמהות גורמות להם שלא יפלו. [עלינו לשבח].
6. הגריש"א זצ"ל אמר – דאשה בגימ' דבש, וביאר ע"פ הרא"ש שגם הדבר הטמא שזה רגלי הדבורים הופך להיות דבש, וכן "דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה" – דבכוחה להפוך בגד כלאים לבגד כשר. [עלינו לשבח]

תשובה:

שמחתי מאוד על המקורות החשובים שהביא. לגופם של דברים, חושבני שהקשר של נשים לתורה הוא לא רק ע"י התפקיד החשוב שלה בחיים להיות לעזר לבעלה ולילדיה ללמוד תורה, רק עצם קבלת התורה לשמור ולקיים, הוא שייך לאשה כמו לאיש, וכל רבותינו האחרונים פירשו דברי הגמ' בברכות שהכוונה על פרטים נוספים על עיקר תפקידה בחיים, ושבודאי זוכה לעוה"ב ע"י המצוות של התורה שהיא מקיימת, רק שלתחיית המתים נדרש טל של תורה כמבואר בסוף כתובות [כ"כ החיד"א בפתח עינים בברכות, החכמת אדם בשער השמחה לסוכות, והחפץ חיים בחובת השמירה פי"ג] או משום מלחמת יצר שהיא ע"י ת"ת [כ"כ ביערות דבש ובהקדמת נחל יצחק שכיוון לון וע"ע באור החיים בס' חפץ ה' ברכות שם ובפני יהושע, שכולם התקשו בשאלת הגמ' במאי קא זכיין והלא יש להם מצוות התורה, הרי לן פשוט וברור מכל רבותינו שמפיהם אנו חיים שנשים איתנייהו בקבלת התורה מחמת עצמם גם בלא הזכות הגדולה של אקרוי גברייהו וילדייהו לתורה.

וזו הדגשה חשובה לרומם חלקן של הנשים ביום הקדוש הבעל"ט.

תגובה: יישר כח!! אמת ויציב!!

*

תגובה ו.

הרב ישעיהו שניידר

רציתי רק לומר יישר כחכם שעוררתם נקודה חשובה זו, שכולנו שווים בשמחה על מתנת-חיים זו, התורה-מלשון הוראה (כפי שהיה רגיל לומר מורנו המשגיח הגה"צ ר"ד יפה זצ"ל - היד עדיין כותבת "שליט"א, המורה ומאירה את דרכינו להטבה המקסימלית בזה ובבא, ובכלל זה כל המצוות המידות ושאר עצותיה. ועוד יש כאן עניין גדול הנוגעת לגברים ונשים כאחד, והוא מה שהיה מעורר מורנו המשגיח זצ"ל, שבחג השבועות לא רק שקיבלנו, ומקבלים בכל שנה מתנה - תורה ומצוות, אלא גם מקבלים על עצמנו את התורה ומצוותיה, ובזה כמובן אין הבדל בין נשים לנשים.

בבירור חלקן של הנשים בחג השבועות

ואגב, מתוך שהשתדלתם שלא להאריך בשאלה, יש מקום כמדומני לקורא להבין כאילו אילולא היה לנשים את כל הנ"ל, אלא הן היו רק טפילות לבעליהן בחלק של הסיוע עסק התורה - דהיינו שכפי הנראה נקטתם - וכך לכאורה הפשטות - שהוא ביסודו שייך רק לגברים ואילו לנשים יש רק מצוה לדעת חובתן (וכמ"ש הבית הלוי כמדומני, וכפי שדובר באחרונים בגדר ברכה"ת לנשים), היה חסר משהו בשמחתן. ובעניי לא זכיתי להבין: א. וכי יש אושר יותר גדול ממי שממלא תפקידו בשלימות? ובפרט שהוא "דבר המעמיד" שלא רק שאינו בטל אפי' באלף, אמנם כמדומני רק מדרבנן, אבל יתירה מזו מצינו בתוס' ב"ב סוף יט: שבין לרבנן ובין לר"א הדבר המעמיד קובע אם הדבר שעליו יחצוץ מהטומאה! ב. הרי בעצם הבעל ואשתו אינם שני אנשים שונים, וכמ"ש הגר"א על מ"ש בגמ' "בתחילה עלתה במחשבה לברוא א' ולבסוף ברא ב'", שאין כאן ח"ו הו"א ומסקנא אלא סוף מעשה במחשבה תחילה, שהתכלית והמכוון הוא שהם אחד, ורק האמצעי הטכני הוא שהפרידם כדי שהחל של העזר יוכל לעזור לחל העוסק בתורה. והרי זה כמשל הירושלמי, וכי ליד ימין יש צער או קנאה ביחס ליד שמאל, הרי הכל אחד!

תשובה:

זה ודאי שחלקן של הנשים בתורה רב הוא, אך בכל זאת המציאות וההרגשה מראה [בפרט אצל צעירות לא נשואות] שאם מעמידים כל השמחה של היו"ט על הת"ת, באופן טבעי נהפך הטפל לעיקר ולהיפך, ובפרט שודאי שאין זה נכון, וחלקם ביום הקדוש הזה הוא בעצם, לא רק כהיכ"ת ללימוד האיש, ועליהן לדעת זאת ולשמוח עם זה, ולהשתתף עמנו בקבלת התורה.

זאת ועוד, גם האנשים צריכים לדעת שהיום מקודש ל'נעשה ונשמע' שעיקרו קבלת התורה עצמה ולא רק לימודה [אף שודאי הוא היתד שהכל תלוי בו כל' הרמב"ם], ונפק"מ לכל צורת היום, וזכורני שאדמו"ר ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצ"ל היה מעורר על כך שחושבים שדי בסדר קבלת התורה כדי לקבל את התורה בשבועות, ורחוקים מהאמת.

ועם שהוא 'יום הדין לתורה' באימה ויראה, וכמו שאישית ראינו הנהגתו של רבינו הגרא"מ שך זצ"ל, אצלו זצ"ל שהיה כה קשור לתורה הקדושה והיא היתה מקור חייו כפשוטו, ניתן להבין זאת. ודבר זה נמצא גם בספרי גדולי חסידות, שפ"א ועוד, וגם בבאר יעקב היתה האוירה כך ע"פ המשגיח דשם זצ"ל [שמעתי מתלמידי באר יעקב], אבל הכל מודים דבעינן נמי לכם ושמחת בחגך, והשל"ה כותב להדיא שזה יום דין על שביטלו בו מתורה ומצוות.

תגובה:

יישר כחכם על ההכנה החשובה למת"ת! לגבי מרן הגראמ"ש זצ"ל מקובל שהוא מסר בשם הגרא"ז מלצר זצ"ל שיש מקור בדרשות הר"ן לגורליותו של יום זה.

יהי רצון שנזכה לקבלת תורה בשלימות!

ישעיהו

תשובה:

מה שכתב שאמר בשם הגרא"ז מדרשות הר"ן, מצאו זאת בשל"ה בשם התולעת יעקב, שהיה מגדולי קדמוני המקובלים.

ולבירור השמועה נראה הביאור, דהנה הר"ן בר"ה על המשנה של ד' ראשי שנים הם, שואל, והלא התבואה מים ופירות כל אחד בזמנו א"כ מה נותר לדין ר"ה? [כנראה הכוונה לעניני עוה"ז, שדעתו כהרמב"ן וכנוסח הפילה ואכמ"ל], וע"ז משיב שבכל יום דין דנים כמה פירות תבואה ומים יהיו בעולם, ובר"ה דנים כמה האדם יזכה ליטול מתוך מה שנגזר לעולם. מעתה נראה שכמו כן הוקשה להגרא"ז אודות יום הדין דשבועות על התורה, וע"ז השיב לעצמו ע"פ הר"ן, בעצרת דנים כמה תורה תהא בעולם, ואילו בר"ה דנים כמה האדם יזכה לזה. [עיקר הסברה הזו שמעתיה מאאמו"ר שליט"א].

ושמחתי לראות לאחר כמה שנים שכוונתי בזה לדעתו של רבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שכך ממש פירש את הדברים!

בברכה מרובה, יהושע

*

תגובה ז.

הרב אריה לייב גולדשטוף, מח"ס לב הארי

נכון להגדיר את השאלה כך: למה מתייחס החג בשבועות, האם לקבלת המצוות וקיומן, או לקבלת לימוד התורה. וכסניף לזה עומדת השאלה - מה חלקן של הנשים בחג. שמעתי פעם ממורי ורבי הגאון רבי אליהו אליעזר שלנגר שליט"א, שהוכיח שרוב המצוות לא ניתנו כלל בהר סיני, אלא חלק לפני והרוב אחרי, ומה כן ניתן בהר סיני? לימוד התורה!

תשובה:

כבר למדנו בריש פרשת מטות שכל פרטיה ודקדוקיה נתנו בסיני, ופשיטא לכו"ע שלפי האמת כל התורה כולה ניתנה בסיני, אלא שחזרה ונתפרשה אח"כ, כמבואר בכל הראשונים בפרשת יתרו ובחז"ל במקומות רבים.

בעשרת הדברות לא נאמרה כלל מצות תלמוד תורה, כך שאפילו לפי פשוטם של כתובים לא בהכי עסקינן.

וראה ברמב"ן ריש פרשת משפטים שהמצוות שנאמרו בעשרת הדברות הם כמצוות שנאמרים לגרים בשעת קבלתם, ואם מקבל עליו רק מצות תלמוד תורה לא עלתה לו גירותו. ועיין בכורות ט' א' ויבמות מ"ז שלמדים קבלת גרות ממתן תורה.

וראוי לעיין היטב בדבריו הנפלאים של רבינו החזו"א או"ח סי' קכ"ה בענין סדר קבלת התורה בבקיות עצומה בענין זה.

*

תגובה ח.

הרב יחיאל גומבו, שכונת רמות, ירושלים

אל כ"ת שלום וברכה

אומנם לא מצאתי מקורות ומאמרי חז"ל לענין, אבל ברשותך נראה לי שהדבר הוא מיסודי היהדות ולא צריך לו כלל וכלל מקורות כתובים. וכי במעמד הר סיני עמד הקב"ה וציווה על מצוות ת"ת בלבד? א"כ מה עשו שם כל עשרת הדיברות? וכי מה קשר בין לומדי תורה לאיסור של גניבת נפשות? ובכלל למה לא נאמר במקום הדיברה הראשונה של אנכי ה' אלקיך את הצווי של והגית בו יומם ולילה? פשוט וברור שבמתן תורה אז והיום אנחנו מקבלים על עצמנו, כל עם ישראל גברים נשים וטף את קבלת העול של עבדי הם, שזו היא קבלת התורה עם כל מה שכלול בה מא' עד ת', מלא תחמד עד לא תחרש בשור וחמור, כולן מצוות מאת הבורא ואת זה אנחנו מקבלים ע"ע בברית, ומי שלא מקבל את זה ע"ע לא קיבל את התורה [ורגלי כולנו דרכו על הר סיני], לא משנה כמה תורה למד ב-24 שעות של חג השבועות, והנשים שפטורות מלימוד לא פטורות מהתורה והעבדות שניתנו ביום זה.

[ובענין העיסוק בתורה בלילה זה, אמר הגר"ש פינקוס שזה מש' ודומה לאדם שמקבל דבר שאין שווה ערך לו אזי הרי הוא מסתכל עליו ומחבק אותו (לדוגמא תינוק) למעלה מגבולות ההגיון מרוב אהבתו, זה נקרא אהבת תורה, שאדם יודע שהדבר הטוב ביותר שיש לנו זה עבדות ה' ע"פ התורה אזי אוהב הוא את התורה ולא זו ממנה כל הלילה]

בברכה שנוכה לקבלת התורה בשלמותה על כל פרטיה ודקדוקיה

יחיאל גומבו, י-ם

תשובה:

הנני שמח כעל כל הון על הדברים הברורים שכ"ת כתב, וראוי לחדד הדברים לאמיתתם. וכמובן שזה נפ"מ רבתי גם לאנשים.

בברכה שאכן נזכה לקבלת התורה לאמיתתה ושלמותה.

*

תגובה ט.

הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים'

הדבר מפורש במשנה (שבת פו.) "מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה, שנאמר היו נכונים לשלשת ימים", ומפורש שהכנה לקבלת התורה כוללת גם נשים, וראה שם בסוגיא אריכות דכל חשבון שלשת הימים היה בשביל שהנשים תוכלנה לקבל תורה בסיני, ושם איתא שלא יהא הללו הולכין לקבל תורה והללו הולכין לטבילה, וחזינן שהנשים היו חלק מהותי מקבלת התורה.

[ומענין לענין אמצא מקום להעיר בהמשך הסוגיא שם "בעי רב פפא, שכבת זרע של ישראל במעי כותית מהו, ישראל דדאיגי במצות חביל גופייהו" וכו' עיי"ש, וברש"י ז"ל: "דייגי במצות, לקיים מצות, וחרדים בדבר, ומתוך דאגה מתחממין כדכתיב חם לבי בקרבי", וכמדומה שרגילים שעיקר הדאגה והחרדה לקיום מצוות בבחינת חם לבי בקרבי נמצא אצל אנשים, וכאן מבואר שהוא נמצא גם אצל נשים.

ועוד מאותו ענין, עיין מהר"צ חיות שם שהעיר דלכאורה קודם קבלת תורה עדיין לא היה עליהם עול מצוות והפרישן ג' ימים קודם משום פולטת ש"ז, בתמיהה, ועיי"ש מה שתירץ, ולכאורה יש לומר פשוט, שעצם ההמתנה והחרדה לקראת קבלת התורה והמצוות בהר סיני היא הביא למצב של "דאגה" ושל "חרדים בדבר", ומתוך דאגה זו "מתחממין", ועל עצם ההכנה לקבלת תורה כבר שייך חם לבי בקרבי].

*

והראיתי מה שכתבתי למור"ר הגאון רבי מרדכי סומפולנסקי שליט"א ר"מ דישיבת אור אלחנן והסכים, אך הוסיף דמה צריך בזה יותר מפסוק מפורש, "כה תאמר לבית יעקב – אלו הנשים!" (שמו"ר כח, ב). והוסיף עוד את המשך מאמר חז"ל שם "...אם אין אני קורא לנשים תחלה הן מבטלות את התורה...".

והנה עוד בחז"ל הנ"ל שם: "תאמר לבית יעקב, אלו הנשים... ראשי דברים וכו'. ד"א למה לנשים תחלה, שהן מזדרזות במצות. ד"א כדי שיהו מנהיגות את בניהם לתורה", וקצ"ע לפי הביאור האחרון "כדי שהיו מנהיגות", דאולי לביאור זה בבחינה אחת הן מעט טפילות, אך על כל פנים מבואר דבלעדיהן אין קיום לתורה, וכתבתי בחפזי.

תשובה:

ישר כח על תגובתכם החשובה, ובאמת כשהצגתי את השאלה תחילה הוספתי דברי חז"ל הללו שהבאת כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים (רש"י במקומו) וגם המשנה בשבת שהגבלת יום השלישי היה כדי שיוכלו הנשים ליטהר, אלא שמשיקולי עריכה מעדיף הרב העורך שלא להביא מקורות כ"כ בהצגת השאלה תחילה.

ומאוד נהניתי מהמדרש שהבאת כי באמת ישנם שני ענינים בקבלת התורה; התורה והמצוה, ובחלק התורה הן העוזרות ומסייעות, ובחלק המצוות חלקן כמו אנשים, והן הן

בבירור חלקן של הנשים בחג השבועות

דברי המדרש שבמצוות הן זריזות, ולתורה הן מזרזות הבנים. ודברי הגרמ"ס ברורים, וזה
גופא באתי לחדד, שחלקן של הנשים הוא לא רק בחלק התורה, שם הן מסייעות, אלא
גם מחמת עצמן בחלק המצוות.

פולמוס / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב בנימין צבי יהודה לוי:

מהו מקור ניגון 'כד יתבין'?

מה מקורו של הניגון "כד יתבין ישראל"? (יש משהו דומה לעניין שמחת בית השואבה אבל הנוסח הידוע לא ידוע לו מקור).

*

תגובות ותשובות:

תגובה א.

הרב שמואל הוכברגר

לשאלת הרב בנימין צבי יהודה לוי שליט"א

כידוע אין למאמר זה מקור למילותיו ממש אך מצאתי (ע"י חיפוש באוצר החכמה) כמה מאמרים דומים, ואלו הן:

זוהר ח"ג כב.

"כדין קודשא בריך הוא כניש לפמליא דיליה, ואמר: חמו בני רחימי, דאינון דחיקין בגלותא, ושבקין צערא דלהון ותבעין לי על מטרוניתא".

זוהר ח"ב קנה:

"קודשא בריך הוא כניש כל פמליא דיליה, ואמר לון: חמו עמא קדישא דאית לי בארעא דאורייתי מתעטרא בגיניהון".

תרגום שה"ש פ"א פט"ו

"כד עבדו בנ"י רעותא דמלכהון, הוא במימריה משבח יתהון בפמליא מלאכא קדישא, ואמר: כמה יאון עובדך ברתי חביבתי כנישתא דישראל, בזמן די אנת עבדת רעותי ועסיקא בפתגמי אוריתי". (תרגום עפ"י יין הטוב: "כאשר עשו בנ"י רצון מלכם, הוא במאמרו משבח אותם בפמלית מלאכים קדושים, ואומר: כמה נאים מעשיך בתי חביבתי כנס"י, בזמן שאת עושה רצוני ועוסקת בדברי תורתך".

סדר שמחת השואבה בביהמ"ד דהגר"א (סו"ס באר אברהם)

"אשריכם ישראל כשאתם עוסקים בשמחת בית השואבה, כונס הקב"ה לכל פמליא דיליה, ואומר: ראו בנים חביבים שיש לי, דשבקין צערא דידהו ועוסקין בדידי".

*

תגובה ב.

הרב צבי כהן

בס"ד כ"ו באייר תשע"ח

שלום רב,

לשאלה על מקור השיר "כד יתבין ישראל" וכו',

לפני שבועיים, בלוויית הרב חיים ישעיהו הדרי זצ"ל, מייסד ישיבת "הכותל" וראשה, סיפר לי הרב ישראל גליס: לפני ארבעים שנה שאל הרב חיים ישעיהו הדרי זצ"ל שאלה זו באחת משיעוריו בה הייתי נוכח, ואמר שמי ששיבנו יקרא לו "מורי ורבי". אחר מספר ימים של חיפושים הבאתי לו את המקור: מחזור וילנא הראשון, בהקפות, בהקפה שלישית. והניגון הוא משל החזן איש.

יתן ה' שיבטל מאיתנו במהרה את כל הגזרות הרעות והצרות ונשב ונעסוק רק בשמחת התורה.

הרב צבי כהן

*

תגובה ג.

הרב אליעזר שלאס

בשנת תש"ע יצא לאור ירחון מאד איכותי בשם 'אסופות' רק שלא האריך ימים מאיזה טעם. בחודש סיון כתב הרב מ. יעקבזון מאמר שלם על מקור המילים והניגון (כמובן המקורי) והנוסחאות השונות של המילים.

ואעתיק רק תמצית דבריו ;

א. לא נמצא המקור בדברי חז"ל -ומביא מהגר"ח קנייבסקי שליט"א בס' הגאון להר"ד אליאך עמ' 261 , וכן בס' שאלת רב לרי"מ רוטשילד ח"א פכ"ב שמיוחס הוא להגר"א , וכן בס' גנזי הקודש מציין בטבלה בסוף הספר שמילים אלו פטורות מגניזה הואיל ולא נמצא להם מקור.

ב. אף שלא נמצא מקור למילים אלו בזוהר, יצוין כי מילים משותפות עם מסר דומה נמצאו בזוה"ק ח"ג ויקרא כ"ב א' שם נאמר ; 'קודשא בריך הוא כניש לפמליא דיליה , ואמר חמו בני רחימי ,דאינון דחיקין בגלותא , ושבקין צערא דילהון ותבעין לי על מטרנותא , ויתכן שמילים אלו ספקו למחבר השיר השראה לרעיון כמו"כ גם לנוסח.

ג. אמנם נמצא מקור למילים מאד דומות בלשה"ק בסוף הס' באר אברהם לר' אברהם בן הגר"א בסדר שמחת בית השואבה שעשה ונהג הגר"א , ונדפס מחדש בסידור איזור אליהו עמ' תי"ב מופיע קטע שסידר הגר"א לומר ז' פעמים, וז"ל בתוך דברי השבח

'אשריכם ישראל כשאתם עוסקים בשמחת בית השואבה , כונס הקב"ה לכל פמליה דיליה ואומר, ראו בנים חביבין שיש לי דשבקין צערא דידהו ועסקין בדידי וכו'. מילים אלו הם מאד קרובות למילים של השיר כד יתבון, אלא שלא ידוע האם מילים אלו מהגר"א בעצמו או מאיזה מדרש שנעלם לנו.

ד. בענין מי הלחין הניגון , מביא שם כמה גירסאות ; א. הגאון ר' מאיר שפירא מלובלין זצ"ל ויש שטוענים שחיברו בלילה שקודם למעמד סיום הש"ס הראשון בט"ו בשבט תרצ"א .

ב. יש שמועה אחרת שמייחס המילים והניגון לישיבת וואלאז'ין.

ג. יש המייחסים הניגון להחזו"א וכן מובא בס' מעשה איש ח"א פרק ו' 'בשמחת תורה תש"י ישבו אצל רבינו כמה בחורים והזכיר בפניהם המאמר הנ"ל מהגר"א אשריכם ישראל וכו' ואמר להם 'זאגט'ס א ניגון אויף דעם מאמר' (תגידו ניגון על מאמר זה) , והוסיף שבקוסובה היו שרים זאת, וכולם שתקו ויראו, כשראה אותם שותקים אמר להם אם אין אתם אומרים אז אני , והתחיל לשיר בניגון 'לא זה הידוע' ברגש גדול ובעמקות נפלאה , וזה הניגון היחיד שידוע ממנו (מהגר"צ קרלינשטיין שליט"א). תלמיד הישיבה דאז הרה"ג ר' מנחם כהן שליט"א מירושלים העיד בפנינו גם הוא כן, עד היום הוא זוכר את קבוצת הבחורים ששבה לישיבה מביקור בבית החזו"א , ומהם שמע הוא את הניגון שניגן החזו"א, אשר כאמור הניגון הוא שונה מהניגון המקובל היום, ולדבריו היה זה יותר דרך אמירה ולימוד מאשר ניגון.

ד. לדברי הגר"מ כהן מקורו של הניגון המושר כיום הוא מניגוני חסידות חב"ד.

איך שיהיה ניגון שהתפרסם בכל כלל ישראל ודאי שהתחבר ברוח הקודש.

ואסיים כאן בברכת התורה ושנוזה לשמחת התורה.

אליעזר

*

תגובה ד.

הרב משה בצלאל וינברג

לגבי השאלה מי חיבר את המילים כד יתבין ישראל, יש להוסיף גם מי חיבר את הלחן המעורר, וכבר דשו בו רבים במאמרים בכמה מקומות. והעולם נוקט דהלחן הוא של רבי מאיר שפירא זצ"ל, ואין לזה ראיות ברורות, ואפילו מתלמידי ר"מ שפירא לא נשמע כן להדיא. ומ"מ יש באוצר החכמה מאסף לתורה -- הלכה - הגות - מחקר - ספרות, בשם 'אסופות'. כרך ט' תשס"ט-תש"ע, מאמר של מ. יעקובזון, ובו ניסה הכותב להתחקות אחר כל הגירסאות בענין, עיין שם.

פולמוס / הרב משה בצלאל וינברג, ורבני ולומדי אספקלריא

האמנם אין חטאת בעצרת?

אל חברי ורבני קוראי אספקלריה המאירה שליט"א

איתא בירושלמי [ראש השנה פ"ד ה"ח - דף כ"א ע"א] ר' משרשיא בשם ר' אידי, בכל הקרבנות כתיב חטא, [כלומר בפרשת פנחס בקרבן ראש חודש [כ"ח ט"ו] כתיב ושעיר עיזים אחד לחטאת. ושם [כ"ח כ"ב] בקרבן פסח כתיב ושעיר חטאת אחד. ובקרבן ראש השנה שם [כ"ט ה'] כתיב ושעיר עיזים אחד חטאת. וביום הכיפורים [כ"ט י"א] שעיר עיזים אחד חטאת. ובסוכות שם [כ"ט ט"ז] ושעיר עיזים אחד חטאת. וכן אח"כ בכל ימי חול המועד דסוכות מוזכר חטאת על השעיר. ובשמיני עצרת שם [כ"ט ל"ח] ושעיר חטאת אחד. ובעצרת אין כתיב חטא, [כלומר דבקרבן של שבועות [כ"ט ל'] כתוב, שעיר עיזים אחד לכפר עליכם. ולא מוזכר שהשעיר הוא חטאת]. אמר להן הקב"ה מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיתם. ובקרבן העדה ביאר: שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני, ומקבלים התורה מחדש, וכדאמר רב יוסף [פסחים דף ס"ח ע"ב] אי לאו האי יומא וכו', הלכך אין שם חטאת ביום הזה. [וכוונת הקרבן העדה לבאר דאע"פ דחייב הקרבנות הוא כבר אחרי מתן תורה, ומה לנו מה שקיבלנו אז את התורה. לזה כתב דבכל שנה אנו מקבלים את התורה מחדש, וממילא מידי שנה בשנה הקב"ה מעלה אותנו כאילו לא חטאנו. וזה מעין המבואר בספרי חסידות ומחשבה, דאין חג שבועות 'זכר' למתן תורה, אלא 'זמן' מתן תורה, ודו"ק].

ותמה על הירושלמי דוד"ז הגאון רבי דוד משה רבינוביץ הי"ד זצ"ל, [ראש ישיבות כתר תורה בפולין ובגליציה, הוא היה בן הרה"ק מקרימלוב הי"ד זצ"ל, וחתן הרה"ק מראדומסק הי"ד זצ"ל], דנהי דבפרשת פנחס לא כתיב 'חטאת' בקרבן דעצרת, אך בפרשת אמור [ויקרא כ"ג י"ט] כתיב, ועשיתם שעיר עיזים אחד לחטאת וגו'. ולדברי הירושלמי דכיון דקבלו בני ישראל את התורה, הרי זה כאילו לא חטאו, איך כתוב בתורה שעיר חטאת בעצרת. [וקושיא זו כתובה כבר בכמה מקומות עוד לפני דברי דוד"ז הנ"ל].

ואין לתרץ ע"פ דברי רש"י בפר' אמור [כ"ג י"ט] בשם תו"כ, דהכבשים והשעיר האמורים כאן, אינם אותם כבשים ושעיר האמורים בפר' פנחס, דאלו קרבו בגלל הלחם, ואלו למוספין. וא"כ אולי דברי הירושלמי הם רק במוסף הקרב בגלל היום, אבל מוסף הקרב בגלל הלחם יש בו שם חטאת. דזה אינו, כיון דסוף סוף קרב הלחם בעצרת, ובעצרת אין שם חטאת כלל דהרי קיבלו בו תורה. איך כתוב בתורה חטאת בעצרת, שהוא יום שמקבלים בו ישראל תורה.

ביקר משה וינברג

יש להוסיף על דברי הירושלמי הנ"ל, מה שהביא בדעת זקנים מבעלי התוס' בפר' פנחס. שבתחילה עמד ע"ז שלא כתוב לחטאת במוסף דעצרת, ותירץ: מפני כבוד התורה שניתנה בו ביום. וזהו אשר יסד הפייט, 'יום הביכורים חטאת לא נזכר, למען יהיה דבר המלך למנוחה'. דבר אחר, לפי שהיו אז ישראל נקיים מכל חטאת, כדאיתא במדרש משקבלתם עליכם עול תורה ומצוות, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מעולם. וזהו שייסד הפייט בזולת של שבועות, 'קבלו מלכות ולא תאשמו'. עכ"ד. וחזינן דבתחילה ס"ל להדעת זקנים דזה רק 'לכבוד התורה', אבל ודאי דיש בו חטא ובעינן כפרה. וכן הבין הדעת זקנים בכוונת הפייט 'דבר המלך למנוחה', דהיינו כבוד התורה, ורק 'חטאת לא נזכר', אבל ודאי דיש חטא. אמנם בד"א הביא הדעת זקנים את דברי הירושלמי בשם 'מדרש', וכתב דהיו ישראל 'נקיים מכל חטאת', וזהו כוונת הפייט 'ולא תאשמו', כלומר אין בכם חטא כלל. ולפי זה תמוה מעט א"כ מדוע מביאין את המוסף לכפר, אם אין חטא. ובדברי המעירים והמאירים שליט"א נתבארו מעט הדברים, כדלהלן.

ניישר כח לכל הת"ח המעיינים והכותבים, שהקדישו מזמנם לכבוד התורה ולכבוד הרגל, לעסוק בפולמוס זה. מחמת אריכות החומר בע"ה, הדברים עברו עריכה וקיצור, ואקוה שהבנתי נכון את הדברים, ואם שגיתי עם הכותבים הנכבדים הסליחה.]

תגובות ותשובות:

הרבנים הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות', והרב שמואל הוכברגר, ציינו לדברי אחד מהראשונים רבי חיים פלטיאל על התורה פר' פנחס, שהביא את דברי הירושלמי, ותמה: אע"ג דכתיב בפר' אמור 'לחטאת', מיהו אין קפידא, כיון דלא כתיב גביה 'לכפר'. נויש להעיר דבפ' פנחס דלא כתיב 'חטאת', מ"מ כתיב 'לכפר'. ובפ' אמור דכתיב 'לחטאת', מ"מ לא כתיב 'לכפר'.

עוד ציין הרב אייזנשטיין הי"ו, לדברי שו"ת בנין שלמה ח"ב סימן ל"ו, שהביא דברי דעת זקנים מבעלי התוס' בפר' פנחס [כ"ח ל'] שתמה מדוע אין אומרים במוסף 'ושני שעירים' (והביא הדעת זקנים ראיות דהיו מקריבין בעצרת שני שעירים, ואכמ"ל), והקשה: ואם כן מאחר שקריבין שני שעירים בעצרת, וכפרתם שוה לכפר על טומאת מקדש וקדשיו כשאר שעירי מוספין, דין הוא להזכירם בתפילה. ותירץ: ויש לומר דלא דמי, שהרי תפילת מוסף תחת קרבן מוסף היא באה, ואחד מן השעירים הללו לא היה קרב במוסף כי אם בשחר, וכן נמי פירש רש"י בפר' אמור: מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן, הללו קריבין בגלל הלחם והללו למוספין. עכ"ד הדעת זקנים. וע"י תירוץ זה אפשר לדחות את מה שכתבנו בסוף קושיית הפולמוס, שאין לחלק בין מוסף דפנחס למוסף דאמור, כיון דגם פר' אמור הוא 'מוסף' דעצרת, אמאי כתיב ביה חטאת. וע"ז תירץ הדעת זקנים, דמוסף דפר' אמור קרב בשחרית ולא במוסף. [ועיין בשו"ת בנין שלמה שתמה על זה טובא, הן לעצם החידוש

דהשעיר הוקרב מיד אחרי התמיד, והן על הסברא דאפילו אם הוקרב בבוקר, סוף סוף שער זה גם מכפר. ועכ"פ לפי דברי הדעת זקנים, אולי אפשר לומר דהירושלמי איירי בשער לכפר שהוקרב בזמן שהקריבו את המוספים במועדים, ובוה לא נאמר 'חטאת'. משא"כ המוסף דפר' אמור הוקרב בשחרית, ובו נאמר חטאת.

וציון זה יועיל אף לדברי הרב משה מרדכי אייזנשטיין, ראש כולל שע"י ישיבת יד אהרן ב"ב, שהביא מבית אוצרו כמה וכמה הערות ומהלכים לתרץ, ולבסוף העלה שלחלק בין ב' המוספים, הוא הדרך הנכונה.

*

עוד ציינו הרב אייזנשטיין והרב הוכברגר, לדברי הגרי"פ על הרס"ג, ודבריו יבוארו להלן לפי דברי דוד"ז זצ"ל הי"ד, ע"ש. ובאמת כעין כך איתא בשו"ת בנין שלמה הנ"ל בסוף התשובה, שהביא קושיא דילן בשם אחיו הגאון, ותירץ כדלהלן בשינוי מעט.

עוד העיר הרב אייזנשטיין הנ"ל, דהפני משה על הירושלמי כתב: כאילו לו חטאתם מימיכם, ואין החטא נזכר לפני. ודקדק מזה דהחטא קיים וצריך כפרה, אלא שבזכות קבלת התורה אין החטא 'נזכר'. והוסיף הרב הנ"ל מאמר ארוך ע"ד המוסר והעבודה, לבאר ענין 'כאילו לא חטאתם מימיכם'. יישר כח.

*

הרב שמואל הוכברגר הי"ו, ציין לספר טל תורה [להגאון רבי מאיר אריק זצ"ל] על הירושלמי בר"ה, שעמד על קושיא זו, וביאר דמה שנתכפר לבני ישראל בשבועות, הוא דע"י קבלת התורה הרי הם כגרים שנתגיירו, שנמחל להם כל עונותיהם. ונמצא דזה רק עונות שנעשו עד עצרת, אבל עונות שנעשו בעצרת עצמה לא נמחלו. וס"ל להטל תורה, דהקרבת של מוסף שבחומש הפקודים הוקרבו בתחילת היום, וממילא היו בני ישראל במצב של מחילה כגר שנתגייר. ואילו הקרבנות שבתורה כהנים הוקרבו אח"כ במשך היום, וכבר היו ח"ו חטאים של בו ביום, ולכך היה זה שער לחטאת, ע"ש כל הפרטים והטעמים. [מה שהביא עוד, שכדברי ר"ח מפלטיאל, נמצא בר"ח ראש השנה דף ל"ב ע"ב. עיינתי שם וראיתי רק שמביא את הירושלמי, אבל אינו מביא את קושיית ר"ח מפלטיאל].

*

הרבנים הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי, והרב אהרן סירוקה מעמנואל, ביארו, דזה ודאי דהקריבו בעצרת קרבן חטאת, ורק דקדוק הירושלמי היה מלשון תורה, שלא הוזכר 'חטאת' במוסף זה, כדי לומר דהמקבל על עצמו באמת 'עול תורה', כאילו לא חטא. ולדבריו צריך להוסיף מעט, דאפשר דלכך כתבה תורה בפר' אמור את הלשון חטאת, לומר לן דבודאי דהיה זה קרבן חטאת, ורק בפר' פנחס נתחדש ענין 'קבלת עול תורה'. והוסיף הרב סירוקה, דמצינו בחז"ל על הקרא אשר איננו טהורה וגו', דעיקם הכתוב שמונה אותיות שלא להזכיר דבר

מגונה. וכבר נתקשו קדמונינו, דכתבה תורה כמה וכמה פעמים הלשון 'טמאה'. ותירצו דפעם אחת נכתב כדי לומר את החידוש של 'עיקם הכתוב', ושוב אפשר לכתוב בתורה בשאר הפעמים לשון טמאה. כמו כן כאן אחרי שנתחדש בפר' פנחס ענין 'קבלת עול תורה', שוב אפשר היה לכתוב בפר' אמור הלשון 'חטאת'.

*

הרב יהושע בורודיאנסקי, מח"ס 'כוס ישועות' ועורך ספרי 'מנחת שלמה' ביאר, דזה ודאי דצריך להביא חטאת, ולכך הוזכר חטאת בפר' אמור. ומעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם, בא לומר דביום זה של קבלת עול תורה, הוא יום מסוגל לכפרה, ובו מתקבלת הכפרה ביותר, ולכך לא קראתו תורה 'חטאת'.

*

הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ ביאר, דודאי מקריבין חטאת, ואי"ז אלא רמז שע"י קבלת עול תורה 'מעלה עליכם כאילו לא חטאתם', אבל ודאי דאי"ז שייך לעצם הקרבת הקרבן חטאת בשבועות. והביא ראיה מלשון הקרא שם [כ"ט ב'] לגבי ראש השנה דכתיב 'ועשיתם עולה', וכתב בעל הטורים, דרק בראש השנה כתיב 'ועשיתם' [ובשאר המועדים כתיב 'והקרבתם']. לומר 'יעשו' תשובה, ואני מעלה עליכם כאילו הקרבתם כל הקרבנות. וברור דעצם קרבן העולה שוה בכל המועדים, ורק רמז יש כאן לעשות תשובה. הוא הדין לגבי שבועות, דיש כאן רמז לקבל את עול התורה.

*

הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה' ביאר בהיפך מהנ"ל, דמחד ודאי הוא שהקריבו קרבן חטאת בעצרת, דהא כתיב על השעיר 'לכפר'. ומאידך שינו הלשון ולא נכתב 'חטאת', לומר דנקיים מהחטא כיון דקיבלו תרה. וא"כ קשה מאוד, אמאי הביאו קרבן לכפר אם אין חטא. וביאר דבמוסף דעצרת היה רק כפרה של טומאת מקדש וקדשיו, ולא כפרה כללית כבכל המוספים. וטומאת מקדש וקדשיו מסתמא היה בכל עליה לרגל, דשמא נכנס טמא או נטמאו קדשים מרוב העם, וע"ז בא הקרבן לכפר. ודבריו מחודשים מאוד, שהוא לומד בדברי הירושלמי כפשוטו ממש, דבאמת קבלת עול תורה, פטרה את בני ישראל מקרבן מוסף לחטאת. והבאתי לעיל דכן נראה אף מלשון הדעת זקנים, דכתב דהיו ישראל נקיים מכל חטאת. ומבקש אני מחכמי ורבני אספקלריא, לחוות דעתם בזה. ומ"מ אין בדבריו ביאור מדוע בפר' אמור נאמר חטאת.

*

הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים ביאר, דאחרי חטא העגל ניתנה תורה מחדש ביום הכפורים, וא"כ אמאי אנו עושים את יום מתן תורה בשבועות, ולא ביום הכפורים. וביאר בשם הרה"ג ר' אברהם נובוגרודצקי שליט"א, דע"י שבני ישראל מקבלים התורה בכל שנה ושנה בשבועות, מחזירים בני ישראל את כוח חג השבועות

שיהיה ליום מתן תורה. והביא לזה יסוד מדברי הספורנו דכתב בתחילת פר' המועדים, על לשון הקרא 'ובראשי חדשיכם' דהיינו חדש שלכם, ולא כתב כן בשבת לומר 'שבתכם', או בבכורים לומר 'ביכוריכם', או בסוכות לומר 'סוכתיכם', וביאר הספורנו דראש חודש נהגו ישראל מעצמם קדושה, וממילא שייך לשון חדשיכם דהיינו שלכם. ודקדק הר"ג הנ"ל ע"פ דברי הספורנו דגם בעצרת כתוב 'בשבעתיכם', דהיינו דע"י בני ישראל נעשה יום זה כיום מתן תורה, והוא משום שבנ"י מקבלין תורה ביום זה. ואם כנים הדברים, הרי אפשר לומר דבפר' פנחס איירי באופן שישראל מקבלים תורה, ומחזירין ליום זה את כוח מתן תורה, ואז אין בו חטאת. ואילו בפר' אמור איירי באופן שבטל ח"ו כוח יום מתן תורה בשבועות, כיון דלא מקבלים את התורה כהוגן ח"ו, וממילא נאמר בו חטאת. ודפח"ח. [ויש לדעת דאע"פ דיסוד החידוש הוא מהספורנו, מ"מ הספורנו ודאי לא ס"ל כן, דהא הביא ראיה מקרא דביכורים, דלא כתבה תורה ביכורכם. ואילו לדברי הר"ג הנ"ל, הרי בחג השבועות עצמו נאמר בתורה 'בשבעתיכם'.]

הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה', ציין לספר יגדיל תורה, שבועות עמודים נ"ז – ס', שהביא כמה ישובים מקדמונים על זה. [ואין הספר תחת ידי].

*

הרב יהודה ויינשטיין הי"ו כתב, דשתי הלחם ומוספיו של פר' אמור, הם לתיקון של כל השנה. ואילו מוסף של עצרת שבפר' פנחס, הוא דין מסוים ליום העצרת. ולכך די ברמז של יום העצרת לומר את ענין קבלת עול תורה, לומר שמעלה עליהם כאילו לא חטאו.

*

הרב אליעזר בלומענפעלד מוויליאמסבורג ברוקלין נ.י. כתב לבאר, ע"פ מה דהביא מספר ויאמר יהושע [על תהלים להגה"צ רבי יהושע כץ אב"ד סאמבאטהעלין] דעל עבירות חמורות אע"פ שעבר יום הכפורים ועשה תשובה, בעינן ליסורים ע"מ שיתכפר לגמרי. ועל עבירות היותר חמורות, בעינן לפעמים למיתה כדי שיתכפר לחוטא. ומ"מ המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר, דתשובה בצירוף ללימוד ועמל תורה, מכפר בשלימות ואפילו על החמורות. והביא לזה המהרי"ד זי"ע כמה וכמה ראיות, ע"ש בפרק ט"ז י"א על הקרא תודיעני אורח חיים וגו'. ולפי זה יש לבאר דודאי המוסף הוא שער 'חטאת' כמבואר בפר' אמור, ומה שלא נאמר חטאת בפר' פנחס הוא לחדש את הנ"ל, דאם עושה תשובה ומביא קרבן יחד עם 'עול תורה', אזי נמחק החטא לגמרי. ודפח"ח.

*

הרב ישראל חיים בלומנטל הי"ו, כתב לבאר ע"פ דברי ראש ישיבת קול יעקב שליט"א, שמי שאינו מקבל עליו עול תורה בשבועות, הרי הוא בגדר של חוטא, ועליו נאמר הקרבן של פר' אמור.

*

הרב רפאל גווירץ הי"ו [נוכעין כך רמז הרמ"מ **אייכנשטיין** בכתביו] ס"ל, דאם לא היה נכתב בפר' אמור 'לחטאת', היה אפשר לטעות דהשעיר יהיה שלמים [ולדעת רממ"א אשם]. ולכך הוכרח לכתוב באמור דהשעיר הוא 'חטאת', ומאידך בפנחס לא לכתוב חטאת, כדי לומר את גודל הענין בקבלת עול תורה.

*

ועתה נבא לתירוצו של דו"ז השואל הגאון רבי דוד משה רבינוביץ הי"ד זצ"ל שכתב לתרץ, דמבואר בראש השנה [דף ו:]: כדתני רב שמעיה, עצרת פעמים חמשה פעמים ששה פעמים שבעה, הא כיצד שניהן מלאין חמשה, שניהן חסרין שבעה, אחד מלא ואחד חסר ששה. הרי שכשהיו מקדשין ע"פ הראיה, אירע דשבועות היה ביום ה' בסיון, אע"פ שמתן תורה היה ביום ו' בסיון לרבנן, או ביום ז' בסיון לר' יוסי. ומזה חזינן דיו"ט דעצרת אינו תלוי במתן תורה, אלא ביום החמישים.

ובחק יעקב סימן תצ"ד ס"ק א', הביא דברי שו"ת הריב"ש סימן צ"ו דכתב, שלא תלה הכתוב חג השבועות ביום מתן תורה, אלא ביום החמישים לעומר. אלא שבזמן הזה ידיעין בקביעא דירחא, ולעולם ניסן מלא ואייר חסר, נמצא דהשלמת חמישים יום הוא ששה בסיון. והביא החק יעקב את דברי הגמ' בראש השנה כראיה לכך, דכשמקדשין ע"פ ראייה אין זמן מתן תורה בהכרח בחג השבועות.

ולפי זה הרי דדברי הירושלמי 'כיון שקיבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם'. שייך רק אם מקדשים על פי חשבון, ואז לעולם יום ו' הוא יום החמישים, והוא יום מתן תורה. אבל אם מקדשין ע"פ ראייה, אין שבועות שייך למתן תורה, ואפשר שפעמים חל שבועות ביום ה' סיון או ביום ז' סיון.

והביא הגאון הנ"ל את דברי רבנו בחיי פר' בא [שמות י"ב ב'] שהביא דברי רבנו חננאל וז"ל: קביעות החדשים אינו אלא על פי חשבון, ולא על פי ראית הלבנה. והראיה לכך שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היה הענן מכסה אותם ביום, ועמוד האש לילה. ולא ראו כולם שמש ביום, ולא ירח בלילה. וכו'. ומהיכן היו קובעים החדשים על פי ראית הלבנה, אלא ודאי עיקר המצוה בכתוב על פי החשבון. עוד הביא הגאון הנ"ל את הגמ' במנחות [דף מ"ה:]: דאיתא שם, כל האמור בחומש הפקודים קרב במדבר, וכל האמור בתורת כהנים אין קרב במדבר.

ולפי זה מיושבים הפסוקים והדקדוקים הנ"ל, דפרשת פנחס שהוא בחומש הפקודים, והיה קרב במדבר כבגמ' מנחות הנ"ל. והרי במדבר לא היו מקדשין ע"פ ראייה, כיון דהיה ענני כבוד, ובהכרח דהיו מקדשין ע"פ חשבון. וע"פ חשבון לעולם יום החמישים הוא ו' סיון, שהוא יום מתן תורה. הרי דלכך לא כתוב 'חטאת' במוסף שבחומש הפקודים, כיון דקיבלתם עליכם עול תורה וכו', דהרי ביום זה מקבלין את התורה. אבל הכתוב בפרשת אמור שבחומש ויקרא תורת כהנים, דלא קרבו במדבר, ואי"ז אלא לדורות בזמן שמקדשין על פי ראייה. וע"פ הראיה לא חל תמיד עצרת ביום ו' וכנ"ל מהגמ' ראש השנה, דפעמים

חמשה פעמים ששה ופעמים שבעה. ולכך כיון שאין שבועות תלוי במתן תורה, דהרי אינו בהכרח שיהיה באותו היום. ממילא לא שייך לומר את דברי הירושלמי, כיון שקיבלתם את התורה וכו', ולכך הרי זה ככל הימים טובים דכתיב 'חטאת' במוסף. ודפח"ח. מתוך ספר 'זכרון כהן'. [נחלק מתשובה זו נמצא בשו"ת בנין שלמה, ובביאור הגרי"פ על הרס"ג, שציינו הרבנים הכותבים].

פולמוס / העורך ה' ישראל אברהם קלאר, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת ידידכם ישראל אברהם קלאר

מהו ביאור המשפט באקדמות "פרישותיה שבחיה יחוון בשעותא"?

נתעכב על פירושם של שתי מלים מתוך פיוט אקדמות הנאמר בחג השבועות:
'פרישותיה' ו'בשעותא'.

פרישותיה:

נהוג כיום לנקד 'פרישותיה', ואולם פשוט שהנכון כמו בספרים שמנוקד 'פרישְוֹתִיה',
וכמו תרגום 'נפלאותיו', כגון בתהלים ק"ז 'ונפלאותיו לבני אדם', והוא"ו מהפכת ללשון
רבים כמו 'בעסק אתְנָתא'.

ויש מקורות קדומים שגרסו 'פרישתיה' בלא וא"ו, שהוא לשון יחיד – פְּלָאוּ נובתרגום
ירמיה כא, ב הוא לשון רבים].

(ועדיין מעט דחוק שילוב המלים 'פרישותיה שבחיה' ולזה תועיל הנוסחא הקדומה:
'פרישתי שבחיה').

בשעותא:

הפירוש הנפוץ למלת 'בשעותא' הוא 'בכל שעה ושעה', וכיון שהוא קשה להבנה הייתי
סבור לפרשו כמו 'משתעי', כלומר נפלאותיו שבחיו יספרו בסיפור.

ושמחתי שמצאתי כן תכף להדיא בפירוש של 'חד מבעלי התוספות' שהובא בקובץ בית
חיינו, וזה לשונו: "[יחוון בשעותא:]: את מספר החלום (שופטים ז, טו) תרגום ית שעות
חילמא".

(אכן שם הוזכר בחדא מחתא גם פירוש 'בכל שעה', וצ"ע, ואולי היא תוספת מאוחרת.)

השאלה:

אשמח במקורות נוספים שמפרשים בשעותא לשון סיפור, וכל תוספת נופך
יישר כח לכולכם, עבור כל הדברים הטובים

*

תגובות ותשובות:

תגובה א.

הרב רפאל גווירץ

הרבה פעמים בגמ' משתעי והפי' מספר, ראה עירובין דף נג: רבי יוסי בר אסיין כי הוה משתעי בלשון חכמה

*

תגובה ב.

הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

לידידי הרב ישראל אברהם קלאר שליט"א
שאלה מעניינת מאוד, נחמד לראות שבכל מילה של חז"ל יכולים להיות גנוזים אוצרות יקרי ערך.

לגבי פירוש 'חד מבעלי התוספות' שהתפרסם בקובץ 'בית חיינו', שאלתני למקורו [מאחר והייתי שותף בעריכת הקובץ המדובר], וכאן תשובתך:

קיבלו את זה מיהודי שהיה לו את הצילום של כתב היד של ספר תוס' על התורה, אלא שכשהתחילו לערוך את זה לדפוס ראו שאין כמעט שינויים ממה שכבר נדפס, אולם היה שם את הפירוש על הפיוט אקדמות הלזה. וזהו היחיד שידוע פירוש מבעלי תוס'.

צבי קרייזר

*

תגובה ג.

הרב דוד אריה שלזינגר, מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

* לפרש "בשעותא" בכל שעה ושעה אכן קשה דאין כאן כפילות לשון, ויש שפירשו בשעה זו או בשעה ידועה, ועכ"פ במחזור גולדשמיד מפרש כעין שכתבתם "פלאי שבחו יגידו בדיבור" (וכן הוא נקט הגירסא פרישתי שבחיה).

* ולגבי לשון שעותא שמשמעות סיפור: בגמרא (סוכה נ"ו ע"ב) מצינו לשון לסיפור בשם "שעותא" וכתבו רב ניסים גאון (עירובין ס"ג ע"ב) ורד"ק (תהלים ל"ה ז') שהוא כמו "שעותא".

* נמצא, שאומרים באקדמות את שניהם, בתחילה אומרים ושריות "שעותא", וכאן "שעותא".

*

תגובה ד.

הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו)

לגבי לשון "שעותא":

לשון הרד"ק (השלם) תהלים לה, ז: "כי מנהגם להסתיר אותיות הגרון, וכן אמרו (ב"ב לט, א) לא תפוק לכו שותא, שהוא כמו **שעותא**, תרגום ויספר – ואשתעי (בראשית כד, סו ובכל מקום)".

וכן פירש גם רבינו נסים גאון בעירובין ס"ג "וכן דרכו של לשון חכמים שמחסרין את העי"ן והחי"ת וכו', ואומרין שותא כלומר **שעותא**, וכו'".

והנה אם כן מלת 'שעותא' מוזכרת גם בגמרא עצמה, בהעדר עי"ן [יא"ק: גם מלת 'השתא' פירושה 'האי שעתא' ונחסר העי"ן].

ואמנם בתחילת דבריו כבר השתמש בעל האקדמות במלת שותא, ובכל זאת אליבא דאמת בשירה אין מקפידים בכך. בחכמת שיר הקדמונים ישנו חשבון מדויק של יתדות ותנועות, ולפי זה שייך שהמשורר ישתמש פעם בשותא ופעם בשעותא לפי החשבון הנ"ל.

מענה לרב שלזינגר והרב קנר:

בכל מקרה נראה שלמרות שמקור המלה שותא הוא מהמלה שעותא, בכל זאת בשפתם התפתח הבדל בין המלים, כאשר 'שותא' הקליל חסר העי"ן שימש לדיבור קל, פליטת פה, כמו 'לא תפיקו שותא' וכן 'שותא דינוקא בשוקא', לעומת 'שעותא' ששימש ל'סיפור' בעל משקל רב יותר, כמו 'משתעי'. ובזה יבואר עוד יותר איך באו שניהם בשיר אחד.

זאת מלבד שבשירה מוצאים אנו כזאת כפי שכתב הרב קנר, ואציגה כמה דוגמאות מתוך פיוט אקדמות עצמו, אפרט דוגמאות למלים שחוזרות על עצמן בלא שינוי, וכל שכן כהאי גוונא:

גויל אילו רקיעי – דיו אילו ימי. דיירי ארעא ספרי – יקר מלי כל ארעא. רשימא היא גופא בחכמתא ובדעתא - בחכמתא מתיבתא להון. מנגח בהמות ברברבותא - מקרב ליה ברייה בחרביה ברברבותא. אמירה דכוותא – ומנא דכוותא. צבי וחמיד – צבי ואתרעי בן. לתלותי קדושתא – סדירא בהון קדושתא. וכד חלפא שעתא – כד מטיא שעתא. בהך יומי שתא – כלול גפי שתא. ועוד מלים נפוצות שכמובן חוזרות על עצמן הרבה פעמים, ובכלל זאת 'יקר' 'עלמא' וכדו'.

*

תגובה ה.

הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

כדאי לברר מהו ביאור הפסקה "יודעי ערך שעות" בהושענות

מענה השואל:

'שעות' נראה לי יותר לשון פניה, כמו 'ואל קין ואל מנחתו לא שעה' (בראשית ד, ה), אכן יש בהושענות גם לשון 'אערוך שועי' ונראה ששם יועיל אם נפרש 'אערוך שיחתי'.
יישר כח!!

תגובה ו.

הרב אליעזר בלומענפעלד, וויליאמסבורג ברוקלין נ.י.

לשון משתעי מצינו בכמה מקומות. ובזוה"ק שאומרים אצל ה"סדר" מצינו לשון "אשתעי" לגביה "שבחיה דקוב"ה", וכמו באקדמות "פרישותיה שבחיה יחוון בשעותא". כדברי מע"כ: "חיובא על בר נש לאשתעי בהאי שבחא לעלמין" [ועוד שם כמה פעמים]. וקרוב לסוף: "כגוונא דא חובא איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קודשא בריך הוא ולפרסומי ניסא בכל אינון נסין דעבד וכו'".

ואגב גררא, בנוגע ללשון "יחוון" נראה להעתיק הדברים דלהלן מתוך הגרש"פ שם משמואל דף י"ח ע"ב:

הנה כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה [הגה"ק בעל אבני נזר זי"ע] הגיד, היות כי תרגום של "ויגד" הוא "ויחוי", היינו שמראה לו הדבר שכן הוא ולא בסיפור דברים בעלמא, וזוהי המצוה של והגדת לבנך להראות לו הענין, עכת"ד. ויש להוסיף בה דבר, כי במצרים היה הדיבור בגלות, ו"פסח" הוא פה סח, כן הוא בדברי המקובלים, ואף כי הדברים הם סתרי תורה, מ"מ יש לפרש גם בפשיטות, שהמדבר ולבו בל עמו אז הדיבור נפרד מהלב משכן עצם הנפש, ואפילו שיודע ומחשב מה הוא מדבר, הלא המחשבה היא רק לבוש הנפש, וכל עוד שהדיבור איננו בהתפעלות ורגש הנפש, עדיין הוא נפרד מעצם הנפש, ובמצרים הי' להם סתימה וטמטום הלב כאמרם ז"ל נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, ע"כ כתיב ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה, אף ששמעו את דבריו, אבל לא שמעו אל דבריו, כי שמיעה אל דיבור היא קבלת הדברים בלב להתפעל ולהתרגש מהם. וזה נקרא שהדיבור בגלות. וכשיצאו ממצרים השיגו ענין זה שהדיבור יכול להיות נקשר בעצם הנפש. והנה דברים היוצאים מן הלב נכנסין אל הלב, וזהו המצוה "והגדת לבנך" מתוך רגש הנפש, כדי שיכנסו הדברים אל לבו ויהיה כמו רואה בעיניו.

חג שמח

מענה השואל:

מה שהביא מזוה"ק לשון 'משתעי' אצל שבח, הנה מצאנו גם לשון 'משתעי' אצל 'פרישותיה', ראה בתהלים קז שתרגום "ונפלאותיו לבני אדם" הוא "ומשתען פרישותיה לבני נשא".

יישר כח שחידד את הדברים!

תגובה ז.

הרב אליעזר שלאס

לכבוד הרה"ג ר' ישראל אברהם קלאהר שליט"א

נראה לי שאפשר לשלב ב' הפי' ביחד. דהנה רש"י פי' בפ' שמות ואל 'ישעו' בדברי שקר - ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח, ודומה לו ואשעה בחוקיך תמיד, ומבאר הנחלת יעקב שרש"י בא לפרש למה לא נאמר ל' דיבור ואמר ישעו לפי שזה הל' פי' דיבור תמידי, ולכן הביא ראיה מפסוק ואשעה בחוקיך תמיד, וכן יהגו דהיינו הגיון הוא דיבור תמידי כמו שכתוב בשורש ובתורתו יהגה יומם ולילה - באר בשדה שם.

אם כן ב' הפי' הן אחת, 'דיבור' 'תמידי' נוי"ל שזה שורש המילה שעשוע שהוא דיבור תמידי כל שעה ושעה].

וכן כתוב בתנחומא במדבר ד' 'אבל ישראל להקב"ה הנאה לו בהן קורין קריאת שמע ומתפללין ומברכין שמו בכל יום ובכל שעה על כל דבר ודבר, לפיכך הם נמנין בכל שעה, ולכך נמשלו בחטים בטנך ערמת חיטים' - שנשקל באופן תמידי. (אקדמות עם פי' מסורה).

לסיכום הדברים - קרובים דברי אלו להיות כדברי אלו, שבין אם נפרש מל' שעה ובין אם נפרש מל' דיבור, הכוונה אחת - סיפור תמידי. שכן מבואר בדברי רש"י של' אשעה הוא מל' דיבור תמידי, וכמו שנתבאר בדברי מפרשי רש"י.

בכבוד רב, מאליעזר שלאס

מענה השואל:

נראה להטעים על פי המקורות שהביא, שלא בא אותו חד מבעלי התוספות לפרש שם שלשון 'שעותא' הוא כמו 'שעה', רק בא לבאר מהו 'יחוון בשעותא', אחר שנאמר יחוון מה מוסיף שאומר 'בשעותא', וזאת מבאר שלשון בשעותא מורה על דיבור תמידי יותר [ובלי קשר למלה 'שעה'].

*

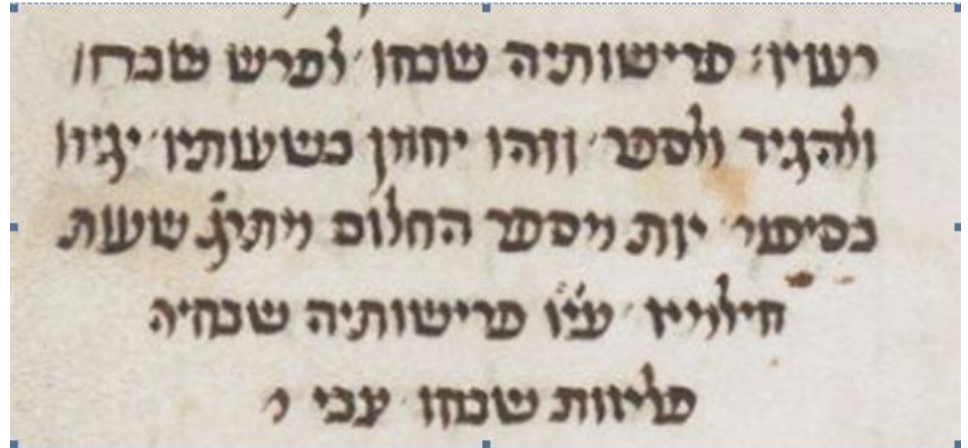
תגובה ח.

המדקדק ה' יעקב לויפר

דברים נכוחים, ורצ"ב מה שקיבלתי בעבר מיהודי בשם נפתלי פלאהר. כאן אין את הבעיה שציננת [שנקט בחדא מחתא את שני הפירושים]:

יחוון בשעותא. בעניי קשה לי בפירוש המפרשים שהוא מן 'שעה' וזמן, ור"ל בכל שעה או בשעה קלה (כן פירש במעגלי צדק), דא"כ מדלא אמר שעתא היה צריך לתרגם לפי משקל המלה באידיש 'צייטונג' (-עיתון)?

ובעניי נראה בס"ד, שי"ל שהוא מעניין 'ואשתעי' (תרגום של ויספר, ובזה ג"כ השרש בארמי 'שעה'), ולפ"ז פירוש 'יחווין בשעותא' - מגידים בסיפור.
ועתה, אחר שכבר שלחתי הודעה זו, ראיתי בפירוש המצוי במחזורים כתבי יד מזמן הראשונים שכבר פירש כך הנה תמונה ממחזור כתב יד לונדון:

תגובת השואל:

גם ההמשך קיים בפירוש 'חד מבעלי התוספות' שהובא שקובץ בית חיינו הנזכר, ובתוספת כמה מלים:

ע"א פרישתו שבחי פלאות שבחו. תרגום נפלאות (שמות לד, י) פרישן.

*

תגובה ט.

הרב מאיר לידר

אודות פולמוסו של מע"כ על "יחווין בשעותיה", אציין לפירושו של הרב הרבסט בקונטרס 'איל תערוג' עמ' יב: נפלאותיו ושבחיו יגידו בשעות אלו של 'דנח ושקעתא' זריחה ושקיעה, והוא המשך לדלעיל כאשר לעומת המלאכים אשר יש מהם שאינם זוכים לומר שירה אלא פעם אחת ביום או אף פחות מכך, הרי ישראל זוכים לקרוא שמע וגם לשבח ולהלל לכה"פ פעמיים בכל יום בזריחה ובשקיעה. ולענ"ד הוא מתקבל מאוד.

פולמוס / הרב ישראל גוטמן, מח"ס 'תחדי נפשא' על הפרשיות, ורבני ולומדי אספקלריא

המעלה בהקדמת נעשה ונשמע

את כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע. חז"ל הפליאו את הקדמת נעשה לנשמע. ויש להבין, שהרי לפי הפשט של רש"י כאן בצירוף הדיוק בלשון הכתוב כל אשר 'דבר' ד' בלשון עבר - משמע שאמרו זאת לפני מתן תורה ועל ז' מצוות והדינים שכבר שמעו במרה, ולפי זה מוכרחים לחלק את הפסוק ולומר שה'נעשה' הוא על העבר וה'נשמע' הוא על העתיד, שקבלו על עצמם לקיים מה שישמיעם, ואם כן אין רואים כאן שום יתרון ב'הקדמת' הנעשה לנשמע, אלא בעצם ה'נשמע', שישמעו כל שיאמר אליהם לעתיד?

ואין לומר שזה שהשכילו להתחייב לקיים את העבר לפני שקבלו על העתיד זה עניין ההקדמה כי מה הייחוס בכך?, וגם לא משמע כך בסוגיה בשבת, דאקדימותו פומיכו לאודנייכו, אנן דסגינן בשלימותא,

ויתכן כי בעצם הקבלה של העשייה חייבו את עצמם יותר במה שיהיה נשמע לעתיד כדאיתא בגמ' ע"ז לגבי אומות העולם שבכך שלא קיימו ז' מצוות, הפסידו מלקבל את כל התורה אך עדיין צ"ע.

אשמח לתגובתכם

בידידות

ישראל גוטמן

*

תגובות ותשובות:

תגובה א.

הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'

עיין היטב במהדורא בתרא שבת פח. וע"ע בתשבץ ח"ג סי' שי מצ"ב (וע"ע בחי' הגרי"ז עה"ת).

ואני מבין שהקדמת נעשה לנשמע הכונה, שקבלו ע"ע לפני ששמעו במציאות (שמיעת האוזן), אבל הנשמע זהו עוד מעלה ואין הכונה לשמיעת האוזן אלא לקבלת דברים כמש"כ המפרשים.

*

שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן שי:

המינים מגנים את ישראל על שהקדימו עשיה לשמיעה כלומר שמתחלה ראוי שישמע האדם ואח"כ יעשה מה שישמע. וקראו לישראל עמא פחזא כמו שנזכר בסוף כתובות (ק"ב ע"א) וכן עמא פזיזא כמו שנו' בשבת ב' ר"ע (פ"ח ע"א) וחז"ל (שבת שם ע"ב) ענו בזה לכסיל כאולתו אנן דסגינן בשלימותא כתיב תומת ישרי' תנחם ורז"ל הם משבחים על זה ואמרו בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ששים רבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל א' מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע כמ"ש ב' ר' עקיבא (שם / שבת פ"ח / ע"א) וכן במדרש ילמדנו ב' ויקרא אמרו כי ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו הם ישראל שהקדימו עשיה לשמיעה.

וי"מ שאומרים שכן ראוי להיות להקדי' עשיה לשמיעה שהיא הבנה ששמיעה זו לשון הבנה הוא כמו גוי אשר לא תשמע לשונו. ואני אומר שהדברים כמשמען שב' יתרו לא אמרו אלא כל אשר דבר ה' נעשה וזהו בקבלת התור' בכללה כי לא פרט להם המשפטים ובפרש' אם כסף בקבלת הברית שספר להם את כל דברי ה' ואת המשפטים ב' ואלה המשפטים אמרו תחלה כל אשר דבר ה' נעשה כאשר אמרו בקבלת התורה ועתה הוסיפו כל אשר דבר ה' מאלה המשפטים נעשה ואל תאמר שיספיקו לנו אלו המשפטים ולא נשמע מהאל יותר אבל נעשה אלו ונשמע יותר וזהו שבחם שקבלו עליהם לשמוע יותר מאלו המשפטים וזהו מדרשן של חכמים בפסוק אם שמוע תשמע אם תשמע בישן תשמע בחדש שלשון שמיעה הוא על העתיד כמ"ש ב' כיצד מברכין (מ' ע"א) וב' לולב וערבה (מ"ו ע"ב). וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים:

*

תגובה ב.

הרב מנשה פייגנבוים, מח"ס 'יקרה מפנינים' עה"ת

בס"ד. אכן לפי הפשט הפי' הוא כמוש"כ, וכדכתב הבית יוסף בספרו מגיד משרים

להלן קטע מתוך יקרה מפנינים שהבאתי דבריו

בכל הכבוד הראוי, מנשה פייגנבוים

כל אשר דבר הוי"ה נעשה ונשמע (כד - ו)

לכאורה כל אשר ידבר' ה', לשון עתיד הוה להו למימר, כי הרי עדיין לא דבר להם פקודיא דאורייתא, ולמה אמרו כל אשר ידבר', לשון עבר.

אמנם כתבו בשם ספר מגיד מישרים (פרשת יתרו) ^[1] שקודם שבאו בעולם הזה היו הנשמות בעולם הנשמות וידעו התורה כבר מאז ונשבעו לקיימה ^[2], ומשום הכי כל אשר דבר ה' - לנשמות שלנו עד שלא באנו לעולם נעשה. והשתא גם כן נחזור ונשמע - בעולם הזה, כדי לשעבד הגופים שלנו. עד כאן דבריו. ומעתה לא יש להם מודעה ^[3]. (דבש לפי נ - יא)

^[1] **במגיד מישורים** (שם) כתב עוד, ואפשר לומר על דרך הפשט, דכיון דאמרו במסכת סנהדרין (דף נו ע"ב) שבת ודינים במרה איפקד, משום הכי אמרו **כל אשר דבר ה' – במרה, נעשה**. וקאמר **כל'**, משום דהוה תמן חק ומשפט, לאכללא לתרוויהו קאמר **כל'**. **ונשמע** – מה דיימר לן מכאן ולהבא.

2 והנה אני הדל כתבתי בדרושים, כי הנה אמרו רבותינו ז"ל (שמות רבה כח - ו) כי כל הנשמות היו במעמד הר סיני, כדכתיב את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ... ואת אשר איננו פה (דברים כט - יד). והכי אמרינן בש"ס בכמה דוכתי (יומא דף עד ע"ב ונדרים דף ח ע"א ועוד) מושבע ועומד מהר סיני.

וצריך לדעת כי בפרק ג דמסכת נדה (דף ל ע"ב) אמרו דמשביעין לולד במעי אמו, והלא כבר נשבע ועומד מהר סיני.

ואמרתי דבמסכת שבת (דף צב ע"ב) יש סברא דזה אינו יכול וזה אינו יכול פטור, והכא נמי אין הגוף יכול לבדו ואין הנשמה יכולה לבדה, והוה סלקא דעתך דפטור, וכמו שאיתא בפרק חלק (סנהדרין דף צא ע"א) דהכי אמר אנטונינוס לרבי, ועל כן השביע הנשמות לבד בהר סיני, וכדי שלא יאמר האדם השבועה היתה לנשמה והיא לא חטאה לבדה אלא בצירוף הגוף, לזה השביע פעם אחרת לגוף ולנשמה כאחד בבטן, לומר שיתחייבו אף דזה אינו יכול וזה אינו יכול.

והשתא לפי דברי המגיד, המה ג' שבועות א. בעולם הנשמות. ב. בהר סיני. והשלישי בבטן. ואפשר לומר כי הנשמה בעולם הנשמות היא הנשמה לבד, ובמעמד הר סיני היו הנשמות העתידות של עם ישראל ס' רבוא, והיינו שידעו הנשמות שלא יחטאו כשיבואו בגוף, שהרי נשבעו ישראל גם כן, וזהו בכלל וכל אחד בפרט בבטן אמו כשהוא עצמו בגוף ובנפש. (שם נ - כט)

3 ובזה פירש הרב יעקב יהודה לייב דיינא דק"ק אלטונא בספרו **לשם זבח** (בהקדמה) בשם אביו מהר"ר חנוך זונדל אב"ד דק"ק פפערשא ז"ל, דברי רבותינו ז"ל בשמות רבה (מא - א) אמר רבי שמעון בר נחמן נאה היה לאבותינו לקבל את התורה ולומר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, שמא נאה היה להם לומר אלה אלהיך ישראל.

וכבר צווחו ביה קמאי דקמאי, דמה חידש לנו בעל המדרש דזה נאה וזה אינו נאה פשיטא, ומהיכי תיתי לומר חס ושלום איפכא.

אמנם יש ליישב על פי מה שאמרו חז"ל במסכת שבת (דף פח ע"א) על הפסוק **ויתיצבו בתחתית ההר** (לעיל יט - יז) – מלמד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא.

ולכאורה קשה אם כן למה ענש אותם בחטא העגל, כיון שהיו אנוסים בקבלת התורה, ואף שבני נח גם כן מצווים שלא לעבוד עבודה זרה, מכל מקום אינם מצווים על השיתוף, וישראל עבדו את העגל בשיתוף כדאיתא במסכת סנהדרין (דף סג ע"א).

אמנם איתא בספר מגיד מישרים כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. איכא למידק האיך יעשו קודם שישמעו. ותו וכו' כנזכר לעיל. הרי מבואר דכבר קבלו הנשמות התורה קודם הבריאה ברצון בלי שום אונס, רק שהיתה התורה מופקדת ביד הקדוש ברוך הוא עד שעת מתן תורה ומעמד הר סיני, ואז החזיר להם הפקדון, ולפי זה אין להם טענה מחמת אונס ושפיר נענשו על עוון העגל.

ודבר זה חידש לנו בעל המדרש, נאה היה לאבותינו לומר נעשה ונשמע – דאף דלכאורה אינו נאה לומר נעשה עד שלא ישמעו, דאיך קבלו על עצמם דבר אשר עדיין לא שמעו, ופן ואולי יצוה עליהם דבר אשר יקשה עליהם לקיים, אלא ודאי לא היתה כוונתם שלימה לקיים הכל, כי דבר ידוע הוא שמי שאינו רוצה לקיים כל מה שמחייב עצמו, הוא נותן על עצמן התחייבות אף על אלה דינרי זהב. מה שאין כן מי שרוצה לקיים התחייבות שלו, אזי הוא מדקדק היטב מה שיכתוב לחייב עצמו. ואם כן יאמרו גם כן גבי בני ישראל שהתחייבו עצמם מה שלא שמעו עדיין, בוודאי לא היה דעתם לקיים מה שיצטוו, ולכך לא היו מדקדקים להכניס עצמם בחיוב אף מה שלא ידעו עדיין, ואם כן לא היה להם נאה לומר נעשה ונשמע. ובכדי להוציא זאת מלב בני אדם שסוברים כך, בא בעל המדרש לומר דזה אינו, ואדרבה נאה היה לאבותינו לומר נעשה ונשמע, כיון דכבר קבלו הנשמות התורה קודם בריאת העולם, אם כן התחייבו עצמם במה שכבר שמעו. אך לפי זה אין להם שום מודעה לאוריינתא כיון דקבלו קודם הבריאה ברצון, ואם כן שמא נאה היה להם לומר אלה אלהיך ישראל.

(שם – שם)

*

תגובה ג.

הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'זוהר לבנו' עה"ת ומועדים

אל כבוד הגאון רב ישראל שליט"א

מאוד נהניתי משאלת כבוד תורתו

ובעצם פירוש רש"י ובעלי התוס' הם פשט שאינו סותר מדרשי חז"ל.

שהרי אם אכן היו שומעים את המשך המצוות ולא היו מסכימים לקבלם, מדוע שיסכימו לעשות ולקיים מה שקיבלו בתור התחלה של המצוות, הרי הכל עיסקה אחת גדולה, ואם אין עיסקה אז גם לא יקיימו את ההתחלה.

אלא עם ישראל אמרו אנחנו רוצים את כל העיסקה מה שאנחנו יודעים מיד נקיים כתחילת הקניין, כביכול כמו המושג תחילת פירעון בקניין כסף, ובכוונתו בקיום התחלת המצוות לקבל את כל העיסקה גם את מה שלא ידוע לנו, והיות וקיבלו חלק שכבר הכירו וידעו וקיימו ממילא אין כאן אסמכתא אלא גמירות דעת מושלמת.

ר"י גוטמן:

כבוד הרה"ג ר' יוחנן

אחרי דרך מבוא התורה

תשובתו הרמה נרמזה קצת בסוף שאלתי.

עם סמך לדברים ממסכת עבודה זרה שם איתא שהגוים כיון שלא קיבלו עליהם לקיים
שבע מצוות לא זכו לקבל התורה

*

תגובה ד.

הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

א. הנה דעת האבן עזרא שנעשה ושמע שבפסוק זה (שמות כד) אמרו אחרי מתן תורה,
ובחז"ל מבואר שאמרו כן קודם מתן תורה וא"כ ייתכן שקבלה בידינו שהאמור לעיל כל
אשר דבר ד' **נעשה** (שמות יט) היה סמוך לו אף נשמע, וממילא אין זה הנעשה ונשמע של
חז"ל, אמנם אין זו דעת רש"י שכ' שם שהפרשה הזו הייתה בה' סיון.

ב. מניין לומר שהנעשה קאי על העבר, יותר נראה והיינו **שהברית** היא מושא דברי כלל
ישראל (חז"ל אומרים שהיתה כאן גרות) ולא מצוות פרטיות, רק שהביטוי בכתב של
הברית הוא דברים שנאמרו להם מכבר.

ר"י גוטמן:

עבור הרה"ג בנימין שליט"א

ראשית יישר כח על המשוב

ולעצם הערתו

הערה א. אכן שאלתי היתה לשיטת רש"י דווקא

שלפי האבן עזרא והרמב"ן שזה היה אחר מתן תורה הרי שבהחלט ניתן לומר שקבלו
לעשות את כל אשר דבר ד' באזני משה הגם שהם עדיין לא שמעו שעל זה הם אומרים
ונשמע

הערה ב. הרי המקרא מוכיח שהנעשה קאי על כל דברי ספר הברית שקרא באזניהם
האמור בראש הפסוק ולמה לדחוק לומר שהתכוונו על העתיד

הרב לוי:

נ"ל עכשיו שגם לדעת רש"י ע"כ היו ב' פעמים נעשה ונשמע

הנה סדר הפסוקים כך הוא {ז} וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיֵּשֶׁם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ ד': {ח} וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ד' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע
מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ד': ופירש"י וישב משה את דברי העם וגו'. **ביום המחרת
שהוא יום שלישי.**

{ט} וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בְּעָבוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ד': וּפִירִשׁ"י בַּעַב הָעֲנָן. בַּמַּעֲבָה הָעֲנָן, וְזֶהוּ עֲרַפֵּל: וְגַם בְּךָ. גַּם בַּנְּבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ: וַיִּגַּד מֹשֶׁה וְגו'. **ביום המחרת שהוא רביעי לחדש:**

{יא} וְהָיוּ נִכְנָיִם לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ד' לְעֵינַי כָּל הָעָם עַל הָר סִינַי: וּפִירִשׁ"י לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. **שהוא ששה בחדש**, וּבַחֲמִישִׁי בָּנָה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה מִצְבָּה (מְכִילֵתָא שָׁם), **כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים**, ואֵין מוקדם ומאוחר בתורה:

ו"הענין האמור בואלה המשפטים" הוא הפסוק שבו נאמר נעשה ונשמע ששאלתם עליו וא"כ נראה שהמעמד של "נעשה ונשמע" של פסוק ז' הוא הנעשה ונשמע שקלסו חז"ל והוא היה ביום ב' סיון (הנקרא יום המיוחס משום כך)

ואפשר לומר עוד שעיקר הרבותא הוא שאמרו נעשה קודם ששמעו מה שצריכים לעשות, ואפשר שזה שהקדימו נעשה לנשמע אח"כ הוא רק ברית על מה שאמרו קודם

סיפור

מאורי אור / הרב זאב קופלוביץ

'משתגעין ומתלהטין אחריה' (ר"מ מידנר)

קרני-הוד ושביבי-נוגה, מעולמו הפנימי אפוף המסתורין של הגה"צ רבי משה מידנר, אשר תוכו רצוף אהבת-תורה אינסופית, ורפידתו כבשונה של חסידות

תיאור ציורי על שלהבת אהבת-תורה לקראת 'חג מתן תורה'

*

הייתה זו שעת בין הערביים עם דמדומי חמה ביום שגרתי. החמה הברסקאית הלמדנית פיצלה את קרניה הזהובות ל'אלפי דינים', והרחוב הברסקאי היה מלא וגדוש בהמוני בעלי-בתים פשוטים השבים איש איש מעמל יומו. לחלקם אצה הדרך לבית הכנסת לתפילת מנחה ושמיעת שיעור בעין יעקב שלאחריו תפילת ערבית, וחלקם בעלי נפש סקרנית אצים-רצים משום-מקום לשום-מקום, לבדוק ולרחרח אחר 'מקור חדשות', בכדי להמתיק את העמל היומי, ולהעניק פורקן לנפש העמילה.

הדמות האגדית אחוזת השרעפים שראשה בשמים, המשוטטת ברחוב העיר בניתוק מוחלט מכל הסובב, נהפכה בשלב כזה או אחר לחלק בלתי נפרד בנוף האנושי של אוכלוסיית בריסק. הכול ידעו, כי איש קדוש עובר עליהם, והביטו אחריה בהערצה וחרדת קודש, המהולים אמנם במעט תימהון, באשר לאורחותיה שיחה ושיגה, הרחוקים כמטחוי קשת מדרכי הנהגת אנשים מן השורה.

גם היום נצפתה הדמות השמימית כשהיא טובלת בעילויי שקייט ומשייטת בספירות עליונות. בעלי התושייה מקרב הנוכחים ידעו גם היום כמו תמיד, להתגבר על יראת הכבוד הטבעית מפני אותו אחד מבני הענק, ואימתי שהאיש ממלמל לעברם מלמולים מסתוריים, להתקרב לעברו בטווח שמיעה ולהאזין לשאלה הנצחית: 'היכן הוא ביתו של משה מידנר', ולהדריך פשוט את איש הפלא במשעולי העיר, עדי יבוא האיש המאויים אל ביתו בשלום, להתכונן לקראת 'עבודת הלילה'...

'עבודת הלילה' זו מה טיבה? ובכן, לאחר שקיבל אותו יהודי שלא מעלמא הדין הוראה ברורה מזקנו הסבא קדישא בעל היסוד העבודה עימו למד בחברותא שנים ארוכות, להחליף את העיתים ולשנות את הזמנים – להיות ער בלילות ולישון את שנתו המצומצמת בשעות הצהריים, נהפך סדר יומו של האברך הקדוש ונעשה מסתורי יותר ויותר עד כדי שאיש ממקורביו לא ההין 'לבוא בסודו'.

בשנות אברכותו הצעירות התגורר רבי משה בכפר קטן בשם מידנא, שמשם שמו וזכרו 'רבי משה מידנר'. שם בכפר הקטן מצא את שאהבה נפשו, מקום מגורים שליו ורגוע נעדר התככים והמזימות האופייניים לחיי הכרך השנואים עליו כל כך, וגם ובעיקר, כמות

תושבים קטנה ביותר, שמשמעותה אפס מעקבים טרדניים מידי אנשים בעלי נשמות טרחניות שלא נתברכו בבינה יתירה.

ניסיון בלתי מוצלח בעליל היה 'רעיון העוועים' הנואל, לקחת איש בעל מוח החובק זרועות עולם, ולצמצם בכבלים את זרימת מעוף המחשבות הבלתי פוסקות, לתוככי מערכת של ניהול מכולת צנועה לפרנסתו, ראשית, הלא קשה לדעת מתי ייפול ברעיונו חידוש למדני מהפכני המנתח את הסוגיה על קרביה ועל קרביה או לחילופין מערכה רעיונית דקיקה בכבשונה של חסידות סלונים, ושנית, השגותיו של 'המוכר' בענייני הונאה וגזל גבוהות בהרבה מ'הרפים המקובלים', מוותר הוא תמידין כסדרן על תשלום בכדי להינצל מסרך גזל, עד בכדי שיצא שכר הגנבים בהפסדו.

בהמשך החיים הפרושים והסגפניים, של 'אחד מאותם אנשים' עליהם מסופר שלא ידעו להבחין בין דבר מאכל ל'שופכין נוקשים' ש'אינם ראויים לאכילת כלב', עבר רבי משה להתגורר בבריסק, שם נקשרה נפשו בנימי אהבה דקיקים לנפשו של רב העיר רבי חיים מבריסק 'אבי האטום התורני'.

רבי חיים הגדול, 'המבין הגדול בעילויים' בהא הידיעה, ידע לבקוע את מעטפת ה'הצנע לכת' הקפדני שעטה רבי משה על עצמו, ולהעריך אל נכון את שומת גדלותו בתורה בעלת שיעור הקומה הגאוני הבלתי מצוי, של אותו חסיד מסתורי בעל עיניים בוערות ויוקדות המסוגלות כמעט לחורר קיר בעוצמת חוד מבטם, היודע לאבחן באבחת מבט את כל אשר צפון במסתרי הנפש של בן שיחו.

נמנה הוא רבי משה על אחד מאותם בני עליה מועטים שנער יספרם ד'עיילי בלא בר', ולא שקשה הייתה הכניסה לביתו של רבי חיים החנון והרחום כקריעת ים סוף, הס מלהזכיר, שכן כל צרוע וכל זב מתימהוני בריסק והגלילות ידע היטיב למצוא את הכתובת הראויה ל'השלמת חסכיו משנות הילדות', ולהשבעת רעבונו העז כ'כלב שוטה' בסעודה כהלכתה המוגשת באפילה כאורה לכל דכפין עשרים וארבעה שעות ביממה, אולם התלמידים המובהקים ידעו שלא להטריד את שלוות רבם בלא שיקראו דבר שלא קרא תמיד, ור' משה לעומתם נקרא ב'כל עת לבוא אל הקודש'.

האמת הצרופה אהובה לשניהם עד מאוד, שניהם שוטמים בכל ליבם סרך של שקר בשנאה עזה כמוות, ונסים מבדל עקמומיות של סברא ולו בשיעור של 'פגימת הציפורן' כמפני הדליקה, אותו גאון הדורות – 'ראש ישיבה' בדימוס – חש קשיי התאקלמות קשים ומרים בעיר אשר הוא מכהן כרבה. ביתו אמנם הפקר כמדבר כביתו של אברהם אבינו, וזמנו מופקר לציבור כחמץ לאחר זמן הביעור, ברם, רק הוא וקונו יודעים, עד כמה גדול סבלו הרוחני, באין איש המבין לרוחו ויודע לילך עימו ראש בראש בקצב המסחרר של זרימת המחשבות במוחו העילויי, ומה גדולה היא יד ההשגחה שכתמיד גם כאן בבריסק הריהי סוככת עליו באברתה בשולחה עבורו את 'האיש הנכון בזמן הנכון'.

אם כותלי ביתו של רבי חיים הסכינו מפקידה לפקידה לראות את שריפת החידושים של בעל הבית – האולי אמיתיים במושגי הנמושות אך אינם אמת לאמיתה במושגים 'רבי חיימי'ם', הרי שמיני היום בו הגיע רבי משה לבריסק החלה מעמד השריפה הגדולה להיות בגדר 'מעשים שבכל יום', לא פעם הרצה רבי חיים את חידושי באוזני רבי משה וכשהלה סירב לקבל את החידושים כתורת אמת אזי היה אחת דינם של החידושים שנהגו בדם התמצית ונכתבו על ידי מקורביו בהקשבה סבלנית להישרף בלא לדעת רחמים מהם, וכשפעם אחת כשהפגם בחידושים היה בדקי דקות וגם התגובה הייתה בדקי דקות – 'בעיקום אף עילויי' של די רק לחכימא כמו רבי חיים, נצפה רבי חיים על ידי מקורביו כשהוא משליך ללא היסוס את כתב היד אל האש כגורל חבריו העקומים.

***

בערוב ימיו של רבי משה כאשר התגורר בברנוביץ, ושימש לצידו של מרן בעל הבית אברהם ור' אלחנן וסרמן, כאחד משני המאורות הגדולים שהאירו את שמי ברנוביץ, אזי לדידם של בני ברנוביץ כל תהילת העבר נחשבה כ'שמועה רחוקה', המוסיפה אמנם הילת זוהר לדמות המלאכית והגאונית של אותו גברא דמסתפינן מיניה, ברם, שהריהי מחווירה כליל לעומת הגובה לא ידעו עיט שהעפיל אותו צדיק לעת זקנותו, שכן שנינו: 'זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מתווספת עליהם', וכשמדובר בדעת כדעתו של אותו ענק הדעת, הרי שהתווספת מרובה על העיקר.

גם בברנוביץ ידע רבי משה להסתיר את גדלותו התורנית בגדלותו בחסידות, רובו ככולו של הציבור סבור היה לתומו, כי יומם ולילה נתונים שרעפיו של רבי משה בעבודת ה' צרופה וברה, או בסיפור סיפורי צדיקים מדויקים בתכלית וחמים כביום הילקחם, לבני בינה היודעים לירד לעומקם.

מאחר שבענוותנותו כי רבה לא אבה רבי משה למחול לאלו שקמים לכבודו, ואף גזר בגזירה חמורה על כל הכפופים למשמעתו וסרים למרותו, לבל יהינו חלילה להקדים לשמו את התואר ר' ולהסתפק בהגיית שמו 'משה' כפי שנקרא בבואו בבריתו של אברהם אבינו, הרי שהציבור שהורגל במוזרות הכינוי ונהג לכנותו בהגייה הליטאית בשם 'מייש'ה' – 'מייש'ה אמר לפלוני כך וכך', 'ומייש'ה שוחח ביום פלוני עם הבית אברהם זמן ממושך', לא חשד בו בשום אופן ב'גדלות בתורה'.

ברם, אם ממרבית מעריציו ידע רבי משה להסתיר את סודו, הרי שמעיניו החריפות והבוחנות של הרבי לא נכחד הדבר. מערים הוא על רבי משה ובדרכים הידועות רק לו ולתמים דעים מצליח הוא בדרך מסתורית, להיכנס לחדרו באישון ליל ולראותו יושב על האבניים בכתיבת אחד מספריו המרובים שלא שזפתם עין אדם בחייו, ואמנם הבחור נחום זאב ברזובסקי הנמנה על מקורביו וזכה לדבר עימו פעמים בודדות בלימוד, נתבקש על ידו בשעת ניקוי הספרים שספרים מסוימים רק ינקם מאבק וחלילה לא יפתחם, ומאחר שמורא רבו של רבי משה היה נתון עליו אזי כמו 'נסתמו עיניו וליבו' מלעלות על מוחו סרך מחשבה, שמא ואולי מסתתרת כאן תופעה היוצאת מגדר הרגיל.

התריסים המוגפים הרמטית, היו רק חלק קטן מאוד מהילת המסתורין האופפת את לילותיו של האיש הטמיר והנעלם הענוותן כהלל ובעל עיני הנשר, היודע אמנם לעטות על פניו ארשת עילוית-בטלנית כביכול הריהו 'בעל מחשבות' בעלמא ותו לא, ברם, המבינים בעם יודעים גם יודעים, שמאחורי התריסים המוגפים מתחוללת לה 'סופה וסערה' של ממש שפשרה נעוץ במופלא מאיתם.

כאשר ברגע של היסח הדעת שוכח רבי משה אפוא לסגור לגמרי את התריסים העשויים להסגיר את סודו לעיני כל ישראל, גילה פעם צעיר נלהב אחד למרבה השתהותו את הסוד, כיצד מאחורי התריסים המוגפים כמעט לגמרי ניצבים 'כמו בסיפורים הקמאיים' שני נרות חלב גדולים, ומלפניהם נצפית במעומעם צילה של דמות כפופה ומהורהרת, הרכונה לה על גבי ערימת ספרים גדולה ביותר ושקועה כליל בתוכנם, כשהיא אינה חשה כלל ב'מציאות הזמן' ואורח החיים האנושי.

הצעיר הנלהב שגילה את הסוד רץ סמוק לחיים, וכשברק שובבי נוצץ מרצד בעיניו רץ כאחוז דיבוק לעבר חבריו בכדי לשתפם באשר שזפו עיניו ולא זר בחשיפה ברגע של אמת מתוככי ביתו הסגור והמסוגר של רבי משה, כך זכו כמה מבני ברנוביץ לחזות באותו 'לילה של חסד' במראה-הוד קמאי, שהחזירים עשרות שנים אחורה במנהרת הזמן היישר להיכלם וחדר משכיתם של גאוני קדם.

היה זה בליל שבת מסתורי ומאיר אחד קודם הקידוש, בו נתגלה לבחור המשמש בקודש שנבחר בקפידה לתפקידו עקב תמימותו והעדר תכונת החדירה לרשות הפרט, טפח ממידותיו של רבו, מצפה הוא בקוצר-רוח לרבו שייגש לעשות קידוש בליל שבת ולהעיד בדרך המוחית-לבבית הייחודית לו על בריאת שמים וארץ, והוא לעומתו אינו יכול לגשת לקידוש, שוקע הוא ברמב"ם מוקשה שעות ארוכות, ועד שלא מתיישבים דבריו בשכלו הגאוני שוכח הוא לגמרי ממצוות קידוש.

כך גם כן היה בימות השבוע לילה זרוע אורה, בו נתעוררו הספיקות בסוגיה רגע לפני סגירת התריסים הקבועה, וכך ניצב רבי משה בקרן זוית שקוע כולו בכל חושיו בעניין הנידון, מוחו הגאוני מעלה סברות לכאן ולכאן ומפריכם בכהרף עין, טווה מהלך מבריק ובהיר במיוחד וזורעו לרוח עקב חיסרון כלשהוא דק מין הדק במידת האמת, 'הפלא ופלא' ו'כפתור ופרח' ושאר 'מטבעות לשון מדברות גדולות' אינם נמנות על אוצר מילותיו, אך ניתן לומר בדרך אפשר, שהסוגיה הנידונה תהיה מבוארת על פיו היטיב, ברם ליבו הארי אינו מניח לו להתפתות ולהאמין שניתן יהיה להתיר עגונה על פיו של אותו מהלך וממילא אין הוא נכלל בגדר 'תורת אמת', כך המשיך רבי משה בדיון הנוקב עם עצמו והמאבק העיקש על אמיתה של תורה, עד שלפתע התנער משרעפיו והעירו בן ביתו בגמגום-מה שהגיע זמן קריאת שמע של ערבית, ואז כהרף עין נסגרו התריסים ונסו האורות...

כחיו כן פטירתו של רבי משה, שהייתה רצופה מסתורין וחידתיות כפולה של חסידות ותורה בדיוק כמו בחייו, ראשיתם של דברים היה כאשר כשבשנתו האחרונה כבו הנרות

בפתע פתאום הפטיר רבי משה לעבר מקורביו במסתוריות, שגם אצל רבי יחיאל ממוש
כבו הנרות בשנת פטירתו.

שבועיים בדיוק קודם פטירתו נתבקש רבי משה על ידי תלמיד של רבי אלחנן ר' יצחק
ברנשטיין להשאיל בעבורו כרך של ריטב"א על יבמות שהיה יקר המציאות בימים ההם,
למרבה הפליאה התנה רבי משה את ההשאלה בתנאי חמור קודם למעשה, שהוא מואיל
אפוא להשאיל את הריטב"א לידידו ר' אלחנן, אך ורק למשך 'שבועיים ימים' מיום ליום,
ואפי' לזמן-מה לא יותר מכך.

רבי אלחנן כעדות התלמיד החווירו פניו כסיד ההיכל כששמע את הבקשה החריגה
ויותר לא יסף, ניכר היה עליו שליבו מנבא לו רעות וירא הוא להוציא בפיו את נבואת
ליבו, שבועיים בדיוק מיום ליום מזמן השאלה לבשה ברנוביץ שחורים והתעטפו שמיה
שחורים, כאשר גונבה לאוזניו של בני העיר השמועה המרעידה, על פטירתו בחטף של
'שר התורה והחסידות' בעודו בשיא תוקפו.

בתום ימי האבל נתגלה בעיזבונו של הצדיק אשר שיכל את ביתו היחידה והחולנית
בחיייו ונותר ערירי ללא זרע של קיימא, אוצר בלום ויקר מפז של עשרים וארבעה ספרים
בכל מקצועות התורה, לאחר שהספרים הונחו אחר כבוד בביתו של הרבי בעל הבית
אברהם, זכה הרבי העתידי בעל הנתיבות שלום בימות בחרותו בתום הלימוד בחברותא
עם בן הרבי וממלא מקומו מרן מוהרשד"י, לעיין רבות בספרי אותו גאון וחכימא דיהודאי
ולגלות עולם חדש וקסום מלא אורה זו תורת אמת.

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

סיפור השגחה מכלי ראשון / הרב יהודה הלוי וינגרטן, ראש מכון יסוד החסידות

בלם פיו – ונרפא

הסיפור מדהים ולא יאומן על מחלה שנעלמה תוך לילה כלא היתה בעקבות התגברות של מידות טובות, ושמעתיו מפיו בעל המעשה עצמו!

הסיפור אירע ביום המתכנה על ידי גופים מסויימים בתואר "יום הזכרון". בעל המעשה הינו חולה במחלת כיב ברגל (יש הקוראים לו אולקוס), שהיא בעצם עצירת הדם בוורידים הרגל, הגורמת ליסורים נוראים. אם מטפלים בפצע כראוי עם חבישה בגבס כו', הגורמת אמנם ליסורים כפולים ומכופלים - כמעט בלתי נסבלים, אז הפצע יכול להתרפא בפרק זמן של 6 שבועות עד מחצית השנה.

בעל המעשה של"ע חולה במחלה זו, כבר קיבל אותה למעלה משלושים פעמים! ומעולם לא אירע שהמחלה עברה לו בפחות מששה שבועות.

המעשה דנן אירע ביום הזכרון האחרון, כאשר בעל המעשה ביקש לקבל טיפול רפואי בקופת החולים הקרובה לביתו, לאחר שבוע מאז חלה במחלה הנזכרת. הזמין תור כדת הקופה ומוסדותיה, והגיע בשעה הנקובה.

מיד כשהגיע לקופת החולים, הוא התקבל בתגובת יחס מחפיר ומזלזל, כאשר עובדי הקופה גוערים בו על כך שההיין להגיע לקבל טיפול ביום זה. חשוב לזכור: מגיע חולה אולקוס, הסובל יסורי תופת שאין לתאר ואין לשער, והעובדת גוערת בו לאמר "איך העזת לבוא ביום כזה?" אם אדם אחר במקרה כזה היתה תגובתו "להפוך" את הקופה, לקרוא לכל העולם, לעורר עסקנים, ולפרסם את העוולה בכל פורום אפשרי, תמורת זאת, בעל המעשה שהינו יהודי מאמין ויר"ש במיוחד, שמקדיש חלק נכבד מיומו לעבודת התפילה, מקבל הכל באהבה, בדונו לכף זכות את עובדות הקופה, שמא אחת מהן קרובת משפחה של אחד מחללי צה"ל, ולכן הוא כאוב, שבור ורצוץ, ומשכך - איבד את צלילות ההחלטה.

כך גם כשהאחות אומרת לחולה האולקוס כי לרוב חוצפתו להגיע ביום זה, אינה מסכימה אפילו לחבוש לו את הרגל, רק לשים משחה מינימלית ודי. החולה אינו מתפרץ ואינו כועס, אלא יחד עם יסורי התופת, ממשיך לדון לכף זכות. ויהי למחרת...

החולה (לשעבר) קם ממיטתו, והנה אין מחלה ואין יסורים, אין כאבים ואין כלום. המחלה - שכבר מאז חלה בה עשרות בשנים, מעולם לא נעלמה לאחר ששה שבועות, לא הוא ולא אחרים, ואין לה שום תרופה ומזור שיכולה לרפאה באופן מידי מבלי

המתנה של מספר שבועות, כן, נעלמה. פרחה ואיננה, כי לקח אותה אלוקים. ה' נתן ה' לקח, יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם.

זו תורה וזו שכרה של אמונה בה', של תוקף בעמידה על מידות טובות גם במצב קשה וכמעט בלתי נסבל.

כי יש בורא לעולם, בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

סיפור מיוחד לחג השבועות / הסופר הרב יאיר וינשטוק

יד ה' נגעה בו

"אתה בטוח שאתה רוצה להצטרף לעם ישראל, אחרי כל מה שאמרנו לך?"
"בהחלט".

קולו היה בוטח, כמעט מתריס, מול הדמות ההדורה שישבה מולו. אדם בשנות העמידה, עינים נוקשות-נוקבות. זקנו, שפעת שיער כבדה בגווני חום-אדמדם מעורבת בחוטי לובן צונחת ויורדת על חזהו. פראק נוצץ לגופו הרחב. הוא ישב בראש בית הדין ולשני צידיו עמיתיו הדיינים שעיניהם נחו עליו במבט מרוכך.

"ולמרות כל הצרות שהיהודים עוברים בעולם, אתה רוצה להצטרף לעם היהודי".
"כבר אמרתי לכבוד הרבנים, אין לי שום ספק בצעד שאני עומד לעשות. אני רוצה להתגייר ויהי מה".

לשלושת הדיינים, שישבו בשלהי חודש אדר תשמ"א בניו-יורק, לא היה ספק בדבר. הם ראו כבר את כל הצורות האפשריות של המצטרפים לעם היהודי, הנקראים גרי צדק. גרים מסוגו הם זן מיוחד במינו. נחוש. דבק במשימה, ויכול להסביר להם בלהט בוער, ובהסבר בהיר וחכם, פי כמה יותר מכל יהודי מבטן, מה יחודו של העם היהודי ומדוע כדאי להיות יהודי. הגר הזה שהגיע מאריזונה היה אחד מהם, אם לא ראש וראשון מבניהם. הוא ספר את השעות לטבילת הגרות והתחנן לפני הדיינים שיקצרו עבורו את התהליך, כי כל שבת שהוא אנוס לחלל מדין "גוי ששבת חייב מיתה", היא אכן מיתה רוחנית בשבילו וגיהנום בעולם הזה.

לאחר תהליך מזורז התקבל הגוי שהתגייר לשורות העם היהודי, שמו הקודם 'סטנלי מק'קורמק' פינה מקומו לטובת אברהם (בן אברהם) ליכטיג.

הוא יצא מבית הדין בקומה זקופה, עיניו צוחקות ומאושרות. השמש והשמים הכחולים, המכוניות הדוהרות והילדים המתרוצצים ברחובות ברוקלין, הכל חייך אליו כמראה מלוטשת המחזירה לו את חיוך עצמו. הוא היה המאושר באדם.

*

לא לאורך זמן...

הוריו, רודי ומרתה מק'קורמק, בנים למהגרים איריים טיפוסיים שבנו את קינם באריזונה, לא יכלו לסלוח לו, לסטנלי, על צעדו. בן יחיד היה, ועם התגיירותו נשארו בלא כלום. רודי המשיך לנהל את הנגרייה הענקית שלו כמו תמיד, אבל קמטי מרירות חרצו

את פניו המוצקות. גופו האיתן המתנשא לגובה מטר ותשעים, המשיך לשאת בולי עצים ענקיים על כתפיו הרחבות, אבל חדי עין יכלו לראות כי הגו הזקוף השתוחח מעט.

הם לא ניתקו מגע מהבן. גם אברהם לא ניתק את קשריו עם הוריו הביולוגיים אבל הסביר להם בעקשנות פלדה, אותה ירש מאביו, כי מאז שהתגייר הרי הוא כתינוק שנולד מחדש ולמרות קשר הדם שביניהם, אברהם אבינו ושרה אמנו הם הוריו האמיתיים.

גם אברהם ליכטיג היה כמו אביו, ענק בגופו. כנער מתבגר לא חדל רודי מלומר לו, "סטנלי, כאשר תסיים את לימודיך תבוא לעזור לי בנגריה. אתה חזק כמוני ותירש ממני בבוא היום את בית המלאכה. תהיה לך פרנסה בשפע, תגור ליד הורייך על הגבעה בבית עץ פרטי משלך, ונצא לדוג יחד בשבת אחרי הצהריים".

בשבת אחרי הצהריים ישב אברהם ליכטיג בבית הכנסת במונסי, וגמע דפי גמרא בצימאון אדיר. התורה שקיבל העם היהודי בהר סיני, משכה אותו יותר מהחכה והדגים בנהר הקולורדו, אי שם באריזונה הרחוקה.

הוא לא התלהב לחזור לבית אביו. זכורים היו לו הימים הקודרים של נעוריו. לפני כמה שנים עבר אביו רודי, טיפול גמילה מאלכוהול, שיפר את הליכותיו ונעשה נסבל במידת מה. אך בשנות בחרותו של סטנלי, היה אדם קשה ומכור לטיפה המרה. ביום ראשון נהג ללכת הישר מדרשתו השבועית של הכומר בכנסיה השכונתית אל הפאב הסמוך, להשתכר שם עד אובדן חושים, לחזור הביתה אלים ומקלל, ולהכות את בנו יחידו סטנלי מכות רצח סתם כך בלי סיבה. בעצם כן מצא סיבה. אולי הוא היה הראשון שסיפק לבנו את הדחף להתגייר. "אתה יותר מדי עדין", היה צועק עליו בשעה שהיכה אותו באכזריות, "אתה עדין כמו יהודי. אני שונא את היהודים".

אמו מרתה היתה בוכה ומתחננת, "עזוב את הילד" אך לא הצליחה לבלום את אגרופיו החזקים שכתשו ודשו את בשרו של סטנלי עד זוב דם. כשהתפכח היה מצטער על התקרית ומבקש את סליחתו של סטנלי. אך בשבוע הבא הכל היה חוזר על עצמו.

מאוחר יותר גבה סטנלי והפך לבריון ענק בדיוק כמו אביו. בפעם הבאה כשביקש האב השיכור להלום בבנו, הבהיר לו סטנלי בצורה שאינה משתמעת אלא לפן אחד בלבד, כי מה שהיה לא יהיה עוד. האב הניח לו מעתה ואילך, וכמה שנים שקטות עברו על סטנלי. בינתיים הספיק ללמוד באוניברסיטה יוקרתית, לצרף כמה קידומות אקדמאיות לשמו ואף לערוך מחקרים מעמיקים בפילוסופיה.

אמו מרתה הייתה בטוחה כי אגרופיו של האב הנוקשה הדפו את בנו לעבר היהדות, אך גם היא לא הכירה כלל את נפשו של בנה ולא ירדה למעמקיו. כאשר האב היה עולב בבנו ש'הוא עדין כמו יהודי', ביקש לתעל בכך את כל תסכוליו על התחושה הפנימית שהלמה בו שוב ושוב, כאשר עוד מקטנותו של בנו חש כי תהום סמויה חוצצת ביניהם. לבן היו טבעים שונים, מזוככים יותר. הוא חש בלבו פנימה כי לבנו יש נשמה שקורצה מחומרים שונים משלו. אותו משכה הנפש לעבר כל תאוות העולם, בעוד בנו לא חדל

מלדבר על אלוקים, על המלאכים שבשמים ועל גן העדן. מושגים של טהרה וזוך מצויים היו על לשונו תמיד. כיון שלא היה מלומד גדול, אלא נגר פשוט שעסק בחיתוך לוחות ומשטחי עץ - לא ידע איך לבטא את תחושות הבטן שלו, וניקז את כל מריירתו וקנאתו לעבר כפות ידיו הגרמיות. סטנלי נמשך לעבר הרובד הרוחני שבחיים מאז עמד על דעתו. גם הוא לא ידע מה תוסס בנפשו פנימה אך כשבגר ועמד על דעתו, חיפש את משמעות החיים בכל דרך אפשרית. הוא הגיע אל לימודי הפילוסופיה ומשם החל מגלה בכוחות עצמו את מחשבת היהדות. הכל נעשה בצנעה, הרחק מעיניהם וידיעתם של הוריו, גויים מיוחסים דור אחר דור עד לעמון ומואב מימות התנ"ך. בן עשרים וחמש שנה היה כאשר הכיר את בוראו ובא לחסות בצל כנפי השכינה, ואחיזתו האיתנה ביהדות, בהכרה שלימה ובמסירות עליונה "נדיר לראות בין יהודים צאצאי אברהם אבינו" כלשונו של אב בית הדין.

לאחר שנתיים של חיים יהודיים מלאים הוצעה לו בת זוגו, גם היא גיורת כמוהו שנטשה את אמונת אבותיה הנוצרים מאחורי גבה והסתפחה לשורות העם היהודי. הם הקימו את ביתם למופת והתגוררו באחת השכונות בעיירה מונסי שבארה"ב.

כעבור שנה נולד להם בנם הבכור והיחיד יואל שנראה כמו יהודי מבטן ומלידה. בניגוד לאביו הגברתן הענק נוצק יואלי בתבנית קטנה יותר ושברירית. הם היו גאים בבנם בעל תווי הפנים היהודיים. יואלי יתחנך כמו כל ילד יהודי כשר בשכונה. ילך לת"ת וילמד עם ילדים כמוהו. זה כבר כמעט קורה. העתיד נראה ורוד ומבטיח...

*

ואז השתנה הכל.

יואלי עוד היה ילד קטן בסך הכל. בן ארבע, כאשר מצבה הנפשי של אמו החל מתערער לאט לאט. תחילה טופלה בבית ואחרי כן כאשר השפיות הייתה ממנה והלאה, נכלאה במוסד פסיכיאטרי במחלקה סגורה.

יואלי לא ראה את אמו מאותו יום והלאה.

גר הצדק אברהם ליכטיג שאיש לא זכר עוד את גלגולו הקודם כסטנלי מק'קורמק הגוי, עשה כל שביכולתו להיטיב את חייהם, והשתדל במידת האפשר להיות גם אב וגם אם, אך התא המשפחתי הנפלא שרק החל ללבלב, נהרס ללא תקומה. הילד הסתובב בבית כשמוצץ גדול בפיו ולא חדל לשאול להיכן נעלמה אמה. כשעברו הימים ואמא לא חזרה, נסוג בהתנהגותו שנתיים לאחור ובכה כל היום. אברהם חש שלבו נקרע מיגון. שכנים טובים הציעו לו לטפל בילד בשעות אחרי הצהריים, כאשר הוא חוזר מ'כיתת המכינה' בת"ת, (מקבילה לגנון). אברהם רצה לסרב. הוא יסתדר לבד! לאחר שבועיים הרים ידיים והסכים לקבל את העזרה שהציעה לו משפחת השכנים. השכנה המסורה טיפלה ביואלי עד הערב, ותודות לה יכול היה אביו לשבת בבית הכנסת וללמוד תורה במנוחה. עוד דף גמרא עם תוספות, עוד קטע מהרש"א...

הם עברו שנים לא קלות ולא פשוטות. אולי חמימותה של אמא חסרה לו, אולי לקות למידה. יואלי התקשה בלימודיו ואביו היה צריך להשקיע הון תועפות במורים פרטיים שיסבירו ליואלי בשעות אחרי הצהריים והערב את מה שהמחנך אמר בבוקר.

בחסדי שמים צלחו את השנים הקשות. לקראת בר המצווה של יואלי שחלה באמצע חודש סיון הם טסו לארץ ישראל לחג השבועות והתפללו תפילת ותיקין ליד הכותל המערבי יחד עם עשרות אלפי איש.

הם היו נפעמים. המחזה היה כה עוצמתי ומרטיט את כל נימי הלב, כאילו נתלש מן הרקיע השביעי וירד אל רחבת הכותל. האב ובנו לא ידעו את נפשם: השמים השחורים שהכחילו לאט, המיית היונים בין חגווי הכותל, צפצופי הציפורים וטיסת להקות הסיסים מעל ראשיהם במעגלים מסתחררים. אלפי אנשים עטופים בטליתות, קולות השירה והתפילה מעשרות מניינים בנוסחאות שונות. מזרח ומערב, חסידים וליטאים, בני ירושלים לצד יוצאי צפון אפריקה, בעל קורא במניין ישיבתי מסלסל בפסוקי מגילת רות התערבב בקולו של חזן ישיש חסיד ויז'ניץ, מתייפח מהתרגשות בקדושת כתר, כששר במנגינה ידועה את המילים 'כבודו מלא עולם, משרתיו שואלים זה לזה'. הכל התמוזג לסימפוניה אחת נפלאה...

כלל ישראל נשא תפילה לבוראו - - -

הם התערבבו בקהל האדיר ונקלעו לתפילה במניין ישיבתי. בעל הקורא קרא בדיוקנות ובהטעמה את הפסוק "אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין, עמך עמי ואלוקיך אלוקי".

בלבו של אברהם נע משהו. דמעות התרגשות נטפו מעיניו. הוא נזכר ברגעי ההתלבטות הקשים שלו, כאשר בלבו גמלה ההחלטה הנועזת לחצות את הקווים ולהצטרף לשורות העם היהודי. בכמה לילות של נדודי שינה עלתה לו אותה החלטה אמיצה, בכמה ימים טרופי מחשבה ומבולבלי התנהגות. הוא חש בכל רמ"ח אבריו כי רק באופן פיזי נולד כבן לאבא גוי, אבל נשמתו היא נשמת יהודי. הוא ידע זאת שם בארה"ב לפני שנים רבות.

וכאשר שמע בחג השבועות בקריאת התורה ליד הכותל המערבי את הפסוקים "והייתם לי סגולה מכל העמים... אני ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מבית עבדים", לא נותר בלבו שום ספק – הוא היה שם למרגלות הר סיני, יחד עם כל האנשים האלו לפני שלושת אלפי שנה באותו מעמד נצחי של מתן תורה. זה היה ברור ללא שום צל של ספק. מבט אחד בעיניו הנוצצות של יואלי הבהיר לו כי גם יואלי חושב כך.

יואלי ליכטיג אמנם אינו יודע שיש לו סבא גוי, אברהם מסתיר זאת ממנו בקנאות, אבל הוא כבר נולד בתוך האור, ליואלי קלה וסלולה הדרך.

גם רגליו עמדו בהר סיני - - -

*

ארבע שנים אחרי בר המצווה של יואלי, כאשר החל את לימודיו בישיבה גדולה והחיים זרמו על מי מנוחות, החלו מחושי הראש של אברהם ליכטיג.

זה נראה כמו התקפה של כאבי ראש חריגים, דומים למיגרנה קשה. אבל לאחר שחלפו - בסיוע חופן גלולות משככי כאבים - שכח מהם. לאחר שבוע הם חזרו, ביתר שאת. יממה תמימה שכב במיטה כמת. פיטם עצמו בתרופות ונרגע.

כעבור יומיים, באמצע תפילת שמונה עשרה של שחרית, כשהוא עטור בטלית ומוכתר בתפילין, התמוטט אברהם וצנח ארצה מתעלף.

הוא הוחש לבית החולים ונבדק ביסודיות. תוצאות סריקת הגולגולת לא הניחו ספק, גידול ממאיר התמקם במרכז מוחו ושלח גרורות לכל עבר.

אברהם קיבל את הבשורה המרה בגבורת נפש שאין לה תיאור. הוא הבין כי ימיו ספורים. נפלאו ממנו חשבונות שמים, מדוע נגזר עליו למות בגיל צעיר בטרם מלאו לו חמישים, אבל הוא קיבל את הגזירה באהבה. "זה כמו בעל מלאכה", הסביר לו אחד מידידיו הרבנים "יש בעל מלאכה שעובד לאט וגומר את העבודה בשבועיים, ויש זריז שעושה זאת ביומיים. גם אנחנו כך, יש כאלו שלוקח להם שמונים או תשעים שנה 'לעשות את העבודה' ויש זריזים כאלה שמסיימים את התיקון בעולם הזה מהר".

הוא שכב בבית החולים "ווסטצ'סטר הוספיטאל" כמה חודשים והתייסר למוות. בני הקהילה היהודית במונסי שהו ליד מיטת חוליו ביום ובלילה ועשו כל שיכלו להקל עליו.

לאחר שנתמרק ביסורים קשים ומרים, עלה גר הצדק אברהם ליכטיג למרומים, מזוכך ומצורף, כשהוא מותיר אחריהם לאנחות את בנו יואלי בן השבע עשרה.

הקהילה היהודית התגייסה למען היתום, באותה מסירות מופלאה שטיפלה בגר הצדק בחייו ובמותו. הוא הוקף בחברה אוהדת ותומכת יומם ולילה ונעשה כל מאמץ כדי לרכך את המהלומה האיומה שספג בחייו הקצרים. אמא חולת נפש מאושפזת במוסד סגור ואבא שנפטר.

בעיצומם של ימי השבעה, הייתה למישהו פליטת פה, וכך נחתה עליו הידיעה המהממת: הוא אינו לגמרי לבד בעולם, יש לו סבא וסבתא באריזונה. הורי אביו.

והם גויים!

מלא זעם התהלך בבית ולא ידע את נפשו מרוב תסכול. "מדוע הסתרת ממני את מוצאך" התרוצץ בין החדרים הריקים בשעות הקטנות של הלילה והטיח טענות נוקבות בחלל האוויר מתוך תקווה שיגיעו לאוזניו הרוחניות של אביו המת. "למה לא סיפרת לי את קורות חייך. למה לא גילית לי שאתה גר צדק".

הטענות והזעקות הדהדו בין קירות הבית וחזרו אליו ללא תשובה.

הוא פתח בפעם הראשונה בחייו את מגירות המסמכים וקרא בשקיקה את כל הנתונים שנפרסו על הנייר, קרירים, יבשים, וקצרים.

בלילה הבא, בשעה 2, כאשר חברו מן הישיבה נרדם ושקע בשינה עמוקה, פסע בלאט אל חדר השינה הריק של אביו והתגנב בצעדים חרישיים אל הטלפון. הוא תיקתק מספר כלשהו באריזונה...

הטלפון צלצל וצלצל. לאחר הצלצול השביעי או השמיני נשמע קול צרוד "מי שם?"

יואלי אמר בזהירות, "הלו, זה רודי מק'קורמק?"

"כן, כבר שבעים ושתיים שנה אני רודי מק'קורמק. ומי אתה?"

"סליחה שהערתי אותך באמצע הלילה, אבל חשבתי שתשמח לדבר עם הנכד שלך. קוראים לי יואלי ליכטיג, ואני הבן של בנך סטנלי" אמר בפשטות מופלאה.

הייתה דממה ארוכה בצדו השני של הטלפון, אי שם בבית עץ מזדקן על גבעה בפניקס, בירת אריזונה. השתיקה הממושכת הופרה בשריקת הפתעה.

"אתה הבן של סטנלי?"

"כן".

"אז אתה יהודי, כמו אביך המורד" הזקן לא ניסה להסתיר את הסלידה והכעס.

"סבא, אל תכעס על אבי, כבר אין על מי לכעוס". הדמעות טפטפו על כיסוי המיטה הכחלחל.

הזקן היה חד מחשבה. הוא קלט בן שניה את המסר הסמוי שהבחור הצעיר רמוז לו.

"מה קרה לאביך?" שאל וקולו רועד.

"הוא נפטר לפני ארבעה ימים, היה לו 'קענסער' במוח".

הזקן פרץ בבכי חנוק. "אוי ואבוי, חשבתי שעוד אתפייס אתו פעם, עם בני היחיד, חשבתי שיבוא לבקר את אביו הזקן. לא האמנתי שימות בגיל צעיר".

הם דברו ובכו ביחד שעה ארוכה. הבכי התעצם כאשר הסבתא מרתה התעוררה משנתה כדי לשמוע כי בנה היחיד, אותו לא ראתה עשרות שנים, עזב את העולם ולכן לא תזכה לראותו עוד עד עולם.

השיחה הסתיימה לאחר שסבא וסבתא מק'קורמק הודיעו חגיגית לנכדם היהודי, כי הם סולחים לאביו על הבגידה שלו בדת הנוצרית, ואם יבוא יואלי לבקר אותם באריזונה יתקבל בזרועות פתוחות, אפילו כיהודי.

יומיים לאחר מכן התקשר אליו הסבא מיוזמתו והודיע לנכדו ההמום, כי אם יעשה סיבוב פרסה ויחזור לחיק הדת הנוצרית, יירש ממנו את כל הונו הנאמד בכמה מאות אלפי דולר, כולל ביתו הגדול והנגרייה הרווחית.

יואלי הסביר לסבו כי לעולם לא יוכל להיעתר לבקשה. "נולדתי כיהודי ואין לי דבר עם הדת הנוצרית. אבא פתח לי את העיניים כבר מלידתי, ואין לי חשק לעצום אותן בחזרה".

"תעשה איך שאתה מבין, בוי". אמר סבא רודי בשלווה מדומה. "אבל תדע לך כי ביום שתרצה להתחרט, אשנה את צוואתי, וגם אם לא, תמצא דלת פתוחה בביתי. אחבק אותך גם אם שמך ליכטיג ולא מק'קורמק".

*

כמה ימים התהלך כשיכור ולא מיין. הידיעה על הרכוש העצום הממתין לו במרחק נגיעה, הטריפה את דעתו. מעולם לא ידע רווחה כלכלית ואם להאמין להגדרה של אחד מרבותיו בישיבה (בלי לדעת כי יואלי מקשיב) הרי שליואלי "לא היה יום טוב אחד בחייו". מאד רצה לפגוש את סבו בו ראה קרן אור בחושך הנורא שירד עליו עם מות אביו, הפיתוי היה גדול, אך בסופו של דבר התעצמו בו כוחות הנפש, ולאחר התלבטויות לא קלות החליט לא לחדש את הקשר עם סבו הגוי.

אך בתקופה הבאה עבר טלטלות רגשיות וסדרה של משברים קשים שהרחיקו ממנו את כל חבריו. הוא נעשה מר נפש והגיע עד שערי הייאוש. הנער שנודע כמתמיד מופלג שלא קם מהגמרא, הסתובב בחוצות מנהטן ימים שלמים, ורבץ על ספסל ב"סנטרל פארק" באפס מעשה כאחרון המובטלים.

ויום אחד נוצר הקשר בינו ובין בריון צעיר ואדיר ממדים העונה לשם ברייאן ג'קסון. משועמם כמוהו שנזרק עקב 'התנהגות שאינה נאותה' מן המכללה היוקרתית בה למד, ופחד לחזור לבית הוריו בקליפורניה שמא אביו הזועם יפצע את מוחו. שני הצעירים, כרתו ברית ידידות ביניהם. צמד חמד מוזר, שעטנו של שור וחמור יחדיו. בחור יהודי בעל גוף צנום שברירי, עטור עדיין בפיאות מסולסלות ופניו עדינות, משחק בכדור בייסבול שעות על גבי שעות עם הר אדם שגם עוור מלידה לא יטעה בזהותו הגויית הצרובה בדמו מדורי דורות.

ויום אחד, כאשר השניים יושבים ומפטטים על ספסל בירכתי הסנטרל פארק, מספר יואלי לחברו הערל ברייאן על כך שבעצם אילולא אביו שהתגייר, הרי ששניהם שייכים לאותה דת, וגם לו יש סבא גוי גמור באריוזונה הרחוקה. ירושה של מאות אלפי דולרים תירשם על שמו אם ימיר את דתו.

ברייאן ניתר מהספסל. "יו קרייזי? להפסיד את כל העולם? למה לא סיפרת לי עד היום".
"הנה סיפרתי עכשיו" צוחק יואלי.

ההמשך היה צפוי מראש. ברייאן שבעצם אין לו לאן לחזור החל שוטף את מוחו של יואלי, שישוב אל חיקה של הכנסייה הנוצרית כדי לא להפסיד את ירושת הענק. "בעצם גם לך אין לאן לחזור. אתה לא יכול לחיות בלי קרובי משפחה" הסביר לו במיטב הגיון, "ואחרי שאתה מבלה כבר חודשיים מחוץ לישיבה, איש לא ירצה לקבל אותך בחזרה. בוא וניסע לאריוזונה, נגור אצל משפחת מק'קורמק, ואחרי שסבך ימות - תוכל לחזור להיות יהודי ואפילו לחבוש שטריימל", ידע הגוי המשולהב כיצד לנגן על מיתרי נפשו. תוכניתו היתה פשוטה. היהודי יתנצר ושניהם יחלקו את השלל.

שבועיים של שטיפת מוח בלתי פוסקת עשו את שלהם. יואלי החליט לעשות את ה'יו-טרן' (סיבוב פרסה) שסבו כל כך מייחל אליו. אביו חצה את הכביש לצד אחד, והוא יחצה אותו בחזרה ויחזור אל שורשיו. כל כך פשוט וקל, ובעיקר משתלם...

סבו שאג משמחה, כאשר יואלי התקשר אליו והודיע לו כי החליט לקבל עליו את הדת הנוצרית. "גם החבר שלך יוכל לגור אצלנו, אין שום בעיות" הבטיח בנדיבות, "אדרבה, אם הוא הצליח להשפיע עליך לחזור אלי, הוא שווה את זה, אני אתגמל אותו כיאות".

הם קנו כרטיסי טיסה בכיוון אחד לאריזונה. סוכן הנסיעות לא הבין את פשר להיטותם של שני הצעירים לטוס כבר הרגע. הוא בדק במחשב והודיע להם צוננות כי "2 מקומות פנויים נשארו לי רק בטיסת מחרתיים בשעה 11 לפנה"צ. טיסה בקו ניו-יורק – פניקס, בירת אריזונה, עם כמה חניות ביניים. עליכם להיות בנמל התעופה בשעה 9 בבוקר".

"אין טיסה ישירה?" שאל ברייאן, "חבל על כל רגע..."

הסוכן הביט בו אלכסונית. "אתה רוצה כרטיס אחר, בעוד שבועיים? אין בעיות. בינתיים זה מה שיש. אתם טסים מצד אחד של ארה"ב, ניו-יורק שבצפון מזרח, לאריזונה בדרום-מערב".

*

יואלי חזר לישיבה במונסי, לארוז את חפציו. לחבריו המודאגים שהמטירו עליו שאלות למכביר, גיבב ערימה של בדיות מצוצות מן האצבע ובלבד שיניחו לו. בסתר, הרחק מעיניהם, אסף את מיטלטליו וארוז אותם בתוך שני תיקי נסיעות בינוניים. בלילה לפני הטיסה הזמין מונית בשעה מאוחרת. היה לו מפתח לדירת הגג של ברייאן. אם יספיק לחטוף שינה קצרה לפני הטיסה, מה טוב. ואם לא, ישלים בדרך הארוכה.

בשלוש בלילה ירד מהמונית ליד בית הדירות שבו שכר חברו את הדירה הקטנה והמוזנחת שלו. בשקט עלה במדרגות, פתח את הדלת ונכנס פנימה. ברייאן ישן בחדר הפנימי. הוא לא העז להפריע לו. הר האדם הזה אהב לישון ואוי למי שיקרע את קורי השינה מעיניו.

חברו הכין לו מיטה מתקפלת לא נוחה במסדרון, לא הרחק מהשירותים. התנאים היו בלתי נוחים בעליל, אך העייפות גברה עליו והשינה חטפתו ברגע בו נגע ראשו בכרית.

בשבע בבוקר הקפיץ אותו טרטורו של השעון המעורר מן החדר הפנימי. הוא זינק על רגליו ואץ ליטול את ידיו. בישיבה לא ירד מהמיטה ללא נטילת ידיים מן הספל שהעמיד ליד המיטה. כאן התפשר על הכיור הסמוך, ובקרב, כאשר יחזור אל סבו, מה יעשה אז? ... מועקה תפחה בלבו. "מה אתה הולך לעשות" צווח בו קול פנימי בלתי קרוא והוא דחה אותו. תבוא אחר כך, אל תבלבל לי את המוח.

בחופזה לבש את בגדיו והתפלל כאשר ברייאן המשיך לשמור על דממה. מדוע אינו קם, אין לו עול פנימי מהטיסה?

הוא פתח את הדלת ונכנס אל החדר.

הענק שכב במיטתו בצורה משונה, בזוית בלתי טבעית לחלוטין. כך לא ישנים! ראשו היה שמוט לעבר הרצפה ועיניו מפולבלות במבט קפוא.

"ברייאן, מה אתך?" זעק בבהלה ורץ אל חברו. לבו בישר לו רעות.

זה היה בבוקרו של יום קייצי, אבל כאשר נגע בידו של הענק נרתע כשהוא מצטמרר, נדמה היה לו כאילו נגע בברזל צונן.

חיש מהר רץ אל הטלפון והזעיק את שירותי ההצלה.

אמבולנס הגיע בתוך דקות ספורות. צוות הפרמדיקים אישר את מה שחשש מפניו. ברייאן ג'קסון מת בשנתו.

*

"זה לא יכול להיות" צעק בקול זוועות כאשר קבע הרופא את העובדה המרה. "תראה אותו, הרי זה הבריון הכי חזק בעולם, הוא יכול לשבור קיר במכת אגרוף".

"אתה צודק" הסכים הרופא, "זה באמת מוזר מאד, ולכן אני מאמין שגם אתה תצטרך להשיב על שאלות כלשהן בחקירת המשטרה בעוד זמן קצר. עלינו לברר כיצד מת הצעיר. כי על פניו נראה שמת מהתקף לב, אך זה משונה, התקף לב אינו שכיח בקרב אוכלוסייה צעירה ובריאה".

במקום להגיע לנמל התעופה ולטוס לפניקס, בילה יואלי את השעות הבאות בתחנת המשטרה במנהטן בחקירה צולבת. רק לפנות ערב שוחרר כאשר התברר למעלה מכל ספק שאין לו שום קשר למותו הפתאומי של הצעיר.

את מכת המחץ ספג משוטר לא יהודי שהביע פליאה:

"אני לא מבין, מה יש לבחור יהודי מובהק כמוך לחפש כאן? לך לישיבע'. אתה לא נדבק למקום הזה!".

יואלי יצא מתחנת המשטרה והלך ברחוב כסהרורי. הוא היה מלא יראה ופחד. יראת שמים, כפשוטה. מן הבוקר הבין בתחושה פנימית עמוקה, כי יד ה' נגעה בגוי הערל בזכותו של אביו הצדיק שעזב את בית אביו במסירות נפש, כשהוא משליך מאחורי גוו את כל חמדות העולם. עליו מוטלת כעת החובה להמשיך את מה שאביו, גר הצדק התחיל, לחזור למונסי אל אחיו היהודיים שידאגו לו ולכל צרכיו עד שיזכה להעמיד דורות ישרים של יהודים נאמנים לה' ולתורתו.

תורתו...

בראשו צפה ועלתה אותה שירה נלבבת של מעמד התפילה בירושלים, בבוקר חג השבועות, לאחר תפילת ותיקין:

"ברוך הוא אלוהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת".

אכן, הבדילנו מן התועים, מסבא רודי! לעולם לא יוכל לחצות את התהום הפעורה
ביניהם. אני יהודי והוא גוי. לי יש יעוד אחר בעולם.

וחיי עולם נטע בתוכנו - - -

(על פי "שדה צופים" על מסכת יבמות, ברוקלין תשס"א, מאת הרה"ג שמואל דוד הכהן
פרידמן, ניו-יורק)